

AZ
ILLEM KÖNYVE

—*—
A MŰVELT IZLÉS
ÉS
TAPINTATOS MODOR

AZ ÉLET KÜLÖNBÖZŐ VISZONYAIBAN.

A CSALÁDI ÉS TÁRSADALMI ÉLETBEN
KÖVETENDŐ
ILLEM-SZABÁLYOK KÉZIKÖNYVE.

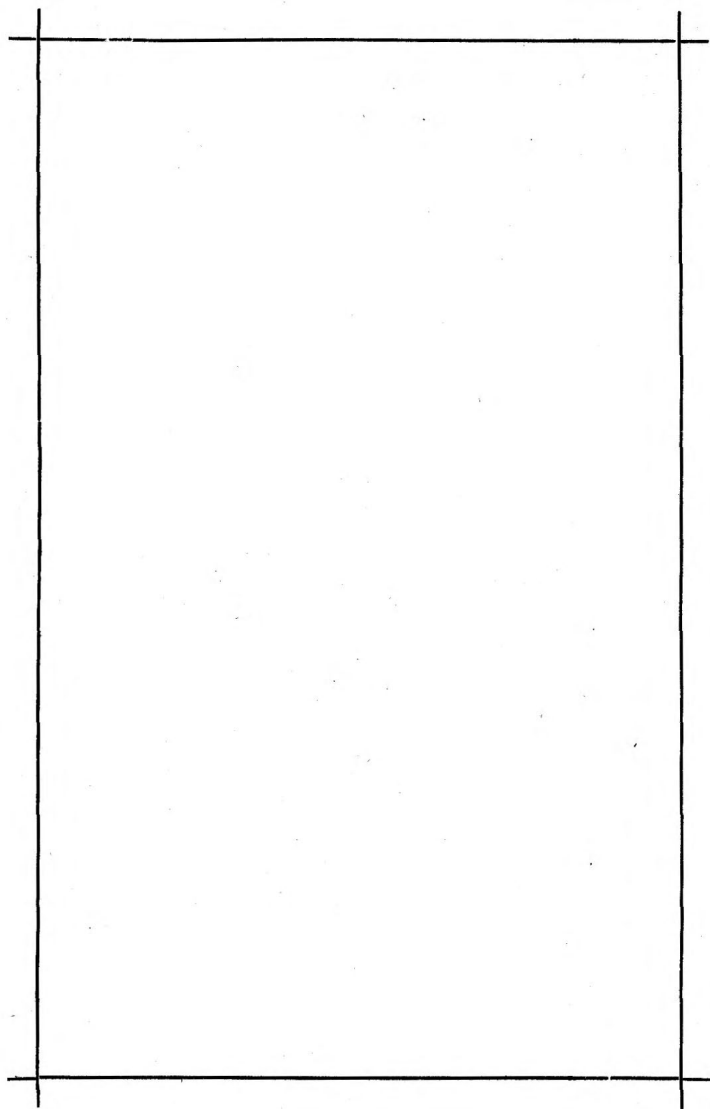
HAZAI ÉS KÜLFÖLDI MŰVEK
FELHASZNÁLÁSÁVAL

IRTA
KALOCSA RÓZA

BUDAPEST
RÉVAI TESTVÉREK KIADÁSA
IV. Váci-utca 11. sz.

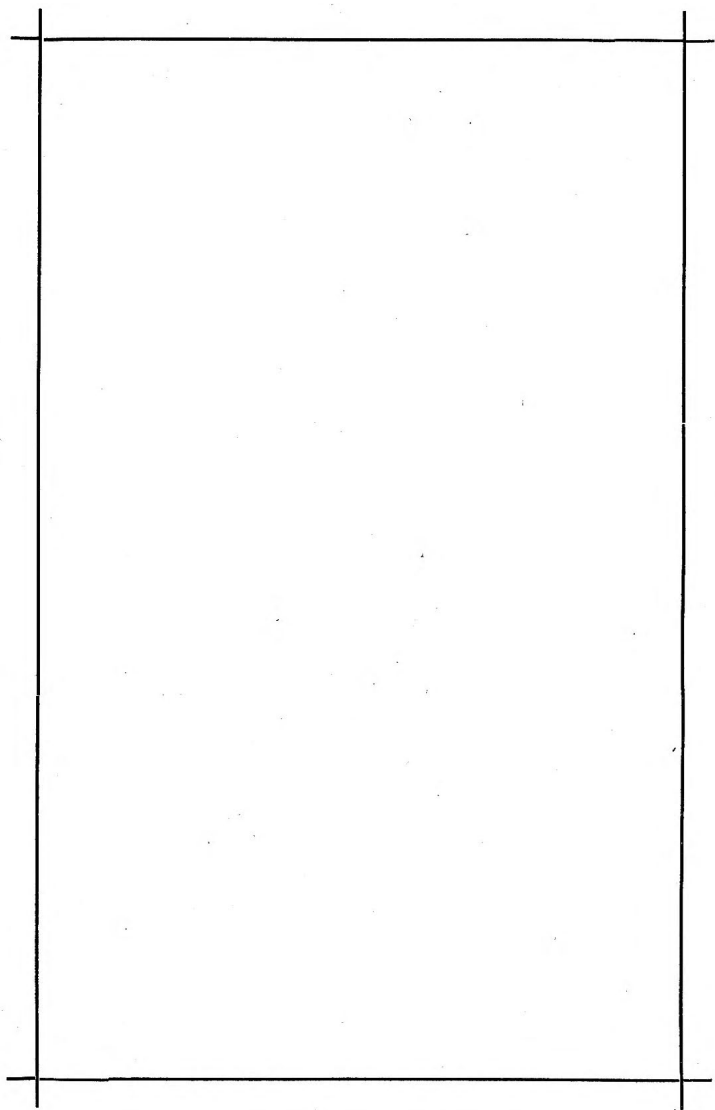
1884.

AZ
ILLEM KÖNYVE.

***Jelige : A műveletlené az utolsó szó, —
a művelté a győzelem.***

AZ ILLEM KÖNYVE.

MÉLTÓSÁGOS

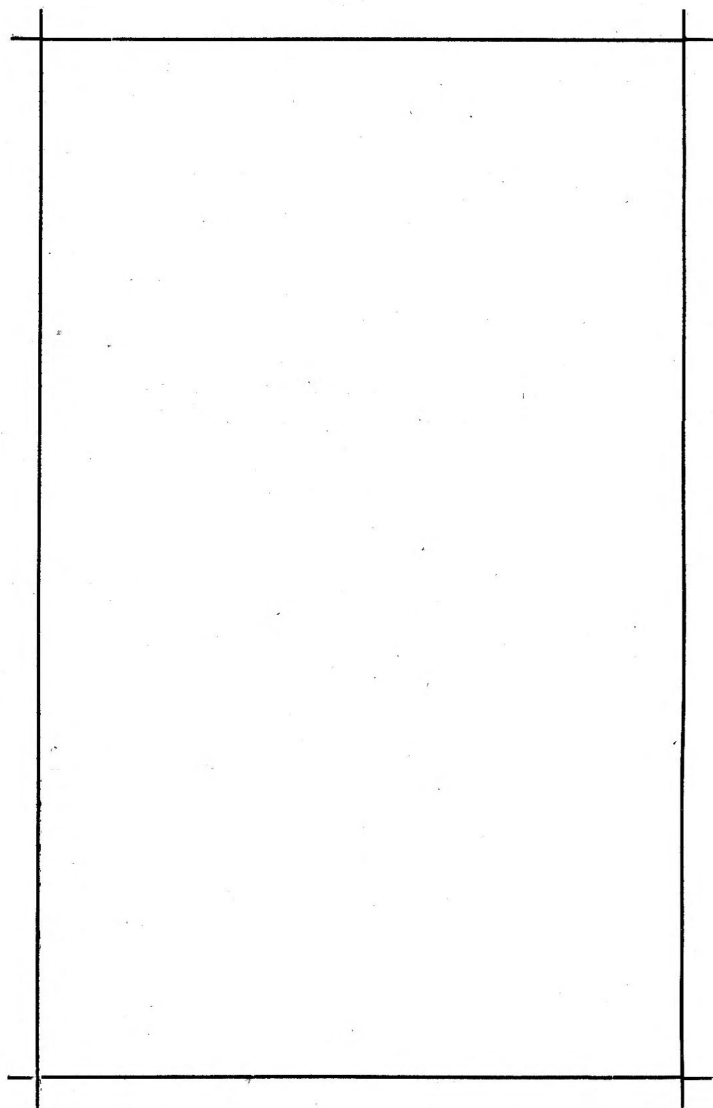
GÖNCZY PÁLNÉ

URASSZONYNAK

NAGYRABECSÜLÉSE ÉS TISZTELETE JELEÜL

A

SZERZŐ.

Méltóságos Asszonyom!

Ön évek hosszú során lankadatlan kitar-
tással fáradozik azon, hogy hazánkban
a nőnevelést a jelenkor uralkodó eszméinek
megfelelőleg mentül magasabbra emelje.
De célja és törekvése még többre is ki-
terjed, tudniillik: a magyar leányokat oly
alapos képzettségben, úgyszólván tudomá-
nyban részesíteni, a mely nekik szükség
esetén megélhetési eszközül szolgáljon; sőt
biztosítson az nekik a társadalomban szép
és becsült állást, s válhassanak azok, —
kik talán különben az elhagyatottság, a
kétségbeesés martalékaivá leendettek, vagy
legjobb esetben a kegyelem könyáztatott
kenyerére szorultak volna, — családjuknak
méltó büszkeségeivé, és a társadalomnak
leghasznosabb, legmunkásabb tagjaivá.

Hogy azonban ily magasztos cél elérjék: sok küzdelem, szívós kitartás és munka kellett hozzá, különösen hazánkban, hol a nők szellemi emelkedését két óriás akadályozta folyton: a pénzhiány és az előítélet.

Méltóságod egyik előharcosa volt mindig ama kis számú, de lankadatlan hadseregnek, mely győzelmesen küzdött e két szörnyeteg ellen.

És hogy az a győzelem tény, bizonyítja az utolsó évtized: Magyarországnak száz meg száz államhivatalnoka nő, és pedig, hogy lelkiismeretes munkásság tekintetében a férfiakkal bátran kiállják a versenyt, — az is elismert dolog.

Méltóságod társadalmi működésének s törekvéseinek célja tehát — szerény ítéletem szerint — a nőnevelés emelése, komoly, tudományos alapon... és én ismervé e komoly irányú törekvését, most mégis jelen munkámat: az »Illem könyvét« vagyok bátor Méltóságod becses figyelmébe ajánlani, a mely munka még hozzá nem is kizárólag nőknek, nem is kizárólag a serdülő, tehát még tanuló ifjúságnak van szánva, hanem felhasználva a

honi és külföldi legjobb forrásokat: úgy törekedtem azt szerkeszteni, hogy mindeki, s minden alkalommal hű tanácsadót leljen e könyvben, hogy ez vagy amaz előfordulható esetben mihez tartsa, s miként viselje magát.

E könyv tehát magában foglalja a finom, művelt, tapintatos modor, az illedelmes magaviselet szabályait és a társaséletben a szokás szentesítette törvényeket.

Azaz, magában foglalja e könyv az alapos nevelés, a tudományos képzettség külső — de nemesen és szépen való nyilvánulásait.

Sőt többet ennél: a külső cím; »Illem könyve« mint ahogy a virágok külsőleg könnyed tarka szirmai, kebelökben értékes kincset — mézet rejtene — úgy e könyvben is a könnyed »Illem-szabályok« elnevezés alatt a legkomolyabb és legnemesebb eszmék vannak fejtegetve, melyeken, mint alaphang át megátcsendül a máskülönben is éltem feladata: a gyermeknevelés.

Nem szerénytelenség részemről e munkában fejtegetett eszmék érdemeinek ki-

emelése, hiszen előrebocsátottam, hogy hazai és külföldi forrásokból meritettem. Az én érdemem csak a virágárusé, ki összeszedte és egy csokorba kötö a gyönyörű virágokat.

De épen, mert meggyőződése, hogy mindezen eszmék ugyanazok, melyeknek fejlesztését Méltóságod oly buzgalommal iparkodik előmozdítani, — csak hogy itt azok inkább külső nyilvánulásaikban lépnek érvényre, — mertem Méltóságodnak e munkát becses figyelmébe ajánlani, oly kézikönyvül, mely a nemzeti művelődés nagy munkájában talán párányi eszközül szolgálhat.

Ha tehát Méltóságodnak, mint e nemzeti művelődés egyik legbuzgóbb munkásának jóváhagyását könyvem megnyerhetné, úgy a mű hasznos volta kétségen felül állna, s ez a legértékesebb siker, mit remélhet

Méltóságodnak

igaz tisztelője

Kalocsa Róza.

I.

A lakás.

„Az én házam, erős váram.”

Mily magasztos eszme van kifejezve eme szavakban: »Az én házam erős váram!« Bár e magasztos gondolat leginkább csak otthonunk sértetlenségére s házunk békéjére vonatkozik, bizton és teljes joggal átvihetjük benső életünk nyugalomára is, melyet kedélyünk érez — s éreznie kell, ha az életet borus, sötét színben nem akarjuk látni.

Hozhat az élet az embernek ott künn tarka változataiban sok kedvezőt; — de eljő az óra, a mikor mindez hátunk mögött marad. Az élet zúgó hullámai bárminő magasra tornyosuljanak körülöttünk — halk morajjá csendesülnek abban a pillá-

A lakás.

natban, a mikor az ember a rideg életből otthonába érkezik s háza küszöbén belép, hol a szende nő működése és saját otthonának békéje lengi őt körül.

Boldog azon ember, ki ilyenkor magáról és otthonjáról teljes joggal elmondhatja: *Az én házam, erős váram* — szomorú arra nézve, a kinek háza a szó eme nemes értelmében nem egyszersmind az ő erős vára is.

Az idegent is megszállja valami otthonias, békés érzet, valami megnyugtató biztonság, a mikor ilyen áldott házi körbe lép. Jóleső, barátságos hangulat fogja el, maga sem tudja miért. Oly édesen bilincselik le látatlan kötelékek, az élettelen tárgyak néma ékesenszólással beszélnek hozzá enyhe nyugalomról, és oly becsülést érez azon emberek iránt, kik itt hatnak, működnek, mint tán azelőtt soha, senki iránt.

Mi okozza e varázst?

Az *otthon* összehatása ez, amaz otthoniasság befolyása, mely alól az idegen sem vonhatja ki magát. Ama hang, mely az élettelen tárgyakból már körülzengi,

mielőtt ő csak egy ember szavát is meghallotta volna; ama teljes összhangzat, melyet semmi szemetsértő meg nem zavar.

Ezen hatás a látás által, mely csalhatatlan, és az idegenre mindig varázst gyakorol, saját otthonunkból bennünket is elbűvöl, ha abban összhangzat uralkodik. Saját szemeink is önkénytelenül meggyőznek bennünket arról, hogy rendes, boldog otthonunk békét és enyhet ad nekünk, és e boldogító érzés mindannyiszor megújul bennünk, valahányszor a külső élet zürzavarából otthonunkba lépünk.

Mint ahogy az ember külső alakja bensejét tükrözi vissza, úgy egy háztartás berendezéséből biztosan következtethetni annak lakóira. És e következtetésre okvetetlenül eljut mindenki öntudatosan vagy öntudatlanul, a ki a házba belép. Nagyon téves az a nézet, hogy saját házunkban minden szabad, hogy mi túltehetjük magunkat azon, a mi illik, vagy nem illik, hogy otthon nem szükséges figyelembe venni a művelt, tapintatos modor törvényeit, melyeket pedig másokkal szemben megtartunk; épen úgy nem lehet előttünk közönyös, hogy

életünknek, gondolkozásunknak melyik oldalát árulja el lakásunk. A műveltség ellen való vétség otthonunkban, érzékenyen megboszulhatja magát; másoknak felőlünk táplált jó véleményét, — melyre pedig nagyon sokat kell adnunk, — könnyen megsemmisítheti annyira, hogy legnagyobb személyes előzékenységünk sem törölheti el az első kellemetlen benyomást.

Az olyan háztartásban, hol a jó izlésre szigorú tekintettel vannak, már a feljárás is tökéletes tisztán van tartva. A lépcsők tiszták, a szőnyegek kiporozva, és a karfák nem hagynak kesztyűinken nyomot. Ama kifogás, hogy az a szolgálattevő szellemek kötelessége, nem érvényes, mert hisz jól tudjuk, hogy azok csak akkor dolgoznak becsületesen, ha az úr vagy úrnő szemei folytonosan rajtuk függenek.

De lépjünk be. Már a szobának is tanuskodniok kell arról, hogy itt a művelt izlés viszi a kormányt. Téves nézet az, hogy a művelt izlést okvetetlenül gazdagságnak, pompának és pazarfénynek kell kísérnie. A legegyszerűbb polgári háztartásnak is lehet, sőt kell oly hatást gya-

korolnia, hogy mi nem nevetlen s a világot nem ismerő emberekhez jövünk, a kikkel az érintkezés aligha kellemes leendő reánk nézve. A legnagyobb egyszerűség mellett is rögtön felismerhető a jó, valódi művelt izlés; és hogy a szoba berendezése, a bútorok, és különösen a falak feldisztése a háziasszony szellemét, kedélyét rögtön elárulják; fölösleges bizonyítgatnunk.

A bútorok megválasztása és elrendezése csakugyan kiváló figyelmet igényel, s ezt mi sem mellőzhetjük. Némelyeknek ugyan fölösleges dolognak látszik, mert hiszen ma már mindenki tudja, melyik bútornak mi a célja; de minthogy mi az élet minden körülményeiben s mindenki számára akarunk a jó izlésből szabályokat összeállítani, könyvünk hiányos lenne, ha az ember közvetlen körözetéhez tartozó legszükségesebb tárgyak elrendezéséről hallgatnánk.

A nappali szobába (salon, elfogadó terem) nem illik be az üvegszekrény. A nyugágy (chaise longue) jogosultsága is a nappali szobában kérdés tárgya, azonban bizalmas társalgáshoz nagyon alkal-

mas, és találkozunk vele gyakran a legjobb izléssel rendezett nappali szobákban is. A megváltozott divat az apró csecsebecsékkel megrakott állványokat szintén kiküszöbölte a nappali szobákból, és e változás határozottan az izlés nemesbülése mellett tanuskodik. A nappali szobában nincs helye az apró családi photographiáknak sem, valamint eltávolítandók mind azon kis emlékek, ajándékok, melyeket a családtagok szeretetök jeléül egymásnak ajándékoznak; ezen dolgok a család benső életéhez tartoznak, szentély ez, melybe avatatlan vagy közönyös tekinteteknek esni fölösleges. Ily apróságoknak a lakó, háló vagy dolgozó szobában van helyök. Íróeszköz, néhány könyv, albumok és egy névjegytartó egy mellékasztalkára teendők. Szép kötésű, válogatott könyvek helyt foglalhatnak a nappali szobában, ezen izlés ellen senkinek sem lehet kifogása.

Hogy az ebédlőben nincs helye a könyveknek: az természetes; valamint hogy a szekrények, ágyak, öltöző-asztalok nem idevalók, az körülbelül magától értetődik: tükrök, díszórák, családi arc képek sem teendők ide.

A lakás.

A hol külön tánczterem van a lakásban, ott a rendes bútorokat a menyire csak lehet mellőzni kell. Ha nem lehet, s adandó alkalommal más szobákban a bútorok nem helyezhetők el, úgy a pamlagokat és támlányokat a fal körül kell rakni és a székeket a nők számára nyugvó helyül — ezek elé sorba állítani. A tánczolóknak számára frissítőkkal megrakott ét-szekrény minden esetben az étterembe helyezendő.

A hálósobára, a melynek egészségi szempontból az egész lakás legjobb szobájának kellene lenni, minthogy itt kell leghúzómosabbban időznünk, — hazánkban óformán legkevesebb gond fordítatik. Ha nem utánozhatjuk is a nagy nemzeteknél jszokásos pazarfénnyt, mint pl. az angoloknál a keresett, de sokba kerülő egyszerűséget, és a franciáknál a drága szövetek és csipkedíszeket; de egészségi szempontból fordítsunk legalább is annyi gondot a hálósobára, mint a nappalira.

Egyszerű polgári háztartásokban a hálósobába rakják az ágyakon kívül az öltözködéshez megkívántató bútorokat

is, tehát ide tétetnek a ruhaszekrények, állótükör, mosdó- és öltöző-asztalok. A legnagyobb fényűzés, mit a hálószoba berendezése megenged, a szigorú tisztaság és folytonos rend. Ha mindjárt idegen ember be szem teszi a lábát hálószobáinkba, önmagunk és hozzánk tartozóink iránti kötelességünk ez. A hálószobák berendezése, valamint némely bútor kihagyása, melyek vagyonos házaknál külön öltöző-szobába tétetnek át, egészen a tulajdonos egyéni ízlésétől függ.

Hálószobákban látogatásokat fogadni nem szokás, még az orvos is csak komolyabb betegségi eseteknél bocsáttatik be. Könnyebb roszullét alkalmával vagy orvosi tanács kikérésénél a nappali szobában, a pamlagon ülve, — és nem fekve — fogadtatik el az orvos.

Középosztályú jó pátriarchális házainknál azonban a hálószobák egyuttal lakószobák is. Ilyen helyen vendégeket elfogadni semmi akadályba sem ütközik.

A fiatal leány hálószobájában minden felesleges dísz kikerülendő. Legyen egyszerű minden, a mi a serdülő,

vagy felserdült leány személyes tulajdona, különben legszebb ékességét, a gyöngéd szerénységet veszíti el. Apró, tarka virágú, világos creton, vagy fekérről-szövetek legalkalmasabbak bútorokra, függönyökre és ágyterítőre. Kis varró-asztalka, valamint a varrógép is itt leli helyét, és a ház figyelmes leánya itt készít el nem egy kedves meglepetésreszántmunkáthozzá tartozóinak. Azonban mindezen általános érintése annak, mit a lakásban uralkodó jó izlésnek nevezünk, nem jó magától, ezt is mind tanulnunk, gyakorolnunk kell. Igaz ugyan, hogy a jó izlés az emberrel veleszületik — s azt is mondják, hogy mindent meg lehet szerezni, de gyöngédséget és jó izlést nem, — azonban az is örökös igazság, hogy a velünk született izlést is példákról való tanulás és magunk gyakorlata által föl kell építenünk és ki kell képeznünk. Különben örökre rejtett kincs marad. Nemcsak azon magasztos önérték, hogy megfeszített szorongalom és munkásság által otthont teremtenk magunknak — teszi a mi házatkat erős várunkká, menhelyünké a világ zivatarai előtt; hanem azon mód, a hogy a

A lakás.

tárgyak otthonunkban hallgatagon és mégis oly érthetőleg beszélnek hozzánk, édes, csalogató összhangzatban. Ez által nyernek ezek igazi becsét, és hogy ezt elérhessük, a velünk született jó ízlést — ismételjük — fejlesztenünk s ápolnunk kell; mert az is örök igazság, hogy: »az élet fáradalmaitanítanak meg bennünket becsülni annak javait is.«

Haza, haza mindenünnen
Haza vágyom, sietek,
Semmim ott künn a világon,
Mindenem itt benn találom —
Hű falaim, köztetek.

2.

A gyermekek.

A tapintatos modor begyakorlását nem kezdhethjük elég korán, a gyermekek nevelésénél erre sokkal nagyobb gondot kellene fordítani, mint a mennyit tényleg fordítunk.

Nagy hiba, ha a gyermek külső magatartása, beszéde és erkölce mellett a kedély és szellem ápolása háttérbe szorul. A külsőségre való figyelem mellett könnyen hibás és tudatlan marad a gyermek; de ellenkezőleg az is áll, hogy szintén nagy hiba a gyermeknek csak testi egészségét és szorgalmas tanulását venni figyelembe, és a művelt izlést, valamint a tapintatos modor fejlesztését elhanyagolni.

És e hiba igen gyakori. Csak nagy tudományuk által kiváló embereknek bocsátja meg a világ a tapintatos modor ellen való vétséget, másoknak soha.

Alig kell különösen felemlitenünk, hogy a szép magaviseletet inkább példák, mint tanítás vagy sürgetés által sajátíthatja el a gyermek. Általános tapasztalat, hogy ama benyomások, melyeket zsenge korában nyer, sokkal tartósabbak, mint a későbbi években tapasztalt hatások. A gyermek kedélye engedékeny, minden alakot fölvesz, mint a viasz, és ama mód, a hogyan a felnőtt ember magát a későbbi években viseli, igen gyakran a gyermekkori benyomásokra vezethető vissza.

Gyermekek számára csak a legszebb és legjobb elég jó. Ez oly pedagógiai tétel, a melyet még mindig nem méltányolunk eléggé komolyan. Lássuk csak például azt a temérdek ügyetlen játékszert, a melyet évről-évre áruba bocsátanak és vásárolnak a gyermekek számára. Vegyük tekintetbe a gyermek-irodalmat: csupa hitvány fordítások, más nemzetek ismeretlen szokásait

A gyermekek.

visszatükröző képekkel, s nem merész állításunk, ha azt mondjuk, hogy a gyermekben szunnyadó érzéke a szépnek, rendszeresen előletik ezek által. A rútat, a torzalakokat megszokja, nem fordul el azoktól többé undorral; az első benyomások nem a különleges magyar szokásokat tükrözik vissza, ennélfogva nem is gyökeresedik az meg benne, nem is fog későbbben sem, még a nagyobb dolgokért is igazán lelkesülni, hanem egész életén át vágyik az idegen után. Közönyössé válik előtte a rút, közönyössé a mi az övé, a mi magyar. Ne higyjük, hogy elriasztjuk a rút mutogatásával, a gyermeket csak megszoktatjuk. De szoktasuk hozzá a széphez mindenben, szoktassuk a jóhoz mindenben, ekkor lelke összerázkódik a rút, a rossz látásánál, s undorral fordul el tőle. Szoktassuk hozzá, hogy ő magyar, szeressen első helyen minden szépet és jót a mi magyar, így kifejlődik benne lassankint a forró, lelkesülni tudó hazaszeretet, sértő, bántólesz reá nézve a mi ez ellen vét. Becsülje az idegennél a becsülni valót, érdeklődjék az iránt; de csak annyiban, hogy amenynyire tőle telik: honosítsa meg azt saját hazájában.

Mi nem akarunk itt neveléstant írni, de a jó nevelés alapvonalai elválaszthatatlanul összevágna a művelt izlés és tapintatos modor alapvonaláival, a mely szerint a gyermekeknek magukat a háznál viselniök kell, és így még a következőkben is legalább érinteni fogjuk a nevelésnek egyik-másik alapelvét.

Szó sincs róla, hogy a gyermekek magaviselete gyakran megrontja ama kedvező benyomást, melyet egyik vagy másik kedves házi kör tesz az idegenre, épen úgy azon mód, melylyel a gyermekekkel idegenek előtt bánnak. A gyermekek korhóla vagy épen megfenyítése idegenek előtt, ez utóbbiakat a legkellemetlenebb helyzetbe hozza. A gyermekek azt ösztönszerűleg kiérzik, hogy a felettök örködő szem kevesebb szigorral nyugszik rajtok; és ilyenkor több olyasra is felbátorodnak, a mit máskor nem merésznének megtenni. Ilyen alkalommal meggyőződhetünk a felől, ha vajon annál a háznál művelt, tapintatos nevelés van-e, hogy ügyesen és értelemmel vannak-e a gyermekek vezetve. Idegenek előtt történő

A gyermekek.

rendreutasítások mindig a tapintatos modor ellen való vétségnek tekinthetők, sértik a házban uralkodó összhangot, elárulják a hibás nevelést; de sértők magára a vendégre nézve is.

De fenyítés meg épen ne történjék idegenek előtt soha! Ez nem csak az illetet sérti meg, hanem bűn a gyermeki természet ellen. A fenyíték már maga oly kínos a nemesebben érző ifju lélekre nézve, hogy a nevelő kerülje ki azt a mennyire csak lehet; tanuk előtt meg épen hatványozódik e kín, és ezt az elhirtelenkedést — másnak úgy sem nevezhető, — gyakran helyre sem lehet többé hozni.

De az ellenkező túlság is kerülendő. Hogy az édes anyára nézve épen a saját gyermeke a legszebb és legokosabb: az ismert dolog, és ez anyai büszkeséget senki sem veszi neki rossz néven, sem ellene nem bizonyoz senki. Hanem rendesen abban tévednek az édes anyák, hogy másoknál is ugyanezen nézetet és érdekeltséget tételvezik föl, és az idegeneket kis gyermekeik szépségének és okosságának felsorolásával mulattatják. Ennek nem kellene

A gyermekek.

történnie; de épen kikerülendő, ha a gyermek jelen van. Hiuság, elbizakodás sohasem találnak jobb talajra, mint a gyermek lelkében, ha az észreveszi, hogy anyja az ő kitűnő tehetségeiről meg van győződve.

A tapintatos nevelés ellen való vétségnek mondható az is, ha idegenek előtt a gyermekeket tesszük a figyelem központjává. Ha a vendég maga is anya, akkor az még találhat számunkra ezért mentséget, mert hiszen ő maga is eshetik ugyanezen hibába. De ha nem forog fenn ez az eset, akkor a látogató könnyen sértve érezheti magát, a miért nem ő a figyelem fő tárgya, mint a hogy lennie kellene.

De semmi sem bizonyíthatja jobban a nevelés helyes, vagy helytelen voltát, semmi a mi kellemesebb és mélyebb hatást gyakorolna mindenkire, mint ama modor, a hogyan a felnőtt gyermekek szüleikkel szemben magukat viselik. Ez tulajdonképpen a nevelés lelke, ez koronázza meg az egészet. Ezen módról biztos következtetést vonhatunk az egész nevelési rendszerre, a ház egész benső életére; ez az értelmes,

A gyermekek.

finom érzésű megfigyelőre nézve csalhatatlan próbakő; döntő befolyást gyakorol az idegen véleményére, melyet a szülőkről, gyermekekről és a ház benső életéről magának alkot.

»Az öreg ember előtt tiszteletteljesen kelj föl!« mondja már a szentírás, és az öregek alatt első sorban a szülőket értjük. Tiszteelve szeretni! E két szó foglalja magában mindazt, a mit a gyermek tekintetében és mozdulataiban, szóval és tettel fejezzen ki. Ki ezt látja, az biztosan tudhatja, hogy oly háztartásba jutott, melynek gazdája méltó büszkeséggel elmondhatja: Az én házam, erős váram. A gyermekek tiszteletteljes szeretete legnagyobb bizonyossága a jó nevelésnek, a boldog családi életnek, és a családtagok között uralkodó harmóniának. Ez végtelenül erősebb bizonyítéka a művelt modornak, mint a hibátlan bölkolni tudás és a betanult ékes-szólás, vagy az idegenek iránti keresett udvariasság.

Igen lényeges tényezője a műveltségnek a nyelv, melyre már a legzsengőbb kortól kezdve kiváló figyelem fordítassék.

A gyermekek.

Szoktasd gyermekedet már korán anyanyelvének hibátlan beszélésére! — ismét oly paedagogiai törvény, a melyet fájdalom legtöbbször elhanyagolnak. A szülők és a környezet példája itt végtelenül többet tesz, mint a tanítás.

A tiszteletteljes szeretet a szülők iránt nagyon nehezen fejlődhetik ki olyan helyen, és tartós épen nem lehet, a hol az apa és anya közt kellemetlen jelenetek, sőt veszekedések fordulnak elő, és a gyermekek tanui az ily kinos jeleneteknek, valamint olyan dolgoknak és szokásoknak, melyek a tiszteletet és becsülést aláássák. De a nyelv használatában is iparkodjanak a szülők és nevelők mindig nemes és válogatott kifejezéseket használni és a gyermek akkor magától megszokja az ugyanezen kifejezésekkel valóélést. Óvakodni kell azonban, nehogy keresett és erőltetetté váljék az általunk használt nyelv: az épen olyan nagy hiba volna, mint a durva és aljas; valódi műveltség az anyanyelv legtermészetesebb használatában nyilvánul. Hanem ezen természetesség, ez az igazi műveltség ismét csak jó példák és szorgalmas tanulás által ér-

hető el. Arany János a nép egyszerű, természetes nyelvét, szólásmódjait emelet a lehető legmagasabbra, műnyelvvé tette azt, melyen örökszép költeményeit írja.

Az anyanyelv helyes használata a gyermek korának előhaladásával mindig nagyobb szükséggé válik, különösen mikor az édes anya kezéből először a világba lép, t. i. az iskolába.

Az iskolával új tényező lép a gyermek életébe, mely annak egész lényét átalakítással fenyegeti, hacsak az otthon való örködés és gondos nevelés meg nem kettőztetik. Mindenesetre vegyül nevelés is az iskolai tanításba, azonban ne feledjük, hogy az iskola tulajdonképen nem nevel, hanem képez. Ha a gyermek addig semmimű aljas kifejezéseket nem használt, és valami erősen nem is pajkoskodott, ezeket az iskolában — hol annyi mindenféle elem vegyül össze — könnyen elsajátíthatja, s haza hozhatja; ilyenkor nem csekély fáradtságba és éber örködésbe kerül e káros befolyást, mely folyton a művelt modort fenyegeti — ártalmatlanná tenni. Tapasztalták ezt mindazok a szülők, kiknek gyermekeik

A gyermekek.

nyilvános iskolába jártak. Itt csak egyetlen orvosság van: a szülők finom tapintata és művelt modora, mely folytonosan példányképül lebegjen a serdülő gyermekek előtt. Sőt nemcsak a finom modorban adjon példát gyermekének az apa és anya hanem terjedjen ki örökös gondjuk s figyelmük annak még üres idejére és játékaikra is; vegyenek részt — bár legnagyobb elfoglaltatásaik között — annak munkásságában. Segítsék elé, dolgozzanak, tanuljanak együtt vele. Gyönyörű példát hoz fel erre Szász Károly a maga gyermekkorából:

Nőttem; s apám is együtt nőtt velem,
Velem tanulva, mint egy iskolás.
Fejlő elmém' irányzá szüntelen,
Hogy könnyű játék lett a tanulás;

Mit nem tudék felfogni hirtelen:
Más oldalára fordítá csodás
Merész fogású észszel; óh, a könyvek
Zárát be tudta, hol kinyitni könnyebb.

3.

Az ifjuság

Hagyd el, ne bánts el az ifjút,
Ha élvezet keres;
Meglásd szenvedni is tud,
A miért érdemes ;

Várj rá, majd tűnik álma,
A mámor oszladoz,
S megtér — magába szállva
A s z e n t oltárhoz.

Az idő repül, jönnek az évek, a mikor a fiúcskából ifju, és a kis leányból felserdült leány válik. A nevelés közvetlen hatása elmúlt, a ház fia, leánya mint önálló egyének tekintetnek, magaviseletükért a látogatók már nem a szülőket, hanem őket magukat teszik felelőssé.

A felserdülő gyermekek, a mint teikben és gondolataikban önállóságra vergődnek, az addig tán finom, művelt szokásait a háznak nem egyszer nagyon kellemetlenül zavarják meg.

Az ifju gyakran igen korán lép ki az élet küzdelmeibe. Az egyik ügyvéddé, hivatalnokká képezi magát, a másik a kereskedői pályára lép, a harmadik a tudományoknak szenteli életét, a negyedik katoná, mérnök stb. lesz, és azon körök a hová jutnak az ő otthonjuktól gyakran nagyon elütők. Azon modort, mely az ifjakat a létért való küzdelemben környezi, igen könnyen magukkal viszik otthonjukba is, és ezzel a háznál gyakran kis forradalmakat okoznak. Legalább gátat vetni iparkodnak aztán az otthonvalók ezeknek a betolakodó szokásoknak, miknek nem egyszer hosszabb vagy rövidebb ideig tartó komor hangulat a kimaradhatatlan következménye.

Az irodai szabadabb modor, a diákos henczegés, vagy a nyers, katonás beszéd hazavitele gyakran egész önkénytelenül történik az ifju részéről. A világba lépő

fiatal ember a legkitünőbb nevelést, a legfinomabb modort vihette magával; de annak környezet befolyása alól, melyben a napnak nagyobb részét tölti, egészen nem menekülhet; megszokja az örökösen hallott nyelvezetet. Lassan, de biztosan jő ez a hatás, és bizonyos neme az erős akaratnak kell hozzá, hogy magát az ifju e hatástól megvédje. El kell szánnia magát, hogy az irodai öltöny levetésével az ott felöltött szokásokat, modort is levesse, és hogy ott-hon a régi maradjon. Csak egy kis jóakarat kell hozzá.

A tudósjelöltnek helyzete kétség kívül még nehezebb. Van valami varázs abban a tanulói szabad modorban, kivált életeleven, őszinte természetekre nézve. Az iskola (középtanoda) bilincse lehullott, a legkorlátlanabb szabadság öleli őt körül, melyet a testületi szellem egész ideálissá emel, és ha még hozzá az a szerencséje is van, hogy kis városi akadémia vagy egyetem polgára, hol az egyetemi ifjuság a hangadó, no akkor épen övé a világ s alkalmazkodják az ő hozzá. Csak az a szerencse, hogy chez a fékezetlen élethez súlyos erszény

kell, különben még nagyobb volna azon fiatal embereknek száma, kik szülőknek bennök helyezett s gyakran egyetlen reményöket meghiusítják, s a várt öröm helyett kétségbeeséssel fizetnek. Egyetlen értelmes ember sem fogja a tanuló ifjuságnak irigyleni szabadságát, a legszigorúbb apa sem fogja tönkre silányítani fiának épen egyetemi éveit, ha magaviseletével túl nem csap minden mértéken. Az ifjuságnak ki kell magát tombolnia... és ez az idő oly gyorsan elröppen!.. Akkor az élet épen ezektől a fiatal emberektől követel legtöbbet; és gyakran a legvigabb czimborákból lesznek a legpontosabb, leglelkiismeretesebb hivatalnokok.

Azt a szabad s gyakran henczegő hangot nem egyszer elsajátítja a tanuló ifju s mintegy második természeté válik nála, és a család művelt hangulata e miatt aztán, gyakran szenved, különösen ott, hol a család szintén az egyetem székhelyén lakik és a tanuló ifju folytonosan tagja marad a családnak. Akkor könnyebb, ha a fiatal ember csak a szünetidőket tölti otthon; mert ő is ki van ragadva társai kö-

réből, és az otthon való enyhébb légkörben mozog, valamint családjának tagjai is több elnézéssel vannak a csak rövid ideig közöttük időző iránt. Kérdést sem szenved, hogy a tanuló ifju, — ki ugyis a művelt világ polgárának tekintetik, — nem csekély érdemet szerez magának, ha egyuttal finom modorú s tapintatos fiatal embernek ismeretetik el, olyannak, a ki tudja, hogy minő követelése lehet a világnak vele szemben, s mivel tartozik ő annak.

Ilyenformán van ez mind ama fiatal emberrel, a kik csak a külső étlettel szorosabb érintkezésbe jönnek. De ők ne feledjék, hogy az otthonnak ezen étlettől sértetlenül kell maradnia, és iparkodniok kell annak nemes hangulatát folyton fenntartani. Ha néha-néha oly esetek fordulnának elő, hogy ebbeli éber örködésük tán szunnyadoznék s őket arra figyelmeztetni kellene, akkor ne érzékenykedjenek, ellenkezőleg fogadják jóakarattal az intést, sőt szemrehányást is. Mert az apa az úr a háznál, az ő fensőbbségének a fiu föltétlenül engedelmeskedni tartozik; sőt olyan esetekben, a hol a fiu tudomá-

nyos műveltségben atyját **túlszárnyalta** volna, ne feledje, hogy **mindent**, tehát *ezt* is édes atyjának **köszönheti**, és hogy ez élettapasztalatai által okvetetlenül még mindig **fölötte** áll, a mi az otthon boldogítására alkalmasint lényegesebb, mint a **legtudományosabb** képzettség.

Mint a hogy a szülők iránti kegyelet egy pillanatra sem szabad felednünk, épen úgy legyen az ifju tekintettel testvérei iránt, s legyen előzékeny különösen nőtestvéreivel szemben. Lehet-e visszataszítóbb látvány, tehet-e valami kellemetlenebb hatást, mint felnőtt testvérek között a türehetlenség és veszekedés? Ez a legkínosabb megzavarása a ház békéjének, nem is említve a művelt modor ellen való vétiséget. Legyen az ifju épen oly előzékeny és udvarias, mint a műveltség tőle más idegen nőkkel szemben követeli, a szívélyes testvéri szeretet ezen előzékenységét csak szebbé s nemesebbé fogja tenni. Mit tőlük kíván, azt kérje illedelmesen, s ne szalaszson el semmi alkalmat, a mikor magát irántuk, mint figyelmes, szerető testvér viselheti. Ifjabb testvéreinek legyen kedves

idősb játszótársa; tolakodásaikat ne utasítsa durván vissza; mindenütt, még játékaikban is segítse őket szóval és tettel a mennyire csak ideje engedi. Szóval e tekintetben is legyen szülőinek segítőtársa a nevelés nehéz munkájában; és ezek által nemcsak testvérei szívében biztosít magának örök időkre helyet, hanem kedvező véleményt támaszt maga iránt mindazoknál, kik testvéreivel való bánásmódjának tanulni lehetnek.

Külsejére nézve se hanyagolja el magát a fiatal ember soha. Az otthon sok kényelmet megenged; de még a családtagok előtt se menjen ez mértéken túl. A házi öltözék lehet egyszerű; de mindig tiszta és rendes. A szülőkkel és testvérekkel való érintkezéskor különösen asztalnál, sohase jelenjék meg a fiatal ember borzas hajjal vagy épen tisztátalan ujjakkal; az iménti munkálkodás nyomait előbb el kell tüntetni, ennyi ideje jut és ennyi idejének kell is jutnia.

A serdülő leány nincs ama veszélyeknek, melyekkel a külső élet a művelt modorra nézve jár, — annyira kitéve. Ha az

iskoláit bevégezte és még be nincs mutatva a társaságban, ismét teljesen a szülői ház védszárnya alá vonul, és ekkor csupán a rokonokkal, vagy esetleges látogatókkal érintkezik.

Hogy mindamellett komoly határozottsággal kell magára vigyáznia, azt felesleges bővebben magyarázgatnunk, csupán azt emeljük ki, hogy e szigorú felügyelet önmagára most van csak leginkább helyén; mert sok oly dolog, mire eddig az édes anya örökös szeme ügyelt fel, az ő saját kezeibe van már adva.

Tisztaság és rend a két hatalmas tényező, melyek a házat általában és különösen a nő életét kormányozzák. A fiatal leánynál e kettőnek második természeté kell válnia, és alakuljon jövője bármikép, e kettő egész életében mindig nagy előnyére leend.

Külső megjelenésében legyen a leány mindig csinos, tiszta. Alig van valami visszataszítóbb hatással, mint a fésületlen összevissza feltűzött haj. A leánynak legkevésbé sem szabad e tekintetben hanyagnak lennie. Tartozik e figyelemmel szülői-

nek, testvéreinek ; de legjobban önmagának. Fodorított haj, díszes fésülködésről kora-reggel szó sem lehet, kivált ott, hol a ház leányai maguk is munkához látnak ; épen úgy nem követelünk díszes öltözetet sem ; de a legegyszerűbb reggeli öltözetnek is el kell árulnia a tisztaság és rend örökösen éber érzetét.

Ki azon mentséggel él, hogy nem jutott magára idő, az csak azt árulja el, hogy az élethez megkívántató egyik leg-szükségesebb tényező hiányzik nála t. i. az idő helyes beosztása. Igaz, hogy ezt a serdülő leánynak nehezebb megtanulni, mint fiutestvéreinek, mert azokat a harang kondulása kötelességek teljesítésére hívja, életük idővel óraserkezetté válik ; de azzá kell válnia a leányénak, a jövődöbeli házi-asszonynak és anyának is.

Mennyi idő fecséreltetik el hitvány dolgokkal vagy épen semmittevéssel, — mennyi idő, a melyet pedig újabb tevékenységre való előkészületnek kellett volna elfoglalnia.

Pedig »time is mony« tartja az angol közmondás és igen helyesen. Családok

pusztulnak el, nemzetségek mennek tönkre anyagilag, és mindezek talán nem történének, ha a család női szigorú időfelosztással és hangyaszorgalommal dolgoznának. A valódi munkás ember meg tudja becsülni úgy a pénzt, mint a legaprólékosabb tárgyak értékét, és ha tudja, hogy mily nehezen, mily munkával szerezhetők azok meg, akkor annak megtakarítására is nagyobb gondja leend.

Hej! volna köztünk minden
Ily dolgos, munkában serény;
Eltűnnék nyomban innen
Ügyefogyott, koldus, szegény.

Azonban a leánytól minden tekintetben több tapintatot s finomabb modort követel a világ, mint a fiatal férfitől. Sokkal jobban figyelnek rá, minden szavát, minden mozdulatát, minden tettét élesebben megítélik és megmérlegelik. Az ifjunak kiszaladhat olykor egy-egy szó a száján, mely a finom modor ítélőszéke előtt tán meg nem állhatna; fiatal leánynál ilyesmi méltó roszalást vonna maga után. Iparkodjék tehát a serdülő leányka magát művelt társalgási nyelvhez szoktatni, ke-

rüljön minden illetlen szót, még testvéreivel szemben se használjon közönséges vagy épen aljas kifejezéseket; és iparkodjék azon, hogy igazi szép társalgási nyelv második természetévé váljék. Azonban mindez valóban birtoka, valóban természete, és ne csak keresettség legyen nála; beszéd, modor, melyen az erőltetés, feszültség meglátszik, rögtön elárulja, hogy ez csak betanult szerep, és a valódi műveltséggel bíró embernél csak szájalmat ébreszt és sohasem idéz elő rokonszenvet.

Átalában nagyon vigyázzanak fiatal hölgyeink nyelvecskéikre. Szóharcz vagy kihívó beszéd már, testvérek között is megrovandó, idegenek előtt, vagy épen idegenekkel szemben pedig a legnagyobb illetlenség. Előbbkelő emberekről ne beszéljenek bizalmaskodó hangon, sem tulságos tisztelettel; ismerőseik felett ne gúnyolódjanak; véleménykülönbségeknél ne bizonyozzanak, ne akarják erőszakosan, hogy nekik legyen igazuk, és hogy az övék legyen az utolsó szó. Ezek mind olyan dolgok, melyeket a műveltség a fiatal leányoknál szigoruan tilt. Legkevésebbé ragad-

Az ifjuság.

tassa ei pedig magát derék leány arra, hogy távollévőkrol rosztat beszéljen.

A roszt szó, meg a hógolyó
Maroknyiból halomra nő ;
Szalaszdz ki csak az ablakon,
Házat rombol, ha visszajő.

A közmondás azt tartja, a szív teljességéből szól a száj: következőkép romlott szív az, hol a száj örökösen gonoszat beszél.

A maguk tartására is nagyon ügyeljenek a fiatal hölgyek úgy állva, ülve, mint járásközben. Egyenes tartás első föltétel, de úgy, hogy feszessé ne fajuljon. Ha hosszabb állásnál elfárad valaki, azt senki sem veheti tőle roszt néven, ha egy kicsit megtámaszkodik székkarjára, napernyőre vagy más effélére : de mindig fesztelen könnyedséggel; háttal a falnak témaszkodni illetlen, nem is számítva, hogy a ruha szenvedhet általa. Ülésben is ügyeljen a fiatal leány, hogy egyenesen, fesztelenül üljön. Olvasás, írás, kézimunka stb. közben való meggörbülés szemre, mellre egyaránt káros ; a lábak keresztbetétele megszokott, de nagyon csúnya helyzetet

ad, melyet a művelt izlés szigorúan tilt; idősebb hölgyek előtt kerüljék a fiatal leányok a székek támlájára való hátradülést. Egyenlő korúak között ilyenféle dolgokat nem kell ugyan nagyon szigorúan venni, azonban itt is nagyon derék, ha fiatal hölgyek a nem szép szokásokat nem sajátítják el.

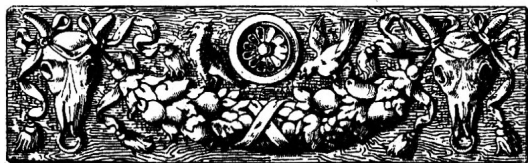
Magától értetődik, hogy mindazon nemesebb tulajdonok, melyeket a jó gyermeknevelés adhat, mint pl. egyszerűség, előzékenység, természetesség és szerénység a fiatal leánynak is dísz, és ha ezt szép nyelvvél és egész valóján előmlő műveltséggel párosítja, úgy birni fog azon kiváló tulajdonsággal, melyet nyelvünk a »kelleme« vagy még szebben »kedves« szóval fejez ki.

»Légy százszor jobb, mint a milyen szép,
Szépségedet ne tudd magad,
Szeress szegényt, gazdagot egykép,
S ossz könyeket, mosolyokat.

Légy nő, kinn az erény az ékszer,
S szíve virág, min köny remeg;
Ha ily kincsekkel megelégszel:
Adják meg azt az istenek!»

A valódi kedvességet nem lehet megtanulni, nem lehet tanítani; ez a valódi, tiszta, gyermekies ártatlanság, műveltség által magasztossá emelve, ez a szép lélek kinyomata. A szép lélek kinyomata még oly alakon is, melyen a rendszeres szépség nincs meg, oly búbájosan sugárzik, és oly varázskellemmel bír, mely még gyakran testi hiányokon is győzedelmeskedik. Az ily ember mozdulatai szelidek és mégis élénkek. Vidáman, szabadon sugárzik a szem, és nemes érzelem ragyog abban. A szelid kedélyből kifolyólag oly búbáj mosolyog az ajkakon, melyet a legművészbibb tettetés sem tud utánózni. Semmi feszült nem vehető észre a vonásokon, semmi erőltetés a mozdulatokon, mert a lélek nem érez ilyesmit. Zenévé válik a hang, melynek modulatiói a szívhez szólnak. A gyönyörű alak, a szép arcz tetszést, csodálatot, bámulatot gerjeszt; de csak a kedves, a kellemes, a megragadó és lebilincselő.

4.

A ház ura.

A nő világa a ház,
a férfi háza a világ —

és ezért is legtöbb esetben a házon kívül tölti el idejének legnagyobb részét a férfi. Kevesen vannak olyanok, kikre Fortuna bőség szaruját oly gazdagon szórja, hogy napi teendőjük már el van végezve, ha éjjeli álmukból felocsudtak. A férfinak ki kell mennie a nagy világba, annyi ellenséges elem közzé, melyek polypkarjaikat ezerszresen nyujtják be otthonjába, nem békésen, megnyugtatólag, boldogítóan, hanem ellenséges szándékkal és folyton rágódva a ház békéjén, mint valamely mérges féreg.

A létért való küzdelem nehéz és elkeseredett. »Kalapácsnak lenni« mondja

Goethe, »mindenki előtt dicsőségesebbnek és kívánatosabbnak látszik, mint üllőnek.« És pedig mennyi mindenféle kell ahoz, ezeket az örökösen ismétlődő csapásokat kitartani. Vannak erények, melyeket, mint az egészséget, akkor veszünk észre, a mikor hiányzik, a melyekről másutt szó sincs, csak ott, a hol nincsenek meg; a melyek a tulajdonosnak nem is szolgálnak javára, mert hiszen szenvedésen alapszanak t. i. a türelmen. A türelem az, melyet a férfinak a külső életben minden áron birnia kell, vagy ha nem volna, szereznie kell.

Hiszen a férfi maga az, a ki által az élet ezer ujjaival markol bele az otthonba, felzavarja a békét és annak kedvező hangulatát szétrombolja. Mindazon bosszúságnak, mindazon gondnak, melyekkel odakint küszködött, kint kell maradnia, nem szabad házának küszöbét átlépnie, ha otthonjának, az ő várának csendjét meg akarja tartani. És ez nem könnyű. Igaz, hogy odabenn szeretetteljes kéz várja, mely homlokáról elsimítja a ránczokat és a gond, bosszúság árnyait száműzi onnan, mindamellet szilárd akaraterő s valódi férfias-

ság kell hozzá, hogy a külső ellenséges tényezőket ne vigyük be a házba, és mindennemű kellemetlenségekkel a ház nemes, művelt hangulatát ne zavarjuk fel. Ha ezt, mint egyik veszélyes, de ritkábban támadó ellenségét a ház békéjének jelezzük, mely a ház ura részéről fenyegeti, úgy fel kell említenünk egy másik ellenséget is, mely könnyebben elkerülhető, de sokkal is gyakoribb és ez a magáttel-hagyás.

Sokan hódolnak annak az épen nem szép elvnek: *Otthon minden szabad*. Levetik az élet békóit; de egyuttal levethetni hiszik az illőt, művelt szokásokat és szép modort. Azzal vigasztalják magukat: hiszen senki sem látja. És épen e zabolatlanság tűnik fel előttük kárpótlásnak ama feszélyezésért, mit odakünn el kell viselniök.

Ez természetesen megfordított út, mely biztosan odavezet, hogy a ház nem leendő többé pihenőhely az élet fáradalmi után; nem békés házi tűzhely, hol a létért való elkeseredett küzdelmet kinyugodhassuk. A ház fejéhez alkalmazkodik pedig az egész

ház; az ő általa adott példa mindenkinek mintaképül szolgál.

Kényelem már magában véve fél élet! Mindenesetre e régi igazságot nem akarjuk mi kétségbevonni, ha a magaelhagyást szigorúan elítéljük. Kényelem uralkodjék az ember saját otthonában, de e kényelem-szeretet ne fajuljon el soha rendetlenséggé. Pedig az, ki magát végkép elhagyja, biztosan szennybe és rendetlenségbe süllyed.

Az életnek magasabb igényei az egyesek benső életére kétség kívül nagy befolyást gyakoroltak. A nemzetek egymással való érintkezése élénkebb lőn, a szigorúbb angol szokások, a finomabb franczia módor és a németek kedélyessége nem maradhattak befolyás nélkül a közzéjek ékelt magyar nemzetre is. A vasút és táviró nagy közvetítő. Sok dolog másként van ma már nálunk, mint a hogy az nagyapáink idejében volt. És jól van ez így. Az időt feltartóztatni nem lehet, ez halad, halad; és az ember halad vele előre. Ki alkalmazkodni nem akar, az nem áll meg, hanem hátrafelé megy, mert egy helyben maradás nincsen az ég alatt.

Hogy a magyar a tajtékpipa és a kancsó korszakából ki tud-e jutni? Biztosan hisszük, mint a hogy kijutott a csak agarászat, dőzsölés, kocsiskodás és muzsikáltatás korszakából. Az élet komoly kötelességeket ró reánk, s ki ezeket kicsinyeli, vagy épen elmúlasztja, annak bűnhődnie kell, és bűnhődik pedig harmad- és negyediglen. Nem szólunk mi a magyar vendégszeretet gyakorlása ellen ; nemzetünk legszebb erényét támadnók meg akkor ; — csak annak elfajulását rójuk meg, a mikor gyakran épen a házi gazda feledkezik meg a kellő mértékről, és az illem követelményeiről ; ő se fogadja vendégeit (s ezek között gyakran nőket is) hálókabátban (gyakran még ingujjban is) szájában az örökös tajtékpipával.

Ha a házigazda házának művelt légkörét fenn akarja tartani, legyen mindig úgy öltözködve, hogy egy-egy jó barátát vagy ismerősét bármely pillanatban elfogadhassa. De ezt következetesen tartsa szem előtt gyermekei és cselédségére nézve is. Azoknak az öltözkében se tűrjön el semmiféle hanyagságot vagy rendetlensé-

A ház ura.

get. A házi öltönynek természetesen nem kell versenyeznie a társasöltözékkel, lehet kényelmes, de mindenesetre olyan tisztességes, hogy valami idegen megjelenésénél ne kellessék a házigazdának eltűnnie, és más ruhát felvennie azért, hogy — úgy szóljunk — először emberi alakot öltönn magára, mielőtt idegenekkel találkoznék.

Átalában a házigazda kötelessége, hogy háza népének mindenben mintául szolgáljon. Családja nevelőjének kell magát tekintenie, és mint ahogy ez a felügyeletére bízott növendékektől semmi olyast nem követelhet, melynek a tanítvány ő rajta épen az ellenkezőjét tapasztalja, — úgy a ház ura hasztalan követel szép nyelven való beszédet, nemes mozdulatokat és szokásokat, ha ő maga jó példával nem megy elől.

Minden apró eshetőséget itt részletezni fölösleg volna, a művelt férfi ki fogja érezni az illőt vagy nem illőt, csak egyre térünk még vissza, hogy ezt bővebben megvitasuk, egy oly tényezőre, mely sokaknak élvezet, másoknak ellenszenv tárgya, t. i. a dohányzás.

Mint a hogy a kávé, thea és csokoládé a világhódító szerepét játszották és hihetetlen gyorsasággal milliókat tettek rabjaikká, úgy a dohány is. Pipa és szivar rossz dolgok az igaz, de úgyszólván szükséges rosszak, mindenesetre tényezők az emberek életében, a melyekkel számot kell vetnünk.

A dohányzás illő vagy nem illő volta felett két ellenséges párt áll erősen szemben; az egyik, mely éppen semmit sem akar arról tudni, a másik, mely kedves szivaráról semmi áron sem akar lemondani. Mi azonban nem foglalhatunk el pártállást, mi csak bírók lehetünk és nyugodtan mondjuk ki a kemény ítéletet: a becsülettudás követeli, hogy nők jelenlétében vagy azok szobájában dohányozni nem szabad, hacsak azt az illető hölgy egyenesen meg nem engedte. Ezen egyszerű törvény után a dohányozni vagy nem dohányozni kérdése könnyen eldönthető.

Olyan országokban, mint pl. Oroszország, Spanyolország és Olaszország, a hol ifja, örege, férfai, asszonya mind dohányoznak, mindenféle gyöngéd figyelem ön-

magától elesik; Angliában, Franciaországban ellenkezőleg — hol mindaz, mit becsülettudásnak nevezünk, erősebben kidomborodik, épen úgy mint nálunk is a jobb családoknál — kivéve a dohányzó szobát — a lakás többi részében egyetlen férfi sem gyujtana rá pipára vagy szivarra.

Ennyire ugyan követeléseinket nem fokozzuk, hanem a kedves háziasszony kezei közé tesszük le a szabadságot, hogy annak határait tetszése szerint vonja; hiszen nőink között is vannak sokan, kik egy finom szivar illatát méltányolni tudják, és még többen olyanok, kik saját kényőket feláldozva férjeiknek vagy kedves vendégeiknek szívesen engedik meg egy-egy szivar élvezetét.

A férfiaktól függ tehát a nők előzékenységevel vissza nem élni, még ha meg is van adva a szabadság. Az el nem fogadás legtöbbszörre kellemesen hat.

Látogatások alkalmával a vendégszeretet úgy hozza magával, hogy a házi úr kínálja meg vendégét szivarral; ha a látogató csak az egyedüli férfi a házigazdán kívül, ki a családi körben részt vesz, úgy

kötelezi őt a nők iránti udvariasság, hogy köszönete mellett ne fogadja el.

Ellenben, ha nagyobb társaság van, ott a ház szokásához kell a vendégnek alkalmazkodnia. Az angoloknál az a szokás, hogy ebéd után szivarokat osztanak szét a vendégek között, ekkor a háziasszony feláll és a hölgyekkel együtt a salonba vonul kávéra. Szébb szokás azonban az, hogy a férfiak bevezetik a nappaliba a nőket s onnan néhány perczre eltávoznak dohányozni a pipázóba, vagy a házigazda szobájába.

Külföldön előkelő családoknál az étteremben nem szokás rágyújtani. Nálunk ez általános szokás.

A ki idegen házba megy, tegye le a szivarját. Ha nőknél akarunk látogatást tenni, természetesen előbb nem dohányzunk.

Hogy a dohányfüst mennyire beveszi magát az erősen dohányzó ruháiba, a nők hosszú hajába, bútorok és függönyökbe, és hogy mily kiállhatatlan a meghidegült dohányfüst szaga, — erről éppen a szenvedélyesen dohányzó uraknak nincs még csak fogalmuk sem. Nem is vigyázhatnak ők

aztán eléggé; társaságba való öltőnyeiket ne tartsák ott, hol örökös dohányfüst van, ha nők látogatására, vagy társaságba készülnek, öltözzenek át tetőtől talpig. Fiatal embereknek s különösen orvosoknak nem ajánlhatjuk ezt eléggé.

Kocsin hagyjuk el a dohányzást végkép, zárt kocsiban pár percz alatt tűrhettelenné válik a dohányfüst, nyitott kocsiban is, hol egyik, hol másik nőnek alkalmatlankodik, a mint a szél ide-oda csapkodja.

Csúf, kiállhatatlan szokássá válik az a szerencsétlen dohányzás postakocsikban, vagy vasuti vagonokban. Az utóbbiaknál már külön coupékat kellett rendelni dohányzók és nem dohányzók számára, és gyakran még ez a berendezés is illuzióvá válik. Mert hát ki tilthatja meg a keleti vagy az orosz nőnek, hogy a női coupékban is ne szivarozzék? Erről a szabályokban természetesen szó sincs, és az utitársaknak nyugodtan kell tűrniök. A nem dohányzóknak szánt coupékban meg olyan társaságra találhatunk, melyhez képest a dohányfüst még kedvesnek mondható.

Ki mai napság utazik, az a dohányfüst alkalmatlanságát alig kerülheti ki. A társadalom minden rétegéből összegerebjelt utazók alig tartják érdemesnek a jelen levő hölgyeket megkérdezni, ha vajon megengedik-e a szivarragyujtást, mit pedig művelt férfi sohase mulasztson el.

Másfelől azonban gyakran nőktől függ ezt a kellemetlenséget kikerülni, szellemes és találó felelet gyakran sikeres orvosság, melyből szabad legyen egyetlen példát felhoznunk.

Egy nőtől kérdezi a nagyban szivarozó férfi, ha vajon nem alkalmatlan-e neki a dohányfüst? Nem tudom, volt a finom válasz, mert jelenlétemben még nem dohányzott senki. Szükségtelen hozzá tennünk, hogy az illető uri ember az egész úton nem vette többé elő a félrelökött szivart. Ilyesmit ugyan a nők csak a velők született tapintat által tehetnek meg; itt tanácscsal szolgálni nem lehet; de az is tény, hogy egy szellemes nő gyöngéd, finom visszaautasításának egyetlen művelt ember sem állhat ellent. Még több hatalom van a kezében a ház asszonyának az

ő otthonában; mindamellett a fiatal nő ne követelje szenvedélyesen dohányzó férjétől a dohányzás elhagyását, ez épen oly szenvedély lehet, mint más; és igen sok kellemtelenségre adhatna alkalmat, a nélkül, hogy a dohányzásról mégis lemondana a férj. Gyöngédséggel, tapintattal itt is sokkal többre lehet menni. S várjunk orvoslást a jövőtől. Az értelmes férfi még e tekintetben is belátással leend, és ugyanazon gyöngédséggel és szeretettel fog eljárni neje irányában, a mely sziveiket az oltárnál egyesíté. Mert :

Övé családja édes gondja,
A drága nő, jó gyermekek.
Jaj, hogyha üdvöket lerontja,
Az isten őt ítéli meg.

5.

Feleség és anya.

Édes, csöndes, nyájas itthon,
Földj be, földj be engemet!
Gyógyít, üdít enyhe léged
Benned, óh csak benned élek,
Te, te — mindent eltemetsz...

Oh te, kinek hő lehelétől
Melegül, forr itt a lég.
Kinek pillantási alatt
Mosolyognak rám e falak,
Áldjon, áldjon meg az ég!

Te, te vagy a bűvös tündér,
Az az édes hatalom, —
Ki miatt e kis szobában
Ily mosolygó szép világ van:
Feleségem, angyalom!

E. Kovács Gyula.

*

*A férfi háza a világ,
a nő világa a ház.*

A férfi a háznak feje, a központ, mely körül az egész háztartás forog; de a háznak lelke az asszony. Az ő alkotása, gyarapítása, az ő lénye az, a mi erős várrá teszi a férfi számára a házat. A gyöngéd érzésű nő tapintatos, rendező kezét a házbalépéskor első pillanatban föl lehet ismerni.

A házban uralkodó szokás és hangulatért első helyen a nő felelős, nem a férfi. A házban uralkodó rendet és tisztaságot, mégha ezek a férfi előtt haszontalanságoknak tünnének is föl, nem zavarhatja egykönnyen össze, ha a nő ismeri legelső kötelességeit és azokat híven és lelkiismeretesen betölteni iparkodik. Erős követelés, de mégsem lehetetlen; és valóban az élet a nőtől követel legtöbbet, — mert egy valódi nő erényei csakugyan az emberiség legfenségesebb erényei is egyzsersmind.

Az arakoszorú, a menyasszonyi fátyol letételével eloszlik a szép költői ábránd. De nemcsak a férfi szeme, hanem a nőé is felnyílik a jegybenjárás álmodozásai után

a valódi prózai életre; és boldogok azok, kiket nem vakított el teljesen a szerelem. Azonban a legboldogabb összeköttetésekben sem maradnak el a kisebb-nagyobb csalódások. Lassankint napfényre jönnek a hibák, a kettő közül egyik sem tökéletes lény, s ekkor a fődolog az, hogy tűrjék el egymás hibáit, és kölcsönös szeretetből folytonosan azon iparkodjanak, hogy ezen hibákat elhagyhassák. Ez az élet legnehezebb művészete; de egyuttal annak legmagasabb jutalma is.

A feleségre jut itt is az oroszlánrész ismét; ő van hivatva első sorban a nőiség minden erényét, vagy jobban mondva: az évezredek óta elismert legmagasztosabb emberi erényeket gyakorolni.

Ezen erényeknek a koronája a türelem.

Türelmesnek lenni általánosságban nem is olyan nagyon nehéz; de a hol azon dolgok, melyek épen a türelmet igénybe veszik, folyvást mindig meg-megújulnak, ott erélyes, szilárd akaraterő kívántatik hozzá, mert a türelem nagyon, de nagyon nehezen teljesíthető kötelességgé válik, és

gyakran akkor szakad el a fonala, a mikor arra éppen a legnagyobb szükség volna. Így például a férj nagyon szeret esténként egy kicsit elkésni, pedig ezt sem hivatásának teendői, sem más valami komoly elfoglaltatás nem okozzák, és az asszony meg odahaza egyedül őrzi a házat. A férj teljesen igazat is ad az őt szelid szemrehányással illető feleségnek; eléggé értelmes és becsületes belátni, hogy az ilyesmi a nő elhanyagolása; fel is teszi magában komolyan, hogy ilyesféle párbeszédre többé alkalmat nem ad. Hanem — hanem —! A német közmondás szerint: nem a mennyország előcsarnoka van jó elhatárolásokkal kikövezve hanem a pokolé. Itt aztán legyen a nő türelmes a szó legnemesebb értelmében; durczásság, zúgolódás vagy még rosszabb dolog által semmire sem megyünk. Sőt!... — Másik próbaköve a nő türelmének a külső gondok, bajok, zavarok behatása a ház békés csöndjébe. A férfi nem lehet mindig anyyira ura a saját akaratának, hogy legyőzhesse háborgó érzelmeit. A nő dolga aztán hogy mindenekelőtt türelemmel, szeretet-

teljes szelidséggel viselje el ezt a lehangoltságot, komorságot, — és ha nem sikerülne gyöngéd kezekkel elsimitani a borút, úgy háritson el legalább férje útjából minden kellemetlen dolgot, mely bosszúságot okozhatna, vagy a lehangoltságot még jobban elkeseríthetné.

A türelem hiánya, gyakran a belátás hiányából ered. A nő sorsa férje mellett talán nem vált olyanná, mint a minőt ő kedvese oldalán álmodott. Tán nyomasztólag hat reá, hogy minden kisebbszerű, mint azt a szülei háznál megszokta volt. El van kényeztetve az asszonyka, s nem tudja magát e változásba beletalálni; ekkor, fájdalom, a férfinak kell magát a türelemben gyakorolnia. Hányszor nem adja magát oly eset elő, hogy apróságok elrontják az asszony kedvét és nagyon ártanak a ház békés egyetértésének. Itt egyik cseléd tett valami kárt; amott a gyermekek bosszantották; a szabó tönkre tette az új ruhát rossz szabásával; vagy a férj nem érkezett pontosan az ebédhez, meg több ilyen csekélységek. Minő kevés belátást tanúsít ez az asszony részéről, ha ilyen

dolgokkal vihart idéz elő a házas élet egén,
és ezeket pusztító férgekként engedi a család boldogságon rágódni.

Pedig még komolyabb bajoknál is:

A sorssal küzd, harczol egész éltében az ember,
S megnyugvással győz rajta, ha tűrni tanúlt.

(Szentmiklóssy).

Mindezekkel azonban nem azt akarjuk mondani, mintha a türelemnek is, mint mindennek a világon, nem volna határa; nem, a türelemnek sem szabad gyöngeséggé fajulnia. Fordulhatnak elő esetek, hol a nő szeme élesebben lát, mint a férfié. A férj esetleg olyan körülmények közé juthat, vagy oly utakra tévedhet, melyek lassan bár, de biztosan az örvény szélére viszik és övéinek életboldogságát veszélyeztetik, — ő nem látja, vagy tán nem akarja bevallani. Tán azt hiszi, hogy mérszebb koczkáztatással a szerencse kerekét magasabb pontra fordítja, míg a nő a romlásnak indult viszonyokat tisztán látja vagy érzi. Itt a nő tántoríthatatlan kötelessége szeliden kifejezett kétségét szeretetteljes, de szilárd, meggyőző figyel-

Feleség és anya.

meztetessé változtatni; ilyen esetben, de csakis ilyen esetben kell határozottan el-
lentállni. A ház, a család, sőt a szeretett
férj boldogsága áll kockán, és ha annak
elvakultsága annyira mennc, hogy még
ilyenkor is makacsul ragaszkodnék elha-
tározásához, akkor helyén van, ha az asz-
szony meggondolt, erélyes elhatározásra s
annak tetteleg való kivételére szánja el ma-
gát. Teljesen elvakult férfi volna az, kit
már maga azon tény, hogy örökösen en-
gedékeny, szelid nője ily határozottan el-
lentáll, — komoly megfontolásra nem öztö-
nözne. És már egyedül ezáltal is sok, ha
nem minden, meg van nyerve.

Csak ily kivételes, rendkívüli eset jo-
gosíthatja fel a feleséget, hogy türelmének
és engedékenységének, melyek ugyis édes
testvérek, határt szabjon. Minden más al-
kalommal csak magának árt, mert:

Arról ismersz a balgára,
Néma, — beszéd idején;
Akkor pedig jár a szája —
Hogyha hallgatnia kén.

Igen, bizonyára balgák azok a nők,

kik nem iparkodnak maguknak az időszerű hallgatás és időszerű szólás nagy művészetét elsajátítani. Melyik asszony nem tapasztalta még azt, hogy a házi perpatvar alatt ő sokkal érzékenyebben szenved, mint a férfi? És mi idézi elő legtöbbször ezt a békétlenkedést, mint a hiányzó türelem, és a hiányzó engedékenység s az ezekkel együttjáró időszerűtlen s gyakran jogosulatlan ellenmondás? Oka nagyon is gyakran egyedül abban rejlik, hogy a feleség saját kívánságait nem bírja férje kívánságainak alárendelni. A valódi szerelem nem követel áldozatokat, hanem hozza azokat. Ez igazság beismerése fájdalom, a nőknél éppen nem általános. Még olyan nők is, kiknek teljes okuk volna megelégedéssel és vidámon tekinteni az életbe, legkevésbé sem vidámak és elégedettek. És mi mindennek az oka? A legkisebbszerű dolgok elrontják kedvöket, komorak; ezzel elkeserítik saját életüket, aláássák a ház békéjét; és szerencse rájuk nézve, ha belátásuk el nem késik, akkor, midőn már családi boldogságuk is végkép tönkrement. Találóan mondja Jean Paul,

Feleség és anya.

hog az élet boldogsága nem egyes felvillanó örömsugárból áll, hanem a nyájas, vidám légkörben éli a szív legszebb aranykorát.

Erények gyöngye : türelem,
Idővel is csupán a szenvedésnek
Árán juthatni birtokodba csak ;
A megadás, remény és szeretetnek
S az engedékenység szülöttje vagy.

Türelmes csak a jó ember lehet :
Szelid türelmet követ lelki jóság,
Tanulj tehát meg rosszat elviselni ;
Remélj, szeress és megbocsáss ;
S ha gyakran így téssz, kedvvel így cselekszel,

S ebben találsz legszebb örömöd.
Meglásd tied lesz — mert derék levél —
Az erények gyöngye a türelem,
S nem lesz okod a cserét bánni meg,
Egy kincsnek árán nyertél ezeret !

Ha eme két erény: türelem és engedékenység a ház nemes hangulatának benső rugóit képezik, melynek megteremtője és őrizője a feleség: úgy az egyszerűség, tisztaság és rend a házban uralkodó *szellemnek* felismertető jelei.

A mit a vőlegény nem vett észre,

mert részint alkalma sem volt azt észrevehetni, fájdalom, gyakran a férjnek csakhamar feltűnik. Sok asszony azt hiszi, hogy mint feleség, már nem szükség férjeiknek annyira tetszeni akarni, mint ahogy menyasszony korukban iparkodtak azon. Ők még inkább, mint a férfiak nagy része, azon meggyőződésben élnek, hogy saját lakásukon, ha nem minden, de mégis nagyon sok szabad csak azért, hogy az édes kényelemnek mentől szabadabb tért engedhessenek. Ez a lehető legnagyobb tévedés. Ha az asszony hagyja el magát, az nem csak a ház művelt légkörét teszi tönkre, hanem a családéletet mételyezi meg legérzékenyebben, és sokkal károsabban, mint a magát elhanyagoló férfi.

Valami mérges kigyómarásféle, a szerelmet megölő rejlik ama gondolatban: hogy a szerelem vak. Jaj annak a háznak, hol a férj e megölő férget érzi szívében megelevenedni. Mint vőlegény, kedvesében nemének a legszebbjét, legbájosabbját látta, és a fiatal asszony csinosága, bűbája paradicsomot teremte körülte; ő volt neki büszkesége, hozzá hasonlítani sem lehetett

senkit. De íme, ez nem tartott soká. A házi teendők kezdték a fiatal nőt annyira igénybe venni, hogy állítása szerint »a sok munkától« nem ért reá saját külsejére nagyobb gondot fordítani.

Mi következik ebből? Lassankint a nem szándékosan tett összehasonlítások a feleség rovására ütnek ki, ez is, amaz is csinosabbnak tűnik fel más asszonyoknál. A férj kiméletes, szeretetteljes figyelmeztetései, kérései egy-egy kis zivatart idéznek elő a háznál, — s lassankint elhidegülés az elmaradhatatlan következmény.

Ezen esetek százszor meg százszor ismétlődnek. Sok nő sohasem jó azzal tisztába, hogy mi lehet annak a hidegségnek az oka, holott eleinte éppen külső megjelenésük bilincselte le férjök figyelmét, és hogy a későbbben felismert szellemi jó tulajdonságok mellett is még mindig a szép külső egyik jelentékenyebb részét képezte ama kötelékeknek, melyek a jegyest és szerető férfit hozzá vonzották. Ha tisztába jönnének azzal, akkor rögtön felismernék, hogy az ő miként való megjelenésük mily nagy befolyással van családi boldogságukra, s

akkor kénytelenek volnának bevallani, hogy a legsürgősebb munka is enged időt arra, hogy már kedves megjelenésük által is a férj ajakára az öröm és szeretet egy édes mosolyát csalják. A mi a vőlegény előtt oly elragadónak, oly bájosnak tűnt föl, annak bírása töltse el a férj lelkét örömteljes büszkeséggel.

De a milyen nagy hiba az ember külsejének elhanyagolása, éppen oly nagy hiba annak ellenkezője, a piperészkedés. A piperevágó nő egyszersmind könnyelmű, ki otthon is nem a nemesebb értelemben vett feleség akar lenni, hanem divathölgy. Az asszony házi öltöneyei legyenek izléssel varrva, csinosak, de egyszerűek; így fognak azok a férjre kellemes hatást gyakorolni, mert egyedül az egyszerűség idézi elő ama bűbájos harmóniát, a mely jól esik a szemnek, és a melynek varázshatása alól nem vonhatjuk ki magunkat, ha mindjárt nem tudnók is annak okát megmagyarázni. Az olyan nő, kinek piperevágya övéi közt, otthon sem tagadja meg magát, csak azt árulja el, hogy szíve s lelke felületés, mulékony becsü dolgokon csügg, melyek tá-

volról sem állják ki a versenyt ama kincsekkel, melyeket a hű anya és feleség férje és gyermekei szeretetében szerzett magának. Ha az asszony előtt a háziteendő csak mellékes dolog, úgy csakhamar elveszti nemcsak férje becsülését, hanem minden értelmes emberét is. A becsülés elvesztését lépten követi a szeretet elvesztése s ennek kíséretében érkeznek a házhoz az elégtelenség és perpatvar. A piperészkedő asszony bárminő férjet is veszedelmes zátonyra vihet. Tudjuk, hogy a hiuság nem áll meg csak a ruházatnál, nem kérdezi, mibe kerül a pazar fényűzéssel való bebutorozás, vagy egy-egy multság, s az ilyenek a legbecsületesebb embert is nehéz kísértések közé juttatják. És ha azt kérdezzük, mire valók mind ezek? úgy az reá a felelet: hát mit mondana a világ? A világ, az a világ ott künn a házon kívül, tehát nem a férjért, nem a saját otthonáért, nem a saját boldogságáért! Oly találóan mondja a költő:

Mi a vagyon? Megtanít rá
Kémény füstje gyakorta;
Arany, ezüst felszáll rajta,
És korom hull le róla.

A házi nő a ház jó erkölcsének és szokásainak teremtménye és őriző angyala, és jobban nem érheti el e nemes célát, mintha egész valójának irányadójaül az egyszerűséget teszi. A férj sohasem érezheti házi körének enyhét-adó légkörét jobban, mint mikor hazaérkezésekor a feleség barátságos arczzal, szeretetteljes tekintettel egyszerű tiszta öltözkében meggy eléje. *És férjének boldogítása legyen a nő életének — minden körülmények között — első és legfőbb célja.* Ha a férfi büszkén mondhatja el magáról: »Az én házam, az én váram« ezen mondása által első sorban a feleségnek adja a méltó elismerést kettőztetett szeretettel, kettőztetett hálával.

Hogyan mondja a költő?

Az én Ruth asszonyom jobb, mint Boázé!
Isten kegyébül ím mit alkota:
Én nem tudom, hogy e ház szalmaház-é:
Vagy égbenyíló fényes palota!

Alig kell emlitenem, hogy a pontos rendnek legfőképp a férj körözetére és szükségére kell irányoztatni. A feleségnek legnagyobb gondja legyen, hogy mindazon

tárgy, eszköz, mire férjének szüksége lehet, kényelmesen és hibátlanul annak keze-ügyébe essék. Semmi sem képes a férjet jobban elkomorítani, mint aprólékos rendetlenségek. Leszakadt gomb, elfeslett ruhanemű — olyan kellemetlen érzést kelthetnek, mely könnyen igazolja ama közmondást, hogy a szűnyogcsipés néha jobban fáj, mint az igazi seb.

Apróságokból fűződik össze a feleség élete; de ezek csak látszólagosan apróságok, mert ezek a legnagyobbnak is okai lehetnek: ott a nő gyöngéd vállain nyugszik a ház békéje, a házaselet boldogsága, és ahol ezek fellelhetők: ott a legszigorúbb erkölcsbíró sem találhat semmi illemsértőt.

Nem kevésbé nagyfontosságú kötelességei vannak a ház asszonyának, mint anyának.

»Az anyai szeretet bennünk örök, ez a lélekharmóniának alapaccordja.« És ki ne tudná, hogy nemzetünk jeleseinek jeles anyáik voltak? Nem a férfiak, hanem az anyák a nemzet, az emberiség nevelői.

»Az a férfi, ki feleségét igazán szeretheti, és legnagyobb örömét családjá

körében találja, van leghathatósabban képviselve a nyilvános pályára, és az szolgálhatja hazáját teljes erővel és hű odaadással; határtalanul jobban, mint az, ki nem bírja ezt a boldogságot. Méltatlan feleségek, és bűnös anyák átkai az emberiségnek; ezek által válik a ház benső élete a nyomor iskolájává.«

Már »a gyermekek« című szakaszunkban, érintettük azt, a mi a gyermeknevelésből idetartozott; de az anyára nézve még e helyen is van mondanivalónk. Ahol az anya elhanyagolja kötelességeit, ott csakhamar rossz szokásokat vesznek fel a gyermekek is. De hol az anya áthatva szent hivatásának érzésétől, legnagyobb gondossággal vezeti háztartását, fáradhatatlan gyermekeinek testi és szellemi jóléte körül, ott minden nehézséget legyőz az anyai szeretet. De ott az édes anya a gyermekek előtt is a legnagyobb tekintély; nem szükséges neki a kicsinyeket az apa vesszőjével ijesztgetni. Ama fenyegetések: No várj, jöjjön csak az apa haza! No megállj, majd megmondom az apának! mindig tiszteletlenséget tétel föl az anya

iránt, ijesztő alakká teszi az atyát és meg-
rábolja gyermekei szeretetétől. A gyer-
mekben azonnal fejlődik az akarat, mihelyt
öntudatra ébred; és ezen még ítéletre kép-
telen akaraterőt érvényre is akarja hozni
minden áron; de ehhez csak egyetlen esz-
köze van még, a sirás. Siró gyermekek,
ha t. i. a sirást nem testi fájdalmak idézik
elő, mindig a dajka vagy az anya hibá-
jára vallanak; itt nem a gyermekben kell
a baj okát keresni. Az anya vagy a dajka
megzavarhatták a gyermek lelkét, pedig
erre rendkívül ügyelni kell, mert az örök-
sen siró gyermeknél türelmetlenség, dacz,
makacsság és minden ilyen rossz tulajdon
kifejlődik, a melyeknek kiirtása ugyancsak
dolgot ad később, és a ház benső nyugal-
mát gyakran megzavarja.

A ház nemes hangulatához a nevelés
annyiban járul, hogy a gyermekek enge-
delmesek. Az engedelmes gyermekek az
édes anya diszei, a ház büszkesége. Tapin-
tatos, értelemmel és szeretettel, belátással
és jó példaadással párosult nevelésre mutat-
nak; engedelmes gyermekeknél a szemnek
egy mozdulata, egy tagadó fejbillentés

Feleség és anya.

már elég, hogy a bekövetkezhető illem-sértést megsemmisítse; ez az, amit a ház-asszonya, az anya elérni iparkodjék. És ő ezt annál könnyebben elérheti, mentül példásabb férj és jó gazda az édes apa; mentül példásabb nő és anya ő maga.

6.

A ház asszonya.

Anő rendeltetése a természet által, hogy feleség, a ház asszonya és anya legyen. A feleség és anya kötelességét már általánosságban megbeszéltük, és hogyha a ház asszonyáról külön fejezetben szólunk, annak az az oka, hogy a feleség és anya teendői a ház szentélyéhez tartoznak, míg a ház asszonyaé inkább a külső világgal való érintkezés, és így sokkal tágabb tere nyílik, mint az anyának.

Itt tehát a társasággal való érintkezéseket fogjuk tárgyalni. A ház asszonya, ha tisztjének meg akar felelni, nehéz dolgokra vállalkozik; ha dolgai csak aprólékosságokból állanak is, melyeket több-

nyire nem is maga végéz, hanem csak felügyel azokra, mindamellett övé a felelősség, hogy háza a legjobban és övéinek jóllétére boldogságára legyen vezetve — nemcsak, hanem hogy háztartása még ama kívánalmaknak is megfeleljen, melyeket a világ jogosan követel attól.

Mindenekelőtt jöjjön tisztába a ház asszonya kötelességeivel, hogy mivel tartozik övéinek, és mivel tartozik a világnak. A családé szíve, lelke s minden iparkodása, hogy a reá bízott egyéneknek az életet oly könnyüvé és oly kellemessé tegye a mennyire csak lehet; a világ ellenben követel tőle illemtudást, finom, művelt szokásokat és udvariasságot. A ház asszonyának tehát kettős feladata van, és ezen feladatot, hogy többi kötelességeivel tudja, úgy egyesíteni, hogy azok hiánytalan összhangzó egészet képezzenek — épen a néhez mesterség, melyet a fiatal leány nem tanulhat meg elég korán, hogy akkor, ha egy egész háztartást kell vezetnie, ne legyen előtte annyi szokatlan és új. A férfinak megbocsátja a világ, ha néha a művelt modor ellen vét, a fiatal leányt is ki-

menti ifjusága és tapasztalatlansága; de a ház asszonyának a tapintatos módor és művelt szokások ellen való vétséget nem bocsát meg senki, vagy csak kivételes esetekben.

Rend, takarékoság, szorgalom és tisztaság feltétlenül szükséges a ház asszonyánál. A művelt izléshez nem kell éppen gazdagság vagy fényűzés, de minden asszonynak kötelessége a legszigorúbb rend és tisztaság úgy a házban, mint hozzátartozóinál, és ő maga legyen ez utóbbiak előtt példánykép. A ház úrnője adja meg a hangot, mely nála uralkodjék és nemcsak a gyermekek és cselédek fog-nak befolyásának engedni, hanem még a ház feje is szívesen engedelmeskedik olyan rendszabályoknak, melyeknek következtében testtel-lelékkel jól érzi magát. Az emberre nagyon hat a külsőség, és minden férfi örül, ha nejét s háztáját a műveltség s finom tapintatnak megfelelően találja. A boldogság, a család békéje sokkal inkább a nő alkotása, mint a férfié; ha a férfi is a kereső, az egész család fentartója és mint ilyen, feje is, úgy az asszony a gondoskodó,

a megtakarító, a jövőre is gondoló, s ennél fogva nem csekély mértékkel jut reá a gondból és munkából.

Hogy a ház asszonya hivatásának igazán megfeleljen, először is szoktassa magát a szigorú időbeosztáshoz, de ne csak beossa az időt, hanem vigye keresztül e beosztást határozott akaraterővel. Használjon fel minden pillanatot; és ha ez az idő felhasználása már mindjárt kora reggel kezdődik, akkor biztos lehet a ház asszonya, hogy házi teendői miatt nem hanyagolta el a feleség és anya kötelességeit. A délelőtt a háztartásé, csak ritkán, kivételes esetekben tesz látogatást ezekben az órákban; még abban az esetben is, ha van a háznál elég cseléd a házi teendőkre, a ház úrnőjének becsületére és az egész háztartásnak hasznára válik, ha azokat nem hagyja a maguk kezére. Az ember nem is hinné, mily gyorsan kiérzik a cselédek a házi asszony járatlanságát, és ha parancsainak engedelmeskednek is, távolról sem végezik teendőiket oly jól, mint ott, a hol tudják, hogy az asszony maga is képes a parancsolt munkát elvégezni.

A ház asszonya.

Ez a tudás, ez a képesség nemhogy lealázná a cselédek előtt asszonyukat, sőt ellenkezőleg az iránta való tiszteletet fokozza.

A ház asszonyának reggeli pongyolája mindig egyszerű és tiszta, de mindamellett olyan csinos legyen, hogy esetleg idegenek előtt is megjelenhessék benne. Ha nem illik is a reggeli órákban látogatásokat tenni, de mégis megtörténhetik, hogy valami ügy vagy baj miatt valaki már kora reggel érkezik a házhoz, vagy hogy üzleti dolgokban a házi nő jelenléte szükséges, és vajjon melyik férjnek kellemes, ha feleségét rendetlen öltözékben kapják, vagy éppen dolgot kell elhalasztani, mert ő nagysága nem mutathatja magát. A ház asszonyának hanyagsága a család többi tagjainak hanyagságát vonja maga után, és egyetlen lépés ez örvény felé igen könnyen és gyorsan sokszorozódik, míg végre szükség és gond kopogtatnak és a nyomor vonul be a kinyíló ajtón. Ha a fiatal nő tán nem tanulhatta meg házi teendőit szerető édes anyja példája által, jó könyvek tanulmányozása könnyen segít rajta.

A házi nő teendői közzé tartozik szintén, cselédjeit úgy szoktatni, hogy a szobában végzendő teendőiket a ház urának vagy idegeneknek jelenlétében zajtalanul végezzék. Ha mégis eltévesztene a cseléd valamit, úgy az úrnő egy intése, tekintete legyen elég a hibát helyrehozni, és ha a nő- vagy férjcseléd még nem volna annyi idő óta a háznál, hogy annak szokásait ismerhesse, úgy el ne kövesse a ház asszonya azt a tapintatlanságot, hogy cselédjét idegenek előtt rendreutasítsa, sőt ellenkezőleg a cseléd eltávolítása után mentse ki azt a vendég előtt. Épen így nem szabad a házinőnek — hacsak tudatlanságát úgy a házi teendőkben, mint a tekintélye fentartásában elárulni nem akarja, férje elé a cselédekre való örökös panaszszal járulni; csak lopás vagy más erősebb hibák esetében hívja segítségül férjét. — Az olyan nő, ki férjének otthonját kellemessé akarja tenni, étkezés idején nem fogja férjét házi kellemetlenségek elősorolásával untatni, hanem iparkodni fog inkább a külső életben előfordulható kellemetlenségeket vele elfeled-

tetni. Egyszerű háztartásokban az asszony maga osztja ki az ételeket — természetesen, mikor senki idegen nincs a háznál; gazdag házakban az inas szolgál fel, és pedig legelőször az úrnőnek, azután az úrnak és a gyermekeknek koruk szerint. A nevelőnő mindig a reá bizott növendékek előtt vesz az ételekből; megalázó volna reánézve mind a cselédek, mind a gyermekek előtt, ha a szabály meg nem tartatnék.

A ház asszonya reggel nem fogad el férfilátogatókat, kivéve, ha férjét valamilyen helyettesíti. Ez a szabály állhat nagyobb városokra nézve, azonban vidéken vagy kisebb városokban szokásban van már tíz órakor délelőtt látogatóba menni, ilyen helyen a helyi szokás az irányadó.

A látogatásoknál a ház asszonyát illeti a pamlagon a bal kéz felől való ülés. Gazdag házaknál, hol a kandalló mindinkább divatba kezd jönni, a háziasszony a jobb oldalon levő széket foglalja el. A pamlagon a bal felől eső ülést csak jóval idősb nőnek engedi át, ha annak jövetelekor a jobb felől eső ülés már el volna

foglalva. Ellenben fiatal leány, ha a háziasszony a pamlagon mutatott neki helyet, rögtön átengedi azt idősebb vagy férjes nő beléptekor annak. Ugyanezt teszi asszonyvendég is, ha egy jóval idősebb vagy magasabb rangú nő érkezik harmadikul.

Hol a bejelentés szokásban van, ott minden látogatót be kell jelenteni. A háziasszony jó akaratától vagy tapintatától függ, hogy eléje siessen az érkezőnek, vagy csak pár lépést tegyen felé, — hogy barátságos köszöntés mellett kezet nyújtson az illetőnek vagy csak barátságosan köszöntse. A fogadás minősége a barátságos viszony fokától függ, melyben a ház asszonya az érkezővel van. Ha már több vendég van együtt, akkor az újonnan érkezők fogadásánál már nagyon ovatosnak kell lenni, nehogy a jelenlevők mellőzve érezzék magukat, és nem is szabad az újonnan érkezettel kizárólagosan foglalkoznia, hanem a társalgást a lehető leggyorsabban átalánossá kell tennie.

Ha több vendég van együtt, akkor a háziasszony még legnagyobbra becsült

vendégét sem kíséri tovább az elfogadó terem ajtajánál, ha az eltávozik. Figyelmetlenség volna a többi vendégek iránt, ha azokat csak pár perczre is egyedül hagyná. A házigazda ellenben a nővendéget a kocsijáig kíséri, a házileány is a lépcsőig kíséri a nőt, de sohasem a férfivendéget, hacsak az kivételkép már nem olyan öreg úr, a kinek az ő segélyére van szüksége.

A gyermekeknek nincs helyük az elfogadó teremben, ott ők csak zavaró elemek a látogatók előtt. Ha a vendég hoz magával gyermeket, ami, mennyire lehet, kikerülendő — úgy a házinő azokat ép oly szívesen fogadja, mint az édes anyát, mert a gyermekek mellőzése gyakran kínosabb a szülőkre nézve, mintha ez a mellőzés őket magukat éri.

A vendégek elfogadásánál legyen a ház asszonya bár egyszerűen, de mégis választékosan öltözködve. Ruhája megválasztásánál bebizonyítja a ház asszonya, hogy megbecsüli vendégeit; de fényűzésben versenyezni nem akar nőismerőseivel. A házi nőnek iparkodnia kell minden ven-

déget egyenlő udvariassággal fogadni; nem szabad egyiket a másik fölött kitüntetnie. Ezzel nem akarjuk azt mondani, hogy mindenki iránt egyenlő barátságot és rokonszenvet tanusítson. Ez tettetésre, ravaszságra vezet, ez a népszerűség hajhászása volna, mely mai napon társas életünk rákja! — Csak a valódi, az igaz nyújt az életnek — annak mindennemű összeköttetéseiben becset. És ha kötelességünk is azon simítani, hogy senkire nézve ok nélkül sértővé ne váljék, de jogunkban nem áll azt megtagadni. Senki sem lehet mindenki iránt egyenlően barátságos és igaz.

A ház asszonya sohasem viszi maga a társalgást, hanem ügyes fordulatokkal átalánossá iparkodik azt tenni és különböző vendégeinek kiválóbb tulajdonait a legjobb világításba helyezni. Ez nagy művészet, sokkal nehezebb mint hinnők, mert egyrészt önmegtagadást igényel, ha a beszéd tárgya érdekes; és másrészt nagy ügyességet, ha valami unalmas vagy veszedelmes téma van szőnyegen, hogy az beszüntettedék vagy másra terelődjék át,

A ház asszonya.

a nélkül, hogy egyik-másik látogató sértve ne érezze magát.

Legyen minden nő türelmes, önmegadó és birjon finom tapintattal; de e tulajdonságokat egy igazi művelt háziasszonytól okvetetlenül megköveteljük.

7.

A családélet.

Az előbbi fejezetekben megkísérlettük kimutatni, hogy a művelt modor és tapintatosság miket követel a család egyes tagjaitól, most ezen fejezetben a kölcsönös magaviselet megbeszélésénél kipótoljuk még, a miket unalmas ismételtetések nélkül, nem igen mondhattunk volna el.

Megkísérlettük kimutatni, hogy a műveltség a család egyes tagjaitól egymás iránt éppen oly szigorú, vagy még szigorúbb tekintetbevételét követeli a tapintatos modornak, mint az idegenekkel szemben. Éppen a családélet követeli a leggyöngédebb figyelmet a családtagoktól, mert csak a legbensőbb, legszeretetteljesebb

modor adja meg azt a harmóniát azok között, kik hivatva vannak együtt élni és egymás életét boldoggá tenni. Egyik iparkodik a másik gyöngeségeit türelmesen elviselni, saját hibáit elfojtani s azokról leszokni. Ha már annyira igyekszünk idegenek előtt testi és szellemi gyarlóságainkat palástolni, mennyivel inkább törekednünk kell arra, hogy a vérkötelékek által hozzánk fűzött egyének ezek által ne szenvedjenek. Ellenkező esetben a velünk született rokonszenv, mely egyedül teszi elviselhetővé ama gyarlóságokat, lassankint gyengülni fog, sőt végre végkép megszűnhetik.

Bárkire nézve csak nyereség lehet, ha a háznál az illemt minden tekintetben fentartani iparkodik, az a magaelhagyása közönségessé változtatja az egyént, mely gyakran lefelé menő lépcső a durvasághoz.

Hanyagság a magatartásban, öltözköben és beszédben, mindig neveléshiányra és kevés műveltségre mutat, pedig ki szeretné azt, ha műveletlen embernek mondanák? Még kitűnő ész és nagy tudományosság sem óv meg senkit a

nevetségestől, ha az a valaki az emberek között sem mozogni, sem magát tartani nem tudja. Ha valaki a legszűkebb családi körben is — tehát ott, ahol sokan azt hiszik, hogy az illedelmes magaviselet felesleges — minden tekintetben művelt és tapintatos, az a finom nevelés és előkelőség legbiztosabb jelét adja, melyet ha a polgári osztályhoz tartozunk is, el kell sajátítanunk, mert a művelt, finom modor a társadalom minden fokán tiszteletet és tekintélyt gerjeszt irántunk az emberekben. Az ez ellen való vétség gyakran a hiányos nevelésből származik. A későbbi években kegyetlenül boszút áll, a kis korban való elkényesztetés és a túlságos szeretétből való elnézés. Innen erednek leginkább ama gyakran bizony alkalmatlan szokások, mint pl. a székkal való hintázás, a lábak keresztbe rakása, a láb zsuroolása vagy székre, butorokra felrakása, felkőnyökülés, állfeltámasztás; innen erednek a kellemetlen krákogás, torokköszörülés, a fesztelén ásítózás, melyeket művelt ember rejtegetni szokott; a zsebkendő székre vagy éppen asztalra való rakása s

több efféle, melyeket az illem társaságban tilt.

És pedig milyen nehéz az ilyen szokásokat elhagyni, ha a családéletben már gyermekkorától kezdve a legszigorubb felügyelet s gond nincs az ilyenek elhagyására fordítva. Legalább is kellemetlen a fiatal emberre, de még kellemetlenebb a fiatal leányra nézve, ha az illemnek ezen aprólékosabb szabályait a társaságban számtalan ügyetlenkedések és megaláztatások árán kell megvásárolnia.

Ha minden ilyes, mint a neveléshez tartozó dolog, a szülők gondja, úgy hadd köthessük a lelkökre a fiu és leánygyermekeknek ujolag, hogy nekik meg kötelességük szülőik iránt a legnagyobb tisztelettel viseltetniök tettel és szóval, még azon esetben is, ha azok talán egyben vagy másban gyarlóságaikat nem rejthetnék is el.

A társadalom bármely fokán álljon a család, a szülőket illeti minden esetben a legjobb falat és a legelső hely. Mindig jól esik látni, ha az ifju — barátjai között eltöltendő vidám estét szülői kedvéért feláldozza, vagy a mikor a fiatal férj lemond

A családélet.

azon boldogságáról bájos nejét karján vezethetni, annak édesanyját vezeti. A férj idősebb nőrokon jelenlétében, mindig annak, s nem nejének nyújtja karját.

Az ipa, napa az édes szülők jogaival birnak; a vő vagy meny ezek iránt ép' oly tisztelettel tartozik, mint saját szülei iránt, minden velők szemben elkövetett udvariatság vétség az illem, a becsületlenség ellen. Másrészt az asszony szülei a vő házában nem rendelkezhetnek oly szabadon, mint a saját fiók-házában.

A családélet benső összeköttetésénél fogva, önmagától következik, hogy annak tagjai magaviseletökben egymás iránt a legszívélyesebbek legyenek. A mi barátokkal szemben egy látogató-jegygyel elvégezhető, az már rokonoknál hosszabb s bizalmasabb levelet, vagy látogatást követel. A rokonok családi ünnepei sokkal nagyobb figyelmet követelnek rokonok, mint barátok részéről.

Hogy a felnőtt fiúk a családi szobában szüloik jelenlétekor nem dohányozhatnak, nem kártyázhatnak stb. mielőtt azoktól arra engedelmet nem kértek, ez ma-

gától értetődik. Éppen úgy nem való munkájok sem a családi szobába.

Fiatal leányok ellenben még itt se üljenek soha dolog nélkül. A ki jó házi-asszony akar valaha lenni, annak korán meg kell tanulnia, hogy égyetlen perczet se engedjen elveszni, hanem minden órát bölcsen használjon fel. Hímezni, kötni, varrnivaló mindig akad a háznál és a nő kézimunkával való foglalkozás nemcsak megengedhető a leányoknak, hanem egyenesen díszökök szolgálat. Bizalmasabb látogatásoknál nem szükséges kezökből letenni a munkát, hanem az mégse vegye annyira igénybe, hogy a társalgásra csak felületesen ügyeljen, vagy a jelenlevőket kevesebb figyelemben részesítse. Illedelmes semmittevést is tanulni kell, különben vagy a kezökkel hadonásznak a leányok, vagy nem tudják, hogy kezeikkel mit tegyenek. — Harisnya-beszövések, fehérneműk foldozása és más durvább munkák mégis inkább a reggeli órákban végzendők, vagy olyankor, a mikor idegen szemek nem hatolhatnak ebbe a félig-meddig a család benső életéhez tartozó dolgokba. És mint-

hogy itt éppen kézimunkáról szólunk, említsük meg, hogy kisebb összejövedeleknél is társalgás közben megengedhető az ezekkel való foglalkozás. Azonban, ha zenélnék vagy szavalnak, akkor mindenesetre szüneteljen a munkálkodás. Különösen a szavalót, kinek tekintete mindenfelé esik, igen kellemetlenül érinti, ha látja, hogy nem figyelnek rá. Magasabb rangúak látogatásánál magától értetődik, hogy nem szabad foglalkozni semmivel; épen így álljon meg a fiatal leány munkájával, ha egyenesen megszólítják, mert akkor figyelmesen oda kell hallgatnia, és a kért választ adnia. Vannak országok, hol szokásos kézi munkával foglalkozni nyilvános helyeken is, mint pl. hangverseny-termekben; de itt is helytelen, mert mások figyelmét is elvonják a zenétől. — Ellenben sétányokon, nyilvános kertekben, hova a családok egész délutánokra kimennek, nagyon helyesen van, ha az időt nem fecsérik el, hanem kellemesen társalognak kézimunkákkal foglalkoznak.

A szép magaviselet és finom szokások ellen, melyekre a szülők és nevelők nem

figyelhetnek eléggé korán és eléggé szigorúan — kétségkívül evés és ivás közben vétenek legtöbbet.

Illő magaviselet az asztalnál tehát oly tárgy, melyre kiváló figyelmet fordítunk, itten természetesen csak a családéletre vonatkozólag.

A gazda és vendég közti viszonyról az asztalnál — majd csak egy későbbi fejezetben fogunk tüzetesen beszélni.

Már a reggeli kávé is többféle megjegyzésekre szolgáltat alkalmat.

Mint minden étkezésnél, úgy itt is szigorúan arra kell ügyelni, hogy a gyermekek szokják meg, tisztán felöltözve, megfésülködve az asztalhoz ülni. Semmi sem tesz visszataszítóbb hatást, mind mosdatlan kezek, borzas haj, hanyag öltözék az evésnél. A reggelizés ideje essék bár mikor, tetszés szerint későbben vagy korábban, mindig marad a felkelés és reggelizés között az illem ezen legelső követelményének megfelelő idő mindenki számára. Hogy a szülőknek kell jó példával itt is előlmenni, az magától értetődik, éppen úgy nem szabad a kisebb gyermekeket is

a dajkának behozni, vagy bebocsátani, míg azok egészen rendben nincsenek.

És ez a feladat nem is oly nagyon nehéz, ha a háztartásban a tisztaság, rend bevett szokás, és szigorú következetességgel van keresztülvéve; ha e tekintetben minden legkisebb hanyagság azonnal megrovás alá esik és a gonosztevő javulásra kényszerítették. Hanem a jutalom annál szebb; hiszen szívet-emelő látvány lehet minden anya, minden apára nézve, ha gyermekeik: apraja, nagyja simán, tisztán, megmosdott üde arczocskáikkal, vidáman ragyogó szemeikkel ott ülnek az asztal körül.

A reggeli tartama alatt tartózkodjanak a gyermekek lármától, ingerkedéstől, és veszekedéstől, különösen nem szabad összekapniok a kávéhoz feladott sütemény felett, melyet úgy lehet legjobban kikerülni, ha az édes anya csak az idősebbeknek engedi meg, hogy maguk vegyenek, a kicsinyeknek ellenben kiosztja, a mennyit legcélszerűbbnek lát. És úgy kell őket szoktatni, hogy föltétlenül beérjék azzal, amit kapnak. Itt is az legyen az irányadó, amit az édes anya tesz, az úgy van jól,

és az nem is lehet máskép. E tekintetben a reggeli kávé az időmérő az egész napra nézve. Az a veszekedés ezért a nagyobb vagy pirosabb süteményért reggelinél — az apa vagy anya parancsszávára, igaz hogy megszűnt; de a harczoló felek nem békét, csak fegyverszünetet kötöttek, és a veszekedés folytattatik egész napon különféle alakban, melyek aztán gyakran erősebb rendszabályokat tesznek szükségessé.

A gyermekeket már korán kell szoktatni arra is, hogy a kávé, vagy tejet forrón ne igyák, hanem várjanak türelmesen, míg az kihűl, minthogy forrón egészségtelen. Belefujkálni nem szép, a csésze alsó részébe töltögetni meg éppen illetlen. Legczélszerűbb már oly langyos melegen osztani ki a gyermekeknek a reggelit, hogy ehessék hűtögetés nélkül. Ne engedtesék meg a hangos szürcsölgetés, a kenyér vagy sütemény harapdálása. Az ilyesfélék mindennemű tisztátalanságot okoznak és éppen nem étvágy gerjesztők. Ezek — igaz — mind csak apróságok, de a megszokás gonosz dajka, minden hitványságot nagyra nevel; már

pedig amint a gyermekek s később az ifjak magukat ily tekintetben idegenek között és a társaságban viselik, biztosan lehet róluk a szülei házban uralkodó szokásokra következtetni. Az otthon ebben a tekintetben is, mint minden másban az élet előiskolája.

A z e b é d n é l.

Sehol sem árulja el magát hamarabb az ember járatlansága a műveltebb osztály szokásaiban, mint az ebédnél, sehol sem érezzük érzékenyebben a saját ügyetlenségünket s nem hat ki semmi oly átalánosságban és kellemetlenül minden résztvevőre, t. i. háziakra, ugymint vendégekre mint az asztalnál elkövetett baklövések.

Jónevelésű fiatal ember vagy leány természetesen mentve van az ilyen kínos pillanatoktól — milyenciket röviden ecsetelni szándékozunk; de nem lehetetlen, hogy saját otthonjukban, ismerőseiknél olyan egyénnel találkozhatnak, kiknek ifju éveik nem voltak gondoskodó édes anya által ellenőrizve és csak véletlenségből jut be az előtte addig elzárt társaságba, vagy pedig alacsony sorsból emelkedve

fel, munka és szorgalom által ott méltó helyet vívott ki magának. Akkor annak nem szabad nagy hibául felróni az illem ellen való vétségeit, hanem ellenkezőleg kedves előzékenységgel kell őt kisegíteni minden ilyenmű zavarból, s elhárítani előle az alkalmat ama kisebb botlásokra, melyek mások előtt nevetség tárgyává tennék.

Sokan vannak azonban, kik ezt a kínos helyzetet saját tapasztalásaikból ismerik, mert ők, mint a magasabb társaságban ujonczok, átküzdötték annak apró örvényeit az asztalhoz ülésig. Ott ül a szegény, ki talán eddig türethően tudta magát alkalmazni az idegen társaságban, s habár kinosan, de mégis ki tudott minden fenyegető zátonyt kerülni; de most nem mer se felnézni, sem a tálnak neki fogni, mint a többiek. Kecses szomszédnőit jobbról balról nem bánná, ha Kamcsatkában volnának, természetesen ő magát tán még messzebbre kívánja ettől a kínpadtól. Szemei alattomban halálos szorongattatások közepette tekintenek körül, hogy észrevehesse: mi történik az asztalkendővel, az inas által felszolgált tálakból hogyan vesz-

A családélet.

nek, miként fogják kezükbe a kést, a kanalat, hogyan emelik szájukhoz stb. És míg ennyi dolga van saját magával, hogy mindazt egy-egy felvillanó tekintettel meglopja: addig még feleljen a hozzá intézett kérdésekre, vagy éppen szomszédnőit mulattassa, talán azoknak valamivel szolgálnia is illenék, meg más ilyenféle dolgok. Bizony, bizony nem irigylendő pillanatok ezek a társadalmi életben. Szerencsés az olyan, ki elég önuralkodással bír, inkább egy-két ügyetlenséget elkövetni, mint tovább is a közsobor szerepét játszani az asztalnál. Ha aztán még az illető kellemes társalgási tulajdonokkal bír, úgy a többiek is jó képpel tűrik, sőt tán elfelejtik a különben nagyon kellemetlen zavart okozó tévedéseket. Sajnálatra méltó azonban az, kinek az ilyenféle helyzet a fejére nő; egyik baklövést a másik után követi el, és hálát ad a teremtőnek, mikor végre felkelnek az asztaltól és az általános mozgásban észrevétlenül valamely zugba húzódik, hogy az emberi lét ezen újabb nyomorúsága felett eltűnődjék.

Az ember életében semmi sem jó ma-

gától, mindent tanulni kell, és az ilyen külsőségeket, melyeket pedig büntetlenül senki sem mellőzhet — kell még csak egyszer igazán megtanulni. Félreismerhetetlen tény, hogy illő módon való étkezéshez is ügyesség kell, a melyet gyakorlat nélkül elsajátítani nem lehet. De hol lehet ezen ügyességet gyakorolni, ha otthon nem lehet? A ki ezt a társaságban akarja elsajátítani, azon könnyen megeshetik, hogy oly nevetségessé teszi magát, hogy a társaságban lehetetlenné válik. Az olyan fiatal ember, ki ilyesmit a szülői háznál nem sajátíthatott el, és kénytelen idegeneket utánozni — jól teszi, ha nagy vigyázattal és óvatossággal lát hozzá.

Mindamellett nagy különbségek vannak a szokásokban nagy ebédeknel, vagy az otthon való étkezéskor; ünnepélyes alkalomnál sok olyasmit kell tekintetbe venni, melyek a családi életben többé-kevésbé elesnek, de ha valaki illedelmesen tud enni, annak evésmódja mindkét esetben illedelmes marad.

Ez okból ajánljuk a szülők figyelmébe,

hogy szoktassák gyermekeiket már kicsi korukban illedelmes magaviseletre az asztalnál, nehogy későbbben keserű áron kelljen megvásárolniok.

Az asztal elrendezése és feldíszítése teljesen a háziasszony dolga. Hogy az abrosz és asztalkendők mindig tiszták legyenek, azt rendes háztartásnál felemlíteni is szükségtelen; semmi sem sérti jobban a finomabb érzést, mint szennyes abrosz, és többször használt asztalkendők. Az asztali fehérneműből közzéjük tett finom, illatos kis zacskók által távolíthatjuk el a szappanszagot. Hanem természetesen e zacskókban egyenlő illatszer legyen, még pedig sem mosusz, sem pacsuli.

Családi ebédeknel minden terítékre egy-egy lapos tányér teendő, míg a leveses tányérok mind egy rakásra rakva a háziasszony helye előtt állanak, ki a levest azokba elosztja. Szokás a villát balról, a kést jobbról és a kanalat felülről a tányér mellé tenni; de szintén szokás mind a három evőeszközt jobbról a tányér mellé számolyra rakni, ez által az abrosz a mo-

csoktól óvatik meg. Ügyetlen a kés, villa kanálból keresztalakot képezni, ez némely országban éppen oly illetlennek tartatik, mint a kenyeret a domború oldalával a lapos helyett, fektetni az asztalra.

A tányérok elcserélését a házileány, vagy a cseléd végezi, és természetesen az apát — a ház fejét — szolgálják ki legelőször. De ha vendég van, akkor úgy hozza magával, hogy ezen előnyben az részesül, és ez által a család viszonozza azon megtiszteltetést, melyet jelenléte által érez. A vendég helye a ház asszonya mellett van. Többire nézve a napirenden nem történik változtatás és általában igen jó, ha a család minden tagjának meg van az asztalnál rendes ülőhelye. A legifjabb gyermekek természetesen az édes anya közvetlen közelében ülnek, mert azokra még megkiváncsítják a folytonos figyelem.

Hogy a gyermekeknek kivétel nélkül csöndesen, szépen kell magukat viselniök, azt szükségtelen mondanunk; a beszédbe hivatlanul nem szabad belebeszélniök, sem zajongva ezt vagy amazt követelniök, az övék csak az udvarias kérés lehet.

A tányérra összehajtvá elhelyezett tiszta asztalkendő szétvételük s könnyedén magunk elé terítettük. Az asztalkendőt gomblyukba vagy a nyakravalóba akasztani, vagy éppen a nyakra felkötni, gombostűvel feltűzni, nem szép. Ez a rút szokás mindig azt a hatást kelti, mintha az illető valami nagy erőbe kerülő munkára készülne, kivételek természetesen a család apró sarjadékai, kik még nem tudnak az asztalkendővel bánni és e nélkül ruhácskáikat is beszennyeznék.

Még felemlítjük azt is, hogy tányérokat, evőeszközöket evés előtt az asztalnál törölgetni nem szabad. Nyilvános étkező termekben megjárja, sőt néha szükséges is, mert e tárgyak tisztogatása nagyban és gyorsan kezeltetik, ennél fogva nem is lehet mindig azok tisztaságáról jótállani. De családoknál ez illetlen volna, minthogy a házi nő vagy annak helyettesítője okvetlenül mindent gondosan megvizsgált. Nagyobb társaságokban az ilyesmi egyenesen sértés a háziasszonyra nézve.

A családoknál szokásban van, hogy ebéd után az asztalkendőt összehajtvá

csavar közzé teszik, mert a házirend nem engedi meg mindig, hogy minden étkezéshez tiszta asztalkendőt rakjanak. Társaságban sem kendőszorítókat (Serviettenbänder) nem alkalmaznak, sem étel után nem hajtják össze az asztalkendőket, minthogy ilyenkor csak egyszer használják azokat.

Sokan nem tudnak a kés, villa és kanállal tisztességesen bánni, mert fiatal korukban nem voltak hozzászoktatva.

A kanálba nem kell tulságosan sok levest felvenni, mert a folyadék visszacsorgása a tányérba nem gerjeszt étvágyat. Épp úgy, mint a kávénál, úgy itt is a fujkálás kikerülendő, ha a leves nagyon forró, a kanállal való lassú kavarrással szintén meghül. A kanalat nem kell marokra fogni, könnyedén nyugszik a három uj között, a hüvelyk felül; ez nemcsak szebben van így tartva, hanem egyúttal könnyed, ügyes mozdulatokat tesz lehetővé. Kisebb gyermekek iránt e tekintetben is elnézőknek kell lennünk, mindamellett szoktassuk őket is korán az evőeszközök helyes használására. Használatkor a kanál hegyét vigyük szájunkhoz és

nyeljük le belőle a levet zajtalanul; a kanál oldalán való zajos szürcsölés kerülendő.

Angliából jött át hozzánk ama szokás, hogy evés közben a villát balkézben, a kést jobbkézben egyszerre használjuk. Egy kis gimnasztikai ügyesség kell hozzá, hogy bal kezünket éppen úgy használhassuk, mint a jobbát. Látjuk azon egyéneknél, kiknek jobb kezét valami baleset használhatatlanná tette, hogy a bal kezét éppen úgy meg lehet szoktatni, mint a jobbát, minthogy nem kevésbbé ügyes mint amaz, hanem nálunk erre semmi gond sincs fordítva. A villát bal kézzel használni szintén meg lehet csakhamar szokni, és ez az evést sokkal kényelmesebbé teszi. Szabály, hogy nem kell a villát, kést egyik kézből a másikba cserélgetni. Ezeket sem kell természetesen egész marokra fogni, csak a nyelét az ujjak közzé oly móddal, hogy a hüvelyk legyen alól.

A villát vágásnál rézsút kell tartani, mentül egyenesebben van tartva, annál könnyebben kisiklik és oly borzasztó éles hangot ad, melytől csakugyan össze-

rezzen az ember. És ezt a veszedelmet még rendesen az étel egy részének továbbrepülése is követi. Az ügyetlen aztán viselheti a következményeket, ahogy bírja. Az abrosz bekeverése már csak tűrhető baj volna, habár a házi nőre nézve ez sem lehet nagyon kellemes. Nagyobb baj már ennél az illető saját ruhájának elszennyezése, és ezt mégis stoikus nyugalommal kell elviselnie, ha még ráadásul nevetség tárgya is nem akar lenni. De legkellemetlenebb az ilyen ügyetlenség az által, hogy a mellette ülő hölgyek ruhái vannak a legnagyobb veszedelemnek kitéve. Az ilyen ügyetlen ugyan ama kétes szerencsében részesülhet, hogy általános revolútiót kelt, sajnálkozás sajnálkozásra hull körülötte. Ez okból nem lehet elég korán kezdeni a villa ügyes kezelésének megtanulását, hogy az ilyenek elkerültesenek, a gyermekeket meg éppen kicsi koruktól kell szoktatni az evőeszközök ügyes tartásához.

A kés csak a magunk használatára szolgáljon az asztalnál. Saját késünkkel használat után kenyeret vágni, sótartóba

nyulkálni illetlen. Ilyesmik kikerülése végett kell, hogy külön kés legyen készítve kényérszelésre, külön mindenhez, minek felszeléséhez kés kell, mint ahogy külön villa tétetik minden tálba a kivevéshez. Csak arra ismét vigyázni kell, hogy keletlen elcserélések né történjenek, és saját kését villáját ne tegye a tálba a másik helyett. A sôtartóba piczi kanalak szaruból vagy érczből igen alkalmasak. Ez alkalommal felemlitjük, hogy az angoloknál sóporzókat, a czukorporzók mintájára kezdenek használni.

Gyümölcshez külön kések teendők, és érintéséhez, szaru vagy egészen ezüst keseket használnak.

Végre még csak azt akarjuk fölemlíteni, hogy a kés inkább vágó és nem evőeszköz, ennélfogva semmiesetre sem viendő a szájhoz. Nemcsak az ajakak sebezhetők meg vele, hanem a mellette ülő véletlen megtaszítása folytán nagyobb veszély is eredhet belőle; de ha az étkező kíváló ügyessége minden ilyes veszély eshetőségét kizárná is, maga a látvány ideggyenge emberekre kínosan hat.

Mindezek magukban véve kicsiségeknek tünnek fel, különösen azok előtt, tán éppen nevetségesnek látszanak, hogy mi mindezeket ily gonddal felsoroljuk, kik gyermekségüktől kezdve finom modorhoz voltak szoktatva. Ámde tény az, hogy igen sok ember tisztességesen kezébe sem tudja venni az evőeszközöket, és a kik nem is sejtik, minő gondot kell az ilyes külsőségekre fordítanunk, ha az asztalnál az illetet megsérteni nem akarjuk. Göthe azt állítja, hogy minden egyes külső szokásainál az illemnek, okvetetlenül feltalálható az erkölcsi ok is, csak szemünket kell kinyitnunk, hogy azt felismerjük, és csakugyan itt is áll az az eset. Az étkezés, ha az éhség csillapítására szolgál is, történjék oly módon, hogy másoknak, ha látják, ne muljék el az étvágya. Ügyesség és csin okvetetlenül szükséges kellék az evésnél, és a legegyszerűbb étel is jól eshetik a vendégnek, ha az csinosan be- készítve, csinosan is költetik el. És mint-hogy nem mindenkinek adatott az ily apróságokat rövid idő alatt elsajátítani, azért is nagyon jó, ha az ilyesmi a csa-

lábban folyton gyakorlatban van; még ha egy kicsit feszélyező is, mert az mindenkire nézve hasznos, és a társaságban követendő modorára nézve pedig előnyös.

Az étel kiosztásánál, ha ezt a házinő teszi, csinnal, ügyességgel járjon el. Ha az ételt körülhordják, vegyen mindenki ügyesen és gyorsan, hogy szomszédjait ne váratkoztassa, és különösen a választásnál legyen szerény, kivált ha finomabb ételekkel kínálják. Nevetségessé tenné magát az, ki pl. a káviárból annyit venne ki, mint a főzelékből. Éppen úgy illetlen látszólagos kapzsisággal a legjobb darabokat kikeresni. Mentül szerényebb és igénytelenebb valaki ilyen tekintetben, annál előnyösebb világításban tűnik fel.

A kivett darab húst rögtön apró darabokra felszeldelni nem szokás, éppúgy illetlen kenyeret hozzá aprítani, és így a mártást felmártogatni. Az ételhez kivett kenyeret sem szeldelik késsel, hanem csak tördelik.

A házi étkezéseknél, mennyire csak lehet, mindenféle ételt meg kell szokni. De társaságban ismeretlen ételből — ha vele

bánni nem tudunk — inkább ne együnk, még ha oly étvágygerjesztő volna is. Ilyenformán szükséges különös ügyesség a peccsenyè fölszeléséhez is. Itt nem csak arra nézve biztos a nevetségessé létel, ki ebben ügyetlen, hanem szomszédjainak ruháit is tönkre teheti. És ez bizony nagyon kényes dolog, mert bármennyire birjanak is az illetők a higgadság és önuralóm nemes tulajdonaival, ruháit bemocskolni nem hagyja örömet senki sem.

A kéz ujjai természetesen semmi szerepre nem vállalkozhatnak az étkezésnél; csak egyes ételeknél engedték meg a kézzel hozzálátni, ilyenek a vízben főzött eledelek, mint pl. zöld tengeri, spárga; továbbá apró csontú madarak, rákok, csigák, melyek késsel, villával nem ehetők; sőt még az apró pástétomok és száraz süteményféléket is lehet kézzel enni.

A hal-evéshez nem használnak kést, csak villát, minthogy azt vágni nem szükséges. Balkézbe fogott darabka kenyérrel letartjuk a haldarabot, és a villával kellő nagyságú falátokat leválasztunk belőle, s

a kenyér segítségével rátasztjuk a villára. Könnyű megérteni, hogy a halnál a kés teljesen fölösleges, mint hogy a hús a szálkákról szépen leválik, ellenben a kés csak összegyűri. Zöldségféle főzelékek szintén villával, vagy ha ievesek, kanállal eendők.

A kés és villa használata tehát rendszeren az étel minőségétől függ. A milyen kényelmetlen volna húsételnél minden egyes levágott darabkához a kést villával elcserélni, éppen olyan ügyes és czélszerű mindkettőt egyszerre használni az étkezésnél. Némely ételek ízüket vesztik a fel-darabolásnál és ez okból sem gombóczot, sem kochféléket nem kell késsel, hanem csak villával vagy kis kanállal enni.

Illetlen dolog az étel maradványait mint pl. csontot, halszálkát, fűszerdarabokat a tányér szélére halmozni, még illetlenebb volna az abroszra rakni; maradjanak csak ezek félre tolva a tányéron, még pedig oly ügyesen, hogy fel ne tűnjenek. Sok helyen szokásban van a burgonyát hajában sütvé vagy főzve feltálalni, ilyenkor kis drót kosárkákat raknak a

héj számára a tányérok mellé, melyek a tányér elszedésekor azokkal együtt eltávolíttatnak.

A gyümölcsöt a hozzá elkészített szaru- vagy ezüstkésekkel lehámozva eszük meg; nagyobb gyümölcsöket darabokra vágva, nem pedig az egész gyümölcsöt egyszerre a szájba téve. Narancsok és gránát-alma kézzel hámozhatók. Hogy diót, mogyorót nem kezünkkel, vagy éppen fogainkkal törünk meg, az természetes; hanem a tányér mellé készített diótörővel. Fagylaltot a hozzá készített ezüst lapátkákkal eszik, még pedig egyszerre a nyelvre téve, nehogy a hideg a fogakat érintse, s hozzá mindig enni kell valami süteményfélét, hogy a gyomrot is fel ne hűtse s az egészséget el ne rontsa.

Ha gyümölcsös vagy csemegés tálak hordatnak körül, gyorsan válaszszon a szem, és a kéz ne érintsen más gyümölcsöt, mint a kiveendőt; illetlen mások tányérjára is rakni ki gyümölcsöt, ha az illető által fel nem szólíttatunk.

Fogpiszkálót használni asztalnál nem szabad; ez nem szép és a száj kiöblítése rögz-

tön segít a bajon. Szokásban volt színesüvegcsészéket és poharakat tenni a vendégek elé, a poharakban fodormenta borssal illatoztatt langyos vizet a száj kiöblítésére. Gyakorlati és kellemes lehet ez a szokás, hanem szépnek bizony nem szép.

Az iváshoz is kell egy kis ügyesség. Az sem közönyös, hogyan fogjuk meg a poharat és emeljük a szájunkhoz. A vizespoharat finoman ujjaink közzé vesszük, míg a boros poharat alól a lábánál kell megfogni. Arra is vigyázzunk, hogy a boros pohár ne legyen nagyon közel téve a tányérhoz, mert olyan kis apróság a legkisebb taszítással is könnyen felborul, aztán ennek is beláthatatlan következményei lehetnek.

Bezárólag álljon itt még néhány figyelmet érdemlő megjegyzés.

Magától értetődik, hogy a család tagjainak külső megjelenése is kifogástalan legyen. A házi kabát megjárja, míg a családtagok egészen magukban vannak, feltéve azonban, hogy tiszta és tisztességes. De ha vendég van az asztalnál; akkor már nem illő a házi kabátban való meg-

jelenés, mert ez sérti a vendég iránti köteles tiszteletet, még ha az a vendég rokon volna is.

Egyszerű polgári háztartásokban alig jelenhetik meg a házi nő az asztalnál másként, mint háziruhában, minthogy az ételeket ő készíti be. Mindamellett nem illő, pongyolában az asztalhoz ülnie, mint a hogy a házi ur hálókabátban nem ebédelhet. Gazdag házaknál, hol a ház urnője nincs kényszerítve a konyhában segíteni — választékosan öltözködve ül az asztalhoz, és a többi asztaltárstól is ugyanaz követeltetik. A gyermekeket korán kell szoktatni az egyenes üléshez vagy álláshoz, ha t. i. hogy az asztalt kényelmesebben felérjék, tehát állanak. Ne engedessék meg nekik a szék támlájához való támaszkodás, a felkönyökölés, a fej kézre való támasztása s több efféle aprólékos ügyetlenségek. A leendő ifjúnak az ilyen gyermekkorban felvett ferde szokások majdan ártalmára lehetnek a társas-életben. Megrögzött szokások, tudjuk, mily nehezen hagyhatók el.

Mindazok, miket fentebb tárgyaltunk,

vagy csak érintettünk — a gyermekeknek már korán megtanítandók, úgy lesznek aztán az életben is a szülők örömei, s későbbben sem kellend őket féltetni a társaságban magaviseletük, vagy magatartásuk miatt.

De még egyre vigyázzunk különösen. Érzékeny hallásukra nézve alig vannak kiállhatatlanabb hangok, mint a szörpölgetés és a csámcsogás hangjai. Már említettük volt, hogy a levest nem kell a kanál oldalán szűrcsölgetni, amely ugyan nagyon gyakori, de mindig illetlen. Általában óvakodni kell ivás közben a kortyogásoktól, de méginkább, a nyámmogás vagy csámcsogásoktól. Óvakodni kell ezektől annál inkább, mert az ember ha folytonosan hallja, annyira hozzászokik eme rút dolgokhoz, hogy későbbben sem nem hallja, sem észre nem veszi. Pedig gondoljuk meg, hogy egy harmadikat kétségbe ejthetünk vele, ha kényszerítve van kiállani s nem cserélhet helyet, úgy, mint a csukrászdában vagy vendéglőben, ha kellemetlen szomszédságtól menekülni akar.

Minden alkalommal figyeljük meg ama szabályt, hogy mentül kevesebb zaj hal-

latszik az evés és ivás közben, annál jobb. Míg a száj és fogak rágnak, legyen a száj zárva, és a kellemetlen csámcsogás nem fog hallani. Az is éppen oly illetlen, ha valaki teleszájjal beszél, vagy iszik.

Az ebéd alatt legyenek a gyermekek csendesen és viseljék magukat szépen. Csak a felnőttek vehetnek részt a társalgásban, a mely felett természetesen semmi más szabályt nem állíthatunk fel, mint azt, hogy oly téma ne választassék, mely a család valamelyik tagját kellemetlenül érintené vagy kisebb gyermekekre nézve nem volna illő. Annyival is inkább, mert a családi ebédeknel a társalgásnak nem mulattatás a célja, hanem csak a családot érdeklő dolgok beszéltetnek meg. De hol a társalgás az asztalnál való időzésnek egy lényeges részét képezi — társaságban — ott sokat lehetne arról mondani, mert e tekintetben is sokat vétenek az illem és műveltség ellen. Azonban majd azon fejezetben, hol a társaságban és a társasággal szemben levő illemről leendő szó, megragadjuk az alkalmat, hogy e tárgyban nézetünket nyilváníthassuk.

A családélet.

A szülők pedig tekintsék saját háztájukat, tehát az étkező asztalt is mindig, mint az élet iskoláját, és gyermekeikre való figyelmök sohase fáradjon ki. Mint a nevelés minden ágában, úgy itt is igaz, mit a költő mond:

Terebélyes fának törzse
Egy csapásra nem hull földre ;
S bár a siker munkád' rögtön nem kíséri,
Kitartó szorgalom s az idő elvégzi.

Müller után.

8.

A cselédek.

A becsülettudás nemcsak udvariasságot követel tőlünk hasonrangú vagy a társadalom magasabb fokán álló egyének iránt, hanem alacsonyabb sorsú emberekkel vagy még olyanokkal szemben is, kik egyenesen alárendeltjeink. Első sorban a cselédek tartoznak ide, kik a házhoz legközelebb álló idegenek. A rossz cselédekre való panasz oka gyakran a ház ásszonyára vezethető vissza. És a vád többnyire azokat sújtja, akik vagy túlságos engedékenységgel vagy túlszigorral hiszik a legnagyobb dicséretet megérdemelni.

Általánosságban a vagyonosabb házaknál sokkal kevesebb panasz hängzik a cselédekre, mint egyszerűbb háztartások-

nál; de nem kell az okot mindig abban keresni, hogy amott tán kevesebb a munka, vagy az uraság részéről kevesebbet követelnek a cselédektől. Éppen nem ez az eset, az ok inkább ott rejlik, hogy jobban vannak iskolázva, és az úr és a szolga között a határvonal erősebben meg van tartva.

Először is nem szabad felednünk, hogy cselédjeink nem gépek, hanem emberek, azaz olyan lények, mint mi, éppen nem tökéletesek, éppen nem csálhatatlanok. A háziasszony tehát valami könnyebb tévedésből, feledékenységből ne csináljon rögtön valami halálos bünt, hanem feddje meg az illetőt hibájáért, a nélkül, hogy annak nagyobb fontosságot tulajdonítana, mint amit érdemel. Iparkodnia kell, elégedetlenségét nyugodtan, higgadtan nyilvánítni és pedig kerülje ki egy harmadiknak a jelenlétét, minthogy az mindig lealázó az illetőre nézve. Gondoljuk meg, hogy cselédjeink műveltségükre nézve nem állnak velünk egy fokon, és gyakran a mi előttünk már magában értetődik, az ő előttük szokatlan lehet; ellenben ők azt hiszik,

hogy az uraság alárendelt helyzetöket akarja nekik szemökre vetni, és büszkeségek rögtön fellázad még a megérdemlett szemrehányás esetében is, ha az szenvedélyesen nyilvánul.

Egyetlen háziasszony előtt sem lehet az közönyös, hogy cselédei miként ítélnék róla, és már csak ezen okból sem szabad urnői méltóságát egy perczre is szem elől tévesztenie. Nem mintha a háziasszony csak parancsoló hangon beszélhetne a cselédekkel, sőt ellenkezőleg, egy intés, egy kívánság elegendő legyen, hogy ez vagy amaz megtörténjék. A művelt ember általában alárendeltjeivel szemben hatalmát és fölényét nem nyers, parancsoló, vagy éppen gögös modorával akarja bizonyítani, hanem velök való bánásmódja nyájas, jóakaratu és udvarias.

A cselédeknek egyszer mindenkorra tudniok kell, hogy az asszony rendeletei föltétlenül teljesítendők, mindegy, ha azt gyermek vagy egy másik cseléd által üzeni is. Ennélfogva cseléd előtt soha sem szabad a férj és nő között szóváltásnak történnie, hogy valami megtéssék-e vagy

ne, mert azon esetben a nő tekintélye megingana. Szoktassa a háziasszony cselédjeit tisztaságra, rendre, udvariasságra, csöndes zajtalan munkásságra és felszolgálásra. Ha kénytelen volna a cseléd változtatására, és az új cseléd nem volna hajlandó magát a házirendhez alkalmazni, akkor sokkal jobb annak csak lehető rövid ideig türetele a háznál és mentül előbb kellő kárpótlásról kell gondoskodni, semhogy vele tartós zavarokat okozó elemek jussanak be a háztartásba. A házi teendőknél az asszony parancsa határozott és érthető legyen, eleintén jó megkérdezni is, hogy megértették-e; lassankint egy kissé rábizhatjuk a cselédekre a munkát, hogy egy kissé önállóan is tanulják meg azt végezni, ha netalán a ház asszonya el lenne néha foglalva s nem láthatna úgy utánuk, mint rendesen. Másrészt az a cseléd, a ki nek a felelősségére bízunk valami dolgot, éppen azon felelősségnél fogva nagyobb figyelemmel fogja azt végezni; ha a cselédet gondolkoztatjuk, s teendőit nem végeztetjük vele csak gépiesen, emberi jogait elismerjük, saját szemei előtt fölemeljük

öt, végre mégis ez eljárás csak nekünk szolgál előnyünkre.

Mindenesetre czélszerűbb, hogy az urnő cselédjeit magázza; ez az alárendelteknek bizonyos nemét az elégtételnek adja és jobban korlátok között tartja őket, mint a »te«, melyet mi csak a legbensőbb, bizalmasabb összeköttetéseknel, a családi körben használni megszoktunk.

A ki cselédeit eleitől kezdve megszoktatta: soha a szobába be nem lépni kopogtatás nélkül, vagy a kérdésére adott feleletekhez saját czime odamondását mindig megkövetelte, az más egyéb dolgokban sem fog panaszkodhatni udvariatlanság miatt. Számos cselédű háztartásoknál csak azon cselédek léphetnek be a lakó szobákba, kiknek ott éppen dolguk van. A szakácsnő pedig csak bizonyos meghatározott órában urnője parancsát megtudandó. Minden érkező levél, névjegy, üzenet az uraságnak az illető cseléd által azonnal átadandó, vagy ha látogató van jelen, annak elmenetele után. Cselédek tartózkodva köszöntsék az érkező vendéget; de beszédet semmiesetre se kezdjenek, ha

A cselédek.

csak meg nem szólíttatnak. Hasonlókép a reggeli és esteli köszönésnél is a cselédek tartózkodó és tiszteletteljes magaviseletet tanusítsanak.

A gyermekeknek is mindig magázni kell a cselédek; ezáltal már a hátrányos, túlságos nagy bizalmasságnak eleje van véve; gyermekek általában udvariasak és illedelmesek legyenek a cselédek iránt, parancsolgatniok nem szabad, hanem csak kérniök, ha valamire szükségök van. A parancsolás csak a szülőket illeti.

Családi dolgokba a cselédek ne legyenek beavatva soha. Mai világban nagyon kevés olyan cseléd van, a ki egész életében egy családnál maradjon, és a titok csak addig az, míg idegen nem tudja.

Ismerős családtól eljövő cselédet sohasem jó megfogadni, ez könnyen okozhat kellemetlenséget, mert a másik család joggal hiheti, hogy a tőlük eltávozott cseléd ezt is, amazt is, mi náluk történt, el fogja mondani. Továbbá óvakodjék a ház asszonya cselédjének kezdetben mindent rózsaszinben tüntetni fel, az egész őt illető munkának csak egy részét bizni rá, a

parancs teljesítésének elhanyagolását hallgatagon tűrni, és rossz szokásokat feddés nélkül hagyni. Ellenkezőleg mutassa meg a ház asszonya új cselédjének mindjárt az első pillanatban minden teendőjét, nem pedig lassankint rójon rá több-több munkát, a mely eljárással czélt éppen nem érne, hanem igenis elégedetlenségre adna okot. Legyen azonban az úrnő eleinte elnézőbb, mint később, mikor emberei már be vannak tanítva; rossz szokásokat, durva magaviseletet utasítson rendre mindjárt az első előforduló esetről, ha mindjárt eleinte kiméletesen is, figyelmeztesse az illetőt, hogy olyasmik az ő házában nem fordulhatnak elő, és ez okból azokról szokják le, hogy e kívánságnak egy nap alatt nem felelhet meg senki, az természetes, mert semmi sem nehezebb, mint valamiről hamarjában leszokni. E miatt kell a ház asszonyának türelemmel és elnézéssel lenni nem egy dolognál, sőt hol helyén látja: mondjon egy bátorító, egy dicsérő szót. Általában a dicséret sokkal erősebb sarkantyú mint a gáncs, mert könnyen macsokká válnak a cselédek, ha azt ta-

pasztalják, hogy asszonyuknak semmit sem tehetnek eléggé jól; a dicséretbe is szöhetni egy kis gyenge feddést, de jobb a hatása e nélkül. Több éy óta házunknál lakó cselédeknek már bizonyos előjoguk van, azonban ez sohase fajuljon el illetlen bizalmaskodássá. Polgári háztartásoknál az uraság és cselédség között sokkal több az érintkezési pont, mint előkelő házaknál, de mindamellett fel kell tartania az asszonynak előttük tekintélyét finomsága által, s megóvni a közöttük fennálló válszfalat. Itt is a türelem nagyon tanácsos, de gyöngeség kikerülendő. Hirtelen harag, szenvedélyes kitörések nem bizonyítékok és csak nevetségesnek tűnnék fel egy harmadik szemében.

A ház asszonyának miveltségben és szokásokban is jó példával kell elől mennie. Ha a cselédekkel beszél, hozzátartozóit ne említse csupán keresztnévén, hanem azok illő czímét is tegye hozzá, szintén az ismerősök és jó barátok czímeit is mindig csatolja azok neveihez, ha cselédeivel róluk beszél.

A hol csak kivihető, jelentessék be

minden vendég, s az elfogadás függjön az uraságtól, ne a cselédek akaratától. Ez utóbbiaknak kötelességök mindenkit, a legegyszerűbb munkást is udvariasan fogadni, a kit dolga a háziakhoz vezet.

Ne tévesszük el, hogy a szabad polgárok, ugymint: szabók, cipészek stb. éppen nem tekintendők alárendelteknek, ha mindjárt rangfokozatban talán lejjebb állnának, mint dolgoztatóik. Illedelmesen és udvariasan kell őket fogadni és sohasem szabad az »úr« és »asszony«-t neveik mellől elhagyni. Minden helytelen bizalmaskodás, még ha évek óta dolgoznak is a család számára — kikerülendő.

Az asztal körül való felszolgálás annyira, mennyire csak lehet, zaj nélkül történjék; ügyeljen a ház asszonya arra, hogy a cselédek ne az utolsó pillanatban tudják meg, melyik tál ételt kell előbb betálatniok, milyen tányérok váltandók hozzá; idején és pontosan tudniok kell, mi a teendőjük az asztalnál, hogyan alkalmazzák magukat, nehogy kellemetlen zavargás, parancsolgatás forduljon elő. Ha látogató távozik, a szobaleány készsé-

gesen adja fel felöltőjét, nyissa fel előtte az ajtót és zárja be utána zajtalanul, a nélkül, hogy idegenek előtt urnőjétől ezekre parancsot várna. Átalában nagyon könnyű a cselédség udvarias és illő magaviseletéről a ház szokásaira és hangulatára következtetni, és már csak ez okból is legyen türelme az uraságnak a cselédek »nevelésével« fáradni.

A cselédek közül különösen egyre hívjuk fel a háziasszony figyelmét, a ki ugyan csak rövid ideig van a háznál, de még mindig elég soká, hogy a többire nagyon rossz hatást gyakoroljon. És ez a dajka.

Nem a mi dolgunk azt meghatározni, hogy mind az anyára, mind a csecsemőre nézve mennyivel jobb, ha a gyermek a táplálékot az édesanyától nyeri, és ez nem utasítja vissza ama kötelességet, melyet számára a természet rendelt. De ha a dajka csakugyan szükséges, a választás megtörtént, a szükséges rosszba bele kell nyugodni.

A dajka részben az anyát helyettesíti, s mint ilyen a családban sok olyanféle zavarást okoz, melyeket mégis lehetőleg

ki kell kerülnünk. Kevés kivétellel a dajka egészen műveletlen egyén, ki a háztartáshoz és annak bevett szokásaihoz éles ellentétben áll. Mindamellett olyan követelésekkel áll elő, melyek gyakran minden mértéket túlhaladnak.

Ezen követeléseknek legbiztosabban az által vesszük elejét, ha eleitől kezdve barátságosan bánunk ugyan velők, de semmi esetben sem engedjük őket a háznál uraságra vergődni, a mi igen könnyen megtörténik, ha irányában gyöngék vagyunk. A dajka eddigi élete egyszerű, gyakran nagyon terhes munkájú volt: ezért nem kell őt a világért sem minden dologtól felmenteni, sőt ellenkezőleg könnyebb házi dologra rá kell fogni, ezáltal őtet magát sem szoktatjuk henyeségre, mely még a dajkára nézve is egészségtelen; és nem hagyjuk a többi cselédekkel is eltrécselni az időt.

Egészen természetes, hogy a boldog szülők a dajkának fizetésén felül apró ajándékokat adnak; de mindenesetre észszerű, mindjárt eleinte nem szoktatni arra, nehogy mindig nagyobb-nagyobb igénye-

ket támaszszunk benne. A dajka látható kitüntetése a többi, már talán régibb cselédek felett sem tanácsos, mert ez irigységet és kellemetlenséget kelt, és a cselédek között surlódást okoz. Az úrnő tehát jól teszi, ha ajándékait adandó alkalomra tartja fenn, pl. a kicsinyke első fogának megjelenésekor, ha a gyermeket gyengékedésében a dajka híven ápolta, vagy a kicsi születésének évfordulóján, stb. nem pedig a saját kedve, vagy a dajka szeszélye szerint.

Sok mindenféle dolgot mondhatnánk még a dajkáról, mint pl. hogy a dajkának csak egyszerű eledeleket kell adni, még akkor is, ha duzzogna, hogy nem abból az ételből eszik, a miből az uraság; továbbá, hogy rossz szokásai iránt ne legyünk nagyon elnézők, hanem azokért éppen úgy rendre kell utasítani, mint más cselédeket, felhívhatnók a figyelmet arra is, hogy a többi cselédek és a dajka között netalán előforduló összepereléseknél, ne fogja az asszony a dajka pártját, hanem szigorúan, meggyőződése szerint ítéljen; és végezetre még azt is érinthetnők,

hogy étkezés ideje alatt, vagy ha vendég van, a dajkának nincs mit keresnie a szobában, hanem kivéve azt az időt, mikor a gyermekkel foglalkozik — a többi cselédek között, vagy a gyermekszobában van helye.

Az uraság és cselédek között fájdalom gyakran előforduló egyenetlenségek miatt, azt hiszem nagyon jó lesz, ha a cselédekkel illető törvényekből egyet-mást közteni fogunk, hogy az úrnő adandó alkalommal tudja intézkedéseit a törvényhez alkalmazni, s tudhassa, melyek az ő jogai, és melyek kötelességei cselédjei irányában.

Mi itt természetesen csak az egyszerűbb cselédekéről beszélünk, mint pl. szakácsné, szobaleány, inas stb. a kikre a törvény alkalmazható; a már felebbvalók, mint a gazdasszony, komorna stb. nagyobb műveltségöknél fogva kevésbé adnak okot a törvény igénybevételére.

A törvény körülbelül ezt mondja: »Az úr és cselédjei között fenálló viszony azon szóbeli szerződésen alapul, hogy az egyik fél kötelezi magát bizonyos házi, vagy

gazdasági munkák végzésére bizonyos ideig, a másik fél ezekért meghatározott összeget fizetni kötelezi magát.« Nehogy azonban az uraságnak valami kellemetlensége származzék, mondja tovább a törvény: »A ki cselédnek be akar állni, saját személye fölött kell, hogy szabadon rendelkezessék.« Tovább; »Közönséges cseléd megfogadásához nem szükséges írott szerződés, a felpénz adása vagy vétele kötelező. A bér mennyisége a szerződő felek szabad egyezkedésétől függ. A felpénz beszámittatik a fizetésbe, hacsak kivételesen másképp nem határozottatott az úr és cselédje által.«

A mi az uraságnak nem éppen mellékes, de nem is fődolog, a cselédbér, kosztadás, vagy kosztpénzadás, lakás meghatározása, nem tartozik a törvény elé, ez mind az illető felek egyezségétől függ. Ajándékok, borralaló, vagy más rendkívüli díjazásra a cselédek nem tarthatnak igényt, még ha megvolnának is nekik ígérve. Ha pedig az uraság karácsonyi, ujévi, vagy bármikori ajándékot adott, ennek árát levonhatja, vagyis a cseléd

fizetésébe beszámíthatja, ha a cseléd időközben elhagyja helyét, és a szóbeli szerződés a cseléd miatt lőn felbontva.

Ha ugyan egy úrnő sem fogja a törvény ezen engedélyét felhasználni, mindamellett nagyon jó, ha az új cselédnek meg van mondva, hogy az ajándékok csak a hű szolgálat megjutalmazására adatnak, ez nem kötelesség, erre jogot a cseléd nem tarthat, ezt nem követelheti. Némely háznál szokásban van a karácsonyi ajándékot pénzben adni ki, ez a legkényelmesebb és gyakran a cselédek előtt is a legkedvesebb. Azonban nagyon jól esik, ha jobb cselédjeinknek holmi apróságokkal mi is örömet szerezhetünk olyasmik ajándékozásával, mire éppen vágyuk lett volna.

A szolgálatba lépés idejére nézve mondja a törvény: »Adott és elfogadott felpénz után az uraság tartozik a cselédet szolgálatába fogadni, és a cseléd tartozik a meghatározott időben a szolgálatba lépni. Falun esztendő számra három hónapi, városban hónap számra két heti előleges felmondásjogával vétetnek fel vagy bocsáttatnak

A cselédek.

el a cselédek. Faluhelyen Szt.-Mihály, vagy Szt.-Györgynap a beállási vagy elbocsátási határidő, városban az évnek bármelyik napja.

Előleges felmondás nélkül, rögtön elküldhető a cseléd, ha az az uraságot vagy a család bármely tagját durva, illetlen szavakkal illette, vagy becsületsértő híreket terjesztett, vagy ha gonosz hirhordással a családtagokat egymás ellen lázítani törekszik. Ha tolvajság, vagy hűtlen készakarva való kárttevésen kapatik rajta. Ha cseléd társait ilyenmő bűnökre csábítja. Ha gazdája nevére annak tudta nélkül pénzt, vagy pénzértékő holmit hitelben vásárol. Ha ismételve, gazdája tudta és engedélye nélkül éjjelre kimaradt. Ha az urasághoz hamis bizonyítványok segítségével állott be. A cseléd tartozik szolgálatát híven, szorgalmasan és figyelmesen teljesíteni. Ha a cseléd gondatlanságból kárt tesz, vagy kárt esni enged, azt meg kell térítenie. Csekélyebb kártételeknél csak akkor kényszeríthető a cseléd annak megtérítésére, ha egyenesen az uraság parancsa ellen cselekedett. A károk a cseléd fizetéséből vonhatók le.

A cselédnek ügyelni kell az uraság vagyonára, hogy abban az ő hatáskörén kívül is kár ne essék. Az uraság tudta és engedélye nélkül a cseléd még sürgős ügyeiben sem mehet el a háztól. Ha pedig erre engedélyt kapott, azt áthágnia nem szabad.

Most néhány szót az uraság kötelesegeiről, cselédjei irányában. »A cselédek nyilvános isteni tiszteletre küldendők s erre nekik időt kell engedni.« Ha a cseléd szolgálati ideje alatt megbetegszik, akkor az uraság tartozik gyógyításról és ápolásról gondoskodni, és ha ez alkalommal költségek fordulnának elő, azt a kialakult fizetéséből levonni nem szabad.«

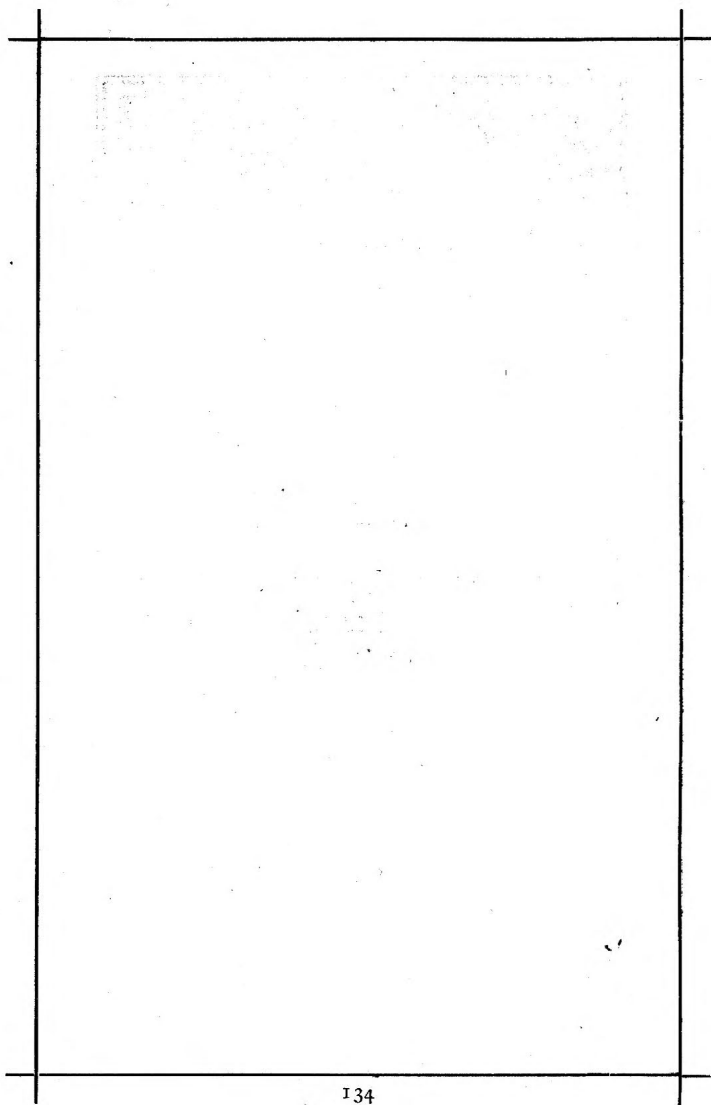
Budapesten a »Bethesda« betegápoló intézetben (a városerdőben az állatkert közelében) kevés pénz befizetése mellett a cselédeket hat hétre biztosítani lehet, kik ott aztán előforduló betegségi esetben teljes ellátásban és ápolásban részesülnek, orvosi kezelést, valamint orvosszereket külön fizetés nélkül nyernek. Ez minden háziasszonynak ajánlható, mert így gondoskodva leend beteg cselédjeiről jobban, mint az bárhol történék.

Végre még pár szót a cselédeknek kiállítandó bizonyítványokról. Törvényeink nem engedik meg, hogy a cselédeknek határozottan rossz bizonyítványokat adjunk, azonban óvakodjék minden háziasszony rossz cselédeknek jó bizonyítványokat állítani ki, mert nagyon sok rosszat okozhatnak ezzel másoknak. A rossz cselédeknek kiállítandó bizonyítványok, irassanak általános, és nem dicsérő kifejezésekkel; az értelmes gazda vagy gazdasszony meg fogja érteni: hányadán van a dolog, és csak szükségből veend fel oly cselédet, kinek kitűnő bizonyítványai nincsenek, ellenben a cselédre nézve nagy rugó lesz az a tudat, hogy neki minden áron kitűnő bizonyítvány megszerzésére kell törekednie.

MÁSODIK RÉSZ.

Az ember életének különböző
szakaszai.

I.

A születés.

A gyermek születése, különösen az első gyermeké az új háztartásban oly esemény, melynek a legnagyobb érdekl, reménnyel és örömmel nézünk eléje. Gyakran remegő félelemmel, mert nem nyújtják-e itt az élet és halál kezöket egymásnak? De a hol az egészségi állapot a körölményekhez képest kielégítő, és semmi félelemre okot nem ad, ott az öröm és remény uralkodik és amaz ujjongás, melylyel az új világpolgár fogadtatik, legélénkebben bizonyítja az eddig ismeretlen forrongó boldogság nagyságát.

A gyermek a ház legdrágább kincse: a legszebb álm valósul meg benne, és

valóban melyik apa, melyik anya nem helyezné gyermekeibe legnagyobb büszkeségét? Igaz, hogy ez a büszkeség néha tévutra visz. Itt mi nem ama tulságos szeretetről beszélünk, melyet a nép erőteljes nyelvéen . . . majom szeretetnek nevez, és a mely a gyermekeken mindent szépségnek talál, még a rútát is, és a megnem-bocsátható kirívó rossz tulajdonságokra is mentséget keres. Ama méltó büszkeségről sem beszélünk, melyet jó természetű, jól nevelt gyermekek kelthetnek a szülők lelkében, hanem most mi ama büszkeséget értjük, a melyet az asszonyok gyakran fitogtatnak, mikor még tulajdonképpen nincs is miért, a melyet még eddig csak a kicsike megjövételének reménye kelt szíveikben.

Szó sincs róla, jogosult e büszkeség, és pedig minden körülmények között. A gyermekek a szerelem áldásai, ezek fűzik össze a házaspár szíveit örökre felbonthatatlan kötelékekkel, ezek a családi boldogságnak megpecsételői. És lett légyen az ifjú házaspár élete még oly benső, szerelmök még oly forró, a nő gyöngéd, titokszerű

vallomásának pillanata óta életök átalakult. E boldogságnak mélysége leírhatatlan, szavakba nem foglalható... sok asszony minden kincsét feláldozta volna már, ha a menyország ezen kegyének részesévé lehet vala.

Tehát méltó a nő szívében a boldogság kimondhatatlan érzete, ha az ő és az ő férjének legforróbb vágya teljesülésbe menendő; de e boldogsággal ne dicsekedjék. Ugyis mindenki észre fogja venni rajta ama boldogító érzést, a mely szeméből kisugárzik és egész lényét magasztos fénynyel árasztja el. Tisztelettel s figyelemmel fog feléje közeledni mindenki; de egyuttal bárkit is kellemetlenül érint, ha az asszony érdekes állapotával mintegy kokettiroz.

Örömet beismerjük, hogy az már ismét túlságba megy, a mit az angol és amerikai nők tesznek, hogy t. i. illemszabályúl vették ezen állapotot, ha lehet, egészen eltitkolni. Ez már az illendőség határán is túlcsap, de mindenesetre helyes, ha egy nő az ily állapotot lehetőleg nem teszi feltűnővé, sőt az utolsó időkben ne igen mutatkozzék nyilvános helyeken.

Ezen bekövetkezendő esemény csak a legközelebb állókat érdekli, a ház örömteljes ügye ez, s nem is kellene annak küszöbét átlépnie. E mellett az ezen esettel múlhatatlanul együtt járó előkészületek annyira más, eddig ismeretlen irányba terelik a fiatal anya gondolatait, hogy a világias szórakozások előtte közönyösökké válhatnak. És legyen a fiatal anya még oly fényes helyzetben, mégis a legnagyobb gyönyört érezheti, ha a leendő kis világpolgár számára szükséges ruhácskák előállításáról ő gondoskodik. Legtöbb esetben nem is engedi ő azt át senkinek, hogy legalább egy részét ne ő készítse el sajátkezűleg, és ha meggondoljuk mennyi mindenféle apróságot kell elkészítenie, úgy bizonyosan úgy elfoglalja őt az az öröm, hogy könnyen lemond mindazon élvezetekről, miket eddig a világ nyújtott neki. Alig akarjuk jelezni, hogy a világgal való érintkezésben, hányszor nem lehet kellően vigyázni. És gyakran mily borzasztó módon megboszúlja magát a látszólag legkisebb vigyázatlanság is! A derék fiatal nő nem is tekinti visszavonulását áldozatnak,

melyet férjeért és házas életeért hoznia kell. Sőt ellenkezőleg.

A kis világpolgár számára ruhakészleteket csak olyan egyéneknek adunk, a kik némileg tőlünk függő helyzetben vannak, vagy pedig rokonaink; épen így járulhat a keresztanya is a kis ruhácskák megcsináltatásához, a mennyiben ő is családtagul tekintetik. Más esetben olyanforma színezete lehetne a dolognak, mintha vagyoni tekintetben akarnánk az illetőknek segítségökre lenni, és még a legjobb akarat is félreértésre adhatna okot. Ha pedig tőlünk függő egyéneket ajándékozunk meg, akkor állítsuk ki azon tárgyakat oly minőségben, mint a milyenek ő tőlük nem telnének. Itt még egy kis luxus is helyén van, és bizalmatlanság helyett nagyrabecsülést keltünk magunk iránt, ajándékunk nem sértésnek tűnik fel, hanem igazi hálás szívvel fogadtatik.

Mint csaknem egészen önként érthetőt hozzuk fel ama gyöngéd szokást, hogy a figyelmes férj a szerencsés eset alkalmából külső jelét is adja örömének s becses ajándékkal kedveskedik nejének. Ezen ajándék

pénzürtékét venni tekintetbe, s mintegy az által vetni mérlegbe a férj érzelmeit: egyszerűen nevetséges volna; hiszen ez csak a bensőbbé vált érzelem külső jele, s valódi értékét onnan nyeri: a milyen módon adatik.

Hogy az új világpolgár miként avatassék fel mint egyéniség az egyház és az állam tagjává, ez nem az illem dolga többé, hanem itt a kiszabott törvényt kell követni.

De igenis a művelt modor követeléséhez tartozik már, hogy a gyermek születését különösen bejelentsük a rokonoknak s általában mindazoknak, kikhez közelebbi baráti viszonyban állunk. Az ujonnan divatozó bejelentések a lapok nyilttéri rovatában nem elegendők. Ujság nagyon sokféle van s bizonyosan a legszűkebb ismerős körben is annyiféle lapot olvasnak, hogy éppen ez könnyen kikerülheti az illető figyelmét. Ennek következtében ismerőseink nagy része nem tudna a dologról semmit, és részünkről méltán figyelmetlenségnek tekinthetné. Az ilyen nyilttéri bejelentések csak a távolabbi ismerősöknek

szólhatnak; de a kikről mégis egy bizonyos nemét az érdekeltségnek magunk és családunk iránt feltételezhetünk. Azonban óvakodjunk minden dagályos mondásoktól, az ilyen hirdetések mentül egyszerűbben vannak fogalmazva, annál jobbak.

A rokonokkal és barátainkkal a gyermek születését az első három nap alatt tudatjuk, a rokoni és baráti viszony jogán követeli a kölcsönös részvétet és figyelmet. Ha mi kapunk egy ily jelentést, akkor legfeljebb nyolcz nap alatt szintén kérdezősködjünk névjegyen vagy személyesen a betegágyas és az ujonnanszültött állapotáról, s ezáltal is fejezzük ki benső részvételünket. Ha tehát elhanyagoljuk az ilyen egyenes híradást, akkor ne csodálkozzunk rajta, ha ismerőseink valamelyike ezt arra magyarázza, hogy mi nem törődünk az ő részvéte vagy érdeklődésével.

Az ujonnan szültöt feletti örömben, bizonyosan kedves fáradozás egy csomó kevesebb vagy több levél megírása e tárgyban. Egy pár szó elég és egy barát sem veszi rossz néven, ha egyszerűen levelező lapon értesítetik is. Kinek éppen

nincs ideje az írásra, nyomtattasson kártyákat, ezeket azután gyorsan borítékba teheti és címezheti. Kis városokban csak cselédek által szokás szóbeli jelentést tenni, azonban a legközelebbi hozzátartozókhoz, pl. nagyszülökhöz menjen el az apa maga személyesen.

Hogy a fiatal anyánál mikor tegyünk látogatást, s mikor kérdezősködjünk hogyléte és a kicsike állapota felől, az egészen a körülményektől függ, melyek között a szülés történt, s ezek után gondosan tudakozódnunk kell. Még normális állapotban is be kell várnunk legalább egy hetet, azonban a családnál minden esetben kell egy hónap lefolyása alatt látogatást tennünk.

A beteg kisebb vagy nagyobb mértékben való kimerültsége iránti tekintetből az ilyen látogatásokat a lehető legrövidebb időre kell szabni, ezt különösen azon nők vegyék figyelembe, a kiknek bőbeszédőségük ilyen alkalommal is könnyen csinyt vethet. Éppen itt alkalmazható amaz arany szabály, úgy intézni látogatásunkat, nehogy szívesebben lássák távozásunkat, mint érkezésünket.

Ugyanez okból ne legyünk nagyon bőbeszédűek. A szülők iránti szívélyes tisztelet és szeretet kevés szóból még jobban kiérzik, mint a sokból. Csak egyben ne legyünk nagyon fősvények és tartózkodók: az ujonszülött dicséretében. Az édesanya szemében ez a legszebb gyermek az egész kerekföldön, és hízélgés nélkül osztozkodhatunk a fiatal anya és ápolónő egyhangul magasztalásában. Gondoljuk meg, hogy ez alkalommal minden szó kétszeresen nyom a latban, és a legártatlanabb megjegyzés, mely az ellenkezőt bizonyítaná, kellemetlenül hathatna a betegre; ezt kikerülendő engedjünk itt szabadfolyást az anyai büszkeségnek, és akkor meg lehetünk győződve, hogy látogatásunk kellemes benyomást hagy hátra.

Ama magasztos szokás, hogy a felgyógyult fiatal anya első kimeneteli célja férje kíséretében a templom, kezd háttérbe szorulni. Mindenkinék szabad a saját vallását tetszése szerint felfogni; de atyáinkról reánk maradt ezen szép szokást ne hagyjuk el. Ez az első kimenet mintegy megpecsételője az új boldogságnak, ez avatja

A születés.

fel csak igazán. Ezen eltávolodás minden földiességtől, ez a magábaszállás és fogadtétel, a gyermeknek jó és gondoskodó szülőjévé lenni — mind olyan dolgok, melyeknek kigúnyolásával még senki sem aratott babérokat.

2.

A keresztelés.

Hazánkban kivált a régi jobb időkben a gyermek születését tartalmazó jelentéseket a gazdag keresztelőre való meghívások pótolták, s az ilyen keresztelők, kivált vagyonos házaknál napokig, sőt hetekig tartó dinom-dánomokba csaptak át. De az ilyen vendéglátáshoz nem a jelenleg uralkodó vagyoni viszonyok kelletének, hanem olyanok, mint pl. Thurzó püspöké, kinek mint családja utolsó sarjadékának püspöklétére is megengedte a pápa a nősülést, ebben való örömeben aztán egy évig tartó lakodalmat csapott, s a keresztelés is ott kapta a hegyen völgyön lakodalmaskodó vendégeket. Ezek-

nek aztán csakugyan nem kellett a keresztelésre külön meghívó.

Most is tartunk keresztelőket, hanem természetesen vagyoni viszonyainkhoz alkalmazva, szerényebb vagy nagyobb körben és szorosan az illem határai között. Az erre való meghívások vagy névjegyekkel, vagy nyomtatott meghívókkal történnek. A keresztapa, keresztanya elkiséri a kis pogányt a templomba, hogy onnan mint keresztyén polgárt hozza vissza és mutassa be az édesanyának s a vendégeknek.

A legfontosabb megfontolást érdemli a keresztszülők megválasztása. Ha mi hivatunk meg keresztszülőkül, akkor abban a szülők részéről föltétlenül nagy tisztelet nyilvánul irántunk. E tisztesség elvállalása viszont a mi érdeklődésünknek bizonyossága a szülők iránt. Legnagyobb tiszteletet tanúsít az első vagy a második gyermekhez való meghívás; a hatodik, hetedik gyermeknél a keresztapaság elfogadása már inkább csak szíveség. Azonban bárminők legyenek is a viszonyok, hangsúlyozni kell ama megtiszteltetést és örömet, melyet az illetők a keresztszülői tiszt

A kereszteleés.

elfogása által nekünk szereznének. Az elfogadó szintén vegye a neki szánt megtiszteltetést örömmel és köszönettel.

A keresztszülők meghívása a gyermek születése után csakhamar történjék, különben azt hihetné az illető, hogy csak utólagosan esett rá a választás, mikor már más nem fogadta el. A keresztszülői tiszt el nem fogadása nagy nevetlenséget árul el. Ennek elfogadása minden feltétel nélkül történjék. Mindenekelőtt ne követelje a keresztszülő, hogy az újszülöttet az ő nevére kereszteljék. A gyermek nevét kiválasztani a szülők joga, és csak az udvariasságnak engednek akkor, ha a komák közül a legtisztesebbnek nevére kereszteltetik.

Ama kérdést, kit hívjunk keresztapának és keresztanyának, gyakran nem könnyű megoldani. Ma már ugyan nem szokás arra tekinteni, hogy az édes szülők elhalása esetében a keresztszülők tartoznak keresztgyermeküket felnevelni s minden tekintetben róluk gondoskodni. Ez már elavult szokás, most már csak az jó kérdésbe, hogy az illetők minő rokoni

vagy baráti viszonyban állanak a szülőkkel. De még ebben a tekintetben is sokat veszített a keresztelés régi nimbusából.

Nem illő felettünk rangban nagyon is magasan álló komákat választani, könnyen kevélység és nagyravágyásra magyarázhatnák. Mindig legjobb csak a rokon vagy baráti körből választani.

Régibb időkben a keresztszülők nem a gyermek szüleivel, hanem egymáshoz is közelebbi viszonyba léptek. Franciaországban ez még mai napig is szokásban van. Nálunk rendszeren szintén olyan egyéneket kérnek fel a célra, kik vagy házaspárok, vagy legalább jó ismerősök, de ha idegenek volnának: a keresztszülő tiszte nem kötelezi őket az ismeretség további folytatására. A középosztályban a keresztnya finomabb, gyöngébb ételeket küld pár hétig a betegágyasnak, vagyónosabb házaknál, a hol uri szakács vagy szakácsné van, az ételküldés elmarad.

Sok országban szokás csak keresztnyát hívni, ennek tiszte aztán, hogy keresztapaúl valami férfi ismerősét felkérje. Ezzel azonban sok kötelezettség jár, a

keresztapa tartozik a keresztanyának nyálkságokat s tucatszámra kesztyűt venni. Szép virágcsokor természetesen szintén nem maradhat el. Ha pedig a keresztapa és anya nem ismerősök, a gyermek szülei a keresztelés előtti napon ismerkedési vacsorára hívják őket. Keresztelés után való héten a keresztanya vagy családja ebédre hívja a keresztapát, és nem egyszer fűződik gyöngéd viszonyná az ismeretség.

Nálunk elég, ha az (idegen) keresztapa komaasszonyának, ha az leány is, egy szép virágcsokorral kedveskedik.

A keresztszülők, értjük itt a vágyosabbakat vagy magasabb rangúakat, a betegágyas nőt meg szokták ajándékozni; ez a szegénysorsú nőknél helyén van. De egyenlő viszonyokban élő emberek között csak a kisdednek szokás ajándékot adni: ruhácskák, evőeszköz, vagy más értékebb holmik alakjában.

A cselédség, valamint a bába, hogy szintén ajándékot kapnak a keresztszülőtől, az mindenütt szokásban van. Külországban, kivált vidéki helyen még gyűjtést is rendeznek a keresztelési ünnepélyen.

Ilyen helyen jó dolga van a bábának, mert a vendégek között egyik sem akar hátramaradni, sem azt nem tűri, hogy a szomszédja nálánál többet adjon.

Szintén az is szokás, nálunk is, kivált a vidéken, hogy a keresztelési süteményekből küldjenek kóstolót az ismerősöknek, viszonzásul kilencz tiz napra étellel a komák ellátják a betegágyas házat egyik egyik nap, másik másik nap felváltva.

Ha a keresztelést ebéd, vagy más étkezés követi, akkor a lelkész mindenestre ott marasztandó.

Ha a kicsikének az első foga kijő, akkor szokás a dajkát megajándékozni; ki erre aztán nagy figyelemmel is van. Ha az anya maga táplálja gyermekét, természetesen ő veszi észre legelőbb. Akkor ő nyer valami kedves emléket a gyöngéd apától ez örömhír hallatára.

3.

Confirmatio, bérmlás.

Ugy a confirmatio, mint a bérmlás határozottan templomi komoly ünnep, melynek tulajdonképpen minden külső pompát és ünnepélyt ki kellene zárnia. Azonban ez a különböző felekezeteknél különféleképpen van, a szigorú kálvinistáknál egyszerűen megy, nem egyéb, mint nyilvános vizsgálat és hitvallás a templomban, minden utóünnepély nélkül. A leánykák egyszerű fehér ruhácskában, fejökön és kezökben virággal mennek a templomba, a fiúk tisztán, csinosan öltözködve. Ennyi jelzi az ünnepélyt. Ellenben már az ágostai hitvallásuaknál különösen olyan országban, a hol ez az uralkodó vallás (Poroszországban) már nagy pompával, vigalom-

mal és ünnepélyességgel megy véghez. Pedig a confirmatio — ismételjük, tisztán vallási jellegű: az élet küszöbén levő serdülő ifjú (leány vagy fiú) fogadást tesz az Úr színe előtt, hogy mindazon kötelezettséget, melyet keresztszülei helyette elváltak, most maga veszi át, és iparkodik azoknak híven megfelelni. Ezen hitvallás tétele folytán engedtetik meg neki az Ur vacsorájával való élés. Tekintettel ezen komoly hangulatú szertartásra nem helyeselhető az a nagy dinom-dánom, mely az ifjúságot már délelőtt annyira elragadja, hogy a templomban sem tudják magukat illően viselni.

Az illendőség és tapintatosság nem a divat rabszolgája — kivéve az aprólékos külső szokásokat — hanem összegezése mindannak, mit az ember illőnek, szépnek és helyesnek tud. És ha e tudat, ez érzés a confirmatio vagy bérálás napját komoly önmagába szállás napjául és magasztos családi ünnepül kívánja tekinteni, úgy helyesen, és a tárgy természetéből kifolyólag gondolkozik.

A katolikusoknál a bérálás még-

inkább templomi ünnep, itt annak díszét, pompáját emelni az egyház dolga, a bér-málandó leánykák egyszerű fehér ruhában, fejükön virágkoszorúval, és némely helyen fát్యollal jelennek meg — a kezökben levő gyertya finom virágkoszorúval, vagy szalaggal végig fonva. A fiúk is csinosan, tisztán öltözködve szintén gyertyával jelennek meg. Béráló anyát választanak, kitől ez alkalommal ajándékot kapnak, és a kihez rendesen ebédre is meg vannak híva.

Túlságos pompát kifejteni az öltözékben ez alkalommal helytelen volna. Drága szövött ruhák czifrasággal elhalmozva, a fejen nagy koszorú, a kézben tányérmagyságú virágcsokor izléstelen. Ünnepestyes nemes egyszerűség! Ez legyen az irányadó. Kerülni kell a nagyon felöltő ékszereket is. Egy egyszerű arany kereszt a nyakon fekete szalaggal megkötve, teljesen elég, a fejen egy kisdud koszorú vagy csokor myrtus és nefelegtsekből, hozzá egy fehér róza vagy kamélia, mint az ártatlanság jelképei. Fehér kesztyű egészítse ki az öltözetet.

Bővebben nem terjeszkedhetünk ki az öltözékekre és szokásokra nézve, mert ezek tulajdonképpen olyan hagyományok, melyek minden országban, sőt minden vidéken váltakoznak, csupán azt jegyezzük meg meg, hogy a leányoknál a fésülés is egyszerűen csinos és szerény legyen.

A confirmálandó vagy bérálálandó kezébe csinos imakönyv illik, fehér bőr, bársony vagy elefántcsontkötéssel.

Természetesen a serdülő ifjú is legyen egyszerűen öltözködve. Tiszta, fekete öltözék, fehér ing, fekete nyakkendő, fehér (de lehet más színű is) kesztyű s az ifjú keresztyén öltözéke kifogástalan, melyet csinos kalap — nem czilinder — egészít ki.

Szülők és rokonok ajándékot adnak a confirmátnak, mely lehet értékes könyv vagy valami ékszer. Protestánsoknál énekes könyv, díszkötésben.

Katholikusoknál szokásban van, hogy a bérálóanya értékes ajándékot ad a bérált gyermeknek. Ez okból az alsóbb osztályokban fájdalom, már nyolcz, kilencz éves korukban béráltatnak. Ilyen kor-

ban a gyermeknek természetesen még fogalma sincs ezen magasztos, komoly ünnepélyességről, s innen magyarázható meg, hogy legtöbb esetben a gyermek egész figyelme a nyerendő ajándék és a lakoma körül forog.

A confirmatio-bizonyítvány kivételénél a lelkésznek pénzajándék nyújtandó át. Felesleges mondanunk, hogy az minden dicsekvés nélkül levélbe zárandó. Az összeg nagysága a szülők vagyoni helyzetétől függ, szegénysorsúaktól nem vár a lelkész ajándékot.

Magasabb rangúaknál nem a confirmált viszi el a tiszteletdíjat, hanem az illető apa, vagy gyám levélbe téve néhány köszönő szó kíséretében küldi át a lelkésznek.

A confirmált fiú — még mindig díszes templomi öltözkékében — bemutatja magát mint új ember még aznap, vagy második napon legközelebbi rokonainak, még ha azok a templomban lettek volna is, és a hozzá irányzott s netalán jövőjét illető kérdésekre szerényen és illedelmes őszinteséggel válaszol.

A fiatal leány is néhány nappal az ünnepély után látogatásokat tesz a rokonnaknál és ismerősöknél, s esetleg megköszöni a kapott ajándékokat. — E látogatások rendszeren az ő első világbalépte is egyszersmind.

Hogy ilyen látogatásoknál mikép viselje magát a fiatal leány, nehogy az illetet megsértse, majd későbbben beszéljük el.

Ha hozzánk közelebb álló családoknál esik ilyen confirmatio ünnepély, akkor a szorosabb vagy bensőbb baráti vagy rokoni viszony szerint részvétünket egy névjegy átküldése, üdvözlő levél, vagy személyes látogatás által fejezzük ki. A szülőknek szerencsét kívánunk, hogy gyermeköket sikerült már ennyire fölnevelniök, a confirmálnak szívélyesen boldogságot, és haladásában sikert kívánunk a további életpályán. A serdülő ifjuság életében forduló pontot képez a confirmatio, itt lépi át az ifjú, a leány a gyermekkor határát, s egy lépéssel kint van az életben. Sokan ekkor el is távoznak a háztól pályát választva. Ennélfogva az élet e forduló pontjánál mind a confirmált egyén, mind a

Confirmatio, bérmlás.

szülők méltán megvárhatják barátaiktól s rokonaiktól az érdeklődést, ha ugyan a barátság és rokoni vonzalom előttük nem üres, tartalom nélküli hang.

4.

Jegyváltás és mátkaság.

*Éva. Az égi zengzet is elhallgatott.
Ádám. Itt kebleiden, úgy tetszik, hallom azt még.
Éva. És hogy ha ott fenn a dics elborúl.
Itt lenn találok azt szemedben, Ádám...*

Maddah: Ember trag.

Emlőadásunk egyik főmozzanatához értünk, mert mint szakaszunk címe is mutatja: a gyermekkorból kilépett minden fiatal leány eszményc, ábrándja s vágyai netovábbjához értünk.

Szerelem — eljegyzés — mátkaság — a legmagasabb gyönyör — és a legkinzóbb gyötrellem fogalmai, a legboldogítóbb ábrándok és légváarak ideje.

Bizonyosan egyetlen ember sincs olyan, ki e minden szívnek drága fogal-

Jegyváltás és mátkaság.

makat ne tartotta volna egykor életcéljának. Hiszen ez az idő, melyről a költő mondja:

Virágod, első szerelem!
Első utolsó egyszeri!
Ki szellem vagy, nem földi rög,
Teljes, megoszthatatlan, ép,
Szent is hatalmad, mely, mikép
Az, a kinek itten nevét
Felvenni lantom nem meri,
Teremtész, ölsz — üdv és pokol
Határain uralkodol:
Oh jaj! miért nem vagy ... örök?

Ez az az idő, a mikor a szíy a boldogság özönében kéjeleg és az ember az Istenséghez legközelebb áll; igen, ezen eltűnt napok emlékei a legidősebb embert is megifjítják unokái körében, és borus időben nem egy keserű órát enyhítenek meg. Boldog az az ember, kinek ez az idő csakugyan a legnagyobb boldogság ideje, a mikor megnyílik előtte a menny, és szíve választottjának elmondhatja: két szívnek egy dobbanása, két lélek egy gondolata.

Nincs az életben olyan időszak, a melyben az ember minden gondtól annyira

szabadon érezné magát mint a mátkaság néhány hónapja alatt; de nincs is olyan csalódás, mely az életet zordabbá, elviselhetetlenebbé tenné, mint szerelmében megcsalatni vagy félreismertetni. Ha a halál szakítja szét ama köteléket, mely az egész életre volt szánva, meghajolunk fájdalommal a sors kemény csapása alatt; de ha a szerelem nem párosult hűséggel és szívünknek kedves kéz méri a halálos csapást, akkor gyakran az egész emberiségben való hitünknek vége.

Ennélfogva nemcsak illetlen, hanem méltatlan a szerelem és mátkaság felett gúnyolódni, ha az ember maga szomorú tapasztalatokat tett is, az még senkit sem jogosít fel arra, hogy mások örömét és boldogságát kancsal szemmel nézze, vagy fanyar megjegyzéseket tegyen. Könnyen az irigykedés gyanujába eshetnénk, vagy pedig azt tételeznék fel rólunk, hogy szomorú tapasztalatainknak magunk vagyunk az okai: akár az egyik, akár a másik nem járulna kedvezően jó hírnevünkhöz. Mindenesetre készen lehetnek azok, kiknek a boldogság jut osztályrészül, hogy argus

szemekkel figyelnek rájuk, hogy minden lépésük, a mit tesznek, minden szó, a mit mondanak, élesen bíráltnak meg. Es minthogy vannak dolgok, melyek a boldog jegyesek életében is többnyire csak egyszer fordulnak elő, ennél fogva kétszeresen szükséges tudni, mi mindent kell tekintetbe venni, hogy kritizáló megjegyzésekre alkalmat ne szolgáltatassanak.

Mert itt nincsenek, nem lehetnek tapasztalatok, melyek által az ifju vagy a fiatal leány alkalmazkodni tudna, s a világ szemében oly lényeges formásokat elsajátíthatná. Kevés hét vagy hónap lefolyásával a lakodalom bevégzi a mátkaságot, vagy — a mi fájdalom, szintén nem ritkaság — olyan vége szakadt, mely csak akkor adja az illetőket a világ szájába. Hányszor okozta valami formáság mellőzése az első kelletlen érzést, mely aztán lavinaként növekedve, gyakran eltemetvé a boldogság gyöngé virágát, és az örömet és boldogságot kín és gyötrelmévé változtatá! Hányszor volt valamely formátság mellőzése az ürügy, melyet valamely hiuz-szemű fecsegő barát vagy barátnő

felhasznált, hogy mindama keserűséget és epét, mely gyakran kényszerült lemondás folytán szívében összehalmozódott a szerelem és boldogság gyűlött és irigyelt feselő bimbójára kiönthesse, s azt kárörvendő kézzel széttépthesse!

A szerelem gyöngé, törékeny virág, és hogyha már eljegyzésig, mátkaságig fejlődött, még akkor kell ám rá nagyon vigyázni, hogy valamely gonosz idő meg ne ölje. A tavasz első piczi virágának nem árthat jobban a dér, mint a jegyesek között a neheztelés.

A mi az illem szabályokat illeti a lakodalmaknál és az ezt megelőző időben, az természetesen minden országban más, sőt apróságokban egyetlen vidék különböző városaiban is különböző. A művelt osztály azonban mindenütt a fővonásokban összhangzó, s oly szabályokat állított az együgyű falusi szokások mellé, melyeket büntetlenül egykönnyen senki át nem hághat.

Franciaországban a fiatal leány szülei vagy gyámja egy jó parthiet keresnek leányuk számára; pénz és rangviszonyok játszáék itt a főszerepet, vagyis in-

kább legtöbb esetben az egyedüli tényező. A leányt nem igen kérdezik meg; e mellett az egész nőnevelés Franciaországban olyan, hogy a fiatal leánynak alig van alkalma a szülők határozata előtt önálló választást tenni. Hogy e szokásnak van jogosultsága, és hogy még abból a korból ered, a mikor az apának föltétlen hatalma volt gyermekei felett, nem tagadható, mindamellett minden időkre örök igazság, hogy a leánynak szava döntsön ezen családi tanácskozásban. Ha a fiatal leány vonzalma a szülők tapasztalatával egyező, ha ő az igen szót szíveteljességből mondhatja, és — a mennyire emberi véges elmétől telik — előreláthatólag a házasságban boldogság remélhető, úgy a mátkáság ideje oly szép, nemes és boldogító emlékekkel gazdagodik meg, melyekkel a csupán észszerű házasság nem bírhat, habár tény, hogy ezekből is gyakran válnak boldog házasságok.

Az utóbbi időben Németországban is a szőke fürtös ifjú nem éri be a gitárpengetéssel kedvese ablaka alatt a hold ezüst fényét bámulni, az »egy kunyhó s

hű szerelem» kora lejárt, habár ma még a csupán pénz- és érdekházasság a kivételekhez tartozik. Németországban a nevelés már szabadabbá teszi a nőt, s bár szülői megegyezésével, de ő maga választhat férjet. Angliában a leány szabadsága meg csaknem korlátozatlan s épen ez okból, míg egyrészt utalva van önállóan gondolkodni és cselekedni — innen a híressé vált gyakorlatiasság — másrészt minden művelt férfi a legnagyobb tisztelettel és előzékenységgel viseltetik egy magános nő iránt, s lovagias kötelességének ismeri, ha kivételkép akadnának nem lovagias férfiak is, azokat rendre utasítani . . . ez okból a leányok szabadon választhatnak férjet maguknak, hanem a gyakorlatias irány nem engedi őket erősen át az ábrándvilágnak.

Honunkban átalán véve a szerelem költőisége s következésképp önzetlensége még elég épségben fennmaradt. E sorok írójának gyakran volt alkalma hallani, házasulandó férfiktól: »Nem keresek nőt vagyonért, gyáva férfi az, ki nem érzi magát képesnek egy nőt eltartani; de ke-

reszek nőt, kit én szerethessek, becsülhessek, s ki engem is szeressen.« És a gondviselés megáldotta őket, a derék nő, ki egész világát férje s gyermekei körében leli, meg birta takarítani férje keresményét s így meg van a vagyon is. Ellenben amaz s hála Istennek nálunk még az ilyenek a kivételek: — ki a szeretett nőt egy vagyonosért hűtlenül elhagyja: boldogtalan, mert a gyenge, beteges nő komorrá, kedvetlenné tette rá nézve az életet, a költség többszörös, s éjet napot összevetett munkásság is alig tudja számára megmenteni a mammont, melyért aljas tette vetemedett.

Távol legyen tőlünk, hogy gáncsolni akarnók azokat, kik kedves, derék, művelt és gazdag nőt vesznek feleségül, mi csak azt akarjuk hangsúlyozni, hogy a nőt keressük első helyen és a pénz legyen ráadás, nem megfordítva. . . A nő vagyona biztosabb jövőt nyujhat majdan a gyermekeknek, és így rossz néven sem vehető, ha valamely házasulandó fiatal ember választottjának vagyoni körülményeit is tekintetbe veszi, és azok után tudakozódik,

csak akkor csap át aztán becsületes emberhez méltatlan térre, ha visszavonúl, nem találván a vagyont elég soknak. Igaz, hogy ezen esetben saját magáról adja ki a bizonyítványt, hogy szerelme nagyon felületes volt; de egyszersmind feldúlta egy család nyugalmát, s talán egy másik kérőt zavart el onnan. Mielőtt tehát egy becsületes férfi egy nőhöz közelednék, vegye saját érzelmeit szoros vizsgálat alá, ha vajjon ama nő bírása oly kíváncsire nézve, vagy hogy nem környezetének fénye, gazdagság stb. hódították-e meg? A házasságra nézve nagyon fontos, hogy az ember nem csalódik-e saját érzelmeiben, nehogy később ártatlannal éreztesse csalódásának egész keserűségét. Kellemes, gondtól ment élet, kedves otthon, mely a szeretett asszony által nyer életet: irigylendő földi javak; és hogy ezen cél eléressék, az eljegyzés előtt a próza és költészet, ész és szív karöltve járjanak.

Bárhon ismerkedjék meg a fiatal ember egy fiatal leánynyal, otthon, vagy valamelyik ismerős családnál, mint a házi leány barátnőjével, vagy saját nővére kö-

rében, társaságban stb. legyen iránta annyira előzékeny, mint a mennyit az illendőség minden férfitől nő iránt megkíván, a nélkül, hogy azt felőtlőleg kitüntetné. Minden nő, gyakran ösztönszerűleg is, kiereszi amaz előnyt, melyben egyik vagy másik férfi részesíti, s tudni fogja ő azt a leggyöngédebb módon elfogadni, vagy visszaútasítani.

A fiatal leány, ha valamely férfi modorában többet talál a minden nő iránt megszokott udvariasságnál, — legyen, hogy azt ő maga vette észre, vagy idősebb barátnője figyelmeztette — nem fog tétovázní a dologról először is édesanyját, legjobb, leghűbb barátnőjét értesíteni. Az édesanya aztán magára vállalja a felelősséget, a dologról biztos tudomást szerezni, hogy vajjon a sejtelem alapos-e vagy nem. Ha a férfi ellen az édesanyjának kifogása lenne, leghelyesebben cselekszik a leány, ha kikerül minden felbátorító szót, sőt darab ideig olyan társaságoktól is távol marad, hol az illetővel találkozhatnak.

Nálunk szokásban van, hogy a házasulandó fiatal ember előbb tudomást sze-

rez magának, ha vajjon udvarlása szívesen fogadtatik-e vagy nem. Ebben bizonyosságot szerezni nagyon sok út és mód van. A társadalmi élet nálunk nincs oly szigorú formaságokhoz kötve, hogy a személyes közeledés a lehetetlenségek közé tartoznék. Családi ünnepélyek, hangversenyek, színház, bálók sokféle alkalmat nyújtanak az ismerkedésre, és az illem szabályai nem vetnek áthághatatlan gátakat közzéjük. Nagyon tapasztalatlan, bárgyú lehet az, ki csakhamar el nem lesi, hogy leghőbb vágyai teljesülhetők-e? Ha pedig csakugyan nem tudhatná ki, hogy hányadán van, no hiszen köztudomású dolog, hogy egy harmadik egyén előtt sokkal könnyebben lehet beszélni, és egy bizalmas barát, vagy rokon által nem volna nehéz bizonyosságot szerezni.

És ez a bizonyosság pedig még ajánlható is, a mennyiben nálunk a »kosár« mindig bizonyos nemével jár a szegyenek. A kit többször kikosaraznak, az nevetségessé válik, és ez nemcsak, hogy kikerülendő, de ki is kerülhető. Megeshetik ugyan az is, hogy önnön-

hibája nélkül is hinárba juthat valaki, a mennyiben felbátorításnak vette azt, mi pedig a másik részről csak kokettéria volt. Pedig nem jó a tüzzel játszani, és ettől nagyon, de nagyon óvakodjék a derék leánya. Magaviselete legyen ment minden ledérségtől, és inkább kimért, sem hogy félremagyarázatra adjon okot, és éppen e pontot illetőleg kétszeres elővigyázat szükséges. Mert hiszen jellemes nőnek szintén kínos lehet az a kosáradás, kínosabb a fiatal leányra nézve a világgal szemben. A közvélemény egyelőre kimentí és a legyőzetés okát inkább a férfiban fogja keresni; de ha több ízben is előfordulna ez az eset, akkor másformán üt ki az ítélet. És a közvélemény aligha csalódik ez esetben, mert a leány lényében kell valami olyasnak lenni, a mi két, három különféle észjárású és természetű embert ennyire egyenlően tévútra tudjon vezetni. És ekkor aztán a »válogató« leány maga vallja kárát, rossz hírbe jő, és ez a legkeservesebb, a mi érheti. Mindenesetre sokáig várhat, míg újra alkalma nyílik valakit kikoszarazni —

ha ugyan valaha lesz még ilyen alkalma.

Azon esetben, ha a kérő csakugyan nem tudna magának teljes bizonytságot szerezni, hogy elfogadtatik-e vagy nem, akkor legczélszerűbb a megkérést írásban tenni meg. Ez mindkét félre nézve könnyebb. Ha ajánlata elfogadtatik, annál jobb reá nézve. De ha az ellenkező áll, akkor is könnyebb a leány apjának írásban adni ki a választ. E mellett ama lehetőség is meg van, hogy az egész dologra a titok és feledés fátyolát borítsák. Ha senki nem fecsegett idő előtt a dologról, akkor az egyik nem válik nevetségessé, a másik pedig nem jöhet a világ szájába.

Ezelőtt szokásban volt, hogy a kérő násznagyot vitt magával, és a leánykérés bizonyos szertartással ment végbe. Ma sem áll e szép ősi szokásnak útjában semmi, azonban a fiatal ember ma már rendesen maga kéri meg a leány kezét szüleitől, különösen ott, hol már előre is biztos a kedvező fogadtatásról.

A kérő ez alkalommal öltözködjék

ünnepélyhez való ruhába, fehér nyakkendő, fehér kesztyű nem maradhat el, kalapját, mint majd erről alább is szólni fogunk, tartsa kezében, ha a letételre fel nem szólíttatik. Rendesen a leány apja előtt ez a látogatás már nem egészen váratlan, mert azon esetek a kivételekhez tartoznak, hol a kérő csakúgy az égből cseppen le. Az ugyan akadályokra számíthat, és megköszönheti, ha a legjobb esetben meggondolási időt kérve — mint ezt ily fontos körülmény meg is követeli — bocsátják el. De közönségesen föltételezhető, hogy az apa teljesen el van készülve a látogatásra, és pedig nemcsak az apa egyedül, hanem az egész ház, a leendő menyasszonyt is ideszámítva. Itt már a hivatalos megkérés csak külső formáság, hogy nemsokára a valódi eljegyzés is megtörténhessék.

Olyan viszonyok között, hol a vőlegény és menyasszony családjai közeli rokonságban vagy barátságban állnak egymással: megkérés és eljegyzés összecsik. Ha összejövétel terveztetik is, idegenek nem hivatnak meg, ez kizárólag családi ünnepély, és csak a legközelebbi rokonok

vesznek benne részt. A kis ünnepély rendezése a menyasszony szüleit illeti, mert a leányos háznál történik.

Ha a két család addig nem volt közelebbi ismeretségben, úgy az eljegyzés egy ilyenek a kezdete, föltéve természetesen, hogy egy városban, vagy legalább a közel vidéken laknak. Ugy illik, hogy a vőlegény családja kezdje meg a kölcsönös látogatások sorozatát, és pedig a megkérés napján mutassák be magukat a menyasszony szüleinek, vagyis inkább mutassa be őket a vőlegény.

Ha pedig nem laknak a vőlegény szülei a menyasszonyéval egy városban, hanem távolabb, akkor a vőlegény anyja levelet ír leendő menyének, a melyben szívélyesen üdvözlí őt, mint leányát. Hogy a menyasszony e levélre sajátkezűleg azonnal válaszol, és biztosítja őt gyermeki szeretetéről — ki maholnap csakugyan anyja leend — tán mondanunk sem kell.

A nyilvános eljegyzés aztán rendesen kisebb-nagyobb ünnepélylyel jár. Ez ünnepélynek az a célja, hogy a mátkapár a két családhoz tartozó rokonságnak és

ismerőseiknek nyilvánosan bemutatassék. Ez az ünnepély megelőzheti a kihirdetést vagy megtartathatik az első hirdetés napján, ilyenkor szóval jelentik ki a társaság előtt az eljegyzést.

Külföldön a lapok útján is közzé tesszik az eljegyzést, de ezen kívül még külön nyomtatott jelentést is küldenek az ismerősöknek. Nálunk eddig csak a kereskedő világban van meg ez a szokás. A lapokba a hirdetést a leány szülei eszközlik, csak hogyha árva a leány, akkor végzi az ilyen dolgokat maga a vőlegény. A hirdetés úgy a lapokban, mint a magánjelentés ily alakban történik:

Csillag Teréz

Varjasy Gábor

jegyesek.

Ne feledjük, hogy mind a lapokban közzétett hirdetésben, mind a magánjelentésben a menyasszony neve áll elől. Ha pedig nem egy és ugyanazon községben laknak a jegyesek, akkor a helynevek is

kiteendők, de ekkor is megelőzi a menyasszony lakhelye a vőlegényét.

A jegygyűrűk készíttetéséről a vőlegény gondoskodik, még pedig egyszerűen síma, tömör karikagyűrűkről; de a menyasszony költségén készül a vőlegénynek szánt gyűrű. A gyűrűk belsejébe a nevek kezdő betűi metszetnek be, még pedig a menyasszony gyűrűjébe a vőlegény betűi, és a vőlegényébe a menyasszony nevének kezdőbetűi — későbbben bevéshető az esküvő hónap neve és napjának száma is. A jegygyűrűt a balkéz nevetlen ujján viselik.

Lehet ugyan a jegygyűrű drágaköves is, de akkor az esküvőre újabb karikagyűrű kell. A menyasszony ajándékoz a vőlegénynek óralánczra fűzhető medaillont, melybe arczkép vagy haj tehető, vagy valami szép kézi munkát, a vőlegény dolgozó asztalára illőt.

A jegygyűrűkön kívül tulajdonkép nem is szükséges más ajándékot adni a menyasszonynak, azonban egy szép karperecz, egy medaillon, vagy más ékszer

mindig szívesen fogadtatik ; de különösen egy csokor virág.

A mi az eljegyzéshez való ruhát illeti, a menyasszony minden csetre világos színű ruhát vesz fel, többnyire fehéret, és arra legszebb díszül egy virágot tűz. E virágot azon csokorból választja ki, melyet vőlegénye küldött vagy hozott. Ha pedig a mátkapár az eljegyzés napját szűk családi körben tölti, akkor öltözködjék a menyasszony választékos, de egyszerű házi ruhába ; a szövet lehet értékes, finom, de kerüljön minden felesleges dísz, hiszen éppen ma tette az első közeledő lépést komoly hivatásához, mint leendő háziasszony.

Hogy a vőlegény is ünnepi öltözetben jelenjen meg e napon, azt csak mellékesen említjük meg, esküvő napján kívül ez kell, hogy életének legnagyobb ünnepe legyen, és ezt külső megjelenésével is kell bizonyítani.

A menyasszony az egész mátkaság idején legyen mindig csinosan, tisztán ; de egyszerűen öltözködve.

A mint mi ismerőseink körében vala-

mely nyilvános eljegyzésről egyenesen értesítettünk, siessünk szívélyes szerencsekívánatunkat melegen tolmácsolni, akár írásban, akár személyesen ; látogatásunk ilyenkor mindig elfogadtatik ; mert a mátkaság tudatásával, hallgatólagosan szerencsekívánatunk kifejezésére szólíttattunk fel.

Az eljegyzés után jövő napokban a menyasszony is az elfogadó teremben időz, ha pedig valami okból a sok vendég kikerülendő, akkor nem kell az illetőket értesíteni. Az írásbeli szerencsekívánatokra nem szükséges válasz, legfeljebb egész közel álló egyénekhez.

Az eljegyzés nyilvánosságra hozatala és a rokonok részéről jövő szerencsekívánatok elfogadása után a mátkapár tesz látogatásokat, még pedig kísérő nélkül. Csak ha kocsin mennek látogatóba : illik kísérőül egy harmadik egyén. Ha az esküvő közel van, akkor ezen látogatás a leány részéről egyszersmind búcsúlátogatás is. Ez alkalommal a jegycesek díszesen öltözködnek. Nőtlen férfiakhoz a vőlegény csak egyedül megy, egyszerűbben öltözködve, felöltő és sötét kesztyű is megjárja.

Férfiak egymás között nem veszik az ettikettet olyan szigoruan. Katonatisztek ez alkalommal a közelebb álló családoknál sapkával és interim-egyenruhában tehetnek látogatást. De magasabb rangú tisztekhez menéskor a dísz-egyenruha kell.

Mindezen külsőségek után ideje lesz, hogy egy kissé a jegyesek magukviselőtől szóljunk pár szót.

Hogy a vőlegény naponkint néhány órát tölthet menyasszonyánál, az természetes. Érkezésekor — a menyasszony beleegyezésével — csókkal üdvözölheti, feltéve azonban, hogy idegenek nincsenek jelen, mert akkor csak kezet csókolhat. Kellemetlen hatást gyakorol társaságban a mátkapár édelgése. A menyasszony e pontban szigorúbb legyen, mint talán a kevésbé finom érzékkel bíró férfinak tetszenék. Ha a férfi nem bír elég önuralommal, akkor a leány barátságos komolysággal hárítsa el magától a gyöngédség nyilvánulásait, végre maga a férfi is beismeri e magaviselet helyes voltát s később hálás lesz érte. A jegyesek egyedül maradása lehetőleg kikerülendő. A vőlegény

látogatásainál legyen jelen az anya, vagy ha ez nem volna kivihető, úgy egy idősebb nőrokon, vagy a menyasszony nővére pótolja helyét. Szintén sétányokon, színházban, hangversenyeken ne jelenjenek meg a jegyesek egyedül. Csak ha már az esküvő egészen közelben van, engedhető meg kissé nagyobb szabadság, és ekkor már a magukra maradásban nem láthat többé senki semmi illetlenséget.

A jegyesek egymás iránti kölcsönös figyelemmel, kimélettel és gyöngédséggel tanusítsák szerelmöket, óvják meg annak eszményiségét sértetlenül, hányszor szakadt ketté a legtöbb boldogságot ígérő viszony is ama határok áthágása miatt, melyek minden esetben a jegyesek között fennmaradandók. És mennyi kín, mennyi szégyen, és a világnak mennyi gúnyja jár egy ilyen szakítással!

A mátkaság idejét meghatározni nem lehet, ez a jegyesek körülményétől függ. Általában helyes ama nézet, hogy minden igaz ok nélkül az esküvőt soká húzni, halasztani nem kell. A szokás tompít, és az érzelmek magasabb hullámozása lehan-

goltságot szülhet. Azonban lehetnek olyan körülmények, melyeknél fogva az esküvőt csakugyan későbbre kell hasztani, mert vannak esetek, a mikor az illendőség ellen való vétség volna az esküvő megtartása.

Ilyen esetek például, ha a mátkaság ideje alatt a családban valaki nagyon beteg lett, ekkor a már meghatározott napja az esküvőnek elhalasztatik akkorra, mikor a beteg felgyógyúl. Ha meg éppen haláleset fordul elő, akkor be kell várni a mély gyász leteltét. Ha a haláleset nem éppen a legközelebbi családtagokat érte, akkor megtartatik az esküvő minden nagyobb zaj nélkül, és csak az összehelyezés után veszik fel a gyászt az elhunytért.

Nagyon elhirtelenkedni az esküvőt sem illő, hacsak különös és mindenkit meggyőző okok nem forognak fenn. A kihirdetés után a vőlegény ugyis biztosan övének tekintheti már menyasszonyát, és ha okot nem ad az ellenkezőre, nem is veszi el azt tőle senki. De ha túlságosan siettetni a vőlegény az esküvőt, úgy ez azon félelmet árulja el, hogy vagy menyasszonya szerelmében nem bízik, vagy

valami közbejövő akadálytól tart. Minden esetben szóbeszédre, megjegyzésekre adhat okot, a mely aztán még az egybekelés után is darabig árnyat vethet az ifjú házaspár boldogságára.

Éppen az eljegyzés, a mátkasági viszonyok azok, melyek a világ által legélesebben megfigyeltetnek; jaj itt minden legkisebb tévedésért vagy vétségért, a melyek az illem szabályai vagy uralkodó szokás ellen elkövettetnek. Ily alkalommal a világ ítélete kegyetlen.

Végre nem hagyhatjuk figyelmen kívül azon esetet sem, ha az eljegyzés felbomlik. Ez mindkét részre nagyon kínos dolog; vagy az egyik, vagy a másik félre mindig árnyat vet. Tudja a világ az okokat vagy nem, igazoltak azon okok vagy nem: a megszakadt viszonyt mindig szigorú rosszalás követi.

Hogy a világ mennyire hajlandó gyöngéd viszonyok iránt gyöngédtelenül érdeklődni, mutatkozik már abban, hogyha egy fiatal ember eladó lányos házhoz jár, a nélkül, hogy akár vallomás, akár eljegyzés történt volna: a világ rögtön kész

arra vonatkozó sejtelmekkel s gyanítgatásokkal, és ha bármely, még oly becsületes okokból is visszahúzódik a férfi, és ha mindjárt ezen okoknak éppen semmi köze, sincs sem a leányokhoz, sem a családnak, az mindegy; visszavonulása rögtön alkalmat ad róla vagy amazokról rosszat beszélni: vagy a fiatal ember kapott kósarat, vagy végre felnyílt a szeme, hogy egyik-másik leány hogyan akarja behálozni. Ne legyen bár ebből egy betű sem igaz, mindegy; a világ gyöngéd viszonyok iránt mindig kész kiméletlenül itélni, és olyan dolgokat állítani, melyeket becsületesen meg sem czáfölhatunk.

Hogyan ítél tehát akkor, ha csakugyan tényleges eljegyzés bomlik fel. Ez hetekre, hónapokra beszéd tárgya még ismeretlen köröknek is. Száz tétlen fej kutatja az okokat, melyek a szakadást előidézték; száz fecsegő nyelv tud a leggyorsabban s legbiztosabban arról fevilágosítást adni. Ezt gondolja meg mindenki, a jegyváltás előtt; de különösen minden leány: mert soknak jó híre örökre elveszett már ilyen körülmények miatt. Itt

nincs fellebbezés, a világ jogérzetére nincs hivatkozás, itt mindenkinek csöndesen el kell viselnie s magában eltűrnie a nehéz napokat, és iparkodnia kell, hogy a gonosz körülményekből kigázolhasson.

Talán a vőlegénynek voltak kényszerítő körülményei a visszalépésre, vagy talán az volt a sorsa, hogy a szakítás a másik fél részéről jött; minden esetben helyesen cselekszik, ha egy időre elutazik és a kimaradhatatlan szószátyárkodás elől kitér. Ha nem teheti, úgy viselje sorsát megadással. Mentül kevesebbet beszél felőle, annál kevesebbet beszélnek előtte a dologról mások is. Gyöngédtelen kérdéseket utasítson vissza komoly nyugodtsággal. Mindenekelőtt ovakodjék volt menyasszonyáról rosszat mondani. Ezt ugyan minden művelt egyénről feltehetjük, azonban mindnyájan emberek vagyunk s hibázhatunk, mert a fájdalom könnyen panaszt csálhat ajkainkra; mert Petőfiként:

Egy harmateppnyi belőle gyilkosabb,
Mint egy méreggé vált tenger.

Szerelem, eljegyzés, mátkaság azon időszakai az emberi életnek a

mikor az érzelem uralkodik az ember fölött. Az ember mintegy ujja születik, nemesbül. Szellemi erőit megkettőzteti, mely virágot és gyümölcsöt hoz; kimondhatatlan boldogság érzete árad el egész lényén, mert: »Egy harmatcsepp belőle édesebb, mint egy mézzé vált tenger.« És e mennyei boldogságból a lebukás, kétségkívül mindenkre nézve a legkegyetlenebb csalódás, a mi csak érheti, és zúgolódás a sors és fellázadás e kínok okozója ellen bizonyos tekintetben megbocsátható. Még a legszilárdabb akaratereővel bíró s legműveltebb embernek is nagy önmegtáadásába kerül tekintetét, mozdulatait anynyira fékezni, hogy a belől dülő kín semmi külső jel által ne árulja el magát. De vesse latba egész lelki erejét, hogy nyugodt külsőt mutathasson. Hadd forrjon, dühöngjön benn a vihar: ez az ő saját, legbensőbb szívügye, melyet önmagával kell megharcolnia. Idegen kéz legkisebb érintése nemcsak a sebeket szaggatja fel újra, hanem sötétebbé teszi az árnyat, melyet e gonosz ügy reá vetett.

A leányra nézve is, ki igen szavát

visszavette, vagy visszakapta, legcélszerűbb a viszony felbomlása után darab időre elutazni a közvetlen kellemetlenségek elől. De ha azután másodszorra áll ama forduló ponton, hogy lekösse magát az egész életre, akkor vigyázzon s gondolja meg, hogy saját és még egy másik ember életboldogsága forog kockán. És ha csakugyan elhatározta magát, akkor kényszerítő körülmények nélkül ne halaszsa hosszú időre az esküvőt.

A mi a kölcsönös jegyajándékokat illeti, a szakító fél tartozik az utolsó darabkáig mindent visszaküldeni. A másiknak jogában áll az ajándékokat megtartani, ha t. i. a szemére vethető haszonlesés vádja iránt érzéketlen. Legtöbb esetben azonban a másik fél is iparkodik legszebb idejének ezen most már kínos emlékeitől menekülni, és visszaküldi az ajándékokat a sajátja megérkezése után. De ha nem küldené vissza, jogos vád nem sujthatja érte, sőt a törvény is neki ítélné, és a megtartása az ajándékoknak az illem szabályaiba sem ütközik.

Végül említsük meg még, hogy mind-

azon körülmények, melyeket ezen fejezetben érintettünk: az ujonnan férjhez menő özvegyekre szintén teljesen alkalmazható. Mint menyasszony — a világ szemében ugyanazon jogok és kötelességek érvényesülnek nála is, mint a fiatal leánynál, a ki először megy férjhez. Völegényével szemben még inkább iparkodnia kell a korlátokat fentartani, melyeket az illem a jegyesek elébe szab. A világ az özvegy asszonyoknak már tapasztaltabb voltuk miatt magától is több szabadságot enged, mint a fiatal leányoknak; de az illemszabta határok áthágásáért szigorúbban is elítéli őket. Tehát kettőztetett vigyázatra van szükségük.

5.

Kelengye.

Ami a menyasszonyi kelengyét illeti, az minden vidéken, minden országban másként van szokásban. És leginkább a menyasszony anyagi körülményeitől függ. Annyi azonban tény, hogy mindenütt a menyasszony szülei állítják elő a menyasszonyi készletet, konyhaeszközöket és szobabútorokat, és minden olyan dolgokat, melyek az új háztartás belső berendezéséhez szükségesek. Csak ritka esetben, és előre való megegyezés után rendezi be a vőlegény a lakást, minthogy mindezekről gondoskodni, mint említők, a leány szüleinek kötelessége.

Kelengye.

Minden férjhez menendő leánynak az édesanyja saját tapasztalatából legjobban tudja, hogy leányának amaz új viszonyok között, melyekbe jutni fog, mire van szüksége, hogy ott a helyzethez képest illően jelenhessék meg, és iparkodni is fog lehetőleg mindazt beszerezni.

Minthogy a fehérenemű tartósabb, s a menyasszonynak csaknem egész életére nézve azokkal kell beérnie, miket férjhez menetelekor magával visz, és minthogy ezek nincsenek is a divat változásainak annyira alávetve, mint a felső ruhák: némi szolgálatot vélünk tehetni a gondoskodó édesanyáknak, ha a kelengye összeállításában segítségökre leszünk, még pedig különböző vagyoni körülmények szerint.

De mielőtt az egyes kelengyékre áttérnénk, vegyük figyelembe első helyen azt, hogy magyarok vagyunk.

Magyarok, azaz: egy maroknyi nép, beékelve hatalmas, nagy nemzetek közé, melyek ezer év óta fenyegetnek bennünket beolvadással, megsemmisítéssel.

E megsemmisülésnek két dolog vet-

het gátat: a szellemi haladás és az anyagi gyarapodás.

Szellemi haladásunk örvendetes tény, nálunknál számra nézve négyszeresen nagyobb nemzetekkel kiálljuk a versenyt. Ellenben anyagi tekintetben hanyatlunk. Itt csak az ipar fejlesztése, és saját terményeink értékesítése teremtheti meg ama szilárd anyagi helyzetet, mely egyedül képezi még a szellemi fejlődésnek is biztos alapját. Ez okból ne költsük pénzünket mindig idegen termékekre, csak ha már nagyon megszorulunk. Ha költekeznünk kell, költsük azt saját magunkra.

Ez áll különösen a menyasszonyi készleteknél. Magyarországon, hol oly kiváló len és kender terem, évenként száz-ezrek vándorolnak ki külföldre vászonneműekért. . . . És azok, kik mindenesetre szorgalmas munkájuk után beseprük tőlünk e százezreket, szánalmas mosolylyal jutalmazták azt a népet, mely idege-nektől drága pénzen vásárolja meg azt, a mi neki magának oly bőven teremne. Ezen a viszás helyzeten kíván segíteni királyasszonyunk, a mikor

mindenféle szövőszékek felállításáról gondoskodik. . .

Pedig vannak ám magunknak is honi készítményü gyönyörű vászonnemüink. Így például e napokban láttam Kunz és Mössmer urak kigyótéri (Budapesten) vászonkereskedésében*) egy hazai, nem gyári, hanem kézi szövésű abroszt, mely igen kellemesen lepett meg, s reményt keltett bennem, hazai iparunk jobb jövője iránt. Az abrosz rajza jellemző és művészi kiviteli, s minden ízében magyar, ugyanis az abrosz közepén durva fonású vesszőkosár látszik, telis-tele mindenféle magyarországi ennivaló terményekkel: dinnye, szőlő, félig lefosztott kukoriczacsó, baraczk, szilva stb.

*) Jelen cikk helyes kidolgozhatása végett felkértem volt Kunz és Mössmer vászonkereskedő urakat, lennének szívesek megengedni, hogy a különféle kelengyék biztos összeállíthatását kigyótéri raktárunkban tanulmányozhassam, hogy olvasóimnak biztos adatokkal szolgálhassak. Kunz és Mössmer urak nemcsak gyönyörű raktárukat bocsátották rendelkezésemre, hanem maguk is a legnagyobb előzékenységgel segítettek nekem, mely szívességükért fogadják e helyen is hálás köszönetemet.

K. R.

zsufolva van benne; a kosarat leveles venyigék környezik, míg a szélén tölgykoszorú fut körül olyan kosárfonásféle szalaggal szegélyezve, a kosár alatt két galamb látszik turbékolni valami lefüggő venyige ágon s ezek feje fölött a kosár oldalára hímeztetik a koronás monogrammm.

Az egész abrosz tiszta, ragyogó kenderfonálból van szöve, talán nem oly hófehér, mint a külföldi gyári készítmény; de ennél fogva nincs is úgy agyonmángorolva, a szálak nem oly laposak, hanem gömbölyűen maradtak és szívósak.

Ha tehát ősanyáink szokásakint nem fonjuk és szőjük meg otthon a menyasszonyi fehéreneműeket; de készítsük vagy készíttessük azokat legalább hazai termésű len vagy kenderből; és a míg éppen oly szépet és jót kapunk pénzünkért, mint az idegenektől, járuljunk ez által hazai iparunk emeléséhez.

És most lássuk mennyi legyen egy szerény igényeknek megfelelő kelengye?

Tizenkét vászoning, hat női nadrág chiffonból, hat szoknya szintén ilyen, hat hálójass, tíz lepedő, tizenkét párnahéj,

Kelengye.

hat párnabél, hat hálófőkötő; huszonnégy asztalkendő, hat abrosz, tizenkét csémegekendő, huszonnégy törülköző, huszonnégy zsebkendő, tizenkét törölkendő, két ágyszerítő és egy asztalterítő; egy pamlag-szőnyeg, két ágyszőnyeg, két atlaszkázmér paplan, ugyanolyan szövetű két kis dunna, összesen mintegy háromszáz forintba kerül.

Vannak azután feljebb való árakért, természetesen sokkal finomabb anyagból és a tárgyak száma is sokkal több.

Lássunk egy kétezer frtos kelengyét: három tuczat ing, két tuczat női nadrag himzésekkal és szegélyekkel gazdagon diszítve, húsz darab gazdagon diszített szoknya, köztük uszályosak, két tuczat hálóköntös, két fésülködő köpeny, hat tuczat zsebkendő; két tuczat teljes áthúzat két ágyra, hat nagy és három kis párnabél, harminczhat lepedő, két gobelin ágyszerítő és egy asztalterítő, tizennyolcz hálófőkötő; hat abrosz és harminczhat asztalkendő közönséges használatra, hat különféle terítékhez abrosz és asztalkendők, hetvenkét törülköző, tizenkét mosdóterítő,

száznyolcz törülő és konyharuha, egy nagy és egy kisebb szőnyeg, két ágyszőnyeg, négy ablakra csipkefüggöny, három atlaszpáplan monogrammal, három atlaszdunna (plumeau) stb.

Vannak azután természetesen még gazdagabb kelengyék, a hol mindenféle fehérnemüből tizenkét tuczat van. Továbbá a sok kézi hímzés, drága csipke, pongyolák, függönyök, szőnyegek nagyon duzzadt erszényt igényelnek.

Megemlítjük még itt a külföldön, különösen Németországon szokásos ugynevezett Polter-Abendet, ez az esküvő előtt két nappal tartatik meg, kedves családias összejövetel — mely megérdemelné, hogy nálunk is szokásba jönné — ekkor hozza el minden meghívott vendég az új házaspárnak szánt ajándékát, és az estét vidám tréfa és enyelgés között töltik el, melyet néha szavalás, vagy rövid komikus szindarab előadása is fűszerez.

6.

Esküvő.

Aint a hogy a confirmatio vagy a vallásos érzelemből fakadó bérálás egy új szakát jelöli, az ember életének, úgy az esküvő egy teljesen új, sok, sok kötelességgel járó életbe vezeti a jegyeseket. Ez alkalommal emelkedik fel a lélek a szeretet Istenéhez legjobban. Ez alkalommal és méltán könyöröghetünk türelemért, szeretetért és hit-bizalomért a jövőre nézve. Hány különböző érzélem rebegteti meg a házasulandó pár szívét e napon! Hányan álmodoznak menyei boldogságról, örök hűség és szerelemről!...

A házassággal járó törvényes lépések nem a mi gondunk, mi ez alkalommal csak a külsőségekkel foglalkozunk,

hogy azt előadjuk, a mi azokban szép, a mi illő.

Olyan országokban, hol az esküvő kétféle szertartással jár, t. i. a templomban és a hatóság előtt, ott a menyasszony kétszer öltözködik, mert a menyasszonyi koszorú, fátyol és a fehérruha csak a templomba való, nem pedig a hatóság elé. Ide tehát új, választékos utczai öltözékben megy, fején kalap és rajta felöltő. Az uralkodó divatnak mindenestre tért engedünk, de mégis bizonyos komoly egyszerűség legyen az öltözék jellege, összehangzó a szertartás méltóságával. Alig van kelletlenebb, mint ily komoly pillanatokban valami kiáltó divatos jelenség.

A vőlegény is elegáns felöltőben — nem frakkban — jelenik meg a hatóság előtt, világos kesztyű és nyakkendővel, mint valamely nagyúri látogatásnál. Öltözéke azonban nagyon gondos és tiszta.

Nekünk azonban Magyarországon csak a templomi szertartással van eddigelé dolgunk, lássuk tehát milyen legyen a

Menyegző napja.

Ezen oly jelentékeny napon rendkívül sok megfigyelni való van. Nem csekély jelentőségűek ez alkalommal a külső formások, melyek az illető körökben már megszokottak és szabályszerűekké váltak, annyival is inkább, mert a menyegző napja bizonyos tekintetben nyilvános ünnepély.

Ha már valamennyi vendég nem áll egyenlően közel a vőlegény és menyasszonyhoz, és a közeli és legközelebbi rokonnokon kívül a baráti és ismerős körből is vannak a meghívottak között, úgy gyakran megtörténik, hogy vagy a vőlegény, vagy a szülők helyzete megkívánja a figyelmet fentebbvalóik, vagy magasabb rangúak iránt, s azokat meghívják, nem annyira azért, hogy azok iránt tanúsítsanak figyelmet, hanem inkább hogy azoknak megjelenését saját házuk megtiszteltetéseért kikérjék. Az ilyen nagyúri vendégeken kívül még sok olyan ok lehet, melyeknél fogva több idegen egyén vonatik be a társaságba, kiknek semmi benső érdekelttségük nincs a fontos ünnepély

íránt, hanem csak egy csomó fürkésző szemmel van több a háznál, kik mindent megkritizálnak s észrevételeiket mint érdekes és kapós ujdonságokat hurczolják el mindenfelé.

A kérdések kérdése mindenekelőtt hogy milyen a menyasszonyi ruha?

Erre nekünk a felelet ismét nehéz, mert ez is a divat hatalma alá van vetve, és a divatlapok a különböző társadalmi állásokhoz mértén kimerítő utasításokkal szolgálnak. Azonban általános utasításokat adhatunk mi is.

Tehát a menyasszonyi ruha legyen mindenekelőtt fehér. Gazdag családoknál nehéz szövetek, úgymint, damaszt, fénytelen moire-antique, nehéz atlasz, ripsz, sőt bársony is kedvesek. A választás a menyasszony anyagi körülményeitől és ízlésétől függ; de szokásosak és szépek az egyszerű moll, sultane vagy kázmér kelmék is, úgy szintén a mosható tüll tunique a nehéz selyem szoknyához. Ennélfogva a menyasszonyi ruhánál legcélszerűbb az uralkodó szokásokat figyelembe venni.

A menyasszonyi fátyolról az első nyoszolyó leány gondoskodik. Ez mindig átlátszó finom tüll, valódi vagy utánzott valencienne-csipkével szegélyezve. Nagysága a divat szerint alkalmazandó, azonban mentül nagyobb, annál kedvesebb, hogy a menyasszony egészen beleburkolódzhassék. Azonban itt is természetesen minden túlság kerülendő. A két legcsinosabb fajta az *à la juive* és *à la vierge*; az előbbi a zsidóktól van átvéve és eltakarja az arcot is, az utóbbi szabadon hagyja azt.

A menyasszonyi koszorú is gondos kiválasztást igényel. Természetes myrtuságak is használhatók, azonban az utánzatok és a narancsvirág, vagy ezek vegyüléke a szokásosabb. A fejen az egész zárt koszorút képezzen.

A fiatal özvegyek, ha ismét férjhez mennek szintén fehér menyasszonyi ruhát vesznek fel fátyol nélkül, virág és csipke vegyületekből készült diadémszerű fejdíszszel, a virágok közé felvehető a myrtus és narancsvirág. Ha idősebb nő megy férjhez, akkor a menyasszonyi ruha gyöngy-

szín szürke, vagy halvány lilaszín és a fejdísz nehezebb anyagokból gazdagabban van kiállítva.

A vőlegény fekete frakkban, fehér nyakkendővel és fehér kesztyűvel s magas tetejű kalapban jelenik meg. Katonatisztek teljes gála-egyenruhában, valamint olyan egyének is, kiknek állásuk bizonyos díszegyenruhát megenged. Az angolok, kik a fekete ruhát örömmünnepeknél rossz előjelenek tartják, világos színű ruhában, tarka nyakkendővel mennek az esküvőre, mely öltözetet ha nálunk utánozna valaki, nevetséges feltűnést okozna.

A fent elősoroltak csak általános, minden nemzetiségre alkalmazható szokások; de nekünk magyaroknak külön is lesz még egy-két szavunk ezekhez a menyasszonyi és vőlegényi öltözetekhez.

Először is azon tényt említjük fel, hogy Európában a legtöbb nagy nemzeteknél katonai egyenruhául a magyar ruhát fogadták el, *mint a legszebbet*. Ha tehát nekünk magunknak olyan nemzeti öltönyünk van, melyet egész Európa, mint a legszebbet ismer el, vajjon szükség-e,

hogy czilinderre, frakkra szoruljunk? Hiszen egy-egy csoportos díszes felvonulás alkalmából a külföldi lapok nem győznek betelni ama gyönyörű dísz és pompa leírásával, ama festői látvány dicséretével, melyet nemzeti öltözetünk nyújt.

Ha nemzeti öltönyünk éppen nagyon is díszeségénél, úgyszólván ünnepélyességénél és drágaságánál fogva nem alkalmas a mindennapi viselésre, annál alkalmasabb életünk legnagyobb ünnepére: esküvőnk napjára.

A magyar ruha szebbé, bájolóbbá teszi a szép menyasszonyt; delibbé, férfiasabbá az ifjú vőlegényt, és ki ne óhajtana szép és érdekes lenni legalább esküvője napján!

A menyasszony fehér *moire antique* ruháján a hattyúprémes, fehér, világos kék vagy rózsaszín atlaszmente nagyon jól áll, s a szép gömbölyű karokat még jobban érvényre hozza a csipke ingváll és gyémántos kösöntyű; a nehéz ruha alól gyönyörűen villog ki az ezüst vagy arany nyal hímzett fehér atlasz czipő; míg a vőlegény ruhája egyszerű selyemzsinóros

atilla és nadrág, vagy fekete bársony mente, dolmány és finom posztóból készült nadrágból áll, melyet rojtos, fehér nyakkendő s finom kordován csizma s fehér kesztyű és fekete süveg egészít ki. Vagy ha állása s anyagi körülményei engedik, a magyar díszöltözék a színek merész összeállítását is elfogadja, pl. királyvörös nadrág, kék, vagy lilaszín bársony dolmány és mente, melyekhez aranyrojtos nyakkendő és drágaköves forgóval díszített, a mentéhez hasonló színű süveg járul.

Magyar öltözéket úgy nő, mint férfi számára lehet a legegyszerűbb szövetekből készíttetni: kevésbe kerül és mégis díszes. Ellenben, ha nagyobbyszerű pompát akarnak az illetők kifejteni, arra is igen alkalmas, mert akár egész falu árát felrakhatja valaki magára minden túlhalmozás nélkül. De ha a színek merész összeillesztését, és nagyobbyszerű pompát elfogad is, mégis legszebb, ha szerényebb és egyféle színű az egész öltözék.

A templomba menetnél a sorrend helyi szokástól függ. Némely helyen a menyasszony lakása elé gyűlik az egész

násznép, és onnan indul meg a menet. Másutt a meghatározott órában egyszerre indul meg a násznép a vőlegény lakásáról, mint a lányos háztól. Majd másutt egyenesen a templom előtt gyűlnek össze.

A menyasszonyt a kocsiban atyja vagy a násznagy és egyik vőfély kíséri. A templom-ajtóban a vőlegény fogadja. A menyasszony saját atyja vagy a násznagy karján s a vőlegény atyja kíséretében megy az oltár, illetőleg az úr asztala elé. A vőlegény pedig a saját és a leány anyja és a saját násznagyja kíséretében. Utánuk jönnek a nyoszolyó lányok a vőfélyek karján, azután a násznép rokonsági vagy rangfokozat szerint.

Azonban több helyen szokás az is, hogy a vőlegényt két nyoszolyó leány, és a menyasszonyt két vőfély kíséri úgy a kocsiban, mint az oltárhoz. A vőlegény megáll az oltár előtt, a vőfélyek hozzá vezetik a menyasszonyt balfelől. — Vőfélyek lehetnek a vőlegény testvérei vagy barátai s nyoszolyóleányok a menyasszony nővérei vagy barátnői. Ez esetben a vőlegény atyja vezeti a menyasszony anyját

és a menyasszony atyja a vőlegény anyját. — A mátkapár háta megett állnak a násznagyok és szülők, vagy ha a szülők már nem élének, idősebb rokonok helyettesítik őket. Kissé hátrább a vőlegény és menyasszonynál két felől félkört képeznek a vőfélyek és nyoszolyóleányok vegyesen.

Némely helyeken még az a szokás is dívik, hogy a menyasszony már a templomba is a vőlegény kíséretében megy ugyanazon kocsin. Ha gyermekek is vannak a násznép között, ezek kezdhetik meg a templomban a menetet és virágokat szórhatnak a mátkapár útjára.

A vőlegény és menyasszony állva hallgatja végig a lelkész beszédét, a vendégek — nyoszolyó leányokat és vőfélyeket kivéve leülhetnek. De a gyűrűcserénél és az áldásnál a mátkapár letérdel és a násznép felállva nézi és hallgatja végig a szertartást. A reformátusoknál nincs sem gyűrűcsere, sem letérdelni nem szokás; de a mátkapár, a vőfélyek és nyoszolyó leányok állva maradnak az esküvés alatt, míg a násznép csak az imádságnál áll fel.

Szerencsét kívánni az új párnak már a templomban is lehet, nem törődve a nagyobb lakodalmaknál összegyűlt nézőkkel, azonban jobb ezt mégis otthonra hagyni. Esküvő után az új házaspár együtt hagyja el a templomot, külön kocsiba ül, és a vendégek követik őket nem figyelve többé olyan szorosan a sorrendre, mint jövet.

Hogy a lakodalmaknál a babona még mindig szerepet játszik, azt alig kell megemlítenünk, mert hiszen minden menyasszony hall ilyenfélétet eleget. Azonban, hogy mit tartson az ilyen babonaságokról, azt legjobban megtudhatja, ha azok jelentőséget egybeveti. Mert a mi egy helyen szerencsétlenséget jelent, az másik helyen szerencsét, és megfordítva. »Gyöngyöt ne viseljen a menyasszony, mert a gyöngy könnyet jelent. Ha a lakodalom napján eső esik: »A hány csepp a koszorúba, annyi könnycsepp hull az arcra.« Míg ellenben: »Ugy fog az áldás hullani, mint az eső.« Mindenesetre azt bizonyítja ez az ellentmondás, mily kevés becsét lehet tulajdonítani eme,

még a pogánykorból fennmaradt babonának.

Ha az esküvő után a lányos háznál vagy másutt ebéd vagy vacsora tartatik, az új pár csak akkor jelenjék meg, a mikor már a vendégek mind együtt vannak.

Az esküvő ideje rendesen vagy a délelőtti tizenegy óra, vagy a délutáni hat óra.

Más országokban az eljegyzéseket, esküvőket, születési és haláleseteket minden felekezetbeliek hirdetik a nyílt-téri, vagy hirdetési rovatban. Nálunk ez eljárást eddigelé még csak az izraeliták követik, és így gyakran találkozunk a lapok fentemlített rovataiban különösen az eljegyzésre vonatkozó hirdetésekkel. A menyegzőre szintén nyomtatott meghívókat küldenek szét, melyekben jelezve van, hogy csak az esküvőre vagy az esküvő után tartandó lakadalomra is meg vannak-e az illetők híva.

Az eljegyzést megelőzi az anyagi kérdés megoldása, mind a két fél részéről a rokonok a menyasszony hozományát állapítják meg előbb, és gyakran csak azután ismertetik meg a jegyeseket egy-

mással, ennélfogva, ha az eljegyzés talán felbomlik, az szégyenletes homályt nem vet egyik félre sem. És ama szív-marczangoló fájdalommal sem jár, mint-hogy az egész ritkán volt egyébb, mint üzleti kérdés. Azonban ez természetesen nem zárja ki, hogy a zsidócsaládoknál is szerelemből ne történjenek házasságok; de náluk az élet gyakorlati oldalára annyival több tekintet van a szív érzelmei felett, hogy a közbenjárók által szerzett házasságok rendesen éppen olyan jól ütnek ki, mint a hol Ámor isten volt a kérő. A menyegző napján a mátkapár csak kevéssel a szertartás előtt jöhet össze; ez két részre oszlik, egy része a menyasszony lakásán, másik a templomban megy végbe. Vőlegény és menyasszony bőjtölnek esküvőjük napján egészen a szertartás bevégeztéig, kivétel csak akkor lehet, ha az esküvő ünnepre vagy félünnepre esik, mert ilyenkor a zsidóknak bőjtölni nem szabad. Az esküvő rendesen délután egy, vagy két órakor történik.

A meghivottak, rokonok és ismerősök

mind a két család részéről, a menyasszony házában gyűlnek össze; ezek két külön szobába vezettetnek, a nők a menyasszonyhoz, a férfiak a vőlegényhez. Mikor mind együtt vannak, akkor a rabbi, vagy gyakran helyette a kántor a legidősebb férfirokonok és a két apa kíséretében a menyasszony szobájába megy. A menyasszonyhoz intézett ama kérdés után, hogy a számára rendeltetett vőlegényt férjének elfogadja-e, miután a menyasszonytól igenlő választ kapott, veszi a fátyolt és a menyasszonyra teríti, mialatt az áldás szavait mondja el felette, és pedig ugyanazon szavakat, melyekkel a keresztyén pap él ez alkalommal. Ezek után a pap, a két apa és az idősebb férfirokonok a vőlegény szobájába mennek. A vőlegény elmondja az engesztelő imát, s kéri Istentől bűnei bocsánatát és áldását kéri amaz új életre, melyet most fog kezdeni. Imádság végeztével a vőlegény a menyasszonyt kivezeti a másik szobából, ki azalatt rokonainak szerencsekívánatait fogadta, és egy kocsiba ülve hajtatnak a templomba. A többiek rokoni fokozat szerint követik.

Megjegyezzük azonban, hogy a templomba-menetnél a mátkapár kocsija legutóbb hagyja el a házat; de ha az esküvő ott-hon, valamely e célra feldíszített terem-ben történik, akkor a mátkapár megy be legelől. Az oltár előtt négy ifjú egyik kézben gyertyát, másik kezökkel egy baldachint tartanak, ezalatt foglal helyet a vőlegény és menyasszony, a szülők, rokonok és a többi násznép pedig csatlakoznak hozzájuk.

Miután héber nyelven egy choralt énekeltek, a rabbi a mátkapár elébe lép és egynéhány szóval megáldott pohár bort nyújt nekik; a bort a vőlegény és menyasszony együtt megisszák. Erre következik a szónoklat és a vőlegény a jegygyűrűt a menyasszony ujjára húzza mi közben esküféle szókat mond: »Fogadom, hogy téged szentül tartalak Mózes és Izrael törvényei szerint.« Ekkor a lelkész felolvassa az esketés szavait, és azután újra egy második pohár bort ad a mátkapárnak. Ha a menyasszony, és vőlegény kiiták, ez utóbbi a földhöz vágja a poharat és összetiporja. A lelkésznek még néhány szava zárja be a szertarsást.

A szerencsekivánatok az oltár előtt mondják el az új párnak, s akkor azok elől, utána a násznép rokonsági fokozat szerint párosával követik a kocsikhoz és az egész ünnepélyt kedélyes mulatság és étkezés zárja be.

Most általánosságban szóljunk még a menyasszonyok magaviseletéről a templomban az esküvés alkalmával. Mindenesetre illetlen dolog, ha a menyasszony az oltárhoz menet közben vagy éppen az oltár előtt fejét forgatja s tekintetét a templomban körüljártatja. Nyugodt maga elé való tekintetével jelezze, hogy a pillanat komolyságától teljesen át van hatva. Éppen ilyen feltűnő, ha az önkénytelen meghatottság hangos zokogásban tör ki. Gyöngébb idegzetű nőkön könnyen hatalmat vesz a sírás, de itt erős akarattal parancsolni kell a könnyeknek. Minden hozzátartozóra, de különösen a vőlegényre kínosan hat, ha a menyasszony ilyeszerű »feltűnést« okoz az oltárnál. A cselekvény méltóságához képest legyen komoly, magábaszállt, hogy a lelkész kérdésére érthetően felelhessen. Az eskü szavait ne fojtsa el a

sírás vagy zokogás; de ellenben minden hetvenkedő, dicsekvő modortól is ovakodni kell. Egyik éppen olyan illetlen, mint a másik.

Pár szót még a vőfélyekről és nyoszolyóleányokról. Hogy ez utóbbiak milyen színt válasszanak ruháikhoz, azt meghatározni nem lehet, ez a tetszéstől függ. Angliában szabály, hogy tiszta fehérbe öltözködjének, azonban nálunk is magától értetődik a kiáltó színek kikerülése, és hogy az egész öltözék felöltő ne legyen. Szép és nagyon díszes lehet azért; de fiatal leánynál a túlhalmozott cifraság inkább ront, mint szépít, minden választékoság és elegancia mellett legyen az öltözék összhangzó és egyszerű.

A fej ékítéséhez sem szabad túlságosan sok virágot venni. A virágok díszítsek a főt, és ne ez utóbbi váljék virágtartóvá. A nyoszolyóleányok virágdíszéből hiányozzék a myrtus és narancsvirág.

Az angoloknál szokás, hogy a vőlegény a nyoszolyóleányoknak ajándékot ad, és pedig mindeniknek egyformát pl. egy-egy medaillont vagy karpereczet; de

ez nálunk nem szokás. Ellenben gyöngéd figyelemre mutat, ha a menyasszony eddig viselt ékszereiből leánytársainak egy-egy darabot ad, az együtt leélt gyermeki időknék és leánykornak emlékeül, melyektől most örökre búcsút vesz, hogy egy komoly kötelességekkel teljes életet kezdjen. Továbbá nem kell megfélekezni a cselédekről, ezeknek mindenütt szokás a lakodalom napján pénzbeli ajándékot adni.

A vőfély természetesen a nyoszolyóleány lovagja, és pedig nem csak a templomi szertartás, hanem az egész lakodalom tartama alatt. Minthogy a vőfélyek és nyoszolyóleányok a legközebbi rokoni és baráti körből valók, úgy a rendezésnél tekintettel szoktak lenni a rokonszenv vagy ellenszenvre, mely az illetők között fenáll. Nem egyszer szült már az ilyen alkalom élethossziglan tartó szövetséget, mert nem csak hogy szabadabban társaloghat ilyenkor egy fiatal férfi egy fiatal leánnyal, hanem feltűnés és megróhatás veszélye nélkül szentelheti neki a lakodalom alatt idejét, s kifejezést adhat amaz érzelmeknek, melyeket rejtve talán már régebben táplál.

Minthogy az illető párok már előre ki vannak szemelve, tehát a vőfély a neki szánt nyoszolyóleánynál előbb látogatást tesz, és a lakodalom napján pompás virágcsokrot küld neki.

Midőn a mátkapárnak hozandó szerencsekivánatok véget értek, akkor leülnek a lakomához.

Ez csak abban különbözik a más alkalommal felszolgáltatni szokott nagy ebédetől (melyekről még majd tüzetesebben szólunk), hogy a résztvevők másféle rendben ülnek az asztalhoz. Ugyanis a főhely az új párt illeti, még ha magasabb állású vendégek volnának is jelen. Jobbról, balról mellettők ülnek a mindkét részről való szülők, ezekhez sorakoznak a többi rokonok és vendégek. A lelkész, ha részt vesz a lakomában, az új párral szemben foglal helyet, ugyan ide ülnek idősebb rokonok, nyoszolyóleányok és vőfélyek.

Az áldomások (toasztok) sorrendje is megfordított ez alkalommal, mert az első szintén az új házaspárt illeti. Szokás, hogy az új házaspárra az első toasztot ne az atyák vagy rokonok mondják, hanem ezt

idegen vendégnek engedjék át. A vőlegénynek nem kell a felköszöntést viszo-
nozni, hanem mindazt, mit a felbuzdult
érzelem ő reá, vagy ifju nejére, vagy a
nap ünnepélyességére vonatkozólag rájuk
halmoz el kell jó szívvel fogadniok. És
pedig ez tudvalevőleg nem kevés, mert
ilyenkor egy kicsit sokat is adnak a
jóból

Legtöbb esetben a lakomát táncz kö-
veti. Ez különösen ott van szokásban,
ahol az új házaspár nászútra kel. Ehez
már mindent előre el szoktak készíteni,
étkezés s másféle berendezés úgy el van
intézve, hogy az ifju pár észrevétlenül el-
tűnhetik s azonnal készülhet az útra. Ha
a lakodalom a szülei háznál tartatik meg,
akkor az új asszony úti ruhájában még
egy pillanatra megjelenik a vendégek kö-
zött és szívélyes, de rövid búcsút vesz.
Ez egyúttal jel arra nézve is, hogy a csa-
ládhoz tartozók valamelyike átveszi az
ünnepély további vezetését, és iparkodik
rajta, hogy a vendégek mentül tovább és
mentül jobban mulassanak.

Ha pedig az új házások nem men-

nek nászútra, akkor a vendégek a mulatást ne húzzák túlságos hosszúra.

A menyegző napján különböző vidékeken, különböző tréfák, enyelgések történnek; de ezekre, mint nem általános érdekű szokásokra, ezuttal nem térhetünk át.

7.

Különböző családi események.

Születésnapok, ajándékok,
virágok.

családban a születésnap mindig különös ünnep. Amaz esemény feletti öröm, mely nekünk egy kedves családtagot ajándékozott, szerencsekiváratokban nyilvánul; és az örömnak eme nyilvánulásában a család barátai és ismerősei többé kevésbé részt vesznek. Habár a tulajdonképpen való ünnepély azaz gazdasági tekintetben, vendégség stb. mindig a szülők dolga; de azért a gyermekek is nagyon sokkal járulhatnak a szülők születésnapjának megünnepeléséhez. Hogy már régen iparkodnak kitudni, milyen ajándékkal

kedveskedhetnének legjobban, az természetes; a ház leányának tevékenységéhez tágas tér nyílik; a fiú titokban valami szép rajzot készít, nehéz zeneművet tanul be, vagy más efféle módon iparkodik ügyességét bemutatni. A fiatalabb testvéreknek egy kis költeményt szavaláshoz betanítani, vagy valami munkájokban segítségükre lenni — — a szülőknek mindig örömet szerez. A családtagokat e tekintetben nem lehet szabályozni. Tudvalevőleg mindenki siet az ünnepeltnek legelőbb kívánhatni szerencsét, és a mi az ajándékokat illeti, hogy az mi és milyen legyen, erre sem lehet szabályt állítani fel. Hogyan lehet itt a hasznost a kelle-messel összekötni, milyen nagy vagy kevés pénzértéke legyen az ajándéknak, az mindig az egyesek ízlésétől és belátásától függ.

Másként van a dolog barátok vagy ismerősökkel szemben. Ha a családhoz baráti viszonyban állunk, úgy azt hozza magával a becsülettudás, hogy reggel tegyünk látogatást és fejezzük ki szerencse-kívánságunkat, más esetben egy névjegy átküldése is elégséges.

Nagyon vigyázni kell az ajándék kiválasztásánál, mert ennek is, mint minden dolognak: két oldala van, és gyakran a legjobb akarattal s legőszintébb barátságból adott ajándék is könnyen megsebezhet. Nagyon helyesen mondja Duzomeryné: Három dolog adja meg az ajándék értékét, az érzelem, az illő, és a mód, melylyel adják. Hogy igazán adni tudjunk nemcsak tapintatosnak és gyöngédnek kell lennünk, hanem tudjuk a dolgot megítélni s meggondolni.

Ha azt akarjuk, hogy ajándékunkat épp' oly szívesen fogadják, mint a milyen szívesen mi adjuk, úgy először győződjünk meg a felől, ha vajon kellemes lesz-e ajándékunk, és az illetőnek van-e arra igazán szüksége. Sokan azt hiszik, hogy olyan tárgyak, melyeknek ők birtokában vannak, melyekkel nem tudnak mit csinálni: ajándéknak jó lesz. Oda is adják azokat másoknak, és megkimélvén a költséget, Isten tudja minő hálaért kötelezetteknek képzelik azokat maguk iránt. Bármily észszerűnek lássék is ezen eljárás, eredményében éppen az ellenkező lehet.

Azon veszedelemnek tehetjük ki magunkat, hogy barátunk ismeri a tárgyat, tudja, hogy mi annak semmi hasznát nem tudtuk venni, és így csak olyan ajándékot adtunk, mely sem őt ki nem elégíti, sem nem bizonyítja azt, hogy mi neki kedveskedni és örömet szerezni akartunk; ez által könnyen sértve érezheti magát és mi csak egy jó barátunk elhidegülését nyerhetjük vele. Ennél csakugyan többet ér nem ajándékozni semmit.

Ne feledjük, hogy a legkisebb, de jól választott ajándék is nagy örömet szerezhet; az ajándékozás mestersége tehát abban áll, hogy feledje el az ember magát, és tegye át azon egyén helyébe, kit meg akar ajándékozni. Az ajándék pénzértéke többnyire tekintetbe nem jő, hanem értéke az általa előidézett örömhöz méretik. Ha biztosan akarunk e tekintetben eljárni, akkor figyeljük meg előbb az illetők kívánságait.

Alárendeltebbek szerencséjüknek tartják, ha felebbvalóik születésnapjukon megköszöntik, s valami ajándékkal megörvendeztetik. Ez alkalommal kivált jó ki-

tudni, hogy az illetőknek mire van legnagyobb szükségök, nehogy haszontalan legyen a költség. Gyermekeknél vagy fiatalabb rokonoknál a körülményeknél fogva könnyű a választás. Játék vagy tolettetárgyak igen alkalmasak. Azonban arra nagyon jó ügyelni, hogy a mit az ember vesz, jó is legyen s nehogy a család többi tagjainak bosszantására szolgáljon. Milyen könnyen eshetik meg például, hogy valami igen csinos; de lármás jószágot adunk, és az édesanya távozásunk után kénytelen a gyermektől elvenni. Itt aztán öröm helyett az egyik részről könyeket, a másik részről bosszuságot okoztunk.

Ismerősöknek és barátoknak értékes ajándékokat adni nem tanácsos, könnyen kínos helyzetbe hozhatjuk őket, mert hiszen mindenütt szokás azt viszonzni is. Ama régi közmondás; »Adni jobb, mint elfogadni«, mindenkinél bebizonyúl. Az adónak az ajándékban sokkal nagyobb az öröme, mint az elfogadónak, mert már akkor is, mikor gondolatban keres alkalmas tárgyat, vagy az illetőnek kedvét eltalálni igyekszik, előre is örömet érez, mely az

elfogadónál természetesen nincs meg. A meglepetés az ajándék elfogadásánál, a régi kívánság teljesülésének öröme, mely a megajándékozottnak arczában visszatükröződik, az ajándékozónak nemcsak örömet szerez, hanem azon tudatot is ébreszti benne, hogy alkalma volt barátságának őszinte jelét adhatni át, és hogy ajándéka ez értelemben fogadtatik s becsben tartatik. Egy kézszorítás ilyenkor gyakran többet mondó, mint akár mennyi barátságos szó.

De tegyük át magunkat most az ellenkező helyzetbe. Az adás művészetét láttuk, hogy az meglehetősen bonyolult, melyhez sok elővigyázat szükséges, az elfogadás ellenben nagyon egyszerűnek látszik, pedig elég nehéz. Igaz, hogy csak egy kis feltétel szükséges hozzá: hála. Ne az ajándék, hanem a melyből eredt a jó szándékért legyünk hálásak, és ez mégsem oly igen könnyű.

Más szókkal: megelégedett hálás kifejezést öltön arcunk, akkor is, ha semmit nem érzünk; elégedettséget mutassunk, még ha eszünkbe sem jut is. Hát ez nem

tettetés? kérdezi az olvasó könnyed felháborodással. A hogy vesszük. Ha tettetésnek kereszteljük a kelletlen érzések eltitkolását barátunkkal szemben, mikor nála nyilván látjuk a jó akaratot, a mivel pedig helyesen cselekszünk. Nem olyan nagy véték ez, mint első tekintetre látszik. Tettetésről csak ott lehet szó, hol valaki egy bizonyos egyén szemébe barátságosan mosolyog, háta megett meg kigúnyolja, ajándékát nevetségessé teszi. Az ajándék elfogadásánál tehát csak arról van szó, hogy minden körülmény között fejezzük ki hálánkat, ha nem az ajándékért, de az ajándékozó jó akaratáért, hogy reánk gondolt, és nekünk örömet akart szerezni.

Már a gyermekeket is arra kellene a szülőknek szoktatniok, hogy kellemetlen, érzéseiknek ne engedjenek kifejezést, ha az ajándék nem kedvök szerint, vagy várákozásuknak nem felel meg. De még jobban kellene ügyelniök, nehogy a gyermekek az ajándékozó eltávózása után durczáskodjanak. Már a gyermekek is szokjanak ama nézethez, hogy itt nem az ajándék tárgyat, hanem az irántunk, a tárgy

által tanúsított vagy tanúsítani akart figyelmet kell tekintetbe venni. Nagyon találóan, bár kissé drasztikusan fejezi ki ez arany szabályt ama közmondás:

»Ajándék marhának nem kell fogát nézni.« Leginkább óvakodjanak a szülők ilyen tekintetben gyermekeik előtt rossz példával járni elől.

A becsülettudás úgy hozza magával, hogy a kapott ajándékot az átvételkor azonnal felbontsuk, fejezzük ki e fölötti örömünket, csodáljuk s csodáltassuk meg környezetünkkel, a mikor annak hasznos, vagy kellemes tulajdonságait kedvező világításba helyezzük. Azután minden tekintet nélkül pénzbeli értékére a többi ajándékok közé helyezzük, még pedig, hogy úgy szembeötlő legyen, mint a többi. Az ajándékokat úgy szokás az asztalra kirakni, hogy a legutóbb érkező legelől álljon.

Kapott ajándékot ismét elajándékozni: udvariatlanság annak adója iránt.

Egy szép virágcsokor, vagy cserépben nyíló virág, mindig alkalmas születésnap ajándék, melyet szívesen fogadnak még akkor is, ha valami értéke-

sebb tárgy is kíséri. Olyan férfi, a ki sem a legközelebbi rokonsághoz vagy szoros baráti körhöz nem tartozik, egy nőnek virágokat, bonbonokat, könyv vagy zeneművet hozhat, vagy névjegyével kora reggel elküldheti; minden más ajándék már jelentőséggel bír. . .

Ez alkalommal szóljunk valamit a

virágokról

és azok jelentőségéről; mert ha minden virág többé-kevésbé tetszetős is a szemnek, de jelentésük tudása még becsesebbé teszi őket.

Eleitől kezdve a virágok az emberi érzelmek és gondolatok symbolikus kifejezői voltak:

»Helyettem kis virág, tégy vallo-mást...« És valóban mindazon nemesebb és eszményibb érzelmek, melyek az emberi szívben élnek, s gyakran örökre zár-vák, alig találhatnának hűbb tolmácsolókra s találóbb külső jelekre a természet eme bájos és néma, és mégis oly beszédes szülötteinél. Úgy hogy azokból egész kis tudomány fejlődött ki, melyet virágnyelv-

nek hívnak, olyan kis tudomány, mely sokak előtt nevetséges. És alapjában véve pedig éppen nem nevetséges, mert kétség kívül nem lehet közönyös, hogy a serdülő leányka minő színeket s minő virágokat választ ki ékességeül. Az észlelő ember e külsőségekben gyakran a leányka szellemének, kedélyvilágának nyilvánulását látja, s ebből ítéletet von le. És az ítélet közönyös lehet-e különösen fiatal leány előtt? Neki kell éppen arra törekednie, hogy minden emberre, bárki legyen is az, a legelőnyösebb hatást gyakorolja, és szigorúan kell óvakodnia minden csekélységtől, a mely ezen hatást zavarná.

Itt természetesen nem szándékozunk e tárgy egyes részleteire kiterjeszkedni, de a sokból néhányat mégis fel fogunk említeni.

La Motraie, a svéd XII. Károly király kísérője, és a szellemes Lady Montague minden áron meg akarták honosítani a virágnyelvet a nyugoti országokban, és oly magas jelentőségre emelni, mint a minővel az keleten bír; de a nyugoti nép másként gondolkozik, máskép érez, és

minnenekelőtt sokkal magasabb képzettsége van, mely által ő egyszerűbb, és kisebb röptű képzelettel bíró nyelven képes magát megértetni.

Mindamellett általánosságban a növények symboluma az egész világon polgári jogokat nyert. Már az ó-korban is találkozunk vele. A myrtus és narancsvirág ékesítik a szűz menyasszony fejét, a babér illeti meg a harczost és az ünnepelt költőt, a tölgykoszorú emeli a polgár és törvényhozó becsületét, olajág és pálmafa a béke jelvényei, szomorúfűz, czipruslombok jelölik a drága halott nyugvó helyét stb.

A virágok színe is nagyjelentőségre tett szert, valamint minden nép költészete a virágokat emelé az emberi érzelmek kifejezőivé.

Igy jelent:

rózsaszín — szerelmet;

biborvörös — égő szenvedélyt;

zöld — reményt;

világoskék — hitet;

sötétkék — hűséget;

sötétsárga — csalárdság és irigységet;

világosszürke — szegénységet;
sötétszürke — kétségbeesést;
világosbarna — búskomorságot;
lilaszín — alázatosságot;
violaszín — barátságot és vágyakozást;
narancsszín — hiuságot.

Az arany a méltóság, az ezüst a halhatatlanság jelképe.

Ezen jelentőségek bármennyire az emberek akaratától függ is, tény az, hogy bizonyos virágok vagy színek láttára az ember mégis gondolhat s érezhet. Másrészt a virágok jelentőségét nem ismerve, valami virágajándék vagy diszítéssel olyan nevetséges furaságokat követhetünk el, melyek szomorú tapasztalatokra adhatnak alkalmat.

Franciaországban például rossz néven vennék, ha valamely fiatal leány égő vörös színű virágokat tűzködne fel: vörös szegfű, égő szerelem, vagy vörös mák — ezen virágai a szenvedélynek nem az elfogulatlan ifjuságnak való.

Általános jelentősége a virágoknak:

Kankalin (aurikula) — szerénység;

Búzavirág — igénytelenség és bizalom;
Folyondár — hű barátság;
Harangvirág — kellem;
Liliom és gyöngyvirág — ártatlanság,
lelki tisztaság;
Százszorszép — igazság és szerénység;
Barackvirág — igénytelenség;
Rezeda — szívjóság;
Viola — ártatlanság és szerénység.
Ilyenféle virágdiszítés fiatal leányokon
jól esik a szemnek. Ilyen virágokból álló
csokor mindig kedves fogadtatásra talál.
Mint említők: Franciaországban majd-
nem mindenki tudja, hogy:
a mandulafű és a tollasszegfű — le-
dértséget;
borbolya — érzékenykedést;
rutafű — változékonyságot;
farkasszőlő — gúnyt;
gerely — külső fényt, benső érték
nélkül;
sárga viola — lángoló szerelmet;
gránát-virág — forró tiszteletet;
mogyoró-virág — forró vágyat jelent,
és ez okból megválasztva küldi a virág-
csokrot.

Ha nők között vagyunk, óvakodjunk a korukra vonatkozó czélzásoktól. Nők e tekintetben érzékenyek, még az értelmesebbek is. Hogy miért? Arra nehezen tudna valaki találó feleletet adni. Csak egészen fiatal hölgyek nem törődnek korukkal, sőt örömet idősebbeknek mondják magukat; az idősebbek pedig szenvedélyesen szeretnének fiatalabbnak látszani. Hogy itt a férjhezmeneteli kor nagy szerepet játszik, azt talán említenem is felesleges.

Sok helyen, így nálunk is, nem a születésnapot, hanem a névnapot tartják meg. Erre azonban a születésnap ünnepélyre elmondottak mind alkalmazhatók. Megjegyezzük még, hogy vagy az előestéjére hívjuk meg a vendégeket, ha egy kis ünnepélylyel kötjük össze a névnapot, vagy a reggel megköszönteni eljötteket hívjuk meg, természetesen külön hozzájuk küldve — éppen a név napján vacsorára.

Különböző családi események.

Betegség és sorscsapások.

Ha tudomásunkra esik, hogy egy közelebbi ismerősünk családjában betegségi eset fordul elő, úgy kötelességünk időről időre annak egészségi állapota felől tudakozódni. A beteget látogatásokkal zavarni nem tanácsos, mert könnyen terhére lehetnénk. De a tudakozódás mindig hálával fogadtatik, és magának a betegnek is jól esik.

A látogatás csak akkor kellemes, ha a beteg gyógyulófélén van. De akkor is ne áruljuk el meglepetésünket szenvedő vonásai látásán, hanem inkább biztosítsuk őt, hogy egészben véve nemsokára teljesen egészséges lesz. Ez emeli bátorságát, és nem egyszer csakugyan elősegíti a gyógyulást.

A betegnek virágokat küldeni nem tanácsos, ellenben gyógyuláskor már szívesen veszik. De rokonhölgyek igenis kedveskedhetnek valami gyümölcsessel, talán betegnek való finomabb étellel, kivált bizonyos körülmények között, pl. ha a házi nő maga a beteg, vagy agglegény betegszik meg, a ki vendéglőben

szokott ebédelni. A figyelem mindig jól esik, mégha az orvos rendeletére nem is volna szabad belőle enni.

Ha ismerőseinknél ragadós betegség üt ki, az nem ment fel bennünket, hogy utánuk részvéttel ne tudakozódjunk. Ez esetben azonban a betegnek a családja a veszélyes betegségekre való tekintetből nem fogadja el látogatásunkat még saját kérelmünkre sem; ellenkező esetben az illetők oly felelősséget vállalnak magukra, mely a legkellemetlenebb következményeket vonhatná maga után. Ha még a lábbadozó betegnél sem teszünk ilyenkor látogatást, azt sem veszi rossz néven senki. Hiszen mindenki tudja, hogy a tulajdonképpen való betegség elmúltával még a veszély nincs távol, és ilyen esetben a legnagyobb elővigyázat csak helyeselhető.

Nagyon meggondoljuk azt is, hogy ha velünk barátságos viszonyban álló családok közül valamelyiket csapás sújtja, meglátogassuk-e vagy nem. Egészen a csapás minőségétől függ, hogy meg nem jelenésünk hidegségnek, szívtelenségnek vehető-e vagy sem; vagy megfordítva a

látogatás tolakodás és kíváncsiságnak tűnik fel. Ha például tönkrement, öngyilkosság forog fenn, vagy a családnak valamelyik tagja bármi okból kénytelen volt elmenekülni és több ilyesféle, úgy a családhoz távolabb eső ismerősök részvétnyilatkozata mindig hivatlan beavatkozásnak tűnik fel. Éppen ilyen esetekben szokott a világ sajnálata feltűnően mutatkozni; de vajmi kevésre megy azoknak száma, kiknél valódi részvétet föltételezhünk; a nagyobb rész bizony csak kíváncsiságának kielégítését keresi. Jó és legközelebbi forrásból akarnak az eset közelebbi körülményei felől értesülni, és így látogatásuk épp oly kínos, mint sértő. Ilyen esetekben csak a legközelebbi ismerősöknek és rokonoknak áll jogukban a lesujtottakat meglátogatni s ha lehet őket vigasztalni és rajtuk segíteni. És még a legközelebbi ismerősök és rokonok is gondolják meg, hogy vannak szerencsétlenségek, melyeknél az illetőknek a legnagyobb szolgálatot akkor tesszük, ha őket nem emlékeztetjük szerencsétlenségükre.

Halál, temetés és gyász.

A családban történt halálesetet, nyomtatott jelentésekkel tudatjuk az ismerős és baráti körrel. Mint a keresztelés és eljegyzéseknél hangsúlyoztuk, itt is az egyszerű s lehető rövid jelentés tanácsos. Kerülni kell minden túlzást.

Az ilyen jelentésekben gyakran némi tetszelgést látunk az Isten akaratában és az ő végzéseiben való megnyugvással. A gyásznak, a fájdalomnak ily dicsekvésszerű fitogtatása sokakra kellemetlen hatást gyakorol, és azon gondolatot ébreszti, hogy talán nem is olyan nagyon mély az a fájdalom, hol a gyász ily módon nyilvánul. A fájdalom erősebb kifejezéseket ad ajkunkra s mond tollunkba akaratunk ellenére is; de éppen a gyász eseteknél uralkodjunk magunkon leginkább, és ne adjunk a világnak semmiféle megjegyzéseket, vagy alkalmat.

El ne felejtjük, különösen nagy városokban a jelentés végére odatenni a temetés óráját és a helyiséget, honnan a temetés leend. Szokás, hogy barátok és ismerősök elmennek a temetésre, ha mind-

járt gyászjelentés által meg nem hivattak is, minthogy a fájdalmas izgatottságban könnyen kifeledhető egyik vagy másik név.

A legközelebbi ismerősöket, vagy legalább rokonokat a halálesetről külön levél által értesítjük. Ennél az a nem kellemes szokás dívik, hogy fekete szélű levélpapírokat és borítékokat használnak. Ezt el kellene pedig kerülni, mert az a rögtöni ijedtség, a mely megrohanja az embert az ilyen gyászkeretű levelek váratlan megpillantásánál, már gyakran végzetessé vált. Ellenkezőleg, az elfogadóra nézve tekintettel kell lennünk az elhunyttal való közelebbi vagy távolabbi viszonyokra és a szomorú eseményre levelünk kezdetén elő kell készítenünk. Azonban a gyász idő elteltéig, mindenesetre gyászkeretű levél használandó, mert akkor már nincs többé ok attól tartani, hogy valakit megijeszsen.

Az udvariasság úgy hozza magával, hogy az ilyen levelekre vigasztaló válaszokat küldjünk. De ez ne legyen valami virágos szóhalmaz; röviden, tartalmasan fejezze ki mélyen átértett részvétünket

kevés szóval említsük meg s méltányoljuk az elhunytak érdemeit. Az ilyen kifejezések: »Mily nemes szív szűnt meg dobogni oly váratlanul,... szívből sajnálom önnek pótolhatatlan veszteségét! »Vagy: »Hogy végre kiszenvedett, és a nehéz szenvedéseket csendes halál váltotta fel, az vigasztalja meg önt,« stb. kifejezések sokkal méltóbbak a komoly résztvevő szájában, mint bárminő kacskaringós, virágos mondások, melyeknek vigasztalásúl kellene szolgálniok és a melyek üresen, vigasz nélkül hagyják a bánatos szívet.

Megemlíthetjük még, hogy eme résztvevő levelek mindig azon egyénhez intézendők, ki a gyászjelentésnek alá van írva. Továbbá az illem úgy hozza magával, hogy olyan egyének temetésére, kivel, vagy kinek családjával feszült viszonyban állottunk talán, mindenesetre elmenjünk, s e tettünk által jelezzük, hogy a halál minden haragot beszüntetett, és a síron túl azt terjesztenünk nem szabad. Mindenki nemes vonásnak fogja ezt tekinteni s az elhunyt családjának talán még jól is fog esni.

Különböző családi események.

Alig kell talán felemlítenünk, hogy temetésen fekete öltözetben s fekete kesztyűvel jelenjünk meg. Férfiak ünnepi, nők gyapotszövet ruhában, távolabbi rokon vagy ismerős selymet is ölthet fel. A fekete fátyol a kalap körül (és tisztelnél a karon) csak rokonokat illet meg. Megérkezésünkkor kezet szorítunk a gyászoló felekkel s röviden fejezzük ki részvétünket a gyászeset fölött; legyünk gyöngédek és vigyázók, mert minden felesleges szó, minden kísérlet a vigasztalásra csak a sebet szaggatja fel. A többi jelenlévőknek néma főhajtással köszönünk. Ha szilaj fájdalom kitöréseknek vagyunk tanui, csak néma kézzzorítással, vagy halk, csendesítő szóval kísértsük meg a vihar tombolását csillapítani.

Minthogy feltehető, hogy a kinek a temetésére megyünk, ott a körülményeket is ismerjünk, óvakodjunk az elhunyt iránt közönyös örökösöknek mély fájdalomokról s pótolhatatlan veszteségekről beszélni, ez a jelenlevőkre nézve visszatetszést szülne, minket pedig vagy gúnyolódóknak vagy tettetőknak gondolnának.

Külső magunkvisellete egészen a gyászos eseményhez alkalmazandó. A halottas házban, a koporsó közelében óvakodni kell minden hangos beszéd-től, valamint minden gyorsabb mozgásoktól. Ne tegyük beszéd-tárgyává sem az elhunyt érdemeit, sem betegségének krónikáját, sem pedig a gyászoló feleknek fájdalmát. Nyugodt komolyság legyen az alapszabály ilyen alkalommal, hallgatással jobban megtiszteljük a fájdalmat, mint hangosan nyilvánuló részvétkifejezésekkel. Komoly méltóság legyen az egész szertartás jellege. Nagyon nem szép az, ha a temetésre talán csak illemből megjelenő egyének nevetgélnek, szivaroznak a kísérő kocsikban, stb.

Az ezelőtt dívó halotti torok nagy városokban már nincsenek többé szokásban. Falun még van értelme, a mennyiben gyakran a temetésre távol vidékről összesereglett vendégek ételle s italáról gondoskodni kell az illetőknek a halottas háznál. Mindenesetre czélszerű városban is egy pohár jó bort s valami ennivalót egy mellékszobában készletben tartani. Éppen

temetés alkalmával szokott legtöbbször hirtelen roszállét előfordulni.

Hogy miféle módon rendeztessék a temetési szertartás, azt bajos volna meghatározni, a mennyiben minden vidéken más-más a szokás. Némely helyen a Szt.-Mihály lován, vállon emelve viszik ki a halottat, másutt halottas kocsin. Itt gyalog kísérik ki a koporsót, amott kocsin mennek stb. Általános szabály az, hogy a lelkész, és az elhunyt hozzátartozói mennek közvetlenül a koporsó közelében. A többiek pedig sorakoznak utánuk.

Nagy városokban ritkább eset az, hogy a koporsót gyalog kísérik ki, itt kocsin mennek; rendesen mindenütt vannak már temetést rendező vállalkozók, kik az egészről gondoskodnak. Ezeknél díszes halottas kocsi viszi a koporsót, utána a mint kisebb vagy nagyobb pompánál akarják, több vagy kevesebb gyászba vont kocsi megy a család és közeli rokonok számára, s ezeket követik a bérelt vagy magánfogatok néha hosszú sorban.

Vannak esetek, a mikor a legközelebbi hozzátartozói az elhunynak nem ki-

sérik ki a temetőbe halottjukat, ez csak gyenge egészségi állapotban levőknél menthető.

Katona temetésénél a kirendelt csapatok természetesen gyalog követik a koporsót, és a gyászkocsik csak ő utánuk következnek. Ugyanily rend van valamely más testületnél is, (tisztviselő, gyáriparos vagy kereskedők stb.), ha a testületnek valamely tagja meghal. Itt is a testület gyászjelvényekkel követi a koporsót. Ha zene is járul a temetés díszéhez, akkor a zenészek a koporsó előtt mennek.

Mentül magasabb állású vala az elhunyt, annál számosabb a temetésen a résztvevő. A rokoni és ismerős körből, kiknek maguknak vannak fogataik, saját kocsijukkal csatlakoznak a menethez. Lehetnek körülmények, hogy az illetők nem mehetnek el a temetésre, ilyenkor csak fogatjukat küldik el. A gyász-szertartás végeztével a kocsik a vendégeket lakásaikra hazaszállítják.

A gyász legszigorúbb igénynyel lép fel az özvegygyel szemben, ki férjét gyászolja. Ez a szokásnak megfelelően

egész évig gyászol, még pedig fél évig mély gyászt visel, és a másik félévben már félgyászt (t. i. fekete ruhához fehér gallért, kézelőt vagy csipkét). A gyászév letelte előtt színes ruhát venni fel minden nemesebb érzés kigúnyolása volna, és még az a nő is, ki férje halálát talán nem tekintené élete legnagyobb boldogtalanságának, ily szívtelenséget nem követne el. A gyászolás különben érzélem dolga, melyet idegen nem bírálhat meg; azonban mindig bizonyos nemére vall a gyöngédségnek és kegyeletnek, ha az özvegy meghosszabbítja a gyász viselését. Ez esetben egész évig mély gyászban jár; azaz fekete gyapjú vagy nyáron crêpe (nagy melegben barège) szövetből, és fekete gallér, fekete kesztyű egészíti ki az öltözkéket. Gyakran még a zsebkendők is fekete szegélyűek. Kalap, hosszú fekete fátyollal, napernyő, legyező szintén fekete. A mély gyász ideje alatt csak feketére zománczozott vagy jet, vagy hajból készült ékszer viselhető. A férj halála után a második évben viseljen az özvegy félgyászt, az uralkodó szín lehet most már szürke

vagy fehér, sőt lilaszín is (ez királyi gyász!) Ekkor már senki sem ütközik meg benne, ha az özvegy férjhez megy is, a minek mély gyászban történnie nem szabad. Még maga a törvény is kilencz hónapi várakozást rendel, legalább az ezen idő előtti házasság sok mindenféle akadályokba ütközik. Azonban erre vonatkozólag szabályt állítani fel nem lehet. Ez egyenesen a személyes viszonyoktól függ. Ha mindjárt nem szokás is ma már zárdába vonulni, vagy minden összekötést megszüntetni a külső világgal, mégis ajánlatos, hogy az özvegyek e lépéssel ne siessenek nagyon. Ha gyermekei vannak, ezek neki legjobb vigaszai; igaz, hogy néha éppen ezek neveltetése a második férjhezmenetelnek az indító okai.

Az illem úgy hozza magával, hogy az özvegy erre nézve hódoljon az általánosan elfogadott szokásoknak, és így a világ bizonyosan jó néven fogja tőle venni, ha a második házassággal egy kicsit várakozik. Itt határozzon a nemesebb érzés, ha már egyszer a törvényes gyászév letelt.

Idősebb asszonyoknál, ha azon csapás éri őket, hogy özvegyekké lesznek — még hosszabb a gyász; sőt még annak leteltével is csak sötét ruhákban járnak. Az özvegy a gyászévi alatt fekete szegélyű névjegyet és levélpapírost használ, azonban férje hivatalos címeit elhagyja, pl. nem írja: »Kiss Sándorné, országgyűlési képviselő özvegye,« hanem csak egyszerűen; Özv. Kiss Sándorné.

Ha férfi jut özvegységre, attól a szokás már csak felényi időt követel a gyászra. Nála a mély gyász félévig tart, minek leteltével ismét nősülhet, minden akadály nélkül. A gyászdíó alatt széles crêpe-fátyolt visel kalapja körül. Felső felöltésének nem kell okvetetlenül feketének lenni, bár szebb és illőbb, ha sötét színűt választ. Ugyanezen szabályt kövesse a nadrág kiválasztásánál is. Ellenben a kesztyű a mély gyász ideje alatt mindig fekete. Hat hét múlva a törvény sem gátolja az özvegy férfi újra nősülését, mint-hogy tekintetbe veszi, hogy a háztartás nő vezetése nélkül nem maradhat. De ha az özvegy ember nem akar oly gyorsan

megnősülni, akkor a szokás tőle is egy egész gyászévet kíván.

De sem a férfi, sem a nő, ha özvegy, ne sértse meg az illem törvényeit, ne tegye magát túl a világ ítéletén. A gyászév eltelte alatt tanúsított magaviseletükből következtetnek a múltra, s jósolnak az emberek a jövőre.

Édes a t y a vagy édes a n y á é r t egy évig tart a gyász; és pedig félév számíttatik a mély gyászra, három hónap a rendes és három hónap a félgyászra. A ruhákra nézve a fentebb mondottak az irányadók.

A n a g y s z ü l ő k é r t a gyász félévig tart, még pedig három hónapig a mély gyász és három hónapig félgyász. N a g y b á t y á t vagy n a g y n é n é t három hónapig, testvéreket félévig szoktak gyászolni.

A r o k o n o k é r t való gyászviselés a körülményektől függ. Ha valaki örököl valamely rokona után, illő, hogy azt meggyászolja, még ha előtte egészen ismeretlen volt is.

Az elvesztett gyermekért való gyász tartamát sem határozhatjuk meg, a világ csak a külső jeleket látja, azok után ítéli meg, mennyire volt az elvesztett gyermek szeretve, ama gyászra, mely a szív mélyében dül, nincs neki mértéke. Pedig ez a gyász gyakran nem múlik el, bár mennyi év haladjon is el felette, az idő enyhítheti talán a fájdalmat, de nem szünteti meg soha.

A tizenkét év alatti gyermekek csak atyjokat, anyjokat vagy legfeljebb nagyszülőket gyászolják mélyen.

Az országos gyászt rendszeren hivatalosan hirdetik ki. Rendszeren hat hétig tart, és akkor a hölgyek fekete gyapotszövetből viselnek ruhát, férfiak kalapjukon és karjaikon. Katonák ily esetben rendelet szerint viselik a gyászt. Ellenben csak felsőbb engedély folytán viselhetnek családjuk tagjaiért gyászt, míg activ-szolgálatban vannak.

A meghalt pápát nem szokás gyászolni.

Záradékkül tegyünk ide még néhány megjegyzést.

Mint már említők, a világ éppen a gyászolásra nézve szigorú bíró. Ennek önkénytes megrövidítése mindig megjegyzésekre ad alkalmat, és ezt iparkodjunk kikerülni, hacsak a körülmények nem kényszerítenek bennünket. És ilyen körülmények vajmi ritkák. A mi jó hírnevünk a világ ítélete; erre legyünk tekintettel, mert azzal büntetlenül senki sem daczol.

Éppen oly tapintatlanság, ha az emberek mély gyászuk ideje alatt nyilvános mulatóhelyekre járnak. Ha szívtelenséget, szeretetlenséget nem bizonyít is, de mindenestre kegyelethiány, mely a világ elítélése alá esik. Senkisé fogja tőlünk követelni, hogy mély gyászunk ideje alatt rendes látogatásokat tegyünk, ellenkezőleg ezt a finom, tapintatos modor nem engedi meg. A mély gyász letelte után felvehetjük szokott életmódunkat ismét. Addig a hangversenyekben, színházakban s más mulatóhelyen való megjelenés — mély gyászban — hogy sokat ne mondjunk: nagyon feltűnő dolog. Sőt még azt sem vehetik rossz néven, ha családi ünne-

pélyekről — lakodalom, társasestély stb. — kimarad az, kinek mély gyásza van.

Csak a gyászév leteltével vehetünk részt a hozzánk tartozó családi ünnepélyekben, ilyenkor azon alkalomra letesszük a gyászt; de modorunk azonban maradjon komoly, mint olyanoké, kikre másnap újra a gyászruha vár. Illetlen dolog volna a vígadók közé vegyülni s ott éppen a hangosabbak egyikének lenni.

Minthogy nem mutat tapintatosságra, ha az elhunytak iránti kegyelettel, mitsem törődünk, éppen úgy hiba a másik túlság is: a fájdalom és gyászszal való dicsekvés. Ez olyan tettetés forma s nem vall vele becsületet senki.

Igaz, hogy a halál sok és komoly gondolatokat kelthet bennünk. Hiszen hogy életünk csak a halálhoz vezető út, és minden nap egy lépéssel visz közelebb földi létünk végéhez, azt úgy is tudjuk mindnyájan. Kunyhók és paloták ajtaján kopogtat a halál hideg keze, aggok és gyermekek soraiból szedi ki áldozatát:

Elégünk, mint a gyertya lángja;
Egykor beféd az éjnek árnya,

Különböző családi események.

Kialszik fényes csillagunk ;
A dicsőségnek égi fénye
Beolvad a vakító fénybe,
S azt sem tudjuk, hogy — nem vagyunk.

A költő szavai emlékeztessenek bennünket, hogy eljő s ki tudja, talán nem-sokára ama nap, a mely bennünket is elhív. Siessünk mindazon fájdalmat, melyeket másoknak okoztunk, enyhíteni, gyógyítani ; minden sértést, bántalmat, melyel valakit megsebeztünk : jóvá tenni ; irtsuk ki lelkünkől a szeretetlenséget és az önzést.

Tekintsük meg a családot, melynek egyik tagját elragadta a halál, hogyan állják körül a koporsót, hogyan jut eszökbe minden legkisebb vétség, mellőzés az elhunyt iránt, hogyan tennék jóvá még szívök vérével is, csak lehetne. És viszont tekintsetek a távozóra, a haldoklóra. A közeli halálnak biztos tudata, hogyan törül ki lelkükből minden keserűséget ! Mily szívesen nyujtanak békülő kezét még legnagyobb bántalmazójuknak is. Hogyan szeretnék kiirtani még emlékükből is mindazt, mi zavarólag tolakodott

közéjük és embertársaik közé, hogy mindnyájuknál tiszta, jó emlékeket hagyjanak.

Éppen ennélfogva a gyászidő alkalmas a magába-térésre, a gondolkodásra. De azonban érzelmeinket, fájdalmainkat ne vigyük piacra, ne keltsünk az emberekben szálnalmas mosolyt, sem túlságosan ne vessük magunkat a fájdalomnak hatalma alá. Uralkodjunk magunkon, s bizzunk a jövőben, mert :

De bár lehull a csillag : fénye

Utat jelöl a magas égbe,

Hol az örök nap tüze ég ;

Van cél az izzó küzdelembé',

Mi nem maradhat eltemetve

E s z m é n y e d, oh emberiség !

Komócsi József.

HARMADIK RÉSZ.

A tapintatos modor és a társaság.

I.

A tapintatos modor és a társaság.

A tapintatos szó helyett talán használhattuk volna az »öszhangzatos« szót is, a mennyiben kell is lenni a művelt ember magaviseletében, tetteiben, szavaiban bizonyos harmóniának. Nemes érzés, művelt szellem nyilvánuljon szép, összehangzó, kellemesen eső külsőségekben.

Azt mondja a közmondás: »Ruha teszi az embert« és van benne sok igaz; a csinos, tiszta és divathoz alkalmazkodó, — de nem a divat szélsőségeit majmoló — öltözkü ember megjelenése kellemes lehet. Azonban módosult már az a közmondás, mert hála az égnek a jelenkor jelszava; »Annyit érsz, a mennyit tudsz!«

Lehet, hogy öltözéked után fogadnak el, de okvetetlenül összes szellemi tulajdonaidat visszatükröző tapintatos modorod szerint bocsátnak el. Ki ne tapasztalta volna már azt az életben, hogy gyakran az embernek első megjelenése az illetőnek egész életére kihatott, néha boldogságára, máskor örökös boldogtalanságára.

Az első benyomásra csakugyan az öltözéknek nagy befolyása van; de ezzel nem akarjuk azt mondani, hogy minden és minden esetben attól függ. Gyakran nem véd meg valakit a kifogástalan külső, kivált ha az csakugyan pusztá külsőségnek bizonyul. Hanem iparkodjunk teljes összhangzást létesíteni az ember külseje és benseje között, s akkor biztosak lehetünk megjelenésünknek legelőnyösebb hatásáról, — vagy más szókkal: beszéljünk, mozogjunk s öltözködjünk oly módon, a minőt a becsülettudás, az illendőség minden igazán művelt embertől megkövetel, és akkor a legjobb társaságnak szívesen látott tagjául számíthatjuk magunkat.

Nem könnyű dolog, őszintén bevalljuk, azonban nem is olyan nagyon nehéz,

hogy bárki el ne érhesse, csak igazán akarnia kell. Ama finom modor, minőt a jó társaság megkíván, csakugyan elsatítható. Egy nagy csomó külsőségből áll ez, melynek azonban mind az illendőség, erkölcsiség és udvariasság nyilvánulásai, s a melyek annál az egyénnél jutnak legjobban érvényre, kiben finom tapintat által hatalmasan gyámolítatnak. Ez utóbbi azonban az egyénnel veleszületik s nem sajátítható el. Valami ösztönszerű érzés az az illő vagy nem illő iránt, oly érzés, mely minden emberben megvan, ki nem egészen nyers, bárdolatlan; de nagyon különböző fokozatban kifejlődve, legerősebben a nőknél; találóan mondja Goethe:

Ha tudni akarod: mi illik vagy mi nem?
Kérdezd meg a gyöngéd, nemes szívű nőt;
Kőfallal keríti be őket az illem:
Ez érzékeny nemet, s könnyen sérthetőt.
Megtalálod őket, hol erkölcs az úr,
Hol durvaság uralg: nincsenek sehol.

A tapintatlanság mindig a léleknek bizonyos nyerseségre mutat, műveltség hiány, vagy legalább a kedély műveletlen-

sége okozza legtöbbször. Ezt valakinek a lelkébe beleönteni nem lehet; de a nevelés és szokás tagadhatatlanul nagy hatással van reá. Az emberrel veleszületett tapintatosság, legyen az bármily csekély, gondos nevelés által megerősödik és növekedik; és minden esetben oly alapot képez, melyen az illő és nemes magaviselet ritka szép virágként felvirul.

Hogy az emberrel veleszületik a tapintatosság, annak bebizonyítására elég legyen ama tényre utalnunk, hogy a legalacsonyabb társadalmi fokon született egyének, kiknek nevelésére vajmi kevés idő és fáradság lőn fordítva: rövid idő alatt a legfinomabb modort is úgy el tudják sajátítani, hogy tapintatos magaviseletükkel nem egy mívelt embert megszégyenítenek; ellenben vannak olyan emberek kiknek az illem teljesen hatalmukban van, s mindamellett néha oly tapintatlanságot követnek el, a mely éppen ötölük kétszeres súlyt vet a latba. Mert tapintatlanság és az illem szabályának megsértése két teljesen különböző dolog. Amaz valamely érzelem durvaságának akaratlan ki-

folyása, míg emez az illem szabályainak nem tudása vagy elhanyagolásából ered, és a mely utóbbit mindenki elkerülheti, ki magára igazán gondosan ügyel; az illem szabályának elhanyagolása is sért-het, megbotráncozást szülhet, de ez könnyen kielégíthető és megbocsátható.

De vajjon ki nem szeretne úgy élni, hogy a megbocsátásra ne szoruljon? Nem mindig lealázó kínos érzés-e, az emberek elnézését igénybe venni? A ki nem tudja, hogyan mozogjon művelt társaságban, hogyan fogadjon vagy tegyen látogatást, szóval az élet ezer meg ezer esélyeiben, hogyan viselje magát, annak folytán igénybe kell vennie az emberek elnézését és még örülhet, ha nem tekintik szánakozással, sőt ha nem hanyagolják el végképpen. Az pedig egyértelmű volna a kizáratással a művelt társaságból. S ezen társadalmi bankerottól meg lehet és meg is kell magunkat óvni.

Ezt előrebozsátva, olyan egyének, kiknél a tapintatosság velők született, az illem szabályaiba igen hamar beetalálják magukat; másoknak egy kissé nehezebben

megy a finom modor elsajátítása. Különbösen nagyon sok emberrel találkozunk, kiknél erre nézve az akarat végkép hiányzik, és a kik azt hiszik, hogy az ő részökre a társadalom által előirt szabályok teljesen fölöslegesek. Pedig a ki nem akar remeteéletet élni, hanem hivatalos, vagy társadalmi állása következtében az emberekkel érintkeznie kell, annak kötelessége a társaság által elfogadott törvényeket tisztelni s magát azoknak alárendelni.

A tudósok pl. gyakran annyira egy saját elkülönített világban élnek, hogy azt hiszik, ők túltehetik magukat, minden külsőségen. Könyveiken kívül nemcsak a gyakorlati, hanem a társadalmi életre nézve is ők olyanok, mintha nem is volnának, és ha mégis vagy egyszer ha lábukát be kell tenniök valahová, mindenbe belebotlanak, gyakran szájalomra vagy mosolyra készítik a társaság tagjait és csak akkor élednek fel újra, mikor dolgozó szobáik ajtaja megettük bezárul. Ha egy-egy ilyen tudós nagy hírnévre tett szert, akkor mindenesetre sokat elnéznek neki és a »különcz« elnevezés által nem

egy botlását takarják be a szeretet palástjával. Mindenki törekedni fog mosolyát elrejtteni a nagyhírű ember jelenlétében; de ama tudattól még sem menekülhet, hogy az illető bizony csak akadémikus a társaságban. Azonban az is megeshetik, hogy még nagy hírneve sem védheti meg a nevetségéstől, vagy pedig, hogy meg nem érdemlett mellőzésben részesül a társaság részéről. Ez, meglehet, neki személyére nézve nagyon közönyös; de kérdés, hogy a társadalmi szabályok végképen való megvetése nem fog-e érzékenyen és károsan hatni a világban elfoglalt állására nézve? Mindenesetre szenvedni fognak miatta hozzátartozói.

Vannak az emberek elegendően olyan nézetben is, hogy a társadalmi formaságok csak az úgynevezett előkelő világ számára vannak feltalálva, s e miatt aztán nem is iparkodnak azokat elsajátítani. Hogy mily téves ez a nézet: azt nem szükséges megczáfolgatnunk. Elég gyakran volt már reá eset, hogy földi javak megszerzése, vagy a hivatalban való előléptetés által az ilyen emberek olyan körül-

mények közé jutottak, a mikor az illem követelményei kényszerítő szükségként állottak eléjük, és sok kellemetlen zavart okoztak nekik. A sok közül elég csak a »parvenu« címet megemlítenünk, mely feltolakodó értelmével senkinek sem csenghet kellemesen füleibe.

De ne foglalkozzunk tovább az illendőség törvényeinek ezen megvetőivel, úgy is még legjobb akaratunk mellett is ad nekünk dolgot eleget a társadalmi formák elsajátítása és száz meg száz eset adhatja magát elő, a mikor nagyon szükséges, nagyon kíváncsi, ha egy jó tanácsadó van kezünk ügyében. És pedig gyakran az apró és legapróbb dolgoknak a nem tudása okozza a legtöbb kellemetlen zavart, ellenben azok ismerete nekünk, gyakran a legnagyobb szolgálatot teheti. És mennyi ilyen apró és legapróbb kicsiségekből van a társadalmi élet összerakva! Ilyen esetekben érzi az ember sokszor igazán, hogy ama nézet: az illő, a helyes, a szívből jó, nem kell hozzá szabály, csak egy jó adag józan ész és ép érzék, hogy az ember az igazit

eltalálja — mennyire tévedésen alapul. Ez összetévesztése a finom, tapintatos modor szabályainak a veleszületett helyes érzéssel. Finom érzésű ember, az igaz, gyakran eltalálja a helyeset magától is; de nem mindig; ő is tapasztalni fogja, hogy a társadalom által egyszer elfogadott illem-szabályokkal és szokásokkal meg kell ismerkednie, különben zavart okozó tévedésekbe eshetik, a mi éppen, mert finom érzésű emberrel történik, azt annál érzékenyebben sújtja.

Ily esetekre való tekintetből teszünk kísérletet itt mindazt összeállítani, a mit a világ az illendőség és becsülettudás szabályaúl emelt. Nem vagyunk oly szerénytelenek, hogy csálthatatlannak tartanók magunkat, mi csak egyszerű kis kézikönyvet akarunk nyújtani olvasóinknak, melyben a társadalom által a különféle esetekre elfogadott illem-szabályok elő vannak sorolva úgy, hogy minden elképzelhető alkalomra meg lehessen találni a szükséges irányadást. Apróságok, külsőségek ezek bár, de nagyon sok hasznos rejlik az ily apróságokban.

Általánosan ismert tény, hogy a társaságban a becsülettudás, bizonyos tekintetben, az udvariasságban nyilvánul, és ez az ismertető jele.

Már La Bruyère régi híres francia író megmondta volt: »Sok és kitűnő tulajdonok pótolhatják csupán az udvariasság hiányát«, és e mondás, mely már rég megünnepelte százéves jubileumát, ma ép' úgy igaz, mint akkor vala. Ajánlásul a legkiválóbb szellemnek sem szolgál az udvariatlanság, hanem annak mégis hamarabb megbocsátanak egy kis illetlenséget, föltéve, hogy az által senkit sem sért. Így pl. világhírű orvosokról nem egy mulatságos adoma jár szájról szájra, és ama különccségek, melyeket a képzelgő betegek tőlük követelnek, a helyzetet és eljárást érthetővé teszik. De a mikor az illetlenség sértőleg hat valakinek nemesebb érzelmeire, akkor az minden körülmények között elítélendő, és egyszersmind durva, gyöngédtelen lélekről tesz tanubizonyságot; a mit pedig valódi művelt ember sohase engedjen magáról föltételezni. Sok ember összetéveszti a nyersséget az

őszinteséggel; azon ürügy alatt, hogy mindig igazat mondanak, mert ők tettetni nem tudnak (a mit pedig a becsülettudás tőlük bizonyosan sohasem követelt!) ez okból minden elgondolható gyöngédtelen véleményt szemökbe mondanak másoknak s még ráadásul büszkék az ő tapintatlan modorukra.

Fájdalom ezen magaviselet éppen nem ritkán fordul elő, mely erősen bizonyítja, hogy sokaknál nem uralkodik ama finom, tapintatos modor, mint azt egy művelt nemzettől elvárná az ember, mert az udvariasság a műveltség külső jele.

Ez okból meg sem lehet azt tulajdonképpen határozni, és ama kérdésre: hogy mi az udvariasság? bizony, bizony alig lehet, vagy tán nem is lehet feleletet adni. Erénynek, nem erény még csak nem is tulajdonság, mert ezek oly valami velünk született dolgok, a melyek nevelés és szoktatás által kifejleszthetők, míg az udvariasság nem az, habár mind amaz erényeket magában foglalja, melyeket nem nélkülözhetünk, ha embertársaink előtt kellemessé és hasznossá akarjuk magun-

kat tenni. Tehetségnek; de csak külső tehetségnek mondható inkább, melyet az ember nevelés által sajátíthat el. Valóban az udvariasság a nevelés és szoktatás eredménye, senki sem hozza azt magával a világra, mint valami készet, és mentül korábban szoktatjuk rá a gyermeket, annál jobb; mert aligha itt is igazat nem mond a közmondás: »Addig hajlik a vesző, míg fiatal.«

Pedig az udvariasságot el kell sajátítanunk, mert csak az által lehető az emberek között tartós összeköttetés. Az udvariasság még a gyűlöletféle izgultságot is fékezi, a veszekedést gyökerében elfojtja s általában az erkölcsöket és szokásokat enyhébb ruhába öltözteti. Az udvariasság mindenki előtt kellemessé, szeretetre méltókká tesz bennünket, és lefegyverzi azokat, kik talán nyersen akartak ellenünkben föllépni. Sokszor kedves, szeretetreméltónak nevezzük ama modort, mely nem egyéb udvariasságnál, ama társalgási finomságot, könyedséget, a mely már felületes ismerettségnél is oly kellemes és előnyös hatást gyakorol. Ter-

mészetesség és szivélyesség bizonyosan mindig szükségesek, ha a társaságban tartós előnyben akarunk részesülni; de ezek egyedül nem elégségesek, mert nem óvnak meg bennünket az illem szabályai ellen való vétésegektől és botlásoktól; az udvariassággal kell párosulniok minden körülmények között, mert csak ez által tűnik ki s lép érvényre minden társadalmi erény.

Udvariasság alárendeltjeink iránt a valódi fölény biztos jele. Pedig az előljárók és alárendeltjeik között ez gyakran nem található fel. Az előbbieket gyakran azt hiszik, hogy az alsóbb rendűekkel szemben fel vannak mentve a finom modor minden követelményei alól, és nem gondolják meg, hogy a hatáskörükben kivívott tiszteletet és szeretetet leginkább ama kedves, barátságos, udvarias modornak köszönhetik, melylyel környezetükben az emberekkel érintkeznek. A többiek szintén megfeledkeznek amaz igazságról, hogy az udvariatlanságok által felidézett érzékenykedést el kell folytatniok, és hogy csakugyan csak tőlük függ még előljárói-

kat is megkettőztett előzékenységgel és udvariassággal szintén udvariasságra kényszeríteni. Mert valóban kényszerítő hatalom rejlik az udvariasságban, mely alól még a műveletlen ember sem tudja magát kivonni.

Az udvariasság egyuttal kitünő és engedélyezett köpeny, mely alatt mások iránt kelő kellemetlen érzéseinket elrejt-hetjük, és mentül nagyobb önuralommal bír az ember, mentül jobban elsajátította az illem szabályait, annál biztosabban el-háríthat magától minden kellemetlen dol-got a nélkül, hogy valakit megsértsen. E miatt azonban senki sem fogja őt tettető-nek tartani, még ha talán az illetők több jó akarat nyilvánulását látnák is maguk iránt, mint a mennyi valójában megvan.

Igaz, hogy az udvariasságot is lehet túlságba vinni, és akkor ez már csak-ugyan tettetés. Jellemzők e tekintetben a spanyolok, kiknek még nyelvök is tele van mindenféle udvarias fordulatokkal, melyek végre is semmit mondó üres szóhalmazok. Ha ama grandezzát, melylyel a spanyol mindent, a mivel bír, házát, minden birto-

kát vendégének föltétlen rendelkezésére bocsátja, szó szerint vennők, furcsán csatlódnánk.

Nálunk is vannak elegenden, kiknek szokásuk mindig és mindenütt, tehát alkalmatlan időben is bókokat mondani. Hogy ez minő elviselhetetlen, azt úgy hiszem már mindenki tapasztalta. Kiváló udvariasság mellett nyílnak s őszintének lenni szép erény. De vannak ám mesterkélt nyíltságok és őszinteségek is, melyek fátyla mögött az éles szemlélő könnyen fölfedezi az irigységet, féltékenységet és gonoszságot. A megtestesült gonoszság, barátságos őszinteség leple alatt, hányszor dobta már a követ felebarátja boldogságára! Vannak emberek, a kik mindig kéznél vannak jó tanácsukkal, ott is, hol azt senki sem kérdezi, még ott is, hol ők maguk is tudják, hogy még csak nem is kellemes. Sokan az emberek közül annyira meg vannak győződve az ő saját csallhatatlanságukról, hogy meg nem bírják bocsátani, ha tanácsukat el nem fogadják, vagy éppen szép szóval vissza is utasítják, de kötelességüknek hiszik, magukat hivat-

lanúl a más dolgába avatni, és mindent saját nézetök szerint rendezni. Nagyon nehéz az ilyen embereket távol tartani, a nélkül, hogy hiúságukat meg ne sértsük, és mégis kénytelenek vagyunk vele, mert elbizakodottságuk határtalanná válnék. Ha valamely komoly tárgyról van szó, akkor kötelességünk a hozzánk közel állókat tanácsunkkal gyámolítani, ha arra fel vagyunk szólítva. Miért ne adjunk ily esetben egy jó szót, mely végre is nekünk semmibe sem kerül és senkinek sem árt. És mégis gyakran jobb tanácsot nem adni senkinek, mert annak, ki azt tőlünk kéri, gyakran eszeágában sincs elfogadni, vagy ha mégis megteszi, akkor örömet reánk hárítja tettének következményeit, mert hiszen mi tanácsoltuk neki! Idegenekkel szemben annyival is inkább várnunk kell míg ők kérik ki a mi tanácsunkat, és hogyha ők talán tettüknek némileg bírálatát láthatnák tanácsunkban, úgy az udvariasság óvjon meg bennünket, nehogy az illetőknek kellemetlen érzést okozzunk.

Általában sajtáságos dolog az a bírálat, különösen ha rosszalást foglal magá-

ban. Vannak emberek, kik a nyíltság és nyers őszinteség jellegét gondolják az által kimutatni, ha másoknak öt percznyi együtt-lét alatt szemökbe mondják, hogyan vélekednek róla. Ez éppen nem egyez meg a művelt társaság által elfogadott udvarias-ság törvényeivel, és helytelen is. Egyrészt, mert az illető abban nem lát egyebet irigységnél, gyűlöletnél, ravaszságnál, vagy legalább illetlenségnél; másrészt meg az ítéllethozó sem lehet bizonyos felőle, hogy eltalálja-e az igazat. Az ember mégis csak maga után ítél meg másokat saját izlése, saját szokásai és nézetei szerint s így könnyen megeshetik, hogy egészen hamis képet formál. Általában a bírálatot ritkán fogadják jó szívvel, és így jobb inkább egészen hallgatni, s inkább kikerülni azt a veszélyt, hogy viszontszolgálat fejében mi is hasonlóképpen ítéltesünk meg. Könnyen megeshetnék ilyen alkalom-mal, hogy míg mi a más szemében meg-látnók a szálkát, a magunkéban eltűrnők a gerendát.

Egy udvarias mondás, helyén és ide-jén, mindig kellemesen hat, mert mások-

nak éppen annyi hiuságuk van, mint jómagunknak. De a bók legyen könnyed és kellemes, és a valótlanságnak még színét is kerülje. Mert otromba hízelgés és dicsérgetés csak egészen műveletlen és nagyon hiú emberekre tesz kedvező benyomást. Jószívű, szeretetreméltó, elnéző egyéniségek mindig találnak okot a dicséretre, és ha az a dicséret az udvariasság finom köntösébe burkolva jelenik meg, akkor kétszeresen kellemes. A bók tulajdonképpen nem egyéb, mint a dicséret egy különleges alakja, a rokonszenv és szívélyesség jele. Éppen ezért tőlünk távol álló, idegen embereknek tartózkodva mondjunk bókot, sőt hagyjuk el inkább egészen, mert sohasem tudhatjuk, hogyan fogadják.

Olyan ember, ki a finom, művelt modort elsajátította, és ki az udvariasság követelményeit figyelembe veszi: sohasem jut olyan körülmények közé, hogy hivatlan kritikájával vagy esetlen bókjaival valakinek terhére válják.

2.

A világba lépés és a bemutatás.

A világba lépés és bemutatás által készítettetik elő a társasággal való érintkezés; e kettő nélkül a társaságba való járás nem gondolható és az illem szabályai-val össze nem egyeztethető. Tehát mi is e kettőt összefoglaljuk ezen egy fejezetbe. A világba való belépéstről természetesen csak fiatal leányoknál lehet szó, mert csak ők fejlődnek az iskolás leánykából egyszerre virágzó szüzzé, és lesznek egy csapással önállóvá.

Fiatal embernél ez az átmenet csak úgy magától jó. Ő már a szülői házból is annyiszor bejut a világ zajába, hogy bi-

zonyos tekintetben az első fekete kabát felöltése egyértelmű a világba való belépéssel. Ehez nem kell sem előkészület, sem ünnepélyesség.

A serdülő leányka életében ez a lépés annál jelentékenyebb. Ő reá nézve ez nagy esemény, mert életében fordulópontot képez, t. i. kilép a gyermekkorból és belép a felnőttek sorába s azok jogaiba.

Hogy mikor történjék ez a belépés, az nincs éppen pontosan meghatározva: egyiknél korábban, másiknál későbben; ritkán a tizenhatodik év betöltése előtt és nem többé a huszadik év után. A világnak nem a kifejlett rózsát kell bemutatni, hanem a szülői házban fejlődő bimbót, mely a társaság színe előtt viruljon ki.

A hivatalos bemutatás is különböző. Legtöbb esetben az első bállal esik össze, melybe a serdülő leányt elviszik, és a mely már hónapokkal előre a leányka egész képzeleti világát betölti.

Mielőtt azonban az édesanya már felnőtt leányát a világba bevezetné, a rokonoknak és ismerősöknek délelőtti látogatások alkalmával bemutatja.

A világba lépés és a bemutatás.

Az első bál — az első belépés a nagy világba! Mennyi ábránd, mennyi remény fűződik ezen eseményhez, az eleven képzelő erő mennyi légvárat épít ez ingó talajra, melyeknek arany kupolái által ragyognak a jövő rózsaszín fellegeiből! Megmérhetetlen tér nyílik az ifjú, ragyogó szemek előtt, gyorsabban dobog a szív, és még álmaiban is fényes, csillogó színekben jelenik meg a jövő.

»Nem mondom, hogy ne álmodjál.« Tehát ez egészen természetes. A világba való bemutatattatás az első fontos lépés, melyet a leány, mint a társadalom önálló tagja tesz, az első szárnypróbálgatás. Ha a bevezetés mindjárt a szülők felügyelete alatt történik is, mindamellett felnőttekhez sorolja, s egyenjogúnak érzi magát mindazokkal, kikkel a teremben találkozik; ugyanazon figyelmet s hódolatot várhatja el a jelenlevőktől, mint minden más nő; nem csoda, ha a sok új érzés rohamos hatása alatt képzeletében gyönyörű képeket alkot magának.

A fiatal embernek ellenben, ki először megy társaságba, már birnia kell mind-

azon ügyességet, s az emberek között való könnyed mozgást, melyre a társaságban szükség van, hogy megjelenése inkább egy becsülettudó férfira emlékeztessen és nem valami hetvenkedő suhanczra, vagy félénk iskolás fiúra. Megjelenésében legyen összhangzás, magaviseletében tapintatos szerénység, és akkor ugyanoly kellemes véleményt hagy maga után, mint a milyet ő is magával visz.

Természetesen mind az ifjú, mind a leánynak nevelése által el kellett már az előtt sajátítani mind amaz apró külsőségeket, melyek a finom, könnyed modorhoz szükségesek. Mert a ki csak a társaságban kezdi meg e dolgok elsajátítását, az már előre elveszett. Vannak ugyan kivételesen olyan szerencsés természetek, kik rendkívüli megfigyelő és utánzási képességgel vannak megáldva, és föllépéseikben rövid idő alatt oly biztonságot sajátítanak el, minővel mások hosszú időn át fáradságos gyakorlat után sem bírnak. De az ily természetek vajmi ritkák, s mindenesetre óvakodjunk magunkat e kiváltságos egyének közé sorozni. Csalód-

nánk, és a társaság pálczát törne felet-tünk, mielőtt jóformán magunkhoz térhet-tünk volna. Mentül nagyobb könnyedség-gel és biztonsággal mozog valaki első megjelenése alkalmával az illem határai között a társaságban, annál szélesebb alapot nyert a jövőre nézve. Azonban a világért sem értjük a könnyed, biztos föl-lépés alatt a hetvenkedő, tolakodó modort; a kérdések és feleletekben a túlmerészsé-get, mozdulatokban a hanyagságot. Mert semmi sem hat kellemetlenebbül, mintha fiatal emberek oly módon viselik magukat, mint kik az idősebbekkel teljesen egyen-lők. Szerénység az. ifjú és a leány leg-szebb ékessége, és ez a külső megjelenés biztonságával teljesen összefér.

De megfordítva, a szerénység ne nyil-vánuljon az ügyetlenség vagy tapasztalat-lanság alakjában, és ez csak úgy kerül-hető ki, ha a mindkét nembeli ifjuság a finom modorhoz lőn már kicsiny korától szoktatva és az illem szabályait helyesen ismeri. Az ilyen nevelés megkiméli az ifjut, a leányt ama kínos zavaroktól, melyek miatt bár az illetők nem követtek

el semmi bünt, mégis tán keservesebben esnék, mintha igazán bűnösnek éreznék magukat. Ritkán jó az ember azonban tiszta öntudatára annak, hogy az egész zavar, nyugtalanság csak a társaságban szokásos illem-szabályok nem tudásából ered, melyet ösztönszerűleg érezünk, habár nem is tudjuk, hogy tulajdonképpen mi lelt bennünket. De a kit egyszer utolér ez a nyugtalanság, annak a lélekjelenléte oda, és egyik hibát a másik után követi el, s nagyon könnyen nevetségessé válhatik. Sokan vannak, kik nagy társaságokban sehogy sem érzik magukat jól, és a kik pedig szűkebb családi vagy baráti körben a legjobb társalgók és legkedvesebb emberek. Ez egyenesen ama bizonytalanságból ered, hogy az illem formásgait nem ismerik.

Kétszeresen kínos ez a nyugtalanság fiatal leányokra nézve, mentül felöltöbb a tolakodó, hetykélkedő modor, annál jobban igyekezzenek a szép magaviselet szabályait biztosan elsajátítani, hogy ellenkezőleg szerénységük bárgyusággá, előzenységük nyugtalan zavarodottsággá ne

fajuljon, mint a milyen, kölömben igen derék leányka szolgálhatott mintául Petőfi-nek eme soraihoz:

... És a kisasszony, oh be kellemes!
Mint a sült rák, olyan szemérmes;
Mindig pirul. S mi bájjal társalog!
»Igen« s »nem« nála az egész dolog.

Tehát mint látjuk: a biztos föllépés teljesen különbözik a hetykélkedő modortól; a szerénység és félénkség az ügyetlenség és gyámoltalanságtól; az egyik a mennyire ajánlja az egyént, oly visszasztító hatással van a másik; az egyik dicséretet, a másik megrovást érdemel.

Meg kell jegyeznünk, hogy a félénkség eloszlatását nagyon elősegíti a testgyakorlat. Mint a hogy a szellemi tehetségeket a folytonos tanulás képezi, erősíti: úgy a testgyakorlat által a test könnyed és szép mozdulatokat sajátít el. Nem akarjuk itt a gymnasztikát hosszan tárgyalni, de hangsúlyoznunk kell a testgyakorlat nagy befolyását a test tartására és a külső alakok szabályosan szép kifejlődésére még a nőknél is. Zavart,

magával is jöttehetetlenséget a testgyakorlat végképen eloszlat, és ahol ügyesen van kezelve, nem kell attól félni, hogy a szabad fesztelen mozdulatok megnyerése mellett a leányos szerénység és félénkség megsemmisül.

Mert a szerénység, a leány valójának eme főkéssége maradjon is meg szűziesen, tisztán, sértetlenül; sőt nyilvánuljon az az ifjú leány külsejében is. Mindíg visszatartó jelenség, ha egy fiatal leány idősebb nőkkel díszes ruhákban versenyezni akar. Mentül egyszerűbben jelenik meg egy leány a világban első föllépése alkalmával, annál biztosabb lehet az általa gyakorlott előnyös hatásról.

Igy például a szükséges látogatásokhoz legjobban ajánlható könnyű selyem vagy gyapotruha — az idő és évszak szerint — a közép, finomabb színek közül választva; egészen világos nem illő, valamint a fekete sem; — leánynak — divatos, de nem feltűnő felső, az évszakhoz illő kalap, — nefelejts, ibolyacsokor vagy rózsabimbókkal díszítve. (Ezekon kívül használható még a másféle gyöngéd —

de mindig bimbószerű — virágdísz is.) Egészítse ki az öltözéket a legegyszerűbb ékszer. Éppen ily igénytelen legyen az első bálra való öltözék is — egyszerű, lenge, fehér, szerény virágdíszszel, mely hozzá illő legyen a hajhoz és az egész öltözékhez. Éppen így kerülendő az első bál alkalmával a feltűnő ékszer is. Egy szép medaillon vagy kereszt finom lánczon vagy bársonyon a nyakban a legalkalmasabb.

Ismételjük csak röviden még egyszer. Egy fiatal leány a világba való első belépésekor minden tekintetben a lehető legegyszerűbben jelenjék meg; — szerényen külső megjelenésében, tartózkodó és szerény egész lényében, s mindamellett öntudatosan uralkodjék mindazon társadalmi illemszabály felett, a melyeket a társaság kötelezőknek tart. Mert legyen bár sorsa az, hogy hajadonan vándorolja át az életet, vagy mint nő és anya teljesítse legszentebb hivatását, gyöngéd nőiség s biztos, öntudatos föllépés lesz lényének legszébb ékessége, és ez fogja legbiztosabban vezérelni mindama szirtek és zátonyok

között, melyekkel az életben oly gyakran találkozunk.

A ifjú életében a világba való lépés nem képez oly felöltő mozzanatot, mint a serdülő leánynál, ő bizonyos tekintetben a világ szemei előtt nevelkedik fel, és annak egy láncszemét képezi. De ezen időpont az ifjúra nézve későbbben következik be, mint a leánynál. Ez utóbbi már régen a társaság díszé, a mikor még az ifjú számításba sem jő, mert akkor még vagy az iskola padján üldögél, vagy valamelyik ipar vagy üzlet ágában a még fel nem szabadult tanuló nem valami magasrangú szerepét viszi — a leány néhány évvel mindenben megelőzi őt.

Az egyetlen, mit a külvilág tőle megkövetel: hogy magát — ha már bizonyos fokra emelkedett, előljárói és a magához hasonló állásuaknak bemutatassa. De e bemutatásokkal egyuttal be is van a világba vezetve, a többiekkel egyenjogunak tekintetik, és sem vezetőre, sem kísérőre nincs szüksége.

Azt természetesen megköveteli tőle a világ, hogy az illem-szabályait értse és

kövesse; de azt már fentebb is láttuk, hogy iránta e tekintetben az emberek elnézőbbek; tőle sokkal kevesebbet követelnek, mint a leányoktól, és nem ítélik meg tetteit oly szigorúan. Időt engednek neki a finom modor hiányait pótolni és szemet hunynak kisebb botlásai fölött.

A mit nagyon megrónának valamely fiatal leánynál, fiatal embernek még jól is áll: bátorság, sőt egy kis vakmerőség is, csak el ne fajuljon és ama határon túl ne csapjon, melyet a becsülettudás von. De különösen nők nem nagyon jó szemmel nézik a bátortalan ifjut; ama félnékeséget, mely ékessége a leánynak — az ifjutól senki sem követeli, rosszúl is állna neki, éppen mert az leányos, neki pedig férfiaságra kell törekednie.

Mindamellett bizonyos tekintetben a tartózkodás és szerénység sok körülmény között becsületére válik az ifjúnak is. Nyilvánuljon ez például idősebb férfakkal szemben, kikkel ne akarjon egyenjogú lenni, figyeljen s hallgasson, ha azok beszélnek. Általában a figyelmes hallgatás művészetét nem győzzük eléggé ajánlani

mindakét nembeli ifjuságnak. Az által megnyerik az idősbek jóakarát, és talán gyakran alkalom adódik saját jövőjük megalapítására. Az ifjunak alig van nagyobb ellensége, mint az ellentmondási viszketeg, és ez a mai mindent egyenlősítő időnkben egész divat. Idősebb emberek pedig nem örömet szívelik, ha nekik ellentmondanak, szeretik véleményüket csálhatatlannak tekintetni, melyre a hosszú élettapasztalás, talán szenvedés félig-meddig fel is jogosítja őket. Ha az ifjú tüzes vérével, gyorsan szökő képzelő-erejével talán másként volna is meggyőződve, legyen kiméletes figyelemmel mindig a mások s különösen az idősebbek véleménye iránt, sőt ha kell, tudjon még ilyenkor is hallgatni: ez nem tettetés, csak tiszteletteljes figyelem, melynek az lesz az el nem maradó következménye, hogy viszont az ő véleményét is kikérik, figyelembe veszik s méltányolják.

De ha az ifjú hetvenkedve, kérdeve vagy nem kérdeve bírál, felesel — igen hamar tapasztalni fogja, hogy mindazok, kik előbb meleg rokonszenvvel fogadták:

ellenszenves modora miatt elhidegülnek iránta s mellőzni fogják. A szentírás amaz ősi igazsága itt is bebizonyul: Legyetek okosak mint a kigyók, és ravaszság nélkül valók, mint a galambok.

Ha a fiatal ember a figyelmes hallgatni tudáson kívül még jól is tánczol, akkor olyan két főtulajdonságot visz magával a társaságba, a melyeken kívül a világ alig követel tőle többet, és ezekkel okvetetlenül mindenütt szívesen látott vendég lesz.

Ha a nagy világból a társaság szűkebb körébe lépünk, ugyanazon jelenet ismétlődik: a belépést bemutatás követi.

A művelt társaságban azon alapszabályt állították fel, hogy valaki részünkre csak a bemutatástól jöhet számításba. Olyan egyént, ki nekünk nincs bemutatva, sőt többszöri találkozás alkalmával sem mutatattja be magát, nem ismerünk, nem köszöntünk, nem látunk. Ha ellenben a bemutatás megtörtént, az ismeretség is meg van kötve és jogunkban áll a bemutatott egyént megszólítani, köszönteni, és adandó alkalommal meg is látogatni. Mi-

velt ember ugyan nem fog szorosán alkalmazkodni eme nyers szabályhoz; de ismerni azt mindenkinek jó, ki a társaságban forog.

A bemutatás rendje ez:

Mindig a férfiak mutattattnak be a nőknek, kivétel csak hercegi személyeknél, magas rangú lelkészeknél és legmagasabb állású államhivatalnokoknál történik, vagy oly férfiaknál, kiknek agguk mindenki előtt tiszteletet parancsol. Ezeknek nők, férfiak egyaránt bemutattnak.

Férfiak között mindig az ifjabb, vagy rangban alantabb álló mutattatik be az idősebbnek, vagy magasabb rangúnak. Nőknél szintén, és csak azután nevezzük meg az idősebb egyén nevét. Sőt ha vagy a kor, vagy a rangkülönbség nagy, akkor a bemutatás csak egyoldalú, mert csak az ifjabb, vagy alantabb állónak neve említettik fel.

Ha oly társaságba lépünk, hol előtünk ismeretlen és nálunknál idősebb nők vagy férfiak vannak, úgy mi magunkat bemutatjuk azoknak; ellenben ha mi va-

gyunk az idősebbek, bevárjuk, míg a háziúr vagy a ház asszonya azokat mutatja be nekünk. Ha pedig a háziak akadályozva volnának, akkor valamelyik nő vagy férfi ismerősünket kérjük föl ilyen formán: »Lenne szíves engem N. N. úrnak — úrnőnek bemutatni?« A közvetítő aztán a fent elősorolt szabályok szerint bemutatja az illető egyéneket, talán következő szókkal: »Engedje meg nagyságod stb., hogy fiamat, unokaöcsémet, barátomat stb. bemutatthassam.« Vagy: »N. N. úr óhajt önnek bemutatattatni.« Vagy végzi a bemutatást bevezetés nélkül, a mikor könnyed kézmozdulattal az ifjabb, vagy alantabb állású egyénre rámutat és egyuttal azt nevén nevezi, aztán az idősebb nevét mondja ugyan oly kézmozdulattal. Kíváncs, hogy a nevek és címek tisztán, érthetően kiejtve hangoztassanak, egyrészt a tévedések és elcserelések kikerülése céljából, másrészt, hogy az illetők kiindulási pontot találhassanak a társalgás megindítására. Bemutatás után néhány szót váltanak az illetők; a nő, vagy magasabb állású férfi kezdi el a

társalgást. Ha a bemutatónak érdekében áll a feleket egymáshoz közelebb hozni, úgy pár szóval a társalgást megindítja; de csakhamar eltávozik. Ha valaki többeknek mutattatik be, akkor először az ő neve említettik fel és utána a többi jelenlevőké sorban a legilletékesebb egyénen elkezdve.

Sok esetben egyoldalú marad a bemutatás. Ha például egy fiatal ember idősebb, rang vagy hírnév által kitűnő férfinak akarja magát bemutattatni, pl. egy tanuló egy híres tanárnak, ez a bemutató részéről következőleg történik: »Szabad a tanár úrnak N. N. orvosnövendéket bemutatnom?« vagy: »Tanár úr, N. N. nagyon óhajtana a szerencsét, önnek magát bemutatathatni. Ily alkalommal csak az ifjú neve említettik, a tanáré, kinek neve általánosan ismertnek tekintetik, nem említetik fel.

Hasonló eset fordul elő a nőknél. Egészen fiatal leányok bemutatattatnak a nélkül, hogy az idősebb vagy előkelőbb nők neveit felemlítenők; hasonló eset fordul elő, ha magasrangú egyéneknek a

ház asszonya bemutatja a társalgónőt, gyermekei nevelőjét és nevelőnőjét. Ha a bemutatásoknál kérdés támad, hogy a magasabb állású vagy az idősebb nőé legyen-e az elsőség: nagy körülömbőség között az idősebbet illeti meg a rang felett.

Ha férfit, pl. bálban, a rendezők egyike bemutat vagy maga-magát mutatja be egy nőnek, úgy ez utóbbi nem nevezi meg magát, mert egyrészt fel kell tennie az illetőről, hogy a ki az ő ismerettségét keresi, okvetetlenül tudja kilétét, másrészt pedig egy nő, mert *nő*, a legmagasabb állású férfival is egyenjogú tagja a társaságnak.

Az, ki magát valakinek bemutatja az illető iránt figyelmet tanusít. Ennélfogva a legnagyobb udvariatlanság volna, a bemutatást készakarva megghiúsítani, talán elfordulás, vagy másfelé figyelmezés által. Az sohasem illetlenség, ha az ember társaságban bemutatja, vagy bemutatattja magát, ellenben ezen társadalmi szabály elmulasztása által könnyen megsérthetünk valakit.

Uton, vasuti kocsikban a bemutatás tetszés szerint megy, minthogy itt minden társadalmi kötelék s kötelezettség hiányzik. Ha a társalgás folyamában tapasztaljuk, hogy utitársunk műveltségére, állására nézve hozzánk hasonló, valamint finom modora és barátságos előzékenysége rokonszenvűnket megnyerte; úgy az ifjabb utitárs engedelmet kér a maga bemutatására: »Engedje meg uram, hogy magamat bemutassam, én N. N. vagyok« ... Vagy, engedje meg uram, hogy névjegyemet átnyujthassam.« A becsülettudás úgy hozza magával, hogy az ily módon megszólított szintén nevezze meg a nevét, vagy cserélje ki névjegyét, és pedig mielőtt az átnyujtott névjegyet vizsgálat alá vette volna. Azonban, ha valaki nem ismerteti meg magát, abban sincs semmi különös sértés, mert uton lehetnek döntő okok ismeretlen voltunkat megőrizni.

Ha kávéházakban, étkezőkben, nyílt sétányokon stb. a már összecsoportosult ismerősökhöz új egyén érkezik, hogy az illetők közül valamelyiket, mint ismerőst köszöntse, úgy a jövevény fejezi ki előbb

azon kívánságát, ha van a társaság tagjai között előtte ismeretlen — hogy bemutatassék. Különben a megszólítottnak a kötelessége, felszólítás nélkül is bemutatni a jövevényt, azután a jelenlevőket sorban megnevezni.

Tehát a fent elmondottakat ismételjük röviden: a mint az emberek a véletlen vagy üzleti légkörből a társasélet keretébe lépnek, kölcsönös, és pedig névszerinti személyes bemutatás elkerülhetetlen, mert többnyire ezáltal jő létre a társadalmi érintkezés.

Nálunk azonban a bemutatás nem vétetik olyan nagyon szigorúan, mint külföldön. Különösen meghívott vendégek, akár vannak egymásnak bemutatva akár nem, a meghívás által az egybegyűlt társaságnak már egyenjogosult tagjai.

3.

Az ember magatartása általános-
ságban.

Azon tulajdonságok összegét, mely külsőleg a művelt embert elárulja, rendszeren a »magatartás« szóval fejezzük ki. Magatartása e dologban jó vagy rossz volt; magatartása a társasággal, jó barátaival, ellenségeivel szemben nemes, elnéző, lenéző, helytelen stb. szokták mondani. És mindez körülbelül jelenti: N. N. jól nevelt, művelt ember, a kiváló társaság méltó tagja, igaz barát, nemes ellenség, kinek társaságát keresnünk érdemes — vagy... mindezeknek ellenkezője.

Ez elnevezés onnan ered, hogy az embernek a tartására az erkölcsi tu-

lajdonságok igen nagy befolyással vannak. Elfajult erkölcsű ember, a ki talán a bűnökre is hajlandó: sohasem bir ama lelki derűtséggel, mely az egész test állására kihat. A szellemi tehetségeknek vajmi kevés dolguk van a tartással, ez az érzelmek kifolyása. Szűk látkörű embernek, kiről a társaság tagjai tudják, hogy világdöntő eszmékre aligha képes, mégis gyakran jobb külső tartása van, mint a legszellemesebbnek. Sőt ez utóbbi néha könnyen elhagyja magát. Éppen, mert nála az ész munkássága jó előtérbe, mert ő érzi szellemi fölényét, keveset törődik az élet formásaival s keveset ád azokra. És itt pedig határozottan tévedésben van, mert az embernek csak egy nagyon kicsiny része bir oly valódi magas szellemi műveltséggel, hogy másoknak lelki nagyságát értékelni bírja és a külső formaságot nem veszi figyelembe; a nagyobb rész a külsőségek után itél és így könnyen háttérbe szoríthatja a legszellemesebb embert is olyan valaki, a ki a társaságban ügyesebben tud mozogni, s az ott kövendő szabályokat jól ismeri.

A jó tartás nagyobb részben a megfigyelés és utánzás, a szokás és önuralom eredménye. Ha a nevelésnek arra kell is törekednie, hogy az illem és becsülettudás minden szabályát úgy sajátjává tegye az embernek, hogy azok egymásra hatva s egymásból kifolyólag ama harmonikus hatást gyakorolják, melyet mi mívelt, tapintatos mondornak nevezünk; még sem képes a nevelés egyedül, a társaság segítségével nélkül jó magatartást adni. Ezt csak a társaság adja meg, de természetesen azok nagyon könnyen elsajátíthatják, kiket a helyes nevelés már előkészített.

A jó magatartás kellemet kölcsönöz, férfiak és nők előtt kedvessé teszi az embert és kitüntetést eredményez. Azt elérhetni pedig nagyon egyszerű dolog. Figyelje meg az ember először magát, aztán másokat. Az összehasonlítás nemsokára kimutatja, hogy hol hiányos, hol kell azon változtatni, javítani, és ezen megfigyelésnek és javításnak szigorú következetességgel való keresztülvitele által a jó magatartás csakhamar második természetünké válik. Mentül szorgalmasabban lá-

togatjuk a jó társaságokat, mentül gyorsabban forgunk mívelt emberek között, annál gyorsabban érjük el a kívánt czélt.

Megkísértsük-e magyarázatát adni annak, hogy hát mi az a magatartás voltaképpen? Tulajdonképpen ezt közelebbről meghatározni nem is lehet. Sokkal könnyebb lesz olyan példákat — de azokból is csak keveset hozni fel, melyeket a jó magatartás kizár.

Fiatal hölgyek például ülés közben testöknek szabad tartást engedjenek, ne támaszkodjanak a szék támlájához. E kényelmet csak a már előbbrehaladott koruk engedhetjük meg, mikor a test már támaszra szorul. Éppen így nem illik fiatal leányoknak, hogy oly móddal üljenek a szék szélére, hogy az előre billenvén hintálózzék. Kiállhatatlan, bár gyakori szokás a lábakat keresztbetenni, ezt sohasem volna szabad fiatal leánynak megtennie. Nemcsak hogy nem szép, nemcsak ferde tartást ad az egész testnek, hanem illetlen helyzeteket is idéz elő a nélkül, hogy a fiatal leány észrevenné. Nyilvános közlekedéseknél, mint pl. omnibusokban,

vasuti waggonokban stb. a szabad átjárást akadályozza, és másokat terhel. Még a legbizalmasabb körben is üljön a fiatal leány egyenesen. A pamlagon henyélve fogadni el férfiakat még fiatal asszonynak sem szabad, annál kevésbbé fiatal leányoknak.

Ugyanez áll az ifjakra nézve is. Ezek se vessék meg a hátukat, és általában mindig ügyeljenek az illedelmes helyzetre ülés közben. Joggal vonja magára az ifjú a műveletlenség czímét; ha nők jelenlétében a széken lovagol és társalgás közben kezét a nadrágzsebébe dugja. Felkönyökölni az asztalra: paraszt; fejét karjára támasztani: illetlen; a lábát lógázni: könnyen lehet másoknak alkalmatlan; hasonlóképp' alkalmatlan minden felesleges zaj, mint például halk trillázás, az ujjakkal dobolás; szintén ovakodni kell a fejek összedugása és sugdosódástól vagy összevetégléstől. Ez utóbbi azon gyanút ébreszti, hogy a társaságban nevetnek ki valakit vagy valamit, és ezzel másokat a legkínosabb zavarba ejthetnek. Ha valakinek valami mondanivalója van, vagy

pár szót akar valakivel váltani, a melyeket másoknak nem kell meghallani, úgy mindig adódik alkalom arra, hogy az ember másod- vagy harmad-magával félre vonuljon valamely ablakmélyedésbe, vagy egy félreeső szegletbe. Ez által senki sem fogja magát sértve érezni, különösen ha az illetők komoly arczkifejezése elárulja, hogy az egész társalgás ügyleti vagy üzleti dolgokról foly. Dohányzóknak nem illik szivarral a szájukban beszélni. Ez női társaságban ép úgy illetlen, mint férfiak között, mert mindig tisztelet hiányra mutat az illetők iránt.

A terembe vagy társaságba lépő fiatal ember nyugodt, kellemes magameghajtása is nagyon figyelmet érdemlő ügyesség; — de még sokkal nehezebb ennél az ügyes, biztos távozás.

Mindezen dolgok elősorolását még nagyon meghosszabbíthatnók; de most legyen belőle elég.

Mindezek olyan formaságok, melyeket elsajátítani s illetőleg elkerülni kell; az utóbbi esetben ezek nem egyebek, mint megszokások az eddigi környezetből, és

a melyek önmaguktól elmosódnak, elmúlnak, mihelyt valaki azon társaságot, melyben forog, gondosan megfigyeli. Az úgynevezett sans gêne nem egyéb, mint a családi vagy baráti körben reánk tapadt szokások átvitele a társaságba, ami mindenestre kerülendő.

Még különösen arra kell az olvasó becses figyelmét felhívnom, hogy a nőknek nagy befolyásuk van a férfiak magatartására. A férfiak szabadabb magaviseletének rendesen a nők az okai. Nem értették eleitől kezdve, finom tapintattal minden legkisebb illetlenséget száműzni és gyökerében elfojtani, és aztán ne csodálkozzanak rajta, ha utoljára olyan szabad hang válik uralkodóvá, mely éppen nekik legkellemetlenebb. Mert a társaságban uralkodó hangulat és magatartás ragadós, és a könnyelmű hang, mint tudjuk, sokkal ragadósabb, mint a szigorú. Az ember nagyon is hajlandó a békónak látszó dolgokat magáról lerázni. De hol a zárt, és minden könnyelműséget kizáró illemszabály szigorúan meg van tartva, ott csakugyan megközelíthetetlen, és semmi ujon-

nan érkező idegen elem nem üthet rajta rést. Itt egyesekre nézve a formaság szilárd válaszfal, és kétséget sem szenved, hogy erre nézve a nőknek döntő befolyásuk van.

De nem csak a társaságban, hanem a magánéletben egyesekre is érvényesítheti befolyását a nő, és ez előtt minden mívelt férfi feltétlenül meghajol. Nagyon míveletlen, durva és nyers embernek kell annak lenni, a ki csak kísérletet merne is tenni arra, hogy a becsülettudás és előzőkeny figyelem korlátait át szakítaná, mindaddig, míg a nő az illő magaviselet korlátain belül mozog. Ez áttörhetetlen nimbuszsal környezi őt. Akaratlanul is ugyan e hangot követi a mívelt férfi is, és távol van tőle azt rossz néven vagy sértésnek venni, ellenkezőleg egy ilyen nő csak emelkedik becsülésében, és a becsüléstől a rokonszenvhöz már csak egy kis lépés kell.

A férfiak pedig vegyék tekintetbe, hogy helyes magatartásuk példányául legalkalmasabb egy finom míveltségű nő. Ennek nemesbítő hatása különösen olyan

férfinál bizonyúl be fényesen, ki maga is érzi, hogy a körülményeknél fogva nevelése nem lehetett oly kitűnő, és hiányzik nála a könnyed finom modor és a jó társaságban való biztonság. Finom modorú mívelt, nemes nő körében gyorsan, jobban és legbiztosabban művelődik, mint bár mily más módon. »Semmi sem képes«, mondja Knigge, »az ifjú műveltségének a tökély koronáját megadni, mint erényes és nemes nők társasága.«

Ezerszer volt már eset reá, hogy az üzleti világban is a jó magatartás elhanyagolása döntően hatott az illetőnek egész jövőjére. Nem hiában keresik a nagy üzletek tulajdonosai üzleti utazókúl az olyan jó magatartásu egyéneket, kiknek föllépésük, megjelenésükhöz bizalommal vannak, hogy mindenféle jó hangulatot gerjesztenek maguk iránt és így első helyen üzletük czéljait mozdítsák elő.

De nagy hiba volna azt képzelni, hogy a jó magatartásra csak a társaságban törekedjünk; de a szűkebb otthonias körben azt teljesen nélkülöznünk lehet. Ez éppen nem úgy van. Férj és feleség, test-

vér testvér között, nagybátya szemben unokahugával... vagy még a miféle családi összeköttetések vannak — tartsuk fenn a jó magatartást — azaz a finom, tapintatos modort a legnagyobb bizalmasság közepette is. És pedig kinek-kinek egyéniségéhez mérten. Szerénység, tartózkodás a nők részéről, udvariasság és gyöngéd figyelem a férfiak részéről egymás iránt épp' úgy, mint idegenek iránt. Azt se feledjük el, hogy amaz abszolút barátság, mely nő és nő, férfi és férfi között fennállhat, és a mely a tartózkodás korlátait sok tekintetben lerontja — férfi és nő között nem jöhet létre soha, még ha egymáshoz a legbensőbb rokoni viszonyban vannak is.

A férfiak barátsága sokban elnéző és a jó magatartást nem veszi oly szigorúan; pedig ez téves nézet, mely gyakran magukon az illetőkön boszulja meg magát legjobban. A barátság a vélemények és nézetek összhangzásán alapszik; hanem arról már minden kor más-más nézettel bír; ezért köt az ifjú gyorsabban barátságot; a szív nem ismeri még a csalódáso-

kat és a jellemelek könnyebben egymáshoz simulnak. Innen van, hogy ifjúkori barátság tartósabb, még ha helyzetök az életben különböző is — mint az érettebb korban, kötött barátságok. — Nem ritka eset azonban az ellenkező is, mely tény újabb bizonyossága annak, hogy barátságnál nem elegendők a szív érzelmei, hanem szellemi tekintetben is összhangzásnak kell lenni. Senkinek sem jó barátságot kötni olyan emberrel, kit házikörébe nem vezethet be. E szó »barát« olyan jogokat kölcsönöz, hatása gyakran oly határozott és biztos irányt vesz föl, különösen fogékony kedélyekre, hogy egy barát megválasztásában senki sem lehet eléggé elővigyázó. Igaz, hogy a férfi elég erős jelleműnek érezheti magát más oly férfiak társaságába is jární, kiknek ismeretségét azonban családjától távoltartani helyesnek talál. De még azon esetben is, ha bir valaki annyi szellemi erővel és szilárd jellemmel, hogy az ilyen társaság nem gyakorol reá káros befolyást, mégis sok kellemetlenség eredhet az ilyen ismeretségekből; sőt a tisztességes emberre kárt és szerencsétlen-

séget hozhat. Az üzleti összeköttetéseken kívül a férfi, a családapa még szórakozásaihoz is olyan embereket válasszon társakul, kiket a világ előtt bátran bevallhat, és ezek akkor műveltségökre nézve hozzá hasonló emberek lesznek, kikkel szemben a becsülettudás törvényeit föl kell tartania. Jó magatartás azonban barátok között is szükséges, és hogyha ezt ismerőseink valamelyike körünkben vagy családunk körében elhanyagolja, akkor meg lehetünk győződve, hogy az illető más emberek közé tartozik, nem hozzánk illő, és helyesebben tesszük, ha a köztünk lévő barátságos viszonyt felbontjuk.

+

Egy fejezet a beszédről és
hallgatásról.

A hallgatás művészete.

Beszélni ezüst, de hallgatni arany! tartja a régi közmondás, melynek igaz voltát az emberi élet mindenkor bebizonyította. Ki az emberekkel érintkezni és pedig kellemesen érintkezni akar, az mindennek előtt tanuljon meg hallgatni. Hasonló mértékben tanulja meg az, ki az emberek között előrehaladni akar, valamint az is, ki jövője miatt a társaságra és az azzal való érintkezésre van utálva.

Itt természetesen nem az általános hallgatásról van szó, mert ki a jó társaságban helyét elfoglalni akarja, az éppen ne legyen szóban szegény, sem röviden ne felelgesen arra, a mit mások tőle megtudni akarnak. Ellenkezőleg a jó társalgó tudjon kellemesen csevegni, különben szűk látókörű ember gyanújába esik. A nyelv által bizonyíthatja be műveltségét; a kellemes beszéd művészete, értelmes, kielégítő feleletei ügyes és kellemes társalgású emberré teszik, és ez az, amit a főntebbi közmondás mond, ha a beszédet az ezüsthöz hasonlítja. De a hallgatás arany, azaz hallgatni a kellő helyen és kellő időben; és a hallgatás ezen nemére szert tenni a nagy művészet.

Egyik előbbi fejezetünkben iparkodtunk kimutatni, hogy mily nagy mesteriség valakinek a beszédjére figyelni, de valódi művészet a figyeléssel párosult hallgatni-tudás. Hányszor fordult elő az életben, az az eset, hogy egy meggondolatlan, egy elejtett szó nagy nyomorúságot idézett elő, sőt az illetőnek egész pályáját tönkre tette. Már maga a biblia is azt

mondja: »Minden ember serény legyen a hallásban és lassú a beszédben« és ez az életbölcsesség oly igaz, hogy mindenki, a ki a világba lép és a társaságban forog: tettei zsinórmértékül választhatná. A társaságban sokat beszélnek, ki azt meghallgatni bírja és mégis hallgatni képes, az uralja a helyzetet, mert a többiek felett fölényt biztosít magának.

A mit a társaságban beszélnek, az jó részt közönyös, aprólékos dolog, leginkább egyénekre, és azok viszonyaira vonatkozik. Fájdalom az emberi természetnek egyik különös tulajdonsága, hogy nagyon szeret a szomszéd háza előtt seperni, és a maga dolgairól meg ezalatt örömet megfeledkezik. Ez az ösztön többé-kevésbé minden emberi kebelben megvan; de éppen az a művelt társaság ismertetője, hogy ezen ösztönt elfojtja, és egyuttal mindenkitől, ki körében forog, és magát hozzászámítja, iparkodik ezen bizony nem dicsérendő tulajdonságot lehetőleg észre nem vétetni. Ne vessék szemünkbe, hogy a legjobb társaságokban is bő aratásuk van a rágalmazó nyelveknek — ez nagyon

is igaz; de az is tény, hogy e vád a társaságnak csak egyes tagjait bélyegzi meg, és hogy a nagyobb rész e faját a fecsegésnek daczára magas állásnak vagy műveltségnek mindenesetben a becsülettudás ellen való véttségnek találja. És pedig teljes joggal.

Ama jellemvonás különösen a nőknél lép előtérbe; legalább általánosabb, mint a férfiaknál. Mesélgetnek, kérdezősködnék a világért sem részvéttől, hanem kíváncsiságból. Pedig e két érzelem között roppant különbség van. Ki valamely dolog iránt érdeklődik, részt vesz abban, az inkább a dolog állásáról közelebbről meg akar ismerkedni, tisztában akar oly dolgokkal lenni, melyek őt nyugtalanítják, okulni akar azokból, és magának szellemi megnyugvást szerezni. A kíváncsi ellenben magával a dologgal nem törődik, őt csak az egyén érdekli, ki azon dologgal összeköttetésben áll, bírálgatni, elitélni akar, hogy aztán mellét verve a farizeussal, felkiálthasson; Köszönöm Istenem, hogy nem vagyok olyan, mint ama publikánus!

A kíváncsisággal rendszerint párosan

jár a káröröm, ha baj van; és az irigység, ha valaki boldogul. A kíváncsi felebarátainak legbensőbb viszonyait kifürkészi, nem azért, hogy annak tanácssal és tettel szolgáljon, hanem hogy azt zavarba hozza és gyönyörködjék annak kínos vergődésén. A kárörvendő örömet ülteti embertársait a gyóntató székre, vallatja őket, hogy aztán hátuk megett örömmel dörzsölhesse kezeit; igazán sok ember kérdezősködik tőlünk, hogy végehossza nincs, föltevéseivel, látszólag barátságos megjegyzéseivel kicsalja minden titkunkat. Ilyen emberektől óvakodjunk minden körülmények között. Felismerhetők igen könnyen. Kérdéseik rendesen olyan dolgokra vonatkoznak, melyeket örömet elrejténék, melyeket mi legbensőbb tulajdonunknak tartunk és nem szeretnők a tömeg tekintetének és bírálatának kitenni. De mert ezek az emberek tudják, hogy az nekünk kellemetlen, azért kérdezősködnek, zavarba akarnak bennünket hozni, hogy vagy mentséget vagy ürügyet keressünk, a valóság elpalástolására, hogy ők azután annál jobban játszassák a farizeust.

A valódi művelt ember, az igazi barát ki fogja kerülni különösen az ilyen kérdezősködéseket, a nélkül, hogy őt személyünk vagy dolgaink iránt közönnyel vádolhatnók. Részvété tán annál mélyebb éppen, mert fél, hogy fájdalmat okozna, vagy legalább kellemetlen érzést keltene, azért nem kérdezősködik. Igazi művelt ember, kit a finom tapintat vezérel, a kérdést, mely szívén fekszik s melyet tenni akar másoknak, először magának teszi fel, és ha érzi, hogy az őt zavarba hozná, ha valaki hasonló körülmények között ily kérdést intézne hozzá, bizonyosan óvakodni fog nekünk is föltenni.

Ez az egyik ága a helyes hallgatás művészetének.

De van még egy másik neme is a kíváncsiságnak, melynek nem az a célja, hogy a mások kínos helyzete következtében magukat magas polczra emeljék. Sok esetben a kíváncsi csak azért hall, hogy azt tovább adhassa, fecseghessen és ez által többek előtt kedveltesse magát. A jó társaságban is vannak egyének, kik élő krónikákul tekintetnek, kik mindenki-

ről és mindenki viszonyairól kimerítő értesítést adhatnak, kik mindig minden eseményt tudnak, és a kikkel csak pár perczig kell beszélünk, hogy ilyféle társalgási anyaggal bőven el legyünk látva. És minthogy a társaságnak olyan tagjai is vannak, kiknek az ilyesmi tetszésükre van, úgy sikerül az ilyen embereknek némelyek előtt magukat nélkülözhetetlenné tenni, de — kedvelté? Látszólag talán de igazán kedvelté, szívesen látottakká bizonyosan nem. Hátuk megett mégis csak mindenki vállat von a »szószátyárok« felett, és óvakodik a közelebbi ismeretségtől, nehogy ő rájuk is kerüljön a sor. Mert ezt általános igazságul fogadhatjuk el: Ki nekünk, másokról könnyelműen, vagy készakarva rosszat beszél, az rólunk is épp' oly kiméletlenül fog mások előtt nyilatkozni, mert csakugyan az ilyen hırhordás semmi egyéb, mint rosszat mondani másokról.

Fájdalom nagyon sok ember van olyan, kinck valamely hallott hír az oldalát fúrja ki. Nem hagyja őket nyugodni, míg el nem híresztelik az ujságot. Külö-

nösen nem maradhatnak addig, míg mind-
azt, mit »négy szem közt« hallottak szin-
tén a legnagyobb titokban egy harmadik-
kal nem közlik. Mindenki tudja, hogy ép-
pen ezen alakban valakinek a füleibe sú-
gott valami leginkább alkalmas és ingerel
a továbbításra, és hogy nincs biztosabb
út az újdonságok közzétételére, mint négy-
szem közt megsúgni. A mi a titok pe-
csétje alatt adatik tovább, az csakhamar
mindenki titka.

Mindezeket az indiskrét — szó-
szátyárság — elnevezés alá szoktuk csoport-
osítani, és az ilyen lelketlen vagy köny-
nyelmű fecsegőktől óvakodjunk, mert azok
valóban veszedelmesek. Nemcsak tanácsos,
hanem okvetetlenül kell is az ilyféle szo-
kásokkal bíró emberektől óvakodnunk;
ezek nem tisztességes emberek, és sokkal
hátrányosabbak lehetnek reánk nézve,
mint nyílt ellenségeink. Hanem mi őriz-
kedjünk azokat utánozni, szoktassuk ma-
gunkat szilárd elhatározással ahhoz, hogy
a mit nekünk elmondanak, azt mi ne ad-
juk odább. Nemcsak azért, hogy mindenki
óvakodjék a pletyka ember elnevezéstől,

hanem azt sem tudhatja, milyen nagy felelősséget vállal magára. Az ilyféle hírek az illetőkre nézve többnyire kedvezőtlen tartalmaznak, és rendesen való és valótlanból vannak összekeverve; minthogy mi ezeket nem különböztethetjük meg, de egy harmadiknak azonban nagy kárt okozhatnak úgy könnyen olyan helyzetbe juthatnánk, akaratunk ellenére, hogy hírhordásunkkal valakit szerencsétlenné tehetnénk. Ezt pedig minden jóra való ember igyekszik kikerülni.

Mint ahogy mások szavainak terjesztésétől tartózkodjunk, úgy ne éljünk vissza a bennünk helyezett bizalommal, s ne fecséjük ki egyik-másik jó barátunk terveit, szándékait. Ki magának tervet alkot, az nem akarja azt az egész világgal tudatni, és ha nekünk elmondta is, barátságából, bizalommal tevő, szólt mint barát barátához, hogy meghallgassa véleményünket, és részt venni enged bennünket reményeiben, számításaiban, mert a szív teljességéből szól a száj. E tervek elárulása érzékenyen megkárosíthatja barátunkat, talán terveit végkép tönkre teheti és meg-

semmisítheti. De tegyük fel, hogy szószátyárkodásunkkal nem tettünk másoknak kárt; de mindenesetre visszaéltünk a bennünk helyezett bizalommal, és megérdemeljük, ha barátunk ezután elkerül, sőt megvetését érezteti velünk.

Nem kevésbbé kényelmes dolog a hivatlan tanácsadás. Nagy csomó ember van, kik minden dolognál rögtön kéznél vannak tanácsadásukkal, akár kell, akár nem. Ők másoknál mindent jobban tudnak, azt hiszik, hogy mindenbe belebeszélhetnek, még olyan dolgoknál is, mihez semmit sem értenek. Ilyen, a saját véleményük szerint csálhatatlan, okos emberek a legkiállhatatlanabb tagjai a társaságnak; ez a hivatlan tanácsadás csak egy másik alakja a kiméletlenség és plctykavágyó kíváncsiságnak.

Ha az ember tanácsát egyenesen ki nem kéri, úgy hallgasson; ha pedig ez történik, akkor a legnagyobb vigyázattal és meggondolással tanácsoljunk. A tanácsot kérő tiz esetből, kilenczben már el van határozva, hogy mit lesz teendő, és kérdése talán nem is egyéb, mint forma,

melyben terveit, mik bennünket nem érdekelnek, velünk közölni akarja. A mi tanácsunk ily esetben csak felelet, melyre az illető ügyel is, nem is; vagy pedig csak ürügyül használja, hogy gondolatát előtűnk bővebben kifejtse, erről rögtön meggyőződhetünk, hogy az illetőnek éppen nincs a mi tanácsunkra szüksége.

De még akkor is nagyon vigyázzunk, ha a tanácsot kérő, csakugyan őszintén, kétségei eloszlatása végett jó hozzánk tanácsért. Talán! Azonban még ehhez is fér egy nagy kérdőjel. A tanácsot kérő rendesen elhallgat valamit, talán éppen a leglényegesebbet, hogyan adhasson itt valaki igazán jó tanácsot? Itt is fogadni lehet rá, hogy határozottan olyan tanácsot kér, mely az ő elhatározásával megegyez és másféle tanácsot nem fogad el. És ilyenkor a legjobb szándékunk mellett is neki használhatni, könnyen megsérthetjük. Sőt megeshetik, hogy önzetlenségünk mögött ravaszságot sejt, vagy őszinteségünkben rejtett roszakaratot, viészás helyzetbe jutunk vele szemben és őszinteségünket kiméletlenségnek kereszteli el.

Ki valamit tervez, az a kivitelt és a netaláni következményeket számítsa ki maga; vessen minden tekintetben önmagával számot; mások ritkán adhatnak neki terveiben elfogadható tanácsot, ez okból inkább ne is kérje. A tanácsadás-hoz rendkívüli tapintat és gyöngédség kell, és csak okos dolgot mivelünk, ha mások részéről irányunkban nem tételezünk fel oly magas fokú gyöngédséget. És valóban ritkaság is oly igaz barát, ki teljes önzetlenséggel gyámolíthatna bennünket, jó tanácsával. Ki nekünk tanácsot adhat, annak a körülményeket egészen jól kell ismernie, és ki biztosíthat bennünket arról, hogy bizalmunkkal nem történik visszaélés, és egész tervünk ez által nem dől-e dugába? Tanácsot kérni tehát épp' oly gonosz dolog, mint tanácsot adni, és ugyanannyi elővigyázat szükséges hozzá. Mint annak, kitől tanácsot kérnek, vigyáznia kell, hogy őszinte jó akaratát félre ne magyarázzák, úgy a tanácsot kérő is gondolja meg, ki az, kihez teljes bizalommal tanácsot kérni megy, nehogy kára legyen belőle.

De tegyük félre mindezen eshetőségeket, és képzeljük el, hogy a legjobb akarrattal és meggondolással adtuk meg a kért tanácsot, és hogy ezt csakugyan követték is. Ekkor két eshetőség van: a dolog vagy jól vagy rosszúl üt ki. Ha rosszúl üt ki, akkor mindennek mi vagyunk az oka, kire az egész felelősség járul, mert csak a mi tanácsunk okozta, hogy nem ütött ki a dolog kedvezően, ha azt nem követik okvetetlenül sikerül. . . . Kinek a legnagyobb baja az most? Mindenesetre a mienk, legalább erkölcsi tekintetben, és ha nem érezzük is magunkat hibásnak, ha be tudjuk is bizonyítani, hogy a baj nem a mi tanácsunkban, hanem egészen másban keresendő, akkor is bizony elég kellemetlen, hogy ezt még először bizonyítgatnunk kell, és még nem is lehetünk a felől egészen biztosak, ha vajon elhiszik-e mások vagy nem; a tanácsot kérő maga már nem hiszi el, és így ellenséget csináltunk magunknak, ez az egész tanácsadásnak haszna. — Ha pedig tanácsunk folytán sikerülni talál a dolog, akkor ismét biztosak lehetünk felőle, hogy azt

nem a mi tanácsunk okozta, ha mi meg vagyunk is ez ellenkezőről győződve. A legtöbb esetben nem ismerik azt el, a hála ritka madár lett a föld kerekiségén, azaz esztelen, ki arra számít. De még ha az illető el is tudná ismerni, hogy a sikert egyenesen nekünk köszönheti, akkor meg a szerénység azt hozza magával, hogy minden köszönetet elhárítva magunktól, ne tulajdonítsuk magunknak a siker érdemét, és különösen ne dicsekedjünk ezzel mások előtt; ezen önzetlen magunktartásával egy jó barátot nyernénk és okvetetlenül ez ér legtöbbet.

P á r s z ó a c s e v e g é s r ől.

Új mellém a kandallóhoz,

Fel van szítva melege.

Kisfaludy.

Jól beszélni művészet; de kedvesen elcsevegni mindenesetre szintén az. Sokan, kik a tudomány gazdag kincsét birják, kik egyes esetekben a legnagyobbat tudták előállítani, mire csak az emberi szellem képes, nem tudnak egy negyed óráig kedvesen elcsevegni. És éppen a társaságban

van nagy becse ennek a tehetségnek, hát nem szolgál-e másoknak kellemes mulattatására?

A csevegés azonban ne legyen valahogy a szószátyárkodásnak csak egy másik neve, és soha se keletkezzék belőle kellemetlenség senkire nézve sem, éppen nem egyenértelmű a kellemes csevegés az emberszólással. Kizár minden szeretetlen gáncsolódást; nem akarja az emberek gyöngeit feltárni és nevetségessé tenni, sem túlbuzgóságból keresztyéni jóakarattal tarkatgatni, nem; a csevegésnek nincs más ezélja, mint másokat mulattatni, azokkal az időt kellemesen eltöltetni, és a jelen-voltakban azon sajnálatot ébresztetni, hogy nem hallgathatják tovább és nem vehetnek benne még tovább is részt. A kellemes, kedélyes csevegést előidézni és folyamatban tartani tudó háziasszony bizonyos lehet vendégei elismeréséről.

Ha az ember társaságba megy, úgy az legtöbb esetben szórakozás céljából történik, vagy legalább, hogy változatoságot élvezzen a házon belül lefolyó mindennapi élet után. Társaságban az ember

mulattatni s nem taníttatni óhajt. Éppen ezért ott a legtudósabb emberek gyakran a leguntatóbbak, könnyen elfelejtik, hogy nem a tanári széken, vagy a felolvasó asztalnál ülnek, s előttük nem a tanuló serege figyel, hanem a társaságnak olyan tagjai, kiknek napi teendőik és küzdelmeik után enyhülésre, szórakozásra és felvidulásra van szükségük. Tudományos vitatkozások tehát csak a legszűkebb baráti körbe valók s nem igen alkalmasak általános érdeklődés ébreztetésére. Az egyik érti is nemis a felvetett kérdést egész mérvében, és unatkozik a mellett, mely talán másiknak éppen életcélját képezi; a harmadik úgy találja, hogy kedvencztárgyát nem méltatják eléggé, nem érdeklődnek iránta, — szóval tisztán tudományos, politikai vagy vallásos kérdések fölvetése legkönnyebben vitát idézhetnek elő és különösen társaságban, hol minden vitatkozó fél röstelné a legyőzetést többek előtt, könnyen elidegenítheti egymástól a legjobb barátokat is. Nagyobb társaságokban tehát csak oly eszméket pendítsünk meg, melyekről biztosan tud-

juk, hogy a társaságnak minden egyes tagjánál értelemre, visszhangra talál.

Azonban a csevegés éppen nem zárja ki köréből a tudományt és művészetet, nem pusztán a jó időről, vagy tisztán női társaságban a háztartás kellemetlenségeiről és gondjairól akar értekezni, a csevegés, mint tarka lepke virágról virágra, egyik tárgyról a másikra száll, könnyedén érinti, (tehát nem vitatkozik) a legváltozatosabb és legérdekesebb dolgokat és igazolja a régi közmondást, hogy: »A ki sokat hozhat, mindenkinek juttat.«

De miről folyjon hát a társalgás, ha sem egyének, sem tudományos kérdések nem foroghatnak szőnyegen? No, tárgy van elég, egy társaságban találkozunk feles számmal. Föltehetjük, hogy a jelenlevőknek nagyobb része kedvtelésből jelenik meg és szórakozást keres; valami vidám, kedélyes dolog mindig visszhangra talál. Itt vannak először is a napi események, az irodalom legújabb jelenségei, valami ünnepély, művészeti, festészeti, iparkiallítás, a legújabb színdarab stb. Hiszen tu-

lajdonképpen nem is a *mi* a fődolog, a melyről a társalgás folyik, hanem a *hogyan*. A legcsekélyebbnek látszó dolog is alkalmat ad valami szellemes megjegyzésre, és a helyes tapintat alig észrevehető módon tud egyik témáról a másikra áttérni, a nélkül, hogy a benső összefüggést megszakítaná, valamint ügyesen alkalmat tud nyújtani másoknak is, hogy egy pár találó megjegyzést, kérdést vethessenek föl, melyek ismét új kiindulási pontokul szolgálhatnak. A könnyed társalgás és csevegés tehetsége nem adatott meg mindenkinek, még kevésbbé az, hogy másoknak is alkalmat tudjunk szolgáltatni, hogy hallgatagságukból kilépve a csevegésben tevékeny részt vehessenek. Azonban, legalább kis mértékben ez mindakettő, mindenki által elérhető és pedig a figyelmes odahallgatás által. Ha a társalgás folyamatát kellő figyelemmel kísértük, bizonyosan nekünk is nyújt valami kiindulási pontot és alkalmat valamely helyes megjegyzésre. És ismét figyelmes odahallgatásunk által készítetjük még a bátortalanabbakat is, hogy véleményüket, megjegyzéseiket

nyilvánítsák és így hozzájáruljanak a közös társalgáshoz.

Pedig a könnyed társalgáshoz, a szellemes csevegéshez komoly, alapos tudás szükséges, hogy üres fecsegéssé ne váljék. Általános ismeretek, finom modor, könnyed mozgás és helyes tapintat azon kellemek, melyek alapján valaki kedves társalgású egyén lehet. Valamely csevegés alkalmával egy-egy tárgy nem fejtetik ki alaposan, de helyes megjegyzések által a jelenlevőket általánosan érdekelheti s felvillanyozhatja. A csevegés nem egy előre átgondolt szónoklat, mely már előre is azon követeléssel lép fel, hogy őtet föltétlenül meghallgassák! Ellenkezőleg behízelgi magát szabadabb lénye, sok oldalúsága, könnyed, játszi és mégis találó módja által, melylyel valami témát érint, hogy lepkeként csakhamar valami más virágra szálljon, s ott új meg új érdeket keltsen. Tréfa és komoly, víg és megható nyújtanak benne kezet egymásnak, hogy kölcsönös hatásuk által legnagyobb mértékben vonzóvá váljanak.

Azonban, ha a csevegés sem prédi-

káció, sem tudományos értekezés; de nem is fecsegés, értenie kell a jelenlevők-höz alkalmazkodni, nehogy üres, felületes beszéddé váljék. A legkomolyabb tárgyakról cseveghetünk, a nélkül, hogy azok méltóságát megsértenők.

Tulajdonképpen alig lehet a csevegés lényegét szavakba önteni: legyen az ártalmatlan, de szellemes és nem felületés; pajzán, de nem szabad modorral; értelmes, nehézkesség nélkül; élczes, káröröm nélkül; mulattató és nemcsak kérdés és feleletekből álló; mindezek és még sok ilyféle aprólékosságból kerül ki a vidám, eleven csevegés és társalgás, könnyedén egymáshoz kötött egyes gyűrűkből képezve oly szellemi lánczolatot, mely minden jelenlevőt lebilincseljen.

A társalgással és csevegéssel össze nem egyeztethető ama követelés, hogy a társalgást valaki egymaga akarja vezetni, szellemi tehetségeit fitogtatni, ragyogtatni; időn kívül beleavatkozni az éppen folyó társalgásba, a csevegést, ha mindjárt szellemes módon is kettévágni s több efféle. A csevegés közös birtok, melyben min-

denki részt vehet, bár fonalát többnyire egyesek tartják, kik azt ügyesen vezérelve mindenkinek kellemes szórakozást nyújtanak általa; innen magyarázható meg a háziasszonynak előszeretete vendégeik közül azon egyének iránt, kik kellemes társalgók és szellemes csevegők. Mert az ilyen »nagyon kedves ember.« És igazuk van, a finom modor és a szép előadási képesség varázshatással bír, és valódi hatalom.

Czímezések, megszólítások,
szólamódok.

A megszólítás csak külsőség, a beszélgetés formasága; de mindamellett a társasággal való érintkezésben elkerülhetetlen. A beszélgetésnek személyes jellege van, közvetlen eszmecsere két vagy több egyén között, és ez által különbözik a beszédétől. A művelt modor követeli tehát, hogy a személyes megszólítás beszélgetés közben hangsúlyoztassék és gyakran ismételtessék. Különösen szükséges ez rövid mondásoknál, valamint kérdésekben és feleletekben. Tehát úgy mondjuk »Igen

atyám» vagy »Nem, kedves nénikém», vagy »Mindenesetre, nagyságos asszonyom.« Igen, nem, mindenesetre nagyon szárazon, röviden és illetlenül hangzának. Gyermekeket különösen nem szoktathatjuk erre eléggé korán.

Mielőtt azonban e tárgyat tovább folytatnók, kedves magyar nyelvünknek egy pár sajátságát kell felemlítenem.

Ugyanis az érzékű és hallású ember magyarul ritkán felel »igen«-nel. A német ja, a francia oui, az angol yes, mind helyesen vannak alkalmazva, ha tizszer egymásután mondják is azokat; ellenben a magyar nyelven az igen szó csak akkor használtatik helyesen, midőn valamit *ráhagyunk*, hogy i g e n, ú g y v a n. Különben az igen, mint módhatározó fordul elő pl. igen szép, igen helyesen, igen jól van stb.

A kérdésekre ellenben a ja, oui, yesnek megfelelőleg nem »igent« használunk, hanem a felvetett kérdésnek *igekötőjével* felelünk vissza. Pl. Visszajött már kedves atyja? Vissza. Be van az ablak téve? Be.

Kikapta már a havi fizetését? Ki. Megérkezett? Meg. Eljött? El. stb.

Mint e példákból látjuk, ilyen módon a feleletek (nyelvünk szelleme szerint igen helyesen) még rövidebben ütnének ki, mint a már is rövidke igennel. Ez okból szelidítsük e nagyon szárazon és röviden hangzó feleleteket, annak, kivel beszélünk nyájasan, vagy tiszteletteljesen kiejtett címkezésével, vagy más szók melléhelyezésével. Pl. Visszajött már kedves atyja? Már visszajött. Még nem jött vissza. Bezárta az ajtókat, Ferencz? Már bezártam nagyságos uram. Megérkezett már a posta? Meg, kisasszony, stb.

Van még nekünk egy igen szép címkezésünk, de a melyet az utóbbi században és e század elején élő elődeink az idegent majmolva (mint sok más helyes, tözsgyökeres magyar kifejezéseinket) elhagytak. Isten bocsássa meg nekik, hisz' nem tudták mit cselekesznek!... És ez az »asszony« vagy »asszonyom« címkezés. Vagy talán kevésnek, póriasnak tünnék fel többek előtt e cím? Hát lehet-e nőt magasabban címezni, mintha férje nevét, vagy

czímét adjuk neki? Nem helyezük-e ezáltal a nőt az őt megillető helyre, férje mellé? S a férje nevével vagy czímének hozzáadásával nem ismerjük-e el hallgatólagosan, hogy ő, — a nő — osztályosa férjének küzdelmeiben, legbensőbb életében, osztályosa balsorsában úgy, mint dicsőségében? Vajon a hideg nagysád vagy nagyságod felér-e valaha e czímezéssel: Arany Jánosné asszony? Vajon a férj dicsköre nem sugározza-e be az asszonyt is? És méltán. A nagy emberek dicsőségéből kiható sugarak elárasztják fénynyel egész nemzetüket; de a mi bennök emberi, a mi gyarló, az egyedül a feleségé; ő gondoskodik férjéről, ő ápolja betegségében, ő bátorítja a küzdelem, gond, emésztő bánat kínos pillanataiban. Méltó tehát, hogy osztakozzék annak felmagasztaltatása, annak dicsőségében is.

De ne említsünk a legnagyobb nevek közül példát, maradjunk a mindennapi életben. Vajon a fiatal leány, ki vőlegényét rajongva szereti, nem vágyik-e az azzal való egyesülhetésre; nem azt tartja-e legfőbb boldogságának, ha egymáséi le-

hetnek, minő ellentmondás rejlik tehát abban, ha későbben nem a szeretett férj neve volna előtte a legmagasabb cím?

Úgy szintén azon nők is, kik sok tanulás után, nagy bajjal vergődnek fel önállóságra, állami vagy községi hivatalokra, s céljokat érve nem lennének-e *kitüntetve* az által, ha hivatalos címöket nyernék?

Hogy egyszerre ismét a legmagasabb helyről vegyünk példát: királyasszony! van-e nemzet, a mely szebben tudná megnevezni fejedelmnökjét, mint mi. Königin, reine, queen, mind csak másodrangú egyént, a királynét, a királynak a feleségét tüntetik föl, csak a királyasszony elnevezés adja meg a méltó helyet — férje a király mellett, mint annak elválaszthatatlan társát, értve s értetve; egyenjogúvá, egyenrangúvá tevén őt, a nőt, az ország legelső férfiával.

Azonban mindez magánvélemény és nem akar irányadó lenni, különösen nálunk, hol a címmezések oly nagy szerepet játszanak.

Tehát, hogy semmifelé sértést ne kövessünk el, törekedjünk a hivatalos, szü-

letési vagy társadalmi állását ismerni azon egyéneknek, kikkel a társaságokban érintkeznünk kell, mert vagy kisebb czímet adunk, mint a milyen megilletné az egyént, és ez sértő, vagy magasabbat és ez megnevetséges volna. Nőkkel szemben a »nagysád« vagy »nagyságod« sokszor helyettesíti a hivatalos czímet. Mánási körökben a »mélsóságos« vagy »kegyelmes« is előfordul. Beszédközben használják a »gróf úr« czímezést, bizalmasabb viszonyok között a »gróf úr« még akkor is megmaradhat, ha talán születése vagy állásánál fogva a »kegyelmes« is megilletné.

Császárok és királyok, valamint császárnék és királynék czíme »császári felség« »királyi felség.« Az uralkodó család tagjai: »császári vagy királyi fenség.« Nagyherczegek és fejedelmek »királyi fenség« herczegek »fenség.«

A gróf neje »méltóságos grófné« bizalmasabban »grófnő«, tehát »kedves grófnő.« A gróf leánya: »grófkisasszony« vagy francziásan »comtesse«. A báró neje »nagyságos«, vagy »méltóságos báróné« a

leánya »bárókisasszony vagy baronesse«. A »méltóságos« és »nagyságos« csak az »uram vagy asszonyom« hozzájárultával használják, beszédközben gyakran »nagyságod« vagy »méltóságod« vagy »kegyelmességed« (excellentiád) használtatik, nőknél és férfiaknál; születés után vagy pedig magasabb rangú államhivatalnokok és törzstisztekkel szemben szintén ezek a címzések vannak.

A lelkészt rangjához képest szólítjuk »tisztelendő« vagy (kálvinistáknál) »tisztelletes« »főtisztelendő« úgy szóval, mint írásban. Dékán, superintendes, kanonok, apát, fejedelemasszony »főtisztelendő«; generalsuperintendes, egyetemi rektor »magnificus« »nagyságos« vagy »méltóságos«; püspökök, érsekek »kegyelmes« vagy »excellentiás« a primás »főméltóságú hercegprimás« vagy »főméltóságú bibor-nok-érsek« a pápa »szentséges.«

A miniszter »nagyméltóságú« a szövegben »kegyelmes úr« vagy »kegyelmességed«. A miniszterelnök »főméltóságú.«

Kisebb város polgármestere »tekinte-

tes« a főváros alpolgármestere »nagyságos« a főpolgármester főispáni ranggal »méltóságos«.

Minden esetben, ha magasabb rangúakkal beszélünk, nem használunk névmást (ön), hanem a címet: nagyságod, méltóságod, kegyelmességed, stb. Tekintetes úr, méltóztatik egy pohár bort parancsolni? Kegyelemességed megnézte már a képzőművészeti kiállítást? Mit parancsol az ezredes úr? Parancsolja a méltóságos asszony, hogy a kocsi előjárjon? stb.

Férfiaknál ott használtatik az állás után a cím, hol a születési rang nem magasabb. Majd erről többet a névjegyeknél. Ennyit a címezésekről; szóljunk most még pár szót arról, ahogy ne beszéljünk. Természetesen a társaságos élet szempontjából.

A nem értett kérdésre sohase feleljünk a »mi?« vagy »mit?« kérdéssel, hanem e helyett »tessék?« vagy »hogyan tetszett mondani?« vagy »bocsánat, nem értettem,« stb. Nagyzúri nő a férfiakat neveiken szólítja minden címezés nélkül, vagy

születési címeiken név nélkül. Pl. Kérem Kornis, mondja csak Andrássy. Vagy: jöjjön a gróf, szíveskedjék a báró megmondani stb. De a legnagyobb úrinő is kikerüli a száraz, rövid feleleteket, nyájasan enyhíti a »nemet« hozzáfüggesztvén: »sajnálatomra« »nem tehetem« »nem lehet« stb.

Angliában szigorú következetességgel tartják meg azon szabályt, hogy társaságban nem beszélnek arról, »a mi az asztal alatt van.«

Ha az emberi test részeiről beszélnek, azokat egyesben mondják: »B. kisasszonynak gyönyörű haja, szép kis keze s keskeny lába van.«

Az »izzadság« szó száműzve van végkép, »nátha« »emésztés« stb. emlegetése is csak ritkán engedhető meg. A franczia mindezen aprólékos kellemetlenségekre kitűnő általános kifejezésekkel él. »J'ai mal au coeur« vagy »Je suis mal à mou aise.« Ezeket a magyar is általánosságban szintén mondhatja: »Rosszul érzem magam, rosszul vagyok.«

Fiatal leányok óvakodjanak a diákos kifejezéseket elsajátítani, vagy éppen megszokni: »Abzug«, »lumpoltunk«, »leittuk magunkat« s több efféle.

5.

A férfi és nő a társaságban.

*Vesd ki a barátságot
Az emberek közül,
Nem taládhatsz boldogságot,
E világ összedűl.*

Csokonai.

A férfiak magukviseletének alapja nőkkel szemben a becsülés legyen, melylyel a férfi a nőnek tartozik. A középkorban uralkodó nőcultus ideje lejárt. Ama nevetséges dolog, hogy a lovag imádottjának szépségét bebizonyítandó, a legesztelenebb és legvakmerőbb kalandokra szánta el magát, — és a mely esztelenség Don Quixotban oly remekül és találóan van ostorozva, — a mi időkben lehetetlenné

vált. De a jó mag, mely ama ferde, beteges kinövésnek mindamellett alapjául szolgált, a nők tisztelete — meg van ma is, sőt azon nagyrabecsülés, melyben a magyar nők századok óta részesítettek, határtalanul értékesebb, mint akár a német Rítterek, Minnesängerek, vagy spanyol Don Quixottok kalandozásai.

Igaz, hogy a mi férfaink nagyon, de nagyon ritkán értek rá »Játszi hadban feltűnetni a csatának képeit.« Nem értek rá a zarándokolásra egyik várból a másikba, nők hibátlan szépségét karddal bizonyítgatni. Résen kellett lenni mindig. Német, cseh, olasz, török (mint most is az orosz) felváltva lestek országunkra, mint valami izes prédára. Hazánk földje: egy ezeréves csatatér; történelmünk: egy ezeréves háború. »Isten csodája, hogy áll még hazánk!« mondja a költő, és igaza van. »És annyi balszerencse közt« nem értünk rá szerelmi dalokat zengedezni vagy hallgatni holdvilágos estéken, a várak ablakai alatt; riadóra kellett figyelni minden pillanatban.

Szent és örök törvénye a természet-

nek, hogy minden nagyság, minden nemes és szép csak küzdelem által jöhet létre, és küzdelem által tartatik fenn. Amint a küzdelem megszűnik, maga a tárgy, melyért az előbb még készek lettünk volna vérünket ontani, elveszti előttünk értékét és érdekét s közönynyel tekintünk reá. Mutatkozik e tünemény a nemzetek életében ép' úgy, mint egyeseknél.

Az európai nemzetek életében gyakran volt pihenő. A keleti török tatár-áramlat ellen ott volt védőgátul a magyar. De bennök élt, ébren volt a küzdeni kész erő, melynek alkalmaztatnia kellett valahol, hogy saját magát ne emészsze. És ha nem volt külellenséggel bajok, saját magukat dúlták. Az egyik aztán összevezett a saját trónján, s azon czívakodott századokon át; a másik a vallás ürügye alatt saját maga kebelét marczangolta össze, lemészárolva vagy elüldözve honfiainak jobbjaikat és hetekig tartó vérnászt rögtönözve. A harmadik csodás ábrándvilágba ragadtatta el magát, merész és esztelen dolgokat képzelve és mívelve az imádott nő kedvéért. Ez alatt a magyar harczolt

folytonosan a betörő ellenséggel s nem maradt ideje világra szóló építkezéseket alkotni; de egyúttal ment is volt a beteges képzelgésektől. Harczaiban, küzdelmeiben becsülni tanulta a nőt, ki mindig ott volt mellette, mint őrangyala, mint hű ápolója és segítője. Ápolója és segítője igazán végső perczéig, sőt néha még azon túl is, mert nem egyszer megtörtént, hogy a haldokló kezeiből kihulló fegyvert nő ragadta fel, és jaj volt annak, ki ilyenkor e női oroszlánok elé került, mert addig öldököltek, míg maguk is halva rogytak kedveseik holttestére, nem akartak túlélni azokat.

Igy fejlődött ki aztán Magyarországon az emberi lélek legdrágább gyöngye: a becsüléssel, tisztelettel párosult szerelem. Egyenjogú volt a nő a férfival a harcz és csatán kívül sok dologban, férfi örökös hián fűsítható volt a leány, hogy a vagyont ne örököljék idegenek. Társaságokban a harcz vad fiai hódolattal járultak a nő elé, meghallgatták tanácsaikat még országos dolgokban is. Házaik, váraik kormányzását távollétükben nejeikre bízták.

A gyermekek nevelése pedig csaknem egészen a nőé volt.

Innen van aztán, hogy míg más országokban a Montespan és Pompadourok, Du Barryk és Lola Montezek uralkodtak, addig a mi történetünkben Dobozi Mihályné, Rozgonyi Czeczilia, Szilágyi Erzsébet, Lorántfi Zsuzsánna s Zrinyi Ilona és sok mások alakjai magasúlnak ki.

És valóban azon módról, a hogy egy nemzet férfiai bánnak a nőkkel, biztosan lehet következtetni a nemzet műveltségére. De ugyane szabály áll az egyesekre nézve is. A művelt férfi sohasem fog arról megfeledkezni, hogy kötelessége a nők irányában a legszeretetre méltóbb előzékenységgel viseltetni. Udvariasság, szolgálatkész figyelem legyen irányadója minden nővel, és nem csupán azokkal szemben, kiket a természet kellemes külsővel áldott meg. Oly alkalom, melyben lekötelezőleg viselhetni magát a nők iránt, ezer meg ezer fordul elő, és egyetlen egyet se szalaszson el, ha az előzékeny és szeretetre méltó nevet meg akarja érdemelni.

De itt is a kellő mérték! A túlbuzgó-

ság könnyen megárt nem annyira a férfinak, hanem inkább a nőnek, kinek szolgálatot vél tenni. Gondolja meg jól, hogy a világ a férfit és nőt rendkívül szemmel tartja, és a túlbuzgó szolgálatkészséget örömet más okból magyarázza ki. Nagyon könnyen jöhetnek egyének közelebbi viszony gyanujába ott is, hol pedig ilyeneknek semmi alapja nincs. Pedig az ilyenféle gyanút azután nagyon nehéz eloszlatni, és különösen a nőre nézve nagyon kellemetlen következményei lehetnek.

Magától értetődik, hogy a nő magaviselete olyan legyen, hogy ilyenféle gyanu ne támadhasson, és e tekintetben neki még sokkal jobban kell magára vigyáznia, mint a férfinak. Legyen a nő mindig tartózkodó, úgy magaviseletében mint tartásában és szavaiban, a nélkül azonban, hogy ő is az ellenkező túlságba essék, és kevély arczkifejezéssel vagy jéghidegséggel a férfiak előzékenységét lehetetlenné tegye. Ez nem volna nőies és nem volna összeférő azon udvariassággal, melylyel a nőknek szintén viseltetniök kell a férfiak iránt. A becsülettudás azt hozza magával,

hogy a nő a férfiak által teljesített aprólékos előzékeny szolgálatokat elfogadja. Mindezekért hálás és udvarias a férfi iránt, a nélkül, hogy különösebben kitüntetné, vagy hogy igényt tartana s mintegy követelné ezen szolgálatokat. A nő azonban, bár kiszolgáltatja magát a férfiak által, de viszont nem teljesít körültekintő semmi szolgálatot; pl. kiejtett valami tárgyat kezéből, úgy nem ellenkezik, ha a férfi föl emeli, hogy neki átnyújtsa; ellenben a férfit engedi, hogy leejtett holmiját hadd vegye maga, nem szabad mutatnia, hogy bármi módon forgolódik körülötte.

Bizonyos esetekben föltétlenül elfogadhatja a nő a ránézve idegen férfiak szolgálatait is, mert a férfinak szoros kötelessége nők iránt mindig és minden alkalommal szolgálatkészség lenni és segítségökre sietni, legyenek azok ifjak vagy vének, szépek vagy rútak. Esztelenség volna egy nőtől el nem fogadnia, ha egy arramenő férfi pl. a nehezennyiló kocsiajtót kinyitva, neki kezét nyújtja és kisegíti a kocsiból, ha t. i. inas nincs kéznél. Egyszerű »köszönöm« az egész, a mit a férfi az ilyféle

lovagiasságért várhat, a midőn kalapját levéve meghajtja magát és köszöntéssel távozik, mint ez már művelt emberek között szokás.

Ha valaki a nők közül az ilyen aprólékos szolgálatokat is visszautasítaná, ez túlságos szigorúságnak a jele volna, vagy elbizakodottságra s gőgre mutatna, a mi ilyen alkalommal éppen nincs helyén.

Sértés a férfira nézve, ha udvariasan felajánlott karját a nő visszautasítja és helyette más férfival megy karonfogva. Ha egy ilyen karonfogva haladó pár társaságában egy második férfi is van, akkor, ez a nő másik oldalára megy; de nem nyújtja neki karját, vagy ha ez mégis megtörténnék, akkor a nő köszönettel visszautasítja. Egy nő két férfi karján egyszerűen nevetséges, sokkal inkább, mintha egy férfi vezet két nőt. Ez utóbbi megeshetik tréfából kirándulásoknál, vidám fesztelen együttlét alkalmával, de sohasem sétányokon vagy társaságban.

Általában a férfiak és nők együttlétében sétányokon és az utcán nagyon elkél az ovakodás. Mindig merészség a

nő részéről elfogadni valamely férfi kíséretét, kit csak a társaságból ismer. Ha az illető elég szerénytelen megállítani a nőt, hogy vele beszélhessen, vagy éppen kísérni akarja, úgy találjon a nő mentül előbb helyes ürügyet a távozásra, vagy az illető férfi eltávolítására; és csak kissé ügyes leány is találni fog erre utat-módot, és nem fog hamar zavarba jönni.

Különben e tárgyra, valamint általánosságban a nyilvános helyeken való megjelenésre még visszatérünk és könyvünknek következő részében fogjuk fejtegetni.

Nagy elővigyázat kell a társalgásra nézve is férfiak és nők között, még pedig különösen az előbbiekről. Sok olyasmi, a mi a férfiakat nagyon érdekelheti, az a nőkkel való társalgásban ki van zárva; figyelemre méltó az is, hogy a nők gyöngédebb szervezete a szellemi téren is érzékenyebbé teszi őket, mint az erősebb idegzetű férfiakat. Tapintat és finom érzék kell ahoz is, hogy észrevegyük, mikép a társalgás témája kellemetlen érzéseket kelt. Akkor ne időzzünk mellette soká,

hanem gyorsan és ügyesen tereljük másra át a beszédet. Különben az is igaz, hogy a nők között sokan vannak, kik finomság és gyöngédség színében hiszik magukat feltüntetni, ha a legnagyobb érzékenykedést fitogtatják a beszéd tárgya iránt. Összerázkódnak ha gyíkot emleget valaki, vagy ha e csinos kis állatkát kell meg nézniök. Talán ez csak azért van, hogy idegeseknek látszassanak, mert az idegesség némely emberek előtt, csodálatos! előkelőség jele.

Mindenesetre kerülendőek minden olyan dolgok emlegetése (betegségek, sebek részletezése stb.), melyek csakugyan az idegekre hathatnak, vagy ha bármely körülmény által ilyesmire kerülne a sor, azonnal félbeszakítandó. A nők előtt ellenszenves beszéd tárgyat nem egyhamar bocsátják meg a férfinak és tapintatlanság hírébe hozzák.

A mint a férfi magaviseletére nézve minden tekintetben kerülje a túlzást, úgy beszélgetés közben is óvakodjék a túlságos dicséretektől és bálványozásoktól. Nagy tévedés nőkről azt hinni, hogy min-

dig és mindenféle hízeltetés iránt fogékonyak, és hogy azt szeretik, mentül pazarabban osztogatják azt nekik. Olyan nőnél, ki az üres, semmit mondó hízeltetéseknek is örül, és azok iránt fogékony, könnyen gyenge felfogást, vagy műveltséghiányt és hiúságot tételeznek föl. Jó társaságban ez ritkábban fordulhat elő, mert itt a nők a valódi dicséretet rendesen meg tudják különböztetni a hízeltetéstől, és ezek szerint hoznak ítéletet a férfi felett. És ez bizony rendesen kedvezőtlenül üt ki az illető férfira nézve; mert vagy a nőknek azt kell róla föltételezni, hogy őket műveletleneknek és hiúknak tarja, vagy hogy eddigelé műveletlen nők társaságában forgott, hol ilyenféle társalgással is meg voltak elégedve.

Ne beszéljünk a nők koráról, ne bírálgassuk a jelenlevőket, különösen, ha nem ismerjük azon nő összeköttetéseit a társaságban, kivel társalkodunk. Könnyen megeshetik, hogy szomszédnőnknek éppen legjobb barátnőjét, legközelebbi rokonát vetjük kedvezőtlen bírálat alá. Kerüljünk minden ikérdezősködést magánviszonyok-

ról vagy személyes dolgok után, ez illetlen kíváncsiság volna, mit egy nő sem tűr örömet. Ne terheljük a nőket olyan tárgyakkal, melyek csak szakembereket érdekelnek, vagy csak ezek által érthetők meg. Finom műveltségű leányra nézve alig lehet valami kellemetlenebb, mint ha mindig igen, vagy nemmel kell felelnie, vagy ha éppen semmit sem felelhet, és csak néma szerepre kárhoztatjuk. Ellenben az is nagyon unalmassá válnék, ha a nőket csak az ő körükbe vágó dolgokkal akarnók mulattatni. Tű és cserna, konyha és főző fazék nem valami bájosan hangzik egy férfi szájában.

Ama megjegyzés, melyet a csevegésnél tettünk, itt teljesen érvényre lép. Férfiak és nők körében igen sok dolog jöhet a társalgás folyamában szőnyegre, itt mindig ama viszony és ismeretségi fok jön tekintetbe, melyben az illetők egymással állanak; mentül idegenebbek egymáshoz, annál ovatosabbnak kell a férfinak lenni, minthogy előtte a hölgy nézetei, izlése és ismeretei teljesen idegenek. A művészet és irodalomban fölmerült újdonságok, napi

hírek, rövid megjegyzések az időjárás és annak következményeiről a nő terveire nézve, mint pl. fürdő vagy utazás stb. elég anyagot nyújtanak a társalgásra, — hogy azután élénken, melegebben, vagy hidegen folyják az a társalgás, az az illetőktől maguktól függ.

Szóval a nőkkel való társalgásra kellő gondot fordítsunk. A hang, melyen velők beszélünk, legyen jóságos, könnyed, fesztelen; de mindig udvarias és tiszteletteljes. De a nők is törekedjenek, hogy férfiakkal fesztelenül, zavar és akadozás nélkül, könnyedén tudjanak társalogni és mulatni; tartsák szem előtt mindig azon tényt, hogy a férfiak szivesebben elbeszélgetnek és eltársalognak kellemesen, minthogy csak a külső szépség szórtan bámulói legyenek. Sokszor rövid kis társalgás elég volt már, hogy ama kedvező benyomást, melyet egy szép jelenség gyakorolt, végkép eltörölje. Nem minden nőnek adatott, hogy ragyogó szellemi tehetségekkel hathasson, de tudnia kell mindenkinek a társalgást egyideig folyamatban tartani, és kerülnie kell minden nőietlen kifejezést, mely a férfiban

azon gondolatot ébreszthetné, hogy ez alkalommal egy hajszálnyira is eltérhet a legmíveltebb modortól. Leginkább óvakodjanak fiatal leányok férfiakkal egy vagy más érzelm bonczolgatásába bocsátkozni. Ez a társalgásból kizárandó. A férfi hogyanlétéről — hacsak beteg nem volt tudakozódni nőknek nem szükséges; sőt előbb kérdezni, mint talán ő tevő: éppen illetlen.

Nyilvános együttlétek alkalmával sohasse feledje a férfi, hogy minden körülmények között a nőé az elsőség; menés közben őt kell előre bocsátani. Csak lépcsőn fölfelé megy a férfi elől; lefelé a férfi legfeljebb egy fokkal előbb megy, vagy ha a lépcső elég széles ugyanazon fokon marad; csigalépcsőknél természetesen a szélesebb oldalt engedi át a nőnek. Az udvariasság úgy rendeli, hogy pl. hangversenyben a jobb, kényelmesebb ülést szintén a nőnek engedjük át, vasuti waggonokban a nőnek kell választására bízni, melyik helyet foglalja el örömesebb. És ez eljárás nemcsak ismerősökkel szemben legyen így, hanem minden nővel

kivétel nélkül. Ha kíséri a nőt a férfi, akkor mindig balfelől megy. Ha két nőt kell kísérnie, akkor az idősebb nő megy középen, az ifjabb nő balról és a férfi jobbról.

A köszöntésre még visszatérünk, azonban már itt is megemlíthetünk egyet-mást, a mi éppen a férfi és nő között való társadalmi viszonyra különösebben vonatkozik.

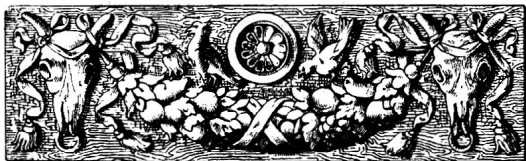
Angliában a nők köszönnek előbb, mintegy mutatva, hogy a férfi közeledhetése vagy nem közeledhetése fölött a nő határoz; nálunk, és a szomszédos nemzeteknél a férfi köszön előbb. Minden esetben a köszöntés sohase fejezzen ki semmi-nemű bizalmaskodást, még közelebbi ismerősök között sem, hanem az mindig a tisztelet jele legyen.

Ha valamely férfi karján egy nőt vezet, akkor fel van mentve minden udvariassági kötelesség vagy aprólékos szolgálattól mások iránt. Figyelme a karján vezetett nő körül összpontosúljon. Azonban nagy udvariatlanság volna más nőket ez alkalommal annyira figyelmen kívül

hagyni, hogy mégcsak ne is köszöntsük őket. Távozásnál a nagykendő átnyújtása, köpeny vagy felöltő feladása s más ilyen aprólékos szolgálatok mind a férfi dolga, ezek s több ilyes szívesen teljesített segédkezések teszik kellemessé a művelt embereknek egymással való érintkezését, és az ilyesmi nem aláz meg senkit, sőt könnyed ügyes mozdulatokra képesít és gyöngéd érzésű szívet föltételez. Ha férfi, közelebbi nőismerősét találja más férfi karján, akkor érje be tiszteletteljes köszöntéssel és tartózkodjék minden további közeledés vagy szolgálatkészség nyilvánításától, hacsak erre föl nem szólíttatik, különben megeshetnék, hogy az illető férfival szemben jöhetne ferde helyzetbe. Különösen óvakodjunk abban az esetben, ha a nőt karján vezető férfi éppen a férj, ha mindjárt legközelebbi ismerőseikhez számlálnak is bennünket. Ilyen alkalommal be kell várunk a férj határozott felszólítását, mielőtt harmadikúl hozzájuk csatlakoznánk. Nem minden férjet érint kellemesen, ha nejének udvarolnak; ezt ő még ismerőstől is rossz néven veheti, annnyival inkább idegen

embertől. Ilyen alkalommal is legbiztosabban vezet bennünket a finom, művelt módor és tapintat, a gyöngéd előzékenység, mely észrevéteti velünk, ha segítségünkre vagy szolgálatkészségünkre egyik vagy másik nőnek szüksége van; nyilvánuljon ez bár csak egy jobb hely átengedésében, egy szék előkerítésében vagy egy pinczér előparancsolásában.

6.

A köszöntés.

Mint a hogy a jó testtartás, és könnyed összehangzó mozdulatok a művelt embert már messziről elárulják, úgy teszi ezt még jobban a köszöntés. A köszöntés módja jellemzi az embert.

Mindenki tudja, hogy a köszöntés módja a különböző népeknél különböző ; az egyik kezet nyújt, a másik fejet hajt ; az egyik nemzetnél az orrukat dörzsölik össze, a másiknál a földre vetik magukat és a port csókolják meg. Egyik olyan nevetségesnek tűnhetik föl előttünk, mint a másik, és mindamellett, mint a milyen fontos a chinaira nézve, hogyan köszönjön a magasabb rangúnak, és hogyan az

alárendelteknek, épp' oly fontos ez reánk nézve is.

Valaki mozogjon bár kisebb vagy nagyobb körben, mindig tudnia kell, milyen a mintaszerű köszöntés. Ez éppen úgy áll a testtartás, mint a magameghajtás módjából. A test álljon egyenesen, de fesztelenül, a sarkak egymáshoz szorulva. A magameghajtás leginkább a fő mély meghajtásából áll; magasabb rangú egyének előtt a test felső része is meghajol, melyet azonban a testnek kiegyenesedése és a fejnek újra fölemelése követ.

Jó társaságban a kalapot nem teszik ki a kézből a társalgó teremben sem; hanem könnyedén szélénél fogva tartja a jobb kéz a térd magassága táján; nem túlságos magasan és nem belsejét kifelé fordítva, mintha a társaságnak köszönő egyén alamizsnát szándékoznék begyűjteni.

Tény az, hogy az ügyes köszönést és magameghajtást már a táncziskolában el kellett sajátítani. De kinek alkalmja nem volt erre, s a nagy világban meg akar jelenni, okvetetlenül be kell gyakorolnia.

Sokan vannak, kik az ilyes mire semmit sem adnak, aztán csodálkoznak, ha bátor-talan s ügyetlen fellépésük, magukmeg-hajtása nevetést, vagy legalább szánalmas mosolyt idéz elő. Képzeljünk magunknak egy minden tekintetben kiváló szellemű egyént, de a ki ez aprólékos külsőségekkel eddig semmit sem törődve egyszerre csak — éppen szellemi tehetségeinél fogva, egyszerre csak egy előkelő társaságban találja magát. Az ám, ez csak megvolna; de most már mit csináljon kalapjával? Hát a hóna alá csapja, ha ugyan az előszobában nem hagyta vagy ott tánczoltatja sétatotján, vagy kezében forgatja, míg onnan a földre nem gurul, vagy több ilyen apró balesetek nem érik. A könnyed, finom köszöntés, a mintaszerű magameghajtás nagyon is szükséges kellékek minden ember megjelenéséhez valamely társaságban, hogy ott kedvező hatást keltsen maga iránt. Hogy pedig egy ember életében az iránta támadt kedvező vélemény minő nagy szerepet játszik, azt már a megelőző fejezetekben többször hangsúlyoztuk.

A köszöntés.

A katonás köszöntés, a kéznek csak a kalaphoz való fölemelése férfiak között megjárja, és ez természetes is kivált olyan országokban, mint a miénk is, hol mindenki sorozás alá jő. De tanácsos az ilyen alakját a köszönésnek csak a legszűkebb ismerőskörre szorítani, kik egymás között nem veszik oly szigorúan az illem és becsülettudás szabályait; azonban távolabb álló egyének, vagy éppen idegenekkel szemben az ilyen köszöntés illetlen volna.

A magameghajtásra nézve nincs különbség, a társalgóteremben, az utcán vagy a szabadban történjék az. Azonban föltételezzük, hogy a magát meghajtó vagy csendesen állt, vagy éppen ült és fölkel; mert az egymás mellett való elmenés közben elmarad a meghajtás. Akkor elég, ha a férfi felemeli kissé kalapját jobb kezével és addig úgy tartja, míg az illető egyén a kinek köszönt, előtte elhalad. Ha magasrangú egyéneknek nagyobb tiszteletet akarunk adni, akkor nem megyünk el mellettök, hanem kissé félreállva utjokból az illető egyének felé fordulunk arczczal, és rendes saloniasan

meghajtjuk magunkat. Az ilyen köszöntés nagy urakkal és különösen nőkkel szemben mindig ajánlatos.

Ha közelebbi ismerősök mennek el egymás mellett a nélkül, hogy pár szót váltani megállnának, úgy kalapjuk könnyed megemelintésével köszönnek egymásnak, melyet talán barátságos kézmozdulat vagy fejbólintás kísér.

A nőknél már sokkal nehezebb a rendszeres magukmeghajtása, mert itt már nem csupán egyszerű főhajtásról van szó. Az egész test mélyen meghajol, mely a térdek különös meghajlása által éretik el. Ez szorgalmasan betanulandó, hogy könnyeden és kellemmel történjék. Ki nem tanulta meg a tánczleckéken, gyakorolja be a tükör előtt. Érdemes a fáradságra, mert a mely nő kifogástalanul és kellemmel tudja magát meghajtani, külsejére nézve azzal rendkívül sokat nyer.

Hogy milyen mélyen és kik előtt történjék az ilyen meghajlás, az nőkre nézve nincs oly szigorúan szabályozva, mint a férfiaknál. Általánosságban megemlíthetjük, hogy fiatal nők idősebb nők

előtt mélyebben meghajolnak, mint a maguk korabeliek előtt. A szabadban való köszönéseknél szabálynak vehetjük, hogy a nő nem kél fel egészen székeről, s nem hajtja meg magát oly szabatosan, mint ezt a társalgó-teremben tennie kell; félig-meddig felemelkedik üléséből, és a magameghajtása egyszersmind visszaülés is. De ha azon egyének, kiknek köszönnie kell magas uraságok, talán éppen hercegi méltóságok, akkor természetes, hogy akkor a nő is egészen feláll és a magameghajtás egészen előirt és szabályos. Férfiak előtt nem kél föl a hölgy székeről, csak könnyedén meghajtja magát.

Menetközben nők nem hajtogatják magukat, hanem csak fejhajtással fogadják el a köszönéseket, mely teljesen kielégítő. Közelebbi ismerőseket barátságosan intő arczczal is kitüntethet. Említetük már azon szokást, hogy Angliában a nők köszönnek előbb, mintegy engedélyt adva a férfiaknak, hogy őket tiszteletteljes köszöntésük által kitüntethessék. Szó sincs róla, hogy ennek a szokásnak is meg van a maga jó oldala, habár nekünk

különösnek is tűnhetik fel. Vannak esetek, a mikor a nőknek talán kellemesebb volna, ha egyik vagy másik férfi köszöntését nem kellene elfogadniok, már pedig a köszöntést viszonzni is kell, legyen az illető bárki, óhajtja a nő az ismeretséget vagy nem, és ez ismeretséget el akarja-e fogadni és ismerni nyilvános helyen vagy nem, az a köszöntés és viszonzás által már a nő hatalmán kívül esik. Mindamellett az angol szokás nem fog nálunk gyökeret verhetni, mert a találkozóknak egymást köszöntése közöttünk sokkal mélyebben gyökeredzik az illem-szabályok rendeleténél. Először már abban, hogy a fővárost kivéve olyan nagy városaink nincsenek, a hol az emberek egymást ne ismernék; másodszor gyökeredzik népünk szokásaiban, a kiknek idősbjei még a jobbágyi és földesúri viszonyok hatása alatt növekedtek fel, és azok nagyon is meg voltak tanítva földesuraikat, vagy azoknak tisztjeiket alázatosan köszönteni, viszont amazok hozzá voltak szokva a jobbágyok e hódolatához. Azok az idők elmúltak; de a barátságos egymásnak való köszönés,

mint igen szép ősi szokás fennmaradt. És maradjon is fenn továbbra is, elődeinknek úgyis nagyon kevés szokásaikat tarthatjuk meg...

Tehát a mely szabályokat itt mi a köszöntésről elősorolunk, azok nem a mi jó vidéki patriarchális köszöntéseinket illetik, hanem a nagyvárosi társadalom különböző tagjainak köszöntéseire vonatkoznak.

Ha egy férfi másik férfi társaságában halad, ki mellettök elmenő ismerősöknek köszön, akkor emelintse meg kalapját ő is, de sem kezével nem int, sem hangosan »jó napot stb.« nem kíván. Ha az arramenők hölgyek, nem illik azokat élesen szemügyre venni, a mit kísézője bár mérsékelten és udvariasan inkább tehet, mint ismerős, sőt figyelmetlenséget árulna el, ha az illetőkre rájok sem nézne. Ha kísézője megáll, hogy a nőkkel pár szót váltson és őt nem mutatja be, úgy pár lépésnyi távolságban kalaplevéve várakozik, míg társa magát meghajtva búcsút vesz, mely példát ő szintén követi. Ha egy hölgy férfi kísézője más férfinak köszön, úgy ezt a nő figyelmen kívül hagyja; ellenben a

férfi mindenkit köszönt, a kinek köszöntését a mellette haladó nő elfogadja, akár ismeri azokat, akár nem.

Hogy a nők kézzel integessenek, bármily bájos mozdulatokkal tudják is azt tenni, köszönés alkalmával nem illik. Ez bizalmasság jele és csak egész közeli rokonokat vagy bizalmas barátokat illethet.

Nálunk nagyon régi szokás a kézcsók. Férfiak az asszonyoknak s általában idősebb nőknek tiszteletteljesen kezét csókolnak, természetesen csak zárt helyiségekben, nem pedig az utcán. De néhol a kézcsókolás túlságba is megy, akár akarja az illető, akár nem, megragadják kezét és nagyot czuppantanak rája. Szép, higgadt szokás Németországban, hogy az érkező csak akkor van a kézcsókra följegositva, ha az illető hölgy kezét nyújt neki. Fiatal leányok idősb nőknek csókoljanak kezét, ez helyén van; de ne erőszakosan, csak úgy, ha az könnyedén megvan engedve. Szülők szoktassák rá gyermekeiket már zsenge korukban, hogy hazajövet, vagy hazulról való eltávozáskor csókoljanak kezét szüleiknek. A tisztelet

e külső nyilvánulása sokszor a benső érzelem ébrentartását is elősegíti.

Kedves, bizalmas formája a köszöntésnek a kézszorítás; de ezzel csak csinján. Legyen ez mindig a szívélyesség, a kitüntetés jele különösen a nők részéről férfiakkal szemben. Egy kézszorítás nagyon sok mindent kifejezhet az ő néma és mégis ékesszólásával. A barát szívélyesen, erőteljesen szorít kezét barátjával, mélyebb érzelmeinek szóval sohasem adhat oly meleg kifejezést, mint a minőt ad, ha őszinte szívvel kezét nyújt. Lehet-e valami szebb, mintha hosszú távollét után barátunk elénk siet mindkét kezét nyújtva, szeretettel szorítja meg a mieinket? És mi mindent nem fejezhet ki egy kézszorítással a szerelem? Ha a szájnak szólnia tilos, a szem nem mer fölpillantani, nehogy ragyogó tekintete avatatlan szemek előtt is elárulja érzelmeit: a kézszorítás kiegészíti mind a kettőt, kifejezi mindazt mit a szemnek és ajaknak el kell hallgatnia. De az ellenkező érzelmekre is biztos hévmérő a kézszorítás. A kéz érintése lehet oly kimért, oly közönyös, kifejez oly visszaszító hi-

degséget, annyi megvetést, gúnyt, hogy egészen megsemmisülünk tőle, jéghidegség borzongatja végig egész valónkat és százosorosan óhajtjuk, bár maradt volna el inkább az ilyen kézzszorítás.

Mindezen okból, melyeket még vég nélkül szaporíthatnánk, a kéznyújtást csak mint közelebbi ismeretség, barátság és rokonság jelét szeretnők tekinteni. De ha valakivel olyan viszonyban állunk, hogy kezet nyújtunk neki, akkor történjék ez barátságos nyíltsággal és valódi szívélyességgel.

Ha valaki kezet nyújt nekünk, kívül talán nem vagyunk közelebbi baráti viszonyban, úgy azt természetesen elfogadjuk; a visszautasítás már sértés volna. Legalább rendkívüli ügyesség és tapintat kell hozzá az adott pillanatban úgy viselnünk magunkat, mintha a kéznyújtást nem vennők észre, és az el nem fogadás részünkről csak oda nem figyelés eredménye volna. Ilyesmi csak kevés embernek sikerül; és azoknak sem mindig, ennél fogva tanácsos a nyújtott kezet mindig elfogadni, még ha az ránk nézve nem volna is kellemes.

Csaknem magától értetik, hogy az idősebbek nyújtsanak kezet, és hogy az ifjabbak várják be azt. Ugyanezen körülményt kell tekintetbe venni magasabb és alantabb állású egyének között is. Férfiakat a nők jogosíthatnak fel a kéznyújtásra, azaz, várják be míg a hölgyek kezet nyújtanak nekik; kivételt képez természetesen a magasabb állású, vagy az idősebb férfi, vagy a házi gazda, ki szíves kézszorítással üdvözli érkező vendégeit válogatás nélkül. Valamint közelebbi baráti viszonyban vagy rokonságban álló férfiak. De még ebben az esetben is felesleges, hogy a férfi megszorítsa a nő kezét, könnyed kézfogás vagy érintés legyen elég, a hosszabb ideig való kézbenartás, vagy megszorítás már vagy rosznéven vétetik, vagy más jelentőségre következtet. Ez azonban csak kissé tapintatos férfinál is nem fordul egy könnyen elős beéri annyival, mennyit az udvariasság enged vagy követel.

A fiatal hölgyek gondolják meg, hogyha valamely férfinak kezet nyújtanak, az mindig nyílt bizalmasságra mutat. Nem

mintha ez által már feljogosítanák őket bármínemű közeledésre — mívelt férfi legalább nem fogja a dolgot erre magyarázni — hanem mindenesetre ez által a netalán eddigi idegenségből és távolságból lehull egy-egy korlát, mert a kéznyújtás már mindig közeledés, szívélyes előzenyesség, melyből a teljesen idegenek ki vannak zárva. Semmiféle körülmények között azonban férfi nem utasíthatja vissza a nő által neki nyújtott kezét, ez oly neveletlenség volna, minőt mívelt névré igényt tartó férfi nem követhet el, legyen az illető nő előtt bármily ellenszenves. Jogosan visszatorolhatnák e sértést neki nemcsak a sértett nő maga, hanem annak egész családja, minden ismerőse. Végül még meg kellene említenem, hogy fiatal hölgyek szintén ne szorítsák meg a férfiak kezét, meg ez az illetőt feljogosítaná a nőnél maga iránt melegebb rokonszenvet föltételezni, és az ilyesmit minden jellemes fiatal nőnek kerülnie kell. Ha pedig ilyesmi mégis megtörténik, ott talán kölcsönös egyetértésből esik meg, és akkor sem az illem-szabályoknak, sem más-

nak nincsen és nem is lehet ellene semmi kifogása; ilyen esetben a kézszorítás tolmácsolja a mit a száj kimondani nem mer... és akkor a könnyed, forró kézszorítás boldogsággal árasztja el egész lényünket.

Említsünk még föl néhány általános szabályt:

Kocsiból kocsiba a köszöntés nők részéről főhajtásban áll, a lovakat hajtó úr ostorával tiszteleg, vagy kalapjával köszön. Ha magas uraságokkal találkozik, akkor lassú lépésre fékezi a futásban levő lovakat és felső testét könnyedén előre-hajtva tartja, míg a magas uraságok elhaladnak. A bentülők fölemelkednek, a férfiak mélyen leemelik kalapjaikat. Lovagok és lovaglónők visszavetve lovaikat arczvonalt (front!) képeznek, a nő mélyen lehajol, és a férfi kalapjával mélyen köszön.

(Legyen szabad itt megemlékeznünk egy történetileg nevezetes köszöntésről. A forradalom alatt ugyanis Damjanichnak voltak kiválasztott zászlóaljai, a melyeket ő maga tanított be a harczra. Ezek a katonák

éltek-haltak fővezérükért; volt neki azonban különösen egy zászlóalja, a melybe minden kedves emberét bekebelezte. Egy nagyobb küzdelem után szemlét tartott katonái fölött. Kigyuladtak a hős fiúk arczai, a mint a tábornok hatalmas hangján megdicsérte őket a tegnapi magukartáásaért. Csak még a kedvencz zászlóalj volt hátra, melynek katonái most is, mint mindig előljártak ott, a hol a hálált osztogatták: frontot képeztek a derék fiúk tábornokuk előtt, lesve annak ajakáról azt az elismerő szót, a melyért érdemes volt cserébe egy életet odaadni. Damjanich hosszan nézett a soron végig, és azután csákóját leemelve maga elé tette és . . . szótlanul, meghajtott hajadon fővel lovagolt el a zászlóalj előtt.)

Nyilvános helyiségekbe való belépéseknél, mint pl. kávéházak, éttermek, stb. nem szokás köszönni. Északnémetországban a férfiak leveszik kalapjaikat, másutt rendesen, természetesen itthon nálunk is a kalap fenntartható vagy letehető. Itt ott a nyilvános helyeken nők is leteszik kalap-

jaikat ; de nem helyesen ; a nő nincs otthon sem kávéházban, sem nyilvános étteremben.

Vasúti kocsikba lépésnél helyes, könnyedén köszönni.

Tables d'hôte-nál a két szomszédot főhajtással köszöntjük könnyedén, mely azonban további társalgásra nem kötelez.

Magánházak lépcsőin halkan köszönünk a szembejövőknek, a férfi nő előtt félreáll az útból, vagy vár a lépcső padozatán, míg a nő elhaladt. Nyilvános épületek lépcsőin ismeretleneknek nem kell köszönni.

Az is lényeges dolog, hogyan viszonyoztatik a köszöntés, mert erről megítélhetjük, hogy minő véleménynyel vagy rokonszenvel vannak irántunk ismerőseink, vagy minő kegyben állunk magasabb rangúak előtt. Általában kölcsönös udvariaságot fejez ki a köszöntés, ha az illetők hasonló társadalmi fokon állanak. Különböző állású egyének között természetesen ez már nem lehető. A feljebbvaló nem fogja az alsóbbrendű hivatalnokok szerény, alázatos köszöntését szintén az adott módon viszonyozni, hanem barátságosan és

nyájasan fogadja azt, nem pedig kevély leereszkedéssel. A köszöntés viszonzása is sebezhet.

Hanem van a köszöntésnek egy neme, mely készakarva kevély alakot ölt; köszönteni lehet oly hidegen és gúnyosan, hogy a szándékos sértés rögtön feltűnik; ez mindig alacsony gondolkozásmódot árul el. Ha valódi műveltséggel bíró egyén olyan emberrel találkozik, kinek örömet mutatna gúnyos, megvető arcot, ne tegye azt hidegen mozdulatlan arczczal menjen el mellette, mintha az egészen idegen volna előtte, és az illetőnek ez a teljes mellőzés légyjobban bebizonyítja, hogy amaz őtet szíve mélyéből megveti, és ismerősei sorából kitörölte. Hanem a valódi műveltségnek ezen fokát nem bírja minden ember. Ha tehát csakugyan olyan csunya köszöntés sújtott bennünket, akkor hibáznánk, ha azt mutatnók, hogy nem vettünk észre semmit, és a köszöntést tán barátságosan vagy éppen alázatosan fogadnók; ez gyámoltalanság volna részünkről. Szintoly hiba volna a köszöntést utánozni és olyan módon viszonzni. Ezen tettünk által amaz-

zal egy fokra helyeznők magunkat, s bebizonyítanók, hogy egy hajszállal sem vagyunk derekabbak nálánál. Itt nem marad más hátra, mint a köszöntést oly módon viszonzni, hogy mi ugyan éreztük a sértést, de nincs szándékunk nevetlenséget udvariatlansággal viszonzni. Legyen tehát köszöntésünk hideg, de teljesen az udvariasság határai között tartva. Így a sértés visszahull a sértő fejére és olyan leczkét kap, a minőt nem egyhamar fog elfelejteni. Mindenesetben biztosak lehetünk felőle, hogy ily módon nem fog többször köszönni, hanem a gúnyt nagyban gyengíteni fogja, vagy a köszöntést is végkép elhagyja. És ezzel elértük amaz álláspontot, hogy az illető ránk nézve teljesen idegen, és ez mindkettőnkre nézve a lehető legjobb.

Sajátságos is az a barátság, nem terem az meg mindenütt a hova vetik. A barátság leginkább hasonló ízlésen, nézetén és vélekedéseken alapszik. Hol az ízlés és vélekedés nem összhangzó, onnan elrepül a barátság. Kisérletekkel ámíthatják az emberek egy darabig magukat és egymást;

vagy az érdekek összefűzhetik őket oly szorosan, hogy felváltva egymás szolgálivá lehetnek: hanem igaz barátokká csak oly módon válhatnak, a mennyiben lelkük egymáshoz hasonló.

Pedig a szivélyes, meleg baráti szó utat talál szivünkhöz, és úgy az öröm, mint a keserű bánat óráiban legdrágább kincsünk a valódi hű barát.

7.

A látogatás.

A látogatásokat a művelt társaságban, az udvariasság nyilvánulásnak tekintik, és mint minden egyes esetben, úgy itt is a becsülettudás meghatározott, állandó szabályokat alkotott, melyek általánosan érvényesek, és a melyeket, menyire csak lehet, követni is kell. A látogatásoknál éppen úgy lehet túlságba menni, mint bármi más dolognál, és gyakran éppen ott tévedhetünk, a hol pedig szívünk sugallatát követtük. Az elmulasztott látogatás udvariatlanság hírébe hozhat bennünket, valamint alkalmatlan időben tett látogatásunk tolakodásnak tűnhetnék fel; ez alkalommal is, mint mindig

törekednünk kell az arany középutat megtalálni, és eleget tennünk a követeléseknek a nélkül, hogy valakinek akár alkalmatlanságunkkal, akár hanyagságunkkal kellemetlen érzést okoznánk. Ezen formásoknak biztos ismerete, a hogyan és mikor tudása nagyon szükséges minden körülmények között; és pedig éppen úgy szükséges a nőknek, mint a férfiaknak, sőt ez utóbbiaknak még hamarabb megbocsátják a szokások ellen való tévedést. Nálunk a látogatási idő nincs annyira megszabva, mint Franciaországban, vagy Angliában; ennek az az oka, hogy itt a társadalom minden rétegeiben nem egy és ugyanazon étkezési óra van megállapítva, és némely családnál a déli órákban bizony alkalmatlan időben jönnek látogatásunkkal, másik családnál még éppen ilyenkor fogadják el legszívesebben a vendéget. Erre nézve tehát a következőkben állapodhatunk meg: Ha valamely háznál későn ebédelnek, például négy-öt órakor, úgy déli tizenkét órától délutáni háromig van a legalkalmasabb idő látogatást tenni. Egyszerűbb háztartásokban, a hol egy

vagy két órakor ebédelnek, tiszteleghetünk tizenegy órától egy óráig. Nők tehetnek látogatást három órától ötig szintén.

A reggeli órák a munkára vannak szentelve; az esteli órák a családéi, a mikor a közelebbi ismerősök is szívesen látatnak; vagy pedig az elfogadott meghívásoknak vannak szentelve stb. Ezen általános szabályoktól a különböző társadalmi fokozatok szerint azonban van eltérés, valamint más-más szokások uralkodnak a különböző vidékeken és városokban; e mellett az ilyen szigorú szabályok csak azon udvariassági látogatásokra szólnak, melyeket kötelességszerűen megtesznek egymásnál a nélkül, hogy közelebbi barátságos viszony, vagy családi kötelékek fűznék őket egymáshoz; hogy kedves, jó ismerőseinkre, barátainkra és rokonainkra nézve e szigorú illemszabályokat nem alkalmazzuk, és hogy látogatósaikat éppen olyan szívesen, vagy még szívesebben fogadjuk más időben is, azt könnyű föltelezn.

Olyanfélé ünnepeken, mint pl. nagy-

péntek, böjtölés, vagy halottak napján stb. nem szoktak látogatást tenni, legalább nem meghívás nélkül, vagy kivételkép ha az ember az illető családokkal nagyon bizalmas lábon áll. A nagy ünnepek előtt való napokat sem választjuk látogatásunk idejéül, mert legtöbb esetben a családok tagjai el vannak foglalva az ünnepi előkészületekkel és így csak alkalmatlanságot okoznánk.

Ha magas állású vagy gazdag embereknek határozott elfogadási napjuk van, úgy az udvariasság azt kívánja tőlünk is, hogy látogatásunkra szintén e napot választjuk; más napon jelenni meg nem illenék és kevés jártasságot árulna el. Tehát minden esetben tudakozódnunk kell előbb azon egyének életmódja és szokása után, kiket meg akarunk látogatni, nehogy ügyetlenséget kövessünk el.

Ezen szabályok alól természetesen kivételt tesznek az ügyleti vagy üzleti látogatások. Ügyes-bajos dolgokban éppen nem kötjük magunkat a látogatási órához, hanem azon időt választjuk, a mikor az üzletember vagy hivatalnok mindig talál-

A látogatás.

ható. Az orvosnak, az ügyvédnek is megvan az ő bizonyos meghatározott órájuk, a mikor őket biztosan otthon találhatjuk, és senkinek sem jutna eszébe ezen urakat máskor háborgatni.

Látogatási kötelezettségünk támad abból, ha valaki nekünk bizonyos szolgálatot vagy szívességet tett. Még ha addig idegen volt is hozzánk, ez eset már adósává tett bennünket. Lekötelez bennünket másod, harmadizben, úgy látogatásainkat ugyanannyiszor kell ismételnünk.

Ilyen esetben a látogatás visszaadásának kötelezettsége is megszűnik, a mi pedig minden más esetben kötelező. Mert az illendőség úgy hozza magával, hogyha valaki bennünket látogatásával megtisztel, azt okvetetlenül viszonzunk is kell. Rendes körülmények között nem szükséges semmi különös ok valamely látogatás megtételére, mert a látogatásnak az egész művelt világ előtt az az értelme hogy figyelmet akarunk általa valaki iránt tanúsítani, tehetségünk szerint ki akarjuk tüntetni, és óhajtásunkat fejezzük ki, vele maradandó összeköttetésbe lépni. Meges-

hetik azonban, hogy az illető nem osztja ezen mi óhajtásunkat, akkor nem szükséges semmi más, minthogy látogatásunkat nagy későre adja vissza; erről rögtön felismerhetjük, hogy hányadán vagyunk és minden újabb közeledéstől óvakodni fogunk. Kimondhatjuk tehát, hogy a látogatásra mindig van jogosultság, hogy ez mindamellett legjobban előidéztetik egy harmadik helyen való kölcsönös bemutatás és megismerkedés következtében, továbbá, hogy hasonló társadalmi állás ugyanazon ismerős kör, rokonság, ajánlatok stb. erre följogosíthatnak bennünket. Az ifjabb, vagy a kevésbé előkelő teszi meg az első lépést a közeledésre; meg lehet győződve, hogy ő itt inkább ennek elhanyagolása, mint a túlbuzgóság által fog véteni.

Habár az illemtörvények szigorú megtartása szerint minden látogatás viszonzásra várhat, ezen szabály alól is van kivétel. Így például nem lehet rossz néven venni, ha idősebbek az ifjabbakkal, előkelőbbek a kevésbé előkelővel szemben nem követik szigorúan e törvényeket, ép-

pen így nem adhatják vissza a nők is — kevés kivétellel — a férfiaknak a látogatásukat. De a látogatás viszonzásának elmaradását kárpótolhatják például egy meghívással, hivatalos ügyekben való szívésséggel, pártfogással, vagy felszólításukkal az újabb és ismételt látogatásra.

Fordulnak elő olyan esetek is, hogy komoly természetű ügyek és bajok gátolják a látogatás viszonzását, ilyenek a betegségi esetek, gyász, utazás stb. Ebből aztán következik, hogy azon egyén, kinek adósok maradtak a látogatással, milyen tapintatossággal bír, ha látogatását meg akarja-e újítani. Ez egészen attól függ, hogy mi módon fogadták első ízben; ezen fogadásból ítélheti meg, hogy az elmaradt viszontlátogatást a körülmények kényszere okozta-e, vagy pedig őt akarták mellőzni, és ettől teheti függővé újabb látogatását. A látogatás viszonzása tehát, melylyel valakinek tartozunk, és a melyet meg is akarunk tenni, ez okokból ne is maradjon későre. Nagyon kevés buzgóságot mutatnánk azon egyénekkal való összeköttetés

iránt, a kik bennünket látogatásukkal megtiszteltek.

Azon eset tehát — hogy olyan egyén, ki bennünket valami szívesség által lekötöztetett és ez okból meglátogattuk; de ő nem adta vissza látogatásunkat — még nem tekinthető előttünk akadályúl arra nézve, hogy ismét ne tegyünk nála látogatást, ha újra valami szívességet tesz velünk. Ez udvariasság mellőzése azon oldalról még nem ok a mi mellőzésünkre. A mi látogatásunk csak hála kifejezése a nyert szívességért; ezt meg nem tenni, hálátlanság volna, és azt senki sem óhajthatja, hogy jogosan hálátlannak tartsák. Ez bizony rossz ajánlólevél volna, és jóltevőnknek nem szolgálna buzdításul bennünket újabban szívességgel lekötöztetni, s irántunk való érdekeltségét növelni.

Akkor is szükségessé válik a látogatás, ha egy addig előttünk ismeretlen családdhoz meghívást kaptunk és azt elfogadtuk. Ezen esetben a legközelebbi napokban, legalább az ünnepély előtti napon el kell mennünk magunkat bemutatni, valamint szokás az ünnepély után is látogatást

tenni, hogy megköszönjük a szíves látást az ünnepélyen, vagy kimentsük magunkat, ha abban részt nem vehettünk.

Ha valamely családnál látogatást teszünk, ne mentegessük magunkat, mintha valami bűnt követtünk volna el, valamint annak sem kell köszönetet mondania, kinek a látogatás szánva volt. Ezek mind olyan dolgok volnának, melyek a társaság szokásaiban járatlan embert rögtön elárulnák. De azon színezetet is kerülni kell, mintha csak a véletlen hozott volna bennünket ide. Vannak emberek, akik a legjobb akarattal elmondják az ilyeneket: Itt voltam a szomszédban X.-nénál, hát feljöttem egyúttal megnézni Önt is, hogy mit csinál.

Ha nem találjuk otthon azon egyént, a kinek látogatásunk szánva volt, úgy otthagyjuk névjegyünket. Jegyet nem hagyni udvariatlanság volna, és egyértelmű azzal, mintha nem is tettünk volna látogatást.

Általában a névjegynek olyan nagy és fontos szerepe van a társaséletben, hogy

erre egy külön fejezetben fogjuk figyelmünket fordítani.

Minden művelt embernek el kellene magát névjegygyel látnia. Ha ismeretlen helyen kellene látogatást tenni, a cseléd okvetetlenül nevét kérdezi. Ha nem érti meg véletlenül a cseléd egy kérdésre nevünket, másodszor aligha lesz bátorsága azt kérdezni, és akkor készen lehetünk a legmulatságosabb, de egyúttal gyakran a legkellemetlenebb összetévesztésekre. Ezért bejelentéseknél csak adjuk oda névjegyünket azonnal. Szintén nagyon kellemetlen a háziakra nézve is azt hallani, hogy távollétében valaki itt volt látogatáson, de a kinek nevét vagy elfelejtették, vagy nem kérdezték meg. A hátrahagyott névjegy minden kétséget kizár.

Ha valamely családnál látogatást akarunk tenni, úgy nyíltan jelentsük ki, hogy kit illet látogatásunk: a ház urát vagy a ház úrnőjét, vagy mindakettőt; vagy hogy általában a családot akarjuk meglátogatni; vagy talán a család már felnőtt gyermekei közül valamelyiket, stb. Fiatal ember fiatal leányhoz sohasem jelenteti be magát,

mert ez nálunk egyedül nem fogad el látogatásokat, hacsak a férjhezmenő kort már el nem haladta és a társaság már önálló egyénnek tekinti. De igenis a fiatal leány is elfogadhatja a családhoz közel álló nők, ismerős házaspárok, vagy öreg urak látogatását, kikkel szülői közelebbi barátságos viszonyban állanak.

Ha férfi tesz a ház asszonyánál látogatást, bizonyosan a ház uráról is fog kérdezősködni. E szerint, az úrnőnél tett látogatás a férjet is illeti, és az által vizsgonoztatik is. De az olyan látogató, ki csak a férjnél jelenti be magát, az úrnő részéről őt nem illetőnek tekintetik.

Ezek szerint mikor látogatóba megyünk, az inas vagy a szobaleány nevünket kérdezi: kít szabad bejelentennem? s mi átadjuk névjegyünket, és — sajnálattal halljuk, hogy nem fogadnak el bennünket, — ez esetben megértjük az útmutatást és nehogy szerénytelennek tartassunk, nem is alkalmatlankodunk többször látogatásunkkal e házban. De ha valamely komoly ügy megbeszéléséről van szó, melyet talán a második fél nem vett méltó

A látogatás.

figyelembe, akkor helyesen cselekszünk, ha félretéve minden érzékenykedést, írásban keressük fel az illetőt, a dolgot röviden érintve, oly idő kitűzésére kérjük a mikor ismételhetnők látogatásunkat és az nem lenne reá nézve alkalmatlan. Így kikerüljük a tolakodás színezetét és biztosan célzt érünk.

Nálunk a nők so has c m tesznek férfinál látogatást, a mely annak egyéniségét illetné. Természetesen kivételt tesznek a látogatások az orvosnál annak rendelő-óráján; de még ide is ha lehet, más nő kíséretében menjen a tanácskérő; továbbá az ügyvédek, bírák s más hivatalnokok, de mindig a hivatalos órákban; azonban ha a látogatás célja és tárgya nem valami titkos dolog, ilyenkor is mindig jobban illik, ha egy nő nem jön s megy egyedül. Egy rokon vagy egy barát nő kíséretét nem oly nehéz megnyerni. Azonban lehetnek körülmények, a mikor kénytelen a nő egyedül is menni, ilyenek a hivatalos állások elnyerhetése, kinevezések sürgetése vagy segélyezések ügye stb. Ezek az életnek komoly, gonddal terhes

oldalai, melyeknek tárgyalását egy harmadiknak jelenléte talán még kínosabbá tenné talán. Itt mehet és menjen is egy nő egyedül: »Hony soit qui mal y pense.« Az illem itt csnémúl, és a kényszerűség lép helyébe. Az ilyen lépéseket szigorú birálat alá venni, vagy éppen félremagyarázni: gonosz szívek munkája volna.

Magánosan álló idősebb férfirokonnál személyesen is tehet látogatást fiatalabb nőrokon. Azonban kényszerítő szükség nélkül hosszasan ott időznie nem kell.

Fiatal ember lányos házhoz ne járjon gyakran, ha komoly házasulandó szándéka nincs. Jellemes ember tudjon ellentállni még a kecsegtetésnek is. Olyan hírbe jöhet, hogy a család valamelyik leányának udvarol és ez által a legkínosabb és ferde helyzetbe hozhatja a családot. Ha pedig oda társaságokba, vagy bálókba többször hivatalos, azt meg ne tekintse rögtön olyan színben, mintha a szülők szívesen látnák az ő közeledését valamelyik leányukhoz, inkább vegye tekintetbe, hogy csinos, elegáns fiatal ember, jó tánczos, a társaságnak nagyon kedves

tagja lehet, minden komolyabb utógondolat nélkül. Ezért menjen el szépen a családhoz látogatóba az ünnepélyek előtt és után, később pedig talán egyszer egy hónapban és biztos lehet felőle, hogy ily módon nagyon szívesen látják. Ellenben, ha csakugyan komoly szándéka van és a család egyik leánya meghódította szívét, akkor kötelessége a szülőknek szólni, kiknek elhatározásától függ további látogatásait elfogadni, vagy azokat félbeszakítani, vagy éppen jogokat engedni neki a család benső életében.

Ha véletlenül két egyén egy harmadik háznál egymásnak bemutatattatik, akkor azok fel vannak jogosítva, de nem köteleztetnek — egymásnál látogatást tenni. Köszöntik egymást, ha találkoznak, beszélgetnek is egymással, és ezzel be van fejezve a dolog. A bemutatás gyakran olyan egyéneket is összehoz, a kiknek semmi óhajtasuk nincs egymáshoz közeledni. Ha azonban az ellenkező eset áll, úgy meghívják egymást látogatóba, és az először meghívott teszi az első látogatást. Ha kettő közül csak az egyik óhajt tartós

ismeretséget, úgy az a kölcsönös bemutatás után való napon átadja névjegyét a másik egyén lakásán és erre bevárja a meghívást; és csak azután megy oda látogatóba. Ez rendszeren így történik, ha fiatal ember egy úrnőnél vagy egy családnál, vagy magasabb állású hivatalnoknál óhajt engedélyt nyerni a megjelenésre. Olyan család, mely társasestélyeket, bálokat szokott adni, a névjegy átadása után őt is fölveszi a vendégek névsorába már a legközelebb rendezendő ünnepélyeségeknél, és bizonyosan meghívja. Ellenben, ha névjegyét be nem küldte, meghívásra nem tarthat számot. Azonban azt nem várhatja, hogy szívélyesen sürgető meghívást kapjon; nagyon beérheti az egyszerű, udvarias meghívóval, mert hiszen megnyerte vele a mit óhajtott, most már jogában áll a családot meglátogatni, a mit meghívás nélkül nem igen tehetett volna meg.

Ha látogatásra bejelentettük magunkat, és elfogadtatunk, akkor felöltönket, esernyőnket, vagy botunkat kinthagyjuk az előszobában, vagy folyosón; csak a ka-

lapunkat tartjuk kezünkben, mert látogatást kalapunkat kezünkben tartva teszünk. A kalapot csak abban az esetben teszi le a férfi a kezéből, ha a szolga egyenes parancsot kap a vendég kalapját elvenni, vagyha azon egyén, kit a látogatás illet, kínálja meg, hogy tegye le a kalapot. Akkor se tegye le a vendég kalapját maga elé az asztalra, hanem maga mellé a szőnyegre, vagy széke alá. Az úrnő úgy fogadja vendégeit, hogy felkél a pamlagon elfoglalt helyéről, pár elfogadó szót mond s kezével helyet mutat férfivendégének. Férfi sohasem ül a pamlagra, (hacsak már nem idősebb, vagy nem magas állású) hanem azon széket foglalja el, mely a pamlaghoz közelebb áll. Ha ez első látogatása, akkor megköszöni az erre adott kegyes engedélyt, és egyúttal felemlítheti a családot, hol az úrnővel szerencséje volt megismerkedni stb. Bucsúzásnál a férj teendője látogatásának folytatását kérni. A többé-kevébbé szívélyes meghívás legjobban tudatja vele, hogy mily gyakran ismétlje látogatásait.

A falun tett látogatásoknál — hacsak

bizalmas barátság vagy rokonság nem fűz a háziakhoz, nem fogatunk ki, míg a háziak sürgetve nem kérnek bennünket reá. A ház asszonya időszerinti étkezésre maraszt bennünket, vagy legalább valami enni vagy innivalóval megkínál; föltételezve, hogy a hosszú út kifárasztott bennünket, s a felüdülés és pihenés jól esik.

Aiig kell felemlítenünk, hogy látogatási öltöзékünk mindig választékos és gondos legyen. A férfiak fekete öltönyben jelennek meg, melyet új kalap, tiszta, világos — de nem fehér — kesztyű s hófehér ing egészítenek ki. Nagy uraknál, vagy hivatalos látogatás alkalmával frakkban (vagy a divat szerint mi ezt éppen helyettesíti — szóval díszöltözékben) fehér nyakkendővel kell látogatást tenni.

Illetlen dolog, ha látogatást tevő férfiak egyenesen a pamlagon helyezkednek el, erre nézve a házi úrtól be kell várni a felszólítást, és ha ez nem jönne, hanem csak egyszerűen a »tessék helyet foglalni«, akkor csak foglaljanak valamelyik széken helyet, és hagyják a pamlagot a gazdának. Nagyon ügyelni kell arra is, hogy

A látogatás.

valakinek ülés közben hátat ne fordítsunk. Ez éppen olyan sértő, mint illetlen.

Növendég mindig a főhelyet foglalja el a pamlagon, míg a házinő balfelől ül, és a fiatalabb hölgyek, valamint a jelenlevő férfiak a székekre ülnek.

Az első és egyszerű látogatás ne tartson tovább tizenöt, húsz percznél. Ha valaki érzi, hogy a társalgás lankad, álljon fel és végezze be látogatását. Nem illő újabb társalgási tárgyat venni fel, különösen feljebbvalóval szemben. Finom műveltségű ember rendszeres magameghajtással vesz búcsút és zajtalan léptekkel az ajtóig megy, ott újra meghajtja magát és ha nem kísértetik ki, arra ügyel, hogy háttal fordulva menjen ki a küszöbön s arcza folyton a házigazda felé legyen irányozva, míg az ajtó be nem zárul.

A látogatás ismétlésénél, ha arra engedélyt nyertünk, már nem szükséges annyira tekintetbe venni az időt. Bátran tovább maradhatunk, és több különféle dolgot is felhozhatunk társalgás tárgyaúl.

Ha férfiak nőknél tesznek látogatást, ott is körülbelül ugyanezen szabályokat

kell figyelembe venni. Itt már a társalgás kevésbé feszes és kimért, hanem óvakodni kell mégis, kizárólag csak az ifjakkal való társalgást. Sőt ellenkezőleg, mivel férfi mindig az idősebbekhez intézi szavait; de mindenek felett a házi nő iránt tanúsít legtöbb figyelmet.

Ha jelenlétünk ideje alatt újabb látogató jön, várjunk néhány pillanatot, mielőtt távoznánk, nehogy az újonnan jött elől látszassunk menekülni; és a belépő egyénre nézve is kellemetlen hatást gyakorolna, ha azt kellene látnia, hogy megjelenése az eddigi társalgást megzavarja. Azonban nem szabad annyira késlekednünk, hogy az újonnan jött látogató még előttünk eltávozzék. Mindig föl kell tételnünk azon lehetőséget, hogy az újonnan jöttek talán valami különös megbeszélni valója lehet a háziakkal. Más fordulatot vesz a dolog azonban, ha a jövevénynek csak egy pár szava levén a házigazdához, ez utóbbi bennünket szívélyesen maraszt, ha t. i. látogatásunk előtte különben nem kellemetlen. Ilyenkor aztán ő kér bocsánatot a rövid félbeszakítás miatt.

A látogatás.

Minden látogatás főszabályaúl tekintendő azon tény, hogy semmi sem unalmasabb, mint a végtelenségig nyújtott látogatás. Böbeszédű emberek valódi gyötrelmes látogatók, az ember sokkal szívesebben látja őket távozni, mint érkezni és az ilyeneken csakugyan sokszor megesik, hogy látogatásuk alkalmával »nincs otthon« senki.

Ha bármely kényszerű okból nincs időnk látogatókat elfogadni, akkor idejekorán meg kell bízni a cselédet, hogy az érkezőket utasítsa vissza. Mert ha ezt mellőztük, akkor megeshetik rajtunk, hogy egy harmadik iránt való figyelemből félbe kell szakítanunk a látogatást. Tegyük fel például, hogy valahová bizonyos meghatározott órára meg vagyunk hívva. Azon kötelezettség, melyet ezen meghívás elfogadásával magunkra vállaltunk, kényszerít bennünket látogatónkat udvarias, sajnálkozó szavakkal újabb eljövételre kérni fel, azaz más szavakkal: elküldjük. Ilyen kelleetlen, kényes helyzeteket lehetőleg el kell kerülni.

Már föntebb jeleztük, minő nagy szerepet játszik általában társas életünkben s különösen látogatásoknál

a névjegy.

Mert már eddig is láttuk, hogy valódi látogatást is helyettesíthet. Ha valakit meglátogattunk, úgy az illető tartozik bennünket viszont meglátogatni, ha ismeretségünket fentartani s velünk baráti összeköttetésbe akar lépni. Ellenkező esetben pedig adós marad látogatásával. Névjegyét küldeni maga helyett illetlen volna.

Hogy a névjegy e ma már olyan szükséges segédeszköze a társadalmi összeköttetéseknek — mikor keletkezett, nem tudjuk, alkalmasint franczia találmány és aligha korábbi eredetű, mint a tizenhetedik század eleje. Csodálatos azonban, hogy mint sok más dolgokra nézve, a névjegy feltalálását is a chinaiak tulajdonítják maguknak. Bárminő kevés alappal birjon is ez állítás, tény az, hogy ilyen személyt-helyettesítő valami bizonyítékra az embereknek rég szükségök volt; és minthogy a chinaiak századok, vagy talán ezredek óta műveltségök jelenlegi fokán megállá-

podtak, tehát az is megengedhető, hogy névjegyeik is már régesrégen vannak — a melyek ugyan ma már jókora terjedelemmel birnak és az illetőnek rangjához szabvák; vagy azon tisztelet szerint nevednek vagy fogynak, a minőt a küldő egy másik iránt tanusítani akar. Ez okból néha akkorára nőnek, hogy inasnak kell azokat vinni, és e tényből kiindulva a találmányt már magas korúnak tekinthetjük.

Hogy milyenek legyenek a névjegyek, arra megszabott törvényünk nincs. Nagyság és szín a divattal változik. Rajta az írás, metszés vagy nyomás, tetszés szerint. Még ez utóbbi mostanában gyakoribb. A jegeczezett papirosú névjegyek már nem divatosak többé, valamint a gyöngyházszínű, aranszegélyű s több efféle cifrázatúak a kivételekhez tartoznak.

A jelenben divatozó névjegyek nagyobb alakúak, fénytelen fehér vagy halvány sárgás papíron, tisztán olvasható betűkkel nyomtatva. A betűk az egyéniséghez és annak céljaihoz választvák. Hivatalnokok, katonatisztek, valamint minden állással

A látogatás.

és ranggal bíró egyének család- és keresztnéveik után még odateszik hivatalos állásuk címét vagy rangjukat. A családnévhez nem okvetetlenül szükséges a vezetéknev kitétele. Nagyvárosokban még a lakcímet is odateszik alól a jobb oldalra :

Póhcai Ernő

honvédszázados.

I. ker., vár, 6.

vagy :

Horvácskási István

kir. táblai ülnök.

IV. ker., vár-utca 4.

Az ilyen állású urak olyan körben mozognak, hol a rang nagy szerepet ját-

szik, és éppen rangjuknál fogva meghatározott hely elfoglalására vannak utalva. Ilyen esetekben nem az a kérdés, hogy az a kapitány, ki a tábornokné ő méltóságánál teszi tiszteletét Ernőnek vagy Tódornak hivatik-e, hanem az, hogy kapitány-e már vagy még csak főhadnagy. Az egyén ilyen esetekben eltűnik a rang mögött, míg a véletlen, vagy bizalmasabb ismeretség előtérbe nem állítja.

Olyan körökben, hol nem a rang az irányadó a névjegyeken, csak a pusztá név áll; de nagyvárosokban a lakhely és az utca neve, házszáma is ki van téve. A kereskedők, földbirtokosok és gyártulajdonosok üzleti használatra szánt névjegyeken foglalkozásuk címét is kiteszik. Földbirtokosok gyakran birtokuk nevét is odateszik. Például »a Kigyósi Pusztán.« Arisztokraták címeiket is kiteszik névjegyeken: »Vass Imre gróf« vagy »Blankenstein Tasziló báró.« Vagy pedig neveiket teljesen kiírják és e fölé családi címerüket, vagy a rangjukat megillető koronát teszik. Mindkettő kitétele dicsekedésnek tünnék föl. Ha az arisztokrácia

tagjai olyan hivatalt viselnek, melynek értéket tulajdonítanak, vagy általában érdekükben áll azt jelezni, akkor annak megnevezése finom, apró betűkkel a név alá íratik.

Egy pár példa rögtön megvilágítja előttünk az egész dolgot.

Egy fiatal gróf, miniszteri titkár, ez utóbbi címet csak ott fogja használni, a hol éppen kénytelen vele. Ellenben Szabó Pál, a ki véletlenül főhadnagy, rangjának kiemelését nem fogja egy könnyen mellőzni. Hát ez olyan kis emberi gyöngesség, melyet legyezgetünk, a mikor a titkárt »gróf úrnak« és Szabó Pál urat pedig »főhadnagy úrnak« czímezgetjük. Mert hát ez így illik. Ámbár ez eljárásunkról alapos műveltséggel bíró ember előtt nehezen bírnánk megállható okot találni.

Gyakran látjuk, hogy nem nemes emberek névjegyeikre és levélpapirjaikra önkényüleg nyomatnak koronákat, címereket. Az úrhatnáság és nevetséges nagyravágás itt nagyon is erősen nyilvánul.

Ezen jelek megérthetésére jegyezzük

meg, hogy a nemes őt, a báró hét és a gróf kilencz ágú koronát viselhet.

A családtagokra nézve jegyezzük meg : férj és nő külön-külön, de közös névjegyet is használnak. A közös névjegy csak abban az esetben ajánlandó, ha a házaspár gyakran jár együtt látogatásokra, vagy társaságokba. Például katonatiszteknel, kik miduntalan más-más városban újabb és újabb ismeretséget kötnek, vagy fiatal házaspárnál. A franczia igen ügyesen és szépen tudja kiírni: »Monsieur et Madame N. N.« De már magyarban: »Szelepcsényi Gábor és neje«, nem szép és a nőt nagyon is másodrendü egyénnek tünteti fel; ennél fogva udvariatlan.

Fiatal leányoknak, ha már egyszer be vannak mutatva a társaságban, többnyire saját névjegyük van. Csak az első látogatásoknál jelenik még meg az édesanyja névjegyén: »Szelepcsényi Gáborné és leánya.«

A férj hivatalos czímét sem használja a nő, legalább már nem: mert nem volna értelmé ennek péld.: »Joó Imréné kir. táblai biróné«. Ellenben a férje születési

A látogatás.

czímét mindig használja, pl. »Báró Morlay Istvánné«.

Helytelenül írják pl. Nagy Lajosné Róza. Ezt különösen művésznők, színésznők, énekesnők használják, ők tudják miért. Szintén értelmetlen az ilyen feliratú névjegy is: »Molnár Anna« ha t. i. férjes asszonyé. Mert akkor aztán csakugyan nem asszonyt, hanem leányt képzeltünk ezen a néven Ha pedig mégis megtudjuk, hogy asszony, akkor újra nem tudjuk: a férje vagy az apja neve-e az a Molnár.

Legczélszerűbb is, legszebb is tehát a nők névjegye ilyen formán:

*Szelepcsényi Gáborné,
szül. Kovách Erzsébet.*

A nő születési nevét ismerni, társadalmi összeköttetéseknel nagyon sokszor

fontos lehet reánk nézve; és nagyon elősegít bennünket, hogy a nő iránt tapintatos magaviseletet tanusítsunk. Családi neve tájékoztatást nyújt összeköttetéseiről s korábbi életviszonyairól. Nemesi családból származó nők, ha polgári férjet nyertek, rendszeren használják is családnevüket minden alkalommal. Ellenben a polgárleányból lett nagyuri nő már ritkábban teszi ki férje arisztokratikus neve mellé az ő polgári hangzású nevét.

Olyan hölgyek, kik valamely önálló hivatáskört töltenek be, vagy valami tiszteletbeli hivatalt viselnek, mint pl. udvarhölgyek, társalgónők nagyúri házaknál, stb kétféle névjegyet használnak: egyik egyszerű névfelirattal magán-ügyeik elintézésére és közelebbi rokonaik s barátjaik látogatására, a másik pedig állásuk címével a hivatalos dolgokra és látogatásokra van szánva. Ugyanezen eljárást követik a művésznők, valamint az üzleti vagy nyilvános pályán működő nők. Már nem fiatal hajadón hölgyek is egész címöket kiírják. Például »Báró Kolarik Anna«. Zárdai fedelelemnők szintén: »Kardos Mária feje-

delemnő«. Érdemjelek birtokosnői is az érdemjel címét nevők alá teszik.

Hogy egyes esetekben a keresztnév elhallgatása tapintatos eljárás, az tény. Bármily kedves hangzásuak legyenek is a következő keresztnemek: Ibolyka, Hajnalka, Bella, Rózsa, Aranka, ha azoknak viselői serdülő s felviruló leánykák, éppen olyan mértékben idéz szánalmas mosolyt ajakunkra, ha idősebb, sőt gyakran öreg asszonyokat szólítanak ilyen neveken. Szóval: a mi jól áll az egyiknek, nem illik az mindeniknek«.

A férj halála csak annyiban idéz elő változást a névjegyen, hogy az ő z v. szócska a férj neve elé tétetik és a jegy egy évre fekete keretet nyer. Pl.: »Özv. Morlay Istvánné szül. Kisfalussy Izabella«.

Jegyezzük meg még, hogy fiatal leányok használnak ugyan névjegyet; de szüleik címét, címerét vagy nemesi koronáját nem teszik ki rajta (csak mint fentebb említettük, idősebb leányoknál már szokásban van a teljes cím kitétele). Ellenben fiatal férfiak már kora ifjúságukban ellátják magukat névjegyekkel.

Ők már jókor érintkeznek a külvilággal, és így csakhamar fordul elő olyan alkalom, a mikor névjegyre szükségük van, még pedig a sajátjukra, mert atyjok névjegyét nem használhatják.

Az ezelőtt olyan divatos francia feliratú névjegyek, melyeknek szögletein betűkkel a látogatás is egyúttal meg volt jelölve, ma már végképpen kimentek a divatból, még itt-ott, vidéki városokban szokásban van talán; de ott is szívesebben olvassák már a jó magyar hangzású neveket magyarul. Mennyire jellemezett bennünket az idegennek majmolása még ilyen tekintetben is. Pl.: »Comtesse Erdődy de Monyorókerék«. Ha idegen országokban járunk és ott alkalmazkodunk a szokásokhoz, annak van értelme, de itthon!

Azonban szerencsekivánatunk, vagy név- és születésnapi üdvözlötünk kifejezésére ma is szoktunk névjegyünk valamelyik alsó szögletébe betűket írni: pl.: b. u. é. k. boldog újévet kíván. s. b. n. k. Sok boldog névnapokat kíván stb.

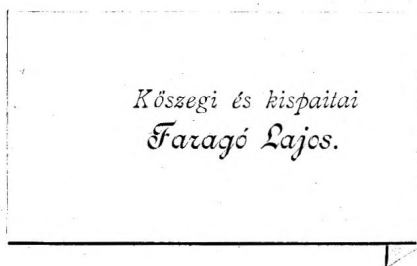
Szokásban van látogatásunk céljának megjelölésére a névjegynek egyik szélét

A látogatás.

behajtani. Így, ha célunk valahol csupán látogatás volt, akkor a névjegy szélét a betűs oldalára hajtjuk fel:

Ha pedig látogatásunk célja részvételünk kifejezése akart lenni, akkor a névjegynek a jobb oldalon levő szélét hajtjuk ki visszafelé, vagy a kihajtott szélét egészen leszakítjuk.

De ilyen alkalmazása a névjegynek csak akkor fordulhat elő, ha magunk személyesen voltunk az illető lakásán, és ott-hon nem létéről értesülést szerezve, saját-kezüleg behajtjuk névjegyünket és úgy adjuk át kézbesítés végett.

Már említettünk fel néhány esetet a mikor névjegyet kell alkalmaznunk, most összevonva soroljuk fel azok között a leg-szokottabbakat. Tehát először is minden látogatásunk alkalmával, ha a háziakat otthon nem találjuk, névjegyet hagyunk. Minden családi események alkalmával, a melyek ismerőseink körében előfordulnak, mint pl. születésnapok, névnapok, bér-málás, confirmatio, előléptetés alkalmával, névjegyünk segélyével fejezzük ki öröm-teljes érdeklődésünket és részvételünket. Minden udvariassági ténynyel szemben, mely irányunkban történik, a becsülettudás úgy kívánja, hogy viszonzásúl névjegyünket küldjük el, ha t. i. személyesen nem mehetünk, vagy nem akarunk elmenni viszonzásúl. Álljon ezen udvariassági tény meghívásban, ajándék küldésében, örömteljes, vagy szomorú esemény hírének köz-

lésében; elutazás, megérkezés és sok más ilyenféle alkalom előfordulásánál. Ha sokáig távollevő barátunk megérkezését tudatja velünk, s mi távolléte alatt lakásunkat megváltoztattuk, helyesen teszünk, ha új lakásunk címét is odairjuk névjegyünkre.

Előjáróinkhoz, vagy nálunknál magasabb rangú egyénekhez nem szokás a névjegyet elküldeni, hanem személyesen elvinni. Nagy uraknál vagy magas hivatalos állást elfoglaló egyéneknél általában nem is szokás névjegyet hagyni, azoknak palotáiban vagy hivatalos helyiségeiben rendszeren könyv van kitéve, melybe a nevek beirandók; nők rendszeren — kivéve királyi vagy miniszteri audentiákat — csak nők-nél szokták magukat beírni, vagy különös, például betegségi eseteknél vagy újévkor — hercegi vagy fejedelmi egyéneknek palotáikban kitett könyveikbe.

Ha férfi látogatást tesz valamely olyan családnál, melynek gyermekei már szintén felnőtt, önálló egyének, helyesen teszi, ha otthon nem létükben tett látogatása alkalmával a családtagok mindegyike számára,

kiket szándékolt látogatása illetett volna, külön névjegyet hagy. Ez mindig a figyelem egy nemének a nyilvánulása. Így például az otthon időző hadnagy, jogász, tanár vagy papjelölt fia a családnak már külön, önálló helyet foglal el a társaságban, és ha a szándékolt látogatás őket is illette, mégis őket figyelmen kívül hagyni: udvariatlanság volna. A családban levő fiatal leányok számára férfi nem hagy névjegyet; de már házaspár, igen.

Ha valamely távozó vendéget az ajtóig kísérünk, akkor nem teszszük be az ajtót rögtön a háta megett, hanem bevárjuk, míg az illető szemeink elől eltűnt, hogy akkor zajtalanul betegyük utána az ajtót. A cselédek is ilyen módon való eljárásra utasíttassanak.

8.

A fogadtatás.

A mód, melylyel látogatóinkat fogadjuk, nem lehet társaságban élő egyénre nézve közönyös, mert olyan ház, ahol nem értenek a vendégek elfogadásához, csakhamar üresen maradna.

Azonban nálunk, a hagyományos, hires vendégszeretet hazájában, ilyesmitől alig lehetne tartanunk; inkább talán azon kellene lennünk, hogy kevesebbet vendégeskedjünk; nem is azt a barátságos, otthonias vendéglátást szándékozunk itt könyvünkben példának venni, a hol a vendég olyan kitűnően és otthoniasan érzi magát,

hogy akár mindjárt örökre is ott maradna vendéglátóinál. Mi itt inkább csak a társaságban gyakran előforduló szertartásos vendéglátásról fogunk megemlékezni, hol a külső formaságok jönnek leginkább tekintetbe.

Mi itt Magyarországon nem igen követjük ama jó szokást, hogy bizonyos meghatározott napon fogadjuk vendégeink látogatását, kivéve természetesen nagy urainkat, kiknem már meg van rendes *jour fix*-jök. Ámbár ezen szokás középosztályú családainknál is nagyon helyesen volna alkalmazható. Először, mert a házi szokások elrendezését, a házi teendők helyes beosztását nagyon elősegítené. Az elfogadó napra nem tennénk semmi nagyobb munkát, ellenben nagyobb, és gyakran elkerülhetetlen munkánkban nem zavarnának vendégek. Szóval: annyi előnye van a elfogadó napnak, hogy előbb-utóbb szokásba fog az jönni, kivált ha az idő értékét jobban-jobban becsülni megtanuljuk. Nálunk a rendes látogatási idő dél-előtti tizenegy órától délutáni egy, két óráig van, ennek aztán meg van az a na-

gyon kellemetlen oldala, hogy mi az illető egyéneket nem találjuk otthon, mert azok is szintén látogatóba mentek. Üzleti vagy ügyleti dolgokban már ilyenféle eset nem egykönnyen adhatja magát elő, mert minden üzletember, hivatalnok, orvos stb. hivatalos óráján rendesen található. Ha minden ismerős családnak megvan a maga elfogadási napja, csak akkor tegyünk látogatást hábar közelebbi ismerősöknél így is eltalálhatjuk, hogy mikor vannak az illetők odahaza, vagy mikor nincsenek. Ha mégis ez utóbbi eset fordulna elő, hogy t. i. nincsenek otthon, úgy névjegyünket hagyjuk hátra, szélét behajtva, ez által az illetőknek tudtára adjuk, hogy náluk tiszteletünket óhajtottuk tenni.

Ellenben, ha ismerőseinknek határozott elfogadó napjuk van, akkor azon napot választjuk látogatásunkra, merj ha azt más napon tennők, úgy tünnék föl, mintha készakarva nem óhajtottuk őket otthon találni, vagy arra számítottunk, hogy nem fogadnak el bennünket. Közelebbi ismerősöknél, barátoknál vagy rokonoknál azonban ez a szokás nem vétetik olyan

szigorúan, és még abban az esetben is, ha azoknak meghatározott elfogadó napjuk van, gyakran megtörténik, hogy felmentenek bennünket az ezen napon való megjelenéstől, vagy csak néha-néha szólunk be azon a napon, míg a tulajdonképpen való barátságos együttlét az esteli órákra és egészen a családias magánkörre van szorítva.

Magunkkal is éppen így van, a látogatási idősakra nézve; ha nekünk sincs meghatározott elfogadási napunk, akkor mindennap szabadon mehetünk bárhova vagy otthon maradunk a mint tetszik, teljesen rendelkezhetünk időnkkel; ha azután ilyenkor távollétünkben valaki meglátogat bennünket, akkor csak sajnálhatjuk, hogy nem talált itthon, és a hátrahagyott névjegyet látogatás értékében fogadjuk el, melyért mi egy viszontlátogatással adósai levénk. De ha napot határoztunk a látogatások elfogadására, úgy jegyezzük meg magunknak, hogy a mondott napon és órákban otthon kell tartózkodnunk. Az egyike a legnagyobb udvariatlanságoknak volna és le-

nézése azoknak, kik bennünket látogatósaikkal megtisztelni akarnának, ha elfogadási napunkon eltávoznánk hazulról.

Az elfogadás napja olyan nap, melyen nem vagyunk a magunkéi, hanem a társaságé. Gyakran megtörténik, hogy ismerőseinknek ez által valóságos áldozatot hozunk, de ez áldozatot meg kell hoznunk és sem gyöngélkedés sem szórakozásnak nem szabad abban gátolnia. Még egy előttünk teljesen érdektelen egyéniségnek is jogai vannak hozzánk, ellenben nekünk semminemű ürügyet nem szabad felhasználni, hogy őt e napon lerázzuk nyakunkról.

Kivételt csak komolyabb betegség, vagy valami a családban történt szomorú eset, csapás, vagy haláleset miatt tehetünk. Hanem ekkor meg éppen a legnagyobb mértékben illetlen volna elfogadási napot tartani. Ha valami ilyenféle akadály összeesik azon nappal, melyen ebédet szándékoztunk adni, bált rendezni, vagy bármily alkalomból társaságot hívtunk össze, úgy természetesen a meghívott egyéneket rögtön értesítjük a változásról,

hogy hasztalanul senki se fáradjon hozzánk. Senki sem fogja ezt tőlünk rossz néven venni, hanem mindenki rendjén találja eljárásunkat és sietni fog részvéte nyilvánításaúl névjegyét küldeni. De ha mégis megesnék, hogy egyik vagy másik látogató nem kapta volna meg idejekorán az értesítést, úgy az ajtónyitó inas vagy szobalány tudassa vele a dolgot és mentsen ki bennünket, a miért el nem fogadhatjuk.

Mint a hogy az elfogadásra kitűzött idő a mi vendégeinkké, úgy ezen időre mi is az övéik vagyunk. Lehangeltségünket, kedvetlenségünket el kell fojtanunk, és irányukban oly módon kell magunkat viselnünk, hogy nálunk való tartózkodásuk kellemes legyen. Rossz hangulatunkat a vendégekkel észrevétni, sőt éppen velők éreztetni a legnagyobb neveletlenség volna. Még ha az utolsó pillanatban jelentkezik is újabb látogató, a mikor már éppen mi is távozni akartunk hazulról, semmi se árulja el arcunkon lehangeltségünket. Nyájasan, szívélyesen menjünk elé, és akkor egészen ügyességünktől és a társa-

sági illemszabályok mindkét részről való ismeretétől fog függeni, hogy mennyi ideig maradjon nálunk a látogató, és hogy hogyan hozzuk összhangzásba maradásának tartósságát saját kívánságainkkal. És e kis áldozatot még előttünk közönyös egyénekkel szemben is meg kell hoznunk, vagy ha ezt nem akarjuk tenni, jobb, ha végkép szakítunk vele.

A művelt társaságnak ezen szokását, melyet a becsülettudás megkövetel, ne tévesszük össze a tettetéssel és színeskedéssel. Itt embertársaink érzelmeinek megkiméléséről és tiszteletben tartásáról van szó, melyre határozott kötelességünk figyelmesnek lenni, nehogy részünkről valami mellőzés által megsértessenek.

Ha társaságot hívunk, akkor egyeseket nem szabad mások felett kitüntetnünk, kivéve, ha azok nagy méltóságok, vagy éppen a legmagasabb rangú egyének közé tartoznának, és ilyen kitüntetést jogosan megkövetelhetnének. Minden más esetben, a többieknek mellőzésével volna ez egyértelmű, és még mindig kérdés marad, hogy más oldalról az ilyen módon mások rová-

sára kitüntetett, csakugyan megtisztelve érezné-e magát, vagy pedig rosszúl esnék neki. Részhajlatlanság egyik első, ha mindjárt legnehezebb és leghálátlanabb kötelessége a vendéglátó házigazdának, és erre a szülőknek már korán kellene gyermekeiket is szoktatniok. A házigazda sokszorozza meg magát vendégei körében, mulattassa mindnyáját, és ne hanyagoljon el közülk egyet sem; mindenki azon meggyőződéssel távozzék el házából, hogy kellemesen töltötte el az időt, és a háziak valóban szeretetre méltó emberek.

Ezt a mesterséget megtanulni nem könnyű. Nagy, rendkívüli ügyesség kell hozzá a társalgást olyan általánosságban tartani fenn, hogy meg ne akadjon. Néha egy kis önmegtagadásba is kerül. A társaságban összejövő különböző elemek nem egyenlő fokú műveltséggel bírnak, és így gyakran megtörténik, hogy a szívből kellemetlen érzés támad, a jó izlés sértve van, stb. és mindezt elfojtani, és ezek daczára a társaságot kellemes kedélyhangulatban tartani nagy gyakorlat és gyakran önfeláldozást igényel.

Másrészt azonban a túlságos és néha terhelő kedveskedésektől is óvakodni kell. A részrehajlatlanságnak sem kell annyira menni, hogy a jelenlevők különböző társadalmi helyzetét teljesen figyelmen kívül hagyjuk. Ha például egy előkelő hölgy a társalgónőjével együtt volna látogatáson, és a háziak mind a kettőjüket egyenlő módon tüntetnék ki, akkor ez bizonyosan illetlen dolog volna. Az úrnő ezt mellőzésnek és sértésnek, a társalgónő pedig gúnynak tekintené, s így mindkét részről megbotránkozást szülne, míg a többi vendégek szemében meg nevetségesnek tünnek föl. Ellenben az is ügyetlen eljárás volna, ha a társalgónővel éreztetnők a távolságot, mely őt úrnőjétől elválasztja. Hiszen ő érzi ezt a távolságot legjobban, és éppen tőlünk függ, hogy ezen érzését tiszteletben tartjuk, és hogy előzékeny, finom modorunk őt kellemesen érintse. Ez valóban nem könnyű, és a gyakorlaton kívül sok tapintat és velűnkszületett gyöngédség kell hozzá.

Már egy előbbi fejezetünkben érintettük, hogy a ház úrnőjének öltözeke a

A fogadtatás.

vendégek elfogadásához választékos és kifogástalan legyen; de sohasem feltűnő és nem oly drága és díszes, mintha ő menne valahová társaságba.

Némely körökben az elfogadási napokon a háziak közül, még a férfiak is kesztyűt húznak; a látogatási órákon ez nem szükséges.

Elfogadott szabály, hogy a nappali látogatásokat a ház úrnője fogadja férje nélkül, mert annak ilyenkor talán hivatalos vagy üzleti elfoglaltatásai vannak. Ebédnél vagy estve azonban illetlen dolog volna, ha a férj nem volna jelen a vendégek között; neki nem szabad visszavonulnia, valamint a család felnőtt gyermekeinek sem, ha egyszer már azok be vannak mutatva a társaságban, azoknak is jelen kell lenniök az utolsó vendég eltávoztáig.

A ház úrnőjét gyengélkedés esetében, ha tudniillik ez a gyengélkedés nem komoly betegség, az elfogadásnál leánya is helyettesítheti, még ha nagyon fiatal is; de akkor szükséges, hogy mellette egy nevelőnő vagy idősebb nőrokon őrkdjék.

A fogadtatás.

Ilyen esetekben a látogatók birjanak elég tapintatossággal, hogy csak rövid ideig maradjanak és vonuljanak el mielőbb; sőt még helyesebb, ha a férfiak csak névjegyüket küldik be.

Ez alkalommal ne feledjük megjegyezni azt is, hogy a beteg után való tudakozódás mindig előszóval történjék szobalány, inas, vagy más cseléd által, vagy még legjobban személyesen, a mikor egyúttal névjegyünket is otthagyjuk. Ez azért történjék így, hogy a család részéről rögtön jöhessen válasz előszóval, mely sem annyi időt nem rabol, sem annyi fáradságba nem kerül, mint az irás; levél által csak olyan esetben tudakozódunk, ha sehogy sem küldhetünk vagy mehetünk oda el, sem pedig nem vagyunk éppen akkor ugyanazon városban. Ilyen tudakozódó levélre olyan gyorsan, a milyen gyorsan csak lehet, kell válaszolni, s meg kell köszönni a levélben nyilvánuló részvétet és pár szóval a betegségről tudósítást adni. A család többi tagjairól csak futólag teszünk említést, a mennyiben hogyanlétüket jelentjük; minden más

A fogadtatás.

üzleti, vagy társadalmi híreket az ilyen levél kizár.

Hogy a hölgyeknek férfi-látogatókkal szemben rendkívül elővigyázóknak kell lenniök: azt már említettük; de mindenestre hangsúlyozzuk ez alkalommal is. A nyugágyon (chaise longue) való pihenést, melyre talán kényelmesen elhelyezkedtek, azonnal el kell hagyniok, a mint férfi lép be a társaságba, különben téves véleménye keletkezhetnék az illető nőről. A látogatás, mint már szintén említők, hálószo-
bában, mennyire csak kikerülhető, nem fogadtatik el. Csak olyan betegségi esetekben, melyek a felkelést gátolják, bocsáthatók be az orvos, a lelkész, vagy közeli idősebb férfirokonok; de ha a betegség a fönlételt megengedi, akkor ezeket sem szokás a hálószo-
bában elfogadni.

Minden olyan látogatás alkalmával, melyek nem az intimekhez, hanem az illemlátogatásokhoz tartoznak, a háziak mindennemű foglalkozást megszüntetnek; varrótű és mindenféle kézimunka száműzve vannak; ellenkezőleg a foglalkozás vagy nagy bizalmasságot, vagy magasrangúak

részéről lenézést jelentene. Fiatal leányok, ha a látogatók elfogadásánál jelen vannak, udvarias, de szerény tartózkodást tanúsítanak, a mely nekik olyan jól áll, a nélkül, hogy feszesen és némán megüljenek maguknak egy helyen.

Valamivel szabadabban érezhetjük magunkat, ha a látogatás barátságos színezetű; a fiatal hölgyek himzéseiket kezökben tarthatják, ezt senki sem fogja nekik rossz néven venni.

A női látogatókat a nők egészen az ajtóig kísérik, ha még más egyének is vannak jelen; ellenben, ha a növendég egyedül van, akkor kikísérik a szobából is. A család ifjabb tagjai a felsők, nagykendők stb. feladásánál segédkeznek, ha ez valamely szolgálattevőnek különösen nincs kötelességül szabva, mint ez előbbkelő házaknál már szokás; ott aztán a kikísérés is elmarad. Erre nézve aztán a cselédség utasíttatik, hogy az előszoba és folyosó ajtaját tárja fel a kifelé menő vendég előtt, és csak akkor csukja be halkal, mikor már az eltávozott és nem hallhatja az ajtóbetevés zaját.

Nagy elővigyázat szükséges, ha nők kénytelenek magános férfiaknál látogatást tenni. Az esetek ritkák, mert hölgyeknek, mint már fentebb megjegyeztük, az ilyen látogatásokat a mennyire csak lehet; kerülniök kell: — node mégis csak előfordul ilyen eset is, legyen az rokoni vagy ügyleti látogatás. Különös figyelmet és lékötelező tiszteletet kell ily alkalommal az elfogadónak tanúsítania, mert minden finomabb érzésű nő bizonyos feszültséget; helyén kívülit érez ilyen alkalommal, és pedig kétszeresen, ha fiatal és szép. Itt távol kell maradni minden udvarlás vagy bizalmasságfélének, szigorúan kikerülendő minden bókolás, a legkimértebb távolság, a legnagyobb udvariasság itt az illő. A nőé a pamlagon a főhely, az elfogadóé tiszteletteljes távolságban egy szék, és szigorúan óvakodnia kell minden legkisebb közeledéstől. Hogy aztán az eltávozó hölgyet a lépcsőig vagy legalább az előszoba ajtajáig ki kell kísérnie, az természetes.

A társadalom ugyanazon fokán álló fiatal férfiak között nincs szükség a formaságokra. Azonban, mint mindenütt, úgy

itt is nagyon nemes ajánlólevél, ha a becsülettudás és az illemszabályait nem tévesztik szem elől, különösen az, ki lakásán fogadja többi társait; a finom, előzékeny modor, a jó társaságban forgás ezen megkülönböztető jele által az ifjú gazda vendégeinek kellemessé teszi a nála időzést, és társaiban is becsülést és rokonszenvet kelt maga iránt.

Nagyon figyelmesnek és előzékenynek kell lenniök a fiatalembereknek idősebb férfiak iránt, ha azok látogatást tesznek náluk. Illetlen volna, ha ők a látogató mellé a pamlagra ülnének; szerény távolságban tiszteletteljes magatartással széken van helyük, ezt kívánja tőlük idősebbek iránt az egyszerű becsülettudás. Hanyag ülés, türelmetlen nyugtalanság, a lábak keresztbe rakása és több efféle illetlenség kikerülendő; beszélgetés közben az elsőség a vendéget illeti, és ha eltávozik a lépcsőig elkísérendő, hol ismételt meghajtással történik az elbúcsúzás.

Olyan látogatásoknál, melyek semmiféle üzleti természettel nem bírnak, a háziak mindig eszökben tartásák, hogy a lá-

togatás főoka a vizsontlátás, és a hogylétről való értesülés, mely személyünk iránt bizonyos érdeklődést föltételez. Mint a hogy a látogató már belépésénél örömet fogja a mi láthatásunk felett nyilvánítani, úgy nekünk is külső modorunk által ki kell fejeznünk e fölött érzett hálnkat.

A kölcsönös udvariasság kifejezéseiben bizonyos sorrendet kell megtartani. Előszörre jönnek a kölcsönös üdvözlések és az egymás láthatásán való örömkifejezése, aztán a hogylétről való kérdezősködések, és csak azután tudakozódunk a családról. Ezek a formaságok, melyek igen rövid időt vesznek igénybe, többnyire még állva végeztetnek el; aztán az elfogadó helyet mutat vendégének. A háziak várnak addig, míg a vendég leül, mielőtt ők újra elfoglalnák helyüket; illetlen dolog volna, előbb leülni, mint a vendég. Ha már más vendég is van jelen, akkor a háziúr, vagy úrnő megrövidítheti az üdvözlés formaságait és a mikor az illetőket egymásnak bemutatja, helyet mutat nekik. Magában értetődik, hogy minden

újabban érkező vendég belépésénél — ha az nő — a jelenlevők a háziakkal együtt felállnak. Ha a jövevény férfi, akkor csak a férfiak állanak fel. A belépő először mindig a házinőt köszönti, azután a többi jelenlevő hölgyeket és utoljára a férfiakat. Mindezen külsőségek bevégezése után ismét felveszik a félbeszakított társalgás fonálát. Az elfogadó bevárja, míg a vendég feláll, látogatását bevégezendő, ha ő kelne fel hamarabb, úgy azt a színezetet nyerné, mintha a látogatást már megúnta volna és távozását óhajtaná.

Azonban fordulhatnak elő olyan esetek, a mikor vagy kötelesség vagy valamely előre nem látott esemény elszólít bennünket, a melyről a vendég nem tudhat semmit. Ekkor a legudvariasabb és előzékenyebb modorban tudatjuk a vendéggel, hogy nem élvezhetjük tovább kedves társaságát; kimentjük magunkat előtte, és őt meghívjuk látogatásának mentül előbb való megújítására, a mikor is oly órát jelzünk neki, mely hosszabb látogatásra alkalmasabb a jelenlevőnél.

Minden távozni akaró vendéget ud-

variasan marasztanunk kell látogatásának meghosszabbítására, hogy benne azon érzést támaszszuk, mily kellemes volt társasága nekünk. A becsülettudás azonban úgy kívánja, hogy az ilyen marasztást csak mint az udvariasság kifejezését tekintsük, és ha maradunk is még pár perczig, engedve a sürgető felhívásnak, a leghamarabb kínálkozó alkalmat használjuk fel, hogy a háziasszonytól búcsút vehessünk. Közelebbi ismerős vagy szívesen látott barát ilyen esetben bizonyosan meghívást kap a háziasszonytól valamely — általa meghatározott napon — pusztán a család körében való megjelenésre; idegeinkkel szemben elég a meghívás az elfogadó napra is.

Vidéki ismerőstől tudakozódunk először útja lefolyásáról és csak azután kérdezősködünk az otthon hagyott család egészségi állapota felől.

Meg kell még említenünk a házi nőre nézve, hogy ha már látogatói vannak, újabb férfilátogatók belépésénél nem kell fölkelnie, hogy magát meghajtsa, kivévn, ha az illető talán nagyon idős vagy na-

gyon magas rangú férfi volna. Úgy szintén egyik távozó férfi-vendégét sem kíséri ki az ajtóig.

Bezárólag hívjuk fel még az olvasó figyelmét azon balvéleményre, hogy némely ember arrogans és kevély modorral akar fölényt gyakorolni, ha társadalmi és vagyoni állásra nézve egy magánál alantabb állóval érintkezik. Nagy tévedés azt hinnie, hogy barátai előtt becsületet nyer az ilyen modorral. Ellenkezőleg, éppen a legbarátságosabb, a legszeretetre méltóbb modor az, melylyel alantabb álló, vagy szegényebb sorsú, de mívelt és derék emberek iránt viseltetnünk kell, ez mutatja, hogy igazán mívelt emberek vagyunk.

9.

Meghívások.

Az udvariasság megkívánja, hogy oly egyéneket, kikkel közelebbi baráti viszonyban állunk, olyan családi ünnepélyeinkhez, melyben idegenek is részt vehetnek, meghívjuk.

Sokan vannak olyanok, akik e tekintetben félnek attól, hogy talán túlságosan is udvariasak lehetnének. És egy-egy el nem fogadott meghívás sértésnek tűnik fel előttük, meghidegülnek azok iránt, kik vagy akadályozva voltak az eljövetelben, vagy egyéni szabadságukat nem rendelték alá a mások meghívásának. Ennélfogva a

Meghívások.

meghívók nem kis aggodalmat és fejtörést szereznek nekik.

Pedig az ilyen emberek határozottan tévednek. Meghívások alkalmával sohasem lehetünk eléggé udvariasak. Először is sohasem lehet tudni, hogy a meghívottak eljönnek-e, vagy nem, mert éppen ez alkalommal tévedhetünk legkönnyebben; olyanok, kiknek megjelenését biztosra vettük, visszaútasíthatják, ellenben mások, kiknek eljövetelet nem is reméltük, tán szívesen eljöttek volna, és jelenlétük által emelték volna ünnepélyünk szépségét vagy tisztességét. A meghívás el nem fogadásában sohasem szabad magunk iránt közönyt, vagy fölsemmevést látnunk, még ha a meg nem jelenés oka nincs is előttünk részletezve. Elútaszás, el nem odázható munka, tartóztathatja vissza az illetőket; mások is megelőzhettek bennünket meghívásaikkal, vagy az illetők kedélyhangulata nem társaságba való.

E mellett a meghívás elhagyása éppen sértő lehet. Talán oly módon érintkezhetünk valakivel, hogy az részünkről e kitüntetést elvárhatta volna. De íme biz

az nem érkezett meg, azon félelemből, hogy talán nem fogadták volna el, és így az illető jogosan látja abban elhanyagoltását, vagy részünkről azon óhajtást, hogy a vele való érintkezésünk csak hadd maradjon a szélesebb körben való udvariasság határai között.

Ez okokból nagyon helyes a meghívásokkal nem fősvénykedni, és teljesen az illetőkre bízni annak elfogadását, vagy el nem fogadását. Hadd függjön az teljesen a meghívottaktól, hogy eljönnek-e vagy nem, bennünket nem szabad sérteni az elmaradásnak ; de viszont mi is tegyünk eleget az udvariasság követelményeinek. Igen, még akkor is küldjük el meghívónkat, ha tudjuk, hogy az nem fogadtatik el. Talán sajnálni fogják az illetők, hogy nem jöhetnek el, és e sajnálat lekötelezi őket irányunkban, míg mi nem tehetünk magunknak szemrehányást, hogy egyik vagy másik ismerősünket, vagy barátunkat mellőztük, vagy elhanyagoltuk volna.

Csak az ebédre való meghívással van kivétel. Mindenki tudja, hogy ebédre, egy bizonyos meghatározott számon felül ven-

Meghívások.

dégeket hívni nem lehet, és így senki sem veheti rossz néven, ha erre nem hívják meg; legkevesbbé jó barátaink, kik körülményeinket ismerik. Megnyúgosznak azon tudatban, hogy más oldalról való ismerőseink és barátaink száma is oly nagy, hogy a meghívható vendégek számát már elérte. Ezt mellőzésnek nem veheti senki.

Ellenben estélyekhez, bálokra, vagy más ilyféle alkalmakra minden ismerősünket meg kell hívni, kikkel szorosabb baráti összeköttetést óhajtunk fentartani; mert azok ily alkalommal számíthatnak figyelmünkre és előzékenységünkre.

De most sem szabad rossz néven vennünk, ha meghívásunk el nem fogadtatik. A meghívott nincs kötelezve kimaradásának okát adni; de viszonznia kell a meghívást, látogatást kell tennie, vagy névjegyet kell küldenje, mielőtt mi ismételnők meghívásunkat. Nem tudjuk mi tartóztathatta őt vissza, következésképpen felesleges volna érzékenykednünk. Csak ha valamelyik ismerősünk meghívásunkat többször figyelmen kívül hagyja, szabad

Meghívások.

feltennünk róla, hogy nincs kedve eljönni; vannak olyanok sokan, kik nagyobb társaságokban nem örömet vesznek részt; ilyenkor talán ő maga fog bennünket kérni, hogy mentsük fel őt a nagyobb társaságban való megjelenéstől. Hanem mindjárt az első alkalommal mellőzni valakit udvariatlanság volna.

A meghívások szétküldési ideje is különböző, és egészen attól függ, hogy az ünnepély kisebb vagy nagyobb leend-e? Mentül nagyobbyszerű az ünnepély, annál korábban küldetnek szét a meghívók pl.: bálokra két héttel előbb; kisebb táncmulatságokra és estélyekre hat, nyolcz nappal; ebédre, vacsorára négy, öt nappal és kis családi körbe vagy uzsonákhoz egy, két nappal előbb szokás a meghívásokat elküldeni. A téli idényben korán biztosítunk magunknak vendégeket, ellenben a mulatságra szánt idő leteltével már rövidebbre is szabhatjuk a megelőző időt meghívásunk szétküldésére. Mentül korábban érkezik a meghívó, annál inkább jelzi a bál vagy multság nagyobbyszerűségét, annál nagyobb lehet a követelés a ven-

dégek öltözékei iránt, és a vendégek követelése a bál fényes kiállítására nézve a báladó iránt. Katonatiszti körökben, tekintettel a meghívott magasrangú tisztekre, az egyenruha minősége a meghívón meghatároztatik.

Polgári — azaz nem katonai — körökben föltehetjük, hogy bálban, estélyen, ebédhez vagy vacsorára a férfiak fekete ünnepélyes öltözékben — frakkban (melynél ugyan százszorosa szebb és díszesebb volna a magyar-öltöny!) — fehér nyakkendővel jelennek meg. Mennyegzőhöz, nagy bálokra, nagy ebédekhez és vacsorákhoz a meghívók a háziúrnak címeztetnek; kisebb ünnepélyeknél leginkább a ház asszonyához fordulunk meghívásunkkal. Fiatal leányok kölcsönösen meghívhatják egymást családi ünnepélyekhez, a nélkül, hogy ezért az illetők szüleihez fordulnának, minthogy mindkét oldalról föltételeztetik, hogy ilyenféle meghívás sem nem történik, sem el nem fogadtatik a mindkét részről való szülők beleegyezése nélkül.

De hogy még ily bizalmas meghívás

Meghívások.

is pár nappal az ünnepély előtt történik, az természetes. Mindenkinék időt kell hagyni arra, hogy előkészülhessen.

Nem tartják udvariasságnak, valakit nagyon sürgetni, hogy meghívásunkat fogadja el, ezt az illetőnek teljesen szabad akaratára kell bízni. Azt természetesen kifejezhetjük az illetők előtt, hogy mennyire örülnénk jelenlétének; mindamellett ebbeli kívánságunk kifejezésének az udvarias meghívás határát átlépnie nem szabad. Más azonban, ha barátainknak ilyféle óhajtásunkat határozottan értésükre adjuk; azonban ezekkel sem szabad követelőknék lennünk. Ilyesmiben tévednek gyakran a fiatal leányok barátnőikkel szemben, és ha az ily sürgetésnek egyszer-másszor még sem lehetett eleget tenni, gyakran duzzogásokra, haragra s a barátkozás megszakítására adott alkalmat. Pedig fogadjunk szívesen mindenkitől annyi előzékenységet és barátságot, megnyit az saját szabad akaratából hajlandó nekünk adni, és ne követeljünk tőle többet. Ellenben az is udvariatlanság volna, ha valakinek azt mutatnók, hogy előttünk

Meghívások.

teljesen közönyös: eljön-e meghívásunkra vagy nem?

Kisebb társaságokba, vagy ebédekre meghívhatjuk vendégeinket névjegygyel vagy személyesen, ha talán látogatással tartozunk nekik, vagy nagyobb tiszteletet akarunk kifejezni irántuk. Nagy társas estélyekhez vagy bálókhoz külön meghívók vagy jegyek nyomatnak. Ezekből kivétel nélkül küldenek mindenkinek, még azoknak is, kiket már élőszóval személyesen meghívtak. Hogy a családi nagyobb ünnepélyeknél is, mint a milyen a confirmatio, keresztelés, mennyegző szintén ilyen eljárás van, azt már könyvünk első részében kifejeztük.

A nyomatott meghívók szabadságot engednek a küldőknek, hogy jó izlését feltüntethesse; és egyszerűséggel, de mégis luxussal állíthassa ki; azonban óvakodjunk a cifra aranyozásokkal és túlhalmozott cífrázatokkal ellátott meghívóktól, mint a milyeneket a papirkereskedésekben készen találunk. Ama több helyen bevett szokás ezen meghívókat be nem zárt borítékban olcsóbb postabérrel

Meghívások.

küldeni helytelen. Ellenkezőleg az ilyen meghívások családi ügyeknek tekintendők, és mint ilyenek zárt borítékban küldendők rendeltetésök helyére.

Az is bevett szokás, hogy az ilyen meghívókat cseléd által küldik el; de a hol ez nem lehet, vagy nagy városokban a távolság miatt nem kivihető, a postát veszik igénybe.

Az ilyen meghívókat a legrövidebb módon szokás fogalmazni; például bálba:

Varjasy Béla báró és neje szül. Kétegyházi Ilona grófnő folyó január 25-ikén tartandó estélyükre N. N. Gróf Urat és Nejét, valamint kedves leányukat Ilona grófkisasszonyt szíves tisztelettel meghívják.

Vagy:

Méltóságos Gróf N. N. Úr és családja alázatosan kéretnek, hogy alólirottaknak folyó hó 15-én tartandó báljukban megjelenni kegyeskedjenek. Kiváló tisztelettel

Szentimrei János
és neje szül. Bocskai Flóra.

Meghívások.

Az ebéd és vacsorához való jegy szintén ilyen módon fogalmaztatik, csak-hogy a keltéhez a napnak meghatározott óráját is odaírják és a jegy bal szegletébe e két betűt: V. k. (válasz kéretik) helyezik.

Minta:

BUDAPESTEN, 1883. november 15.

Belváros, Petőfi-tér 3.

Felcsinált
Magyságos Major István urat
és családját

november 18-án este 8 órákor

VACSORÁRA,

mély tisztelettel meghívja

Kovácsné István tanár

és neje Végh Anna.

V. k.

Azt is meg lehet írni, miféle alkalomból történik az ebéd- vagy vacsora-adás,

azonban az elmaradhat; de a »válasz kéretik« ne maradjon el. Ámbár tulajdonképpen egyik ép oly felesleges, mint a másik; mert az illem megkívánja, hogyha valamely étkezéshez hívnak meg bennünket, arra azonnal feleljünk: elfogadjuk-e vagy nem? Mint már említők: ilyesmi bizonyos meghatározott számú vendégekre van szánva, és az elfogadó feleletek szerint rendezik a terítékeket. Ha most már a házigazda nem tudja bizonyosan, eljönnek-e vendégei vagy sem, akkor könnyen a legkellemetlenebb zavarba jöhet. Hogy a meghívott vendég meg ne feledkezzék, emlékezteti őt a »válasz kéretik« a rögtön való válaszolásra, és azt nem szabad elhagynia egészen az ünnepély közeledtéig. Meg kell gondolnia, hogy az el nem fogadó válasz a házigazdának alkalmat nyújt valakit mást is meghívhatni, és az nem eshetik meg az utolsó pillanatban.

Levelező lapon való meghívás csak a legközelebbi rokonok között és ott is csak ifjabbakkal szemben engedhető meg. Mindenesetre udvariasabb ezekkel szemben

Meghívások.

is meghívó jegyeket vagy leveleket használni, itt se feledjük el a választ kérni. Aki a nélkül is sietne a válaszzsal, az nem veszi rossz néven e kérelmet, mert az tudja, hogy ez nem ő miatta történik, hanem csak a feledékenyebb vendégeknek figyelemztetéseül.

Kinek, magának is háztartása van, az a meghívás elfogadása által kötelezi magát az illetőket szintén meghívni, ezenkívül mindenki, annál a háznál, hol étkezett, köteles látogatást tenni. Magános nők vagy hajadonok vagy aggregények kiknek háztartásuk nincs, természetesen nem viszonzhatják hasonló meghívással. Mindamellett iparkodniok kell az elfogadott szívességet más módon kiegyenlíteni; férfiak férfiakat reggelire elhívhatják, nők az illető házi nőt, vagy annak gyermekeit egy kis uzsonnára, vagy theára, vagy más efféle kis apró ünnepélyességekre. Ezen kívül a családban a születésnapok, karácsonyi ünnepek, elég alkalmat nyújtanak a nyert meghívásokért hálájukat kifejezni.

A meghívottak kiválasztása a házigazda kisebb vagy nagyobb világismertéről tesz tanúságot. Ennek lehetnek jó barátai a társadalom különböző körében és mellőzése volna az egyiknek, ha a másik miatt őt kihagynák a háznál tartott ünnepélyességekből. Hanem valójában nagy ügyesség kell hozzá a különböző elemeket úgy egyesíteni, hogy az ünnepély mindenki számára szép és kedves legyen. Annál jobb a ház jó hírére nézve, ha ez sikerül. Az oroszlánrésze e sikernek okvetetlenül a házinőt illeti; mert mindenestre az ő finom tapintatos eljárása és modora eszközölheti ki azt, hogy férjének különböző körből való ismerőseit úgy foglalkoztassa és mulattassa, hogy a társaság a legjobb összhangban időzön, és mindenki néhány kellemesen eltöltött óra emlékével hagyhassa el a házat.

A királyi udvar a meghívókat az udvarképes egyéneknek a főudvarmesteri hivatal útján adatja ki, arra rendeltetett irnokok által. Rendesen az öltözékekre nézve

Meghívások.

is adatik ki ilyenkor rendelet; különös
alkalmakra az ilyen rendeletek még az
újságban is közzétételnek.

IO.

Gazda és vendég.

Extra Hungariam non est vita.

Ezen fejezetben olyan látogatásokról lesz szó, melyek hosszabb időn át tartanak, tehát vendéglátás és vendégszeretet kötelességeiről, tehát éppen úgy azokéról, kik a vendéget elfogadják, mint azok kötelességeiről, kik a vendégszeretett élvezik.

Egészen más dolog egy rövid látogatás, egy ebéd vagy egy vacsora együttes elköltése, és egészen más az egy és ugyanazon fedél alatt való lakás. Okvetetlenül jobban megismerhetjük barátaink jellemét.

negyvennyolcz óra alatt lakásaikon, mint talán évekig tartó barátságos érintkezéseinkben. A jó társaság szokásai, modora, illemszabályai, jó magatartás, kedves előzékenység és még bármi néven nevezendő erényei a szép magaviseletnek — néhány óráig csak kitarthatók; de a nap folyamában a teendők, a házban előforduló dolgok, az élet komolysága sok olyan akadályt gördít eléjük, melyek azokat a gyöngédebb érzéseket elriasztják. Gyakran jöhetünk aztán olyan viszás helyzetbe, hogy barátainkban meglepő tulajdonságokat fedezünk fel, melyeket bennök éppen nem kerestünk.

Tekintsük meg közelebbről a gazda és vendég kölcsönös helyzetét, kétség kívül a gazda helyzete előnyösebb. Neki nem szükséges szokásait megváltoztatni, rendes életmódjában nem zavartatik meg nagyon erősen, míg a vendégnek ugyancsak iparkodnia kell eddigi szokásait a házban uralkodó szellemnek alárendelni s ahhoz alkalmazkodni. Mindenesetre kötelessége a gazdának ellesni a vendége szokásait, megelőzni annak kívánságait úgy,

hogy az mentül kevésbé érezze az elhagyott otthon hiányát. Aprólékos dolgokban talán némi változás esik ilyenkor a háztartásban; de ez nem lényeges, mert nagyban nem szabad a háztartás menetének változást szenvednie a vendégek miatt.

Lényegesebbek a házi renden a változtatások, ha több vendég van jelen. Akkor irántuk való figyelemből ez is, amaz is másként van, mint ahogy szokták, a nap felosztása is más, a gazda alkalmazkodik a vendégek nála való tartózkodása idején azokhoz, és áldozatul hozza saját szokásait azok kényelmének. Ilyféle változtatások természetesen egyes vendégek kedvéért nem történhetnek meg, ez egyértelmű volna a többiek mellőzésével. Ugyanily udvariatlanságot követne el a gazda a már nála lévő vendégek iránt, ha valamely új vendég kedvéért az eddigi szokásokat felforgatná. Csak kiváló helyzet, előrehaladott kor, vagy valami ismert betegsége az újonnan jöttek igazolhatná az ilyen eljárást.

A vendégszeretet kötelességei leginkább a vidéken jutnak érvényre.

Földbirtokosok, kastélytulajdonosok, nagy urak stb. meghívják városban lakó barátaikat, hogy töltsék kint nálunk a vadászati, aratási, szüreti időt. Erre nézve nagy uraknál szintén meghívók küldetnek szét, melyben az idő körülbelül meg van határozva, hogy mikorra várják el a vendégeket. A vendégek megérkezési és eltávozási idejét megválasztani, természetesen egészen azok szabad akaratától függ, legnagyobb mértékben illetlenség volna, ha ilyesmiben a gazda akarna határozni.

Másrészről azonban a vendégek tapintatáról és becsülettudásáról is föltehetjük, hogy túlságosan hosszú időzésükkel nem válnak terhére a házigazdának. Még ha szívesen marasztják is őket, még akkor is ki kell érezniök, hogy e marasztást többnek vegyék-e pusztá udvariasságnál? Különben már maga az a kétely is elég bizonyíték arra nézve, hogy mindig jobb a marasztást el nem fogadni, ha már egyszer a meghívásnak célja el van érve, azaz a mulatság vagy mulatságok elmúltak. Azonban az a vendég is udvariatlan a többiek és a háziak iránt, ki be nem várva az ott időzés

leteltét, minden igaz ok nélkül önkényűleg megrövidíti tartózkodási idejét, és korai elútazásával megbontja a társaságot. Ily eljárást csak sürgős és lényeges ok menthet ki. Ki vendégeket hív magához, az szívesen is látja azokat. Az időelőtti elútazás a gazdára nézve egyenes sértés is lehet.

A nagy szünetidőben a városban lakók rendszeren kiküldik kisebb-nagyobb gyermekeiket vidéki rokonaikhoz, és gyakran minden felügyelet nélkül. Hogy mily kiméretlen az ilyen eljárás, azt ki sem lehet mondani. Gyermekek, különösen apróbb gyermekek, mindenütt zavart okoznak, és csak a házi gazdának különös meghívására kellene őket a szülőknek magukkal vinni. Ha az illetők lakása vagy kastélya úgy van berendezve, hogy nem kell félni a gyermekek által okozott zavarok és kellemetlenségektől, akkor gondoskodjanak a szülők, hogy a gyermekek felügyelet nélkül sohase mehessenek be a kertekbe. A virágok és gyümölcsök leszaggatása legyen nekik szigorúan tiltva, az ágyakon, pázsitokon keresztül futkosniok

nem szabad, csak az utakon lehet járniok. Más vendégek jelenlétében nem időzhetnek a szalonban, kiknek könnyen alkalmatlanokká válhatnának; szintén nem vehetnek részt az olyan kirándulásokban, melyeket a házigazda felnőtt vendégei számára rendez.

Fiatal leányoknak, kik hosszabb ideig tartózkodnak barátnőik vagy rokonaik lakásán — semmiféle igényük nem lehet; nekik föltétlenül alkalmazkodniok kell a család szokásaihoz és óvakodniok kell olyan kívánságaiknak kifejezést adni, melyek csupán az ő mulattatásukat czéloznák, és a háziaknak vagy fáradságukba vagy éppen pénzükbe kerülne. Ilyenek pl. egyik-másik színház látogatása, estélyekre menés, vagy vendégek elfogadása, kik nem egyúttal a háziaké is. Az ő látogatásuk egyedül a családot, a barátnőt illeti, nem pedig városi nő számára a vidéken, és a vidéki nő számára a városban kínálkozó szórakozásokat és mulatságokat. A háziak teendője kedves látogatóiknak mindazon szórakozást, mulatságot megszerezni, melyeket azok számára a

városi vagy vidéki élet nyújthat, és a melyeket a háziaknak mind családi, mind anyagi körülményeik megengednek. Egyszermind részt vehet a vendég leány barát-nője munkálkodásában, mennyire csak tőle telik, segíthet a háztartási teendőkben, hogy jelenléte ne váljék teherre. Hogy tapintatos, finom műveltségű leány egyúttal szerény is, és minden az ő kedvéért történő szórakozási vagy mulatsági alkalmat hálával fogad, még ha nem volna is ránézve olyan kellemes, mint remélte — az természetes. Semmi sem foglal magában nagyobb dicséretet egy leányra nézve mintha vendéglátói a leány szülőitől — tartózkodásának meghosszabbítását kérik, és végre is azon óhajtással válnak el, vajha nem sokára ismét együtt lehetnének!

Hasonló eset forog fenn a fiatal embernél is, például a ház urának vagy úrnőjének testvére vagy unokaöccsével. Ennek is arra kell törekednie, hogy jelenléte semmiféle zavart ne okozzon a háziak rendes életmódjában, sőt inkább neki kell magát hasznossá és jelenlétét kedvessé

tenni, mind a háziakra, mindazoknak esetleges vendégeikre nézve. Különösen, ha a házigazda nagyon el van foglalva, akkor a rokonnak kell őt a vendégeknél helyettesítenie, a fiatalabb nemzedéknek kirándulásaiknál legyen vezetője; a billiárd vagy kártyaasztalnál legyen kéznél, ha ott egy játszótársra, itt egy tarokk-parthie kiegészítőre van szükség, hogy valamely idősebb vendégnek is lehetővé tegye a szórakozást, ott valami érdekes cikket kell a lapból felolvasnia, itt a család nőtagjainak kell segítségére lenni; szóval érezze magát a család valódi tagjának, s tegye magát hasznossá rokonai körében, nem pedig azon ürügy alatt, hogy ő az úr vagy az úrnő unokaöccse, követelőleg lépjen fel, és a háznál, a helyett, hogy szokásait és hajlamait alárendelné a házi rendnek — csak zavart és rendetlenséget okozzon.

Ha a háznál sok vendég van, akkor nagyon ajánlatos az egész napra valamely tervet állapítani meg, hogy az hogyan osztassék be legcélszerűbben, és minden vendég igényének a lehetőségig megfele-

jen, és senki mellőzve vagy sértve ne érezze magát. Mert a legkisebb sértés is megzavarhatná az együttlét kellemes harmóniáját.

Hogy a gazdának az egyes vendégek sajátságai iránt figyelemmel kell lennie, azt már fentebb is említettük. Azonban ezeket lehetetlen neki mind ismernie, tehát nagyon helyes szokás az, hogy a vendégeknek saját tetszésére legyen bízva, reggelijét szobájában vagy az ebédlőben végeznie; a második étkezést, azaz a villás-reggeli idejét, ha az ebéd későn szokott lenni, legjobb mentül későbbre tenni. Ezáltal mindenki időt nyer a nap többi részéhez előkészülni, még pedig a maga megszokott módja szerint, annyival is inkább célszerű a napnak ily módon való beosztása, mert az embernek saját egyénisége a reggeli órákban érvényesül leginkább, ekkor domborodik ki legélesebben. Azon mód, hogyan kél fel valaki alvása után, hogyan öltözködik és készül elő az egész napra, mindenkinél különböző; senki sem szeret idegen pillantást engedni a coulissák mögé. Ezt már a serdülő ifjú ott-

hon is örömet egyedül végzi, mihelyt az önállóság tudata benne fölébredt — leányokról nem is szólva, kiknél az egyedül-lét a reggeli öltözködésnél bizonyos pontig egészen magában értetődik. Ezen előtérbe lépése az egyéniségnek még erősből, az idegen házi körben való lét által, ez okból igen czélszerű a vendéget a reggeli órákban saját magára hagyni.

A házigazda midőn az eltöltendő napra tervet készít, tekintetbe veszi vendégei korát és azoknak talán szembeötlőbb sajátságait. Kimélnie kell az öregség gyöngeségeit; az idősebbek örömeit maradnak magukra és foglalkoznak szobáikban, ezeket erkölcsileg nem kell kényszerítenie ezen sajátságaik feláldozására. Ellenben az eleven, életvidor, fáradhatatlan ifjúságnak könnyítse meg a környékbe való kirándulásokat; szóval az általánosságban, mely mégis többé-kevésbé valamennyit uralja — gondoskodjék az egyesek kényelméről és kellemes szórakozásáról. Részükről a vendégek is bizonyosan a maguk jószántából szintén alkalmazkodni fognak a házirendhez, és a többi

vendégekhez, nehogy alkalmatlanságot okozván, a kellemes hangulatot megzavarják.

Óvakodjék a vendég különösen a házigazdát megzavarni munkásságában, szokásaiban, vagy hivatása teljesítésében, és ezért ajánlatos mindkét félre nézve a reggeli órákban az illetők szabadságát teljesen meghagyni. A házigazdának éppen reggel van legtöbb dolga; gondoskodnia kell a cselédekről, elrendelni a napi teendőket, intézkednie kell sok oly dolgokról, melyekhez máskor maga szokott látni, és a melyeket most vendégei iránti tekintetből másokra kell bíznia, ezért tehát a vendégeknek is kötelességük nem háborgatni a gazdát a reggeli órákban. Foglalkozzanak ők magukban is néhány óráig; olvasmányok, — melyekről a figyelmes házigazda jó eleve gondoskodott — séták a kertben, a mezőn, a gazdaságban adnak nekik a kellemes időtöltésre elég alkalmat. Csak a második étkezéstől kezdve, mely mint említők jó későre teendő — legyen az ebéd, vagy villásreggeli — tehát ettől kezdve állanak gazda és vendég kölcsönösen egymásnak a rendelkezésére.

Estve a visszavonulás idejének meghatározása a vendégektől eredjen, kiknek természetesen figyelemmel kell lenniök a házigazda szokásaira. Nagyon korán gondolni az elvonulásra, nem tanácsos; mert talán megzavarnók a többi vendégek vidám, élénk társalgását, kiknek pedig éppen annyi joguk van ott, mint bárkinek is; hanem kiérezhető, sőt látható az, a mikor a társalgás lankadni kezd, s az indítványt, szobájukba visszavonulni mindnyájan örömet fogadják. Ha pedig valaki csakugyan szükségét érzi a korábbi távozásnak, tegye azt feltűnés nélkül, ha utána kérdezősködnék, majd kiment a házigazda.

A vendég is tehet kísérletet, hogy barátja házánál hasznossá tegye magát, a nélkül, hogy szerénytelen vagy tolakodó lenne. Gondos megfigyelés után egy csomó olyan dolog elintézését vállalhatja magára, melylyel házigazdáján könnyíthet és neki pedig üres idejét kellemesen betölti; a mikor a házigazda nem szentelheti neki idejét. Tanácsos az ilyen alkalmakat megragadni különösen olyan vendégnek, a ki

hosszabb ideig tartózkodik valamely vendégszerető háznál, ekkor annál inkább biztosítva van, hogy ottléte nem okoz alkalmatlanságot vagy terhet.

A házigazda iránt való figyelem kötelességévé teszi a vendégnek, hogy véleményének nyilvánításában, mennyire csak lehet, tartózkodó legyen. Az udvariasság azt követeli, hogy saját véleményét a gazdáéval összhangzásba hozni iparkodják, különösen tiszteletben kell tartani a vendégeknek a háziak vallási és politikai nézetét. Mint tapasztalatból tudjuk, egyetlen téren sem oly elágazók, és össze nem egyeztethetők a vélemények, mint éppen a vallás és politikai meggyőződések között, és egy téren sem oly elkeserítő, oly bántó a vitatkozás, mint ha ezekről foly; még akkor is, ha a műveltségnek legszorosabb korlátai közzé van szorítva; mert itt egyik rész sem enged, és rábeszélésnek benső meggyőződéseknel nincs értelme, sem helye. Erős tapintatlanságot és miveletlenséget árulna el, a vendég és a gazda részéről, ha együttlétök idejét vallási vagy politikai vitatkozásokkal,

melyek csakhamar feleselésekké sőt személyeskedésekké fajulnak el, tölténék ki; a szíves vendéglátást is rosszúl ismernők el, s még rosszabbúl hálálnók meg, ha házigazdánkat kényszerítenők annak sértegetését és kicsinylését hallgatni, melyet ő tisztel és szeret. Helyesen cselekszik tehát, és a legfinomabb magaviseletet tanúsítja az olyan ember, ki a mások meggyőződését tiszteletben tartja, és különösen mint vendég a házigazdát nem ingerli elenmondásokkal.

Szintén ilyen módon kerülje ki a vendég, hogy kivételes helyzetet akarjon elfoglalni a többi vendégek között, a meny nyiben mindent másként cselekszik, mint a többiek. Míg mások házánál időzünk, alkalmazkodnunk kell az általánossághoz, saját hajlamainkat s kedvteléseinket el kell fojtanunk, és inkább egy kis kényelmetlenséget kell eltűrnünk, mint alkalmatlanságot okoznunk.

A vendégnek kötelessége továbbá a házigazdát minden felesleges kiadástól megkímélni. Ha például a vendég időzése hosszabbra nyúlik, mint az egyelőre ter-

vezve volt, úgy nagyon könnyen megszorulhat fehérnemű dolgában. Ilyen esetben magában értetődik, hogy a háziak veszik át az erről való gondoskodást. De másrészt a vendégről is föl kell tennünk, hogy egy előre nem látott hosszabbra nyúló látogatás alkalmával a vele levő ruhaneművel kiméletesen bánik, hogy ne legyen kényszerítve ilyféle szívességeket a háziaktól elfogadni. Gondos emberek az ilyesféle kirándulásokhoz jól ellátják magukat mindenféle apróságokkal, miket a mindennapi élet megkövetel, hogy egy előre nem gondolt hosszabb időzés nekik semmiféle kényelmetlenséget nem okoz. Azonban még se feledjük, hogy valami terjedelmes málhákkal ne érkezzünk barátainkhoz, melyek jó előre azt a gyanút ébresztenék a háziakban, mintha mi meg akarnánk náluk telepedni. Elkerülendő minden felesleges és nélkülözhető apróság, ellenben, ha jól ellátjuk magunkat fehérneművel és annak idején gondoskodunk is annak pótlásáról, nem fogunk a háziak szívességére szorulni.

Jegyezzük meg itt még azt is, hogyha valahová hosszabb időre szándékozunk

menni, nagyon helyes, ha otthonunkból aprólékos ajándékokat viszünk a család számára, különösen, ha gyermekek is vannak a háznál. Ilyféle figyelem mindig kellemesen hat, és az elfogadás barátságos voltát csak emeli. A házigazdára, de különösen a háziasszonyra mindig igen kellemesen hat, ha gyermekei vonzódnak a vendéghez. De az ajándékok kiválasztásánál is óvatosak legyünk és olyan dolgokat vigyünk a kicsinyeknek, melyekkel sem gyomraikat el nem rontják, sem nagy lármájukkal a környezetnek terhére nem válnak.

Azon szokást talán felesleges is fel-
említenem, hogy elútazásunk alkalmával a
cselédeket körülöttünk tett szolgálataikért
meg kell jutalmaznunk. Hogy mennyi le-
gyen ez a jutalom, azt meghatározni nem
lehet, ez a vendég vagyoni helyzetétől és
a háznál való időzés tartamától függ. Ha
a visszajövetel kilátásban van, akkor va-
lamivel gazdagabban adjon a vendég,
hogy még a cselédek által is örömmel
fogadtassék adandó alkalommal.

Ha az ember egy ilyen kirándulásból

hazajő, akkor rövid idő alatt írjon vendéglátóinak, s köszönje meg az iránta tanúsított szívességet. Ilyenkor alkalmasint kellemes levelezés keletkezik a talán rövid ismeretségből, mely későbbben szívélyes barátságra vezethet.

Ha pedig olyan ismerősünk falusi birtokán időztünk, ki maga is télen a városban lakik, és csak a nyarat tölti kint, úgy a városba érkezése után látogatást teszünk, s el nem fogadás, vagy ott-honn nem léte esetében névjegyünket hagyjuk nála. Az is helyes szokás, hogy a vendég valami módon meghálálja a szíves fogadtatást. Ennélfogva, ha az talán addig nem történt volna, minden alkalommal, ha nála valami barátságos összejövetel vagy vendégség van, az illetőket meg kell hívnia. Egy földél alatt való lakás közelebb hozza az embereket egymáshoz, mint pusztán a társaságokban való érintkezés, és annak következtében a kölcsönös barátságos viszony élénkebbé válik.

II.

Az asztalnál.

*Testet éleszt és táplál a lakoma,
De a mi a lelket adja: az bora.*

Ezen fejezetben nem akarunk az asztal külső feldisztetésére nézve mélyebb tárgyalásba bocsátkozni, először azért, mert hazánkban az ügyis hagyományos vendégszeretet bő gyakorlásánál fogva a magyar nők igen jól tudják, hogyan kell díszesen felteríteni, hogy a szemnek tetszetős legyen. Másodszor valami kiváló alkalomra akár melyik jó szakácskönyv részletes útastást ad, ha a házi nő, vagy a család leánya ebben a tekintetben ki akar magáért tenni. Ez ugyan ritkábban fordul elő,

mert a ki oly nagy háztartást visz, hogy barátait, ismerőseit magas állású idegen vendégeket gyakran gyűjthet vendégszerető házában asztala köré, annak már vagy magának van ügyes, hozzáértő szakácsa, vagy egy ilyen fogad fel arra az alkalomra. Erre bizza azután az egész felelősséget, a ki bizonyosan iparkodni fog, és becsületét helyezi abba, hogy mindent a háziak és vendégek megelégedésére rendezzen el. Legczélszerűbb ilyenkor szabad kezet engedni a szakácsnak a konyhában, pinczében és ebédlőben. Sok nagy városban az a szokás is kezd terjedni, hogy az uraságok a szakácsnál megrendelik az ételeket, hány fogásból legyen az, és hány személyre legyen elkészítve, és így mindent készen hozatnak be a házhoz.

De ez nem ajánlható. A háziasszonynak szeme előtt készüljenek el az ételek, hogy lássa miből, az ő felügyelete alatt, hogy lássa mennyiből készülnek, mert csak így érezheti magát biztosan vendégeivel szemben, hogy azoknak tiszta és jó ételeket tálatat fel.

Egyike ezen, de lényeges külsőségeknek a bor.

Nagy ebédeknel szokás négyféle bort szolgálni fel az asztalra s ennél fogva mindjárt öt poharat — egyet viznek — készíteni oda. A poharak szép rendben, első sorba egy nagyobb, a vizes pohár, második sorba a három kis boros pohár s a harmadik sorba, az asztal közepe felé, a lapos, széles pohár champagnernek teendő. A borok fajtát, könnyebbről erősebbre meghatározni a házi gazda, vagy egy más hozzáértő egyén teendője, hazánk oly dús a legjobb, legfinomabb fajú borokban, hogy idegen borok nélkül is nehéz választani a sok közül.

Mert hiszen a költő szerint is:

»Mondják: Egernél híres bor terem.«

»Mi szép vagy Kolna, Ménes oldalán!

Borod setét, mint a cigány leány.

És benne a szív édes lángja ég.«

»Ki látta bort, zöldet, mint drága kő?

És híg aranyt, mely nyakba önthető?

Somló, Tokaj,«

Az asztalnál.

»Vagy tán arany jövődöt vár hazánk,
Azért mosolyg Tokajnak nedve ránk?
Arany borod.«.....

.....
»Egy régi és egy új barát kezén
Került hozzám e drága szerezmény,
Érmellék drága nedve.«.....

.....
»Biharnak vére forróbb, mint te vagy
Szelid bor! tán azért, hogy enyhét adj —
A honfi szívnek annyi baj után.«...

.....
De mit beszélek itt a bor,
A drága gyöngyös bakator!

Tehát a költő szerint is annyiféle ki-
tűnő boraink vannak, hogy éppen nem
szorultunk idegenre, azonban nagyúri ebé-
deknél szokás még a következő borokat
is az ebédhez adni: leves után madeirát
az első fogás közben burgundit és bor-
deauxit, de gyöngébbeket, úgynevezett
asztali borokat adnak fel. Rajnai, valamint
fehér borok a halétkek és a pecsenyéhez
valók. Xércsi jó az édességekhez. A cse-
megére aztán tokajit, muskotályt, malva-
siert stb. isznak.

Sokan abban a tévedésben élnek,

hogy csípős, vagy édes champagner, — jégbe hűtve, vagy a nélkül — csak a csemegéhez adható fel. Pedig nem úgy van, mert nagy vendégségnél elejétől utoljáig folyton kínálják vele a vendégeket.

Szükséges a *menu*-t (ételrend) valamint a felszolgálándó borok neveit tisztán leírva vagy éppen nyomtatva a teríték mellé tenni. Nem mindenki oly borismerő vagy inyencz, hogy a felszolgált borokat azonnal megismerje, pedig mindenki szereti tudni, hogy mit iszik, még jobban mint azt, hogy mit eszik, pedig a mai szakácsművészet mellett már az ételekre is nehéz ráismerni.

Megemlíthetjük még azt, hogy a vendégek dicsérhetik is a felszolgált borokat, hogy a házigazda pinczéjének elismerést szavazzanak; de csak mértékkel; az ételekre meg éppen nagy vigyázattal, nehogy a dicsérgetésekkel a háziasszonynak terhére váljunk, azzal azt mutassuk ki, hogy talán más alkalommal nem voltak ilyen jók az ételek.

Nagy uraknál, hol többnyire francia

szakács van, az ételeket francziául szokták felírni, ez divat nemcsak nálunk, hanem egész Németországban is. Ellenben az angolok elég szigorúan ragaszkodnak az ő nemzeti ételeikhez és így csak a francziás ételeket írják fel francziául és ez helyes is. A francziák valósággal mesterek a sütés, főzésben, ez el van ismervé Európaszerte; és így nagyon természetes, ha utánozzák őket a szakácművészetben, a kik rájuk szorúlnak. De hogy minekünk szükségünk van-e őket utánozni, arra feleljenek az illetékesek. E sorok írójának alkalmá volt egykor pár hétig Páris első szállodájában (Grand Hôtel du Louvre) időzni; ismeretvágyból megrendelte a leghíresebb ételeket, evett is azokból jó étvágygyal s valóban kitűnőeknek is találta; de bár sokkal díszesebben voltak betálalva, cifrában elkészítve, mint a magyar ételek, úgy tapasztalta, hogy gazdag éléstár mellett, hol az ételeknek sava, borsá megadható legyen, a magyaros étkek éppen olyan jók. Ennélfogva, ha az ebédhez francziásan készített étkek adatnak fel, akkor hagyjuk meg azoknak eredeti franczia

nevöket, úgy szintén a magyar ételeknek is a magukét, mert a kölcsönös lefordítással éppen nem nyernének semmit, sőt ellenkezőleg cifra és értetlen elnevezésük folytán alig ismernének rájuk a vendégek.

Ezek az elfrancziásodott, vagy gyakori elnémetesedett szokások, melyekből kivetkőzni olyan nehezünkre esik, a múlt századoknak az eredménye, a németek, de különösen a francziák nagy szellemi előnyöket vívtak ki maguknak és ez okból aprólékos vagy nagyobb dolgokban magukkal ragadták egész Európát. Nekünk elég volt a magunk baja, kül- és belháborúk emésztették fel az ország erejét, a vagyonos osztály külföldön keresett szórakozást, odavonzotta a szellemi fölény az előrehaladott műveltség s a különféle — idebent föl nem található — gyönyör, pompa és változatosság. Csupán e században kezdünk a magunk lábán járni, a szellemi munka terén valódi óriásaink, a harczmezején mesés, regeszerű hőseink valának; műveltségben, nyelvünk szépsége tekintetében kezdjük utólélni a nagy nemzeteket és így reményünk lehet, hogy eljő az

idő, mikor az idegen majmolására nem fogunk szorulni sem kisebb, sem nagyobb dolgokban, hanem önállókká leszünk és saját erőnk öntudatában egykor mi lehetünk még másokra nézve is az irányadók.

De térjünk vissza a mi asztalunkhoz. Egyike ama szintén lényeges külsőségeknek, melyek teljesen a ház úrnője tapintatos rendezése alá tartoznak: a *villásreggeli*. Ez ugyancsak nagyúri és vagyonos házaknál van szokásban, vagy pedig különös alkalom adtán; pl. ha egy jó barátunk átutazóban van és csak a délelőtti órákban szánhat nekünk pár órát, vagy búcsúlakoma alkalmából, vagy valami jubiláns tiszteletére, ki az esti órákban máshova hivatalos, és több más ilyen esetekben.

Tehát lássuk közelebbről a villásreggelit, (francziául: déjeuner dînatoire.)

Ezt délfelé szokták feltálcálni és két három óráig ülnek mellette; ilyen esetekben természetesen az ebéd elmarad és helyét a vacsora pótolja. Az ételek összeállítása egy-egy nagy villásreggelihez igen változatos lehet, ehhez elegendő útasítást

minden jó szakácskönyv ád. Megjegyezzük először is, hogy a háziasszonynak sokkal kevesebb gondot ad egy jó villásreggeli összeállítása, mint egy ebéd, mint-hogy minden étel egyszerre felrakható az asztalra, és a leves természetesen elmarad. Nagy, szertartásos villásreggelihez ajánlható egy nagy tál meleg sült hús, például vesepecsenye; többféle mellék ételek; hideg sülték, azután liba és pulyka vagy kácsa és csirke pecsenye egyik melegen, másik hidegen; forró hal, saláták, pástetomok, befőtt gyümölcsök.

A harmadik dolog, mely a háziasszony jó gazdasszonyságáról tanúbizonyságott tesz: a csemege.

Általánosan ismeretes dolog, hogy a csemegéhez külön terítéket tesznek föl, sőt némely helyen még csemegekendőt is (apró asztalkendő). A közép nagyságu evőeszköz ezüst vagy szarupengéjű (és nem vas) kés, ezüst villa és kanál. A csemegék sorrendje: sajt, gyümölcsök, apró sütemények, befőttök és legutoljára (vagy legelől) a fagyalt.

Jól rendezett háztartásoknál rák- vagy csigaféle ételek után igen helyesen teszi a

háziasszony, ha kisdéd tálakban langyos meleg vizet hordat körül, hogy a vendégek ujjaiuk hegyét leöblíthessék. Igen kellemes, ha a langyos vízbe egy kis fondormentaszest öntenek.

Sajátságos szokás kezd lábrakapni az olyan nagy városokban, mint pl. Páris, London, Berlin, Boston, New-York. Ott a házinők szépen elküldik férjeiket a kávéházba reggelizni. Isten mentsen, hogy valaha ez a szokás nálunk is lábra kapjon! semmi sem lazítja meg jobban a kötelességet a család tagjai között, mint a háztól távol való étkezések, sőt ama ferde szokás, hogy idegeneket nem a magunk házában, hanem nyilvános helyeken vendéglünk meg, szintén a rosszul berendezett háztartásra, vagy a házi nő tehetetlenségére vall. Jó magabíró, vagy éppen vagyonos ember háztartásának oly módon kell berendezve lennie, hogy pár ismerősét könnyen el tudja látni saját házában.

Még a férj és feleség közt levő szoros viszony is távolni kezd az ilyen dolgok folytán, ha nem életszükség a férjre nézve nevének jelenléte, és viszont, ha az étkezés

ideje nem egyúttal az enyhülés percze is a napi teendők után, szóval, ha az otthon fogalma csak szállóhelylyé aljasúlt, akkor szomorú családéletet folytatnak az illetők... Hála Istennek, a magyarok között még fennáll az otthon édes fogalma, a házi tűzhely becse, s ennélfogva nem félhetünk, hogy az ilyenféle rossz szokások egyhamar aláássák a családi boldogságot; azonban az óvakodás mindenesetre hasznos. Az üzlettel bíró emberek, az iparosok úgy is elég sokszor kénytelenek a vendéglők étkező termét igénybe venni.

Reggelihez vendéget ritkán szoktak hívni, vagy ha igen, többnyire csak üzleti vagy ügyleti célból, hogy a tulajdonképpen való üzleti időn kívül valamely sürgős vagy fontosabb ügyet nyugodtan megbeszélhessenek s a megzavartatást kikerülhessék. Ilyen esetekben a házinő a reggeli végeztével visszavonul és a férfiakat szivarral megkinálva, magukra hagyja.

Az ételek különfélesége, gazdagabb vagy egyszerűbb feltálalása a gazda akaratától és körülményeitől függ; a becsülettudás csak annyit követel tőle e tekintetben, hogy

minden, a mit ad, helyes izléséről tanúskodják. A házi nő meg jól teszi, ha nem hozatja be a tálakat nagyon is teletöltve, ez nem tesz jó hatást, inkább több edénybe osztva adasson fel egyféle ételt. Tisztaság, csín legyen a tálalásnál az uralkodó és irányadó, mert nemcsak a nyelv és gyomor, hanem a szem is kielégítésre vár az étkezésnél.

Az ebédnél egyféle edény terítették fel, ha pedig nem volna abból a fajból elég, akkor helyesebb tisztán fehér porcelánra teríteni, mint két-háromféle színű tányérokat rakni az asztalra. Fő-dolog, a felrakásnál vagy tányérváltásnál az edény-nyel nem csörömpölni, erre a szolgáló személyzetet is rászoktatjuk. A zajt jobban kikerülendő nagyon czélszerű az abrosz alatt az asztalra posztó-terítőt alkalmazni.

Az étkezés idejét bizonyosan meghatározni, megszabni nem lehet, a hány ház, annyi szokás; azonban az ebédeket rendszeren délutáni órákban szokás megtartani.

Az angoloknál szokás, a kitűzött órára pontosan megjelenni, nálunk sem ártana, ha szigorúan ragaszkodnánk hozzá. Az a sze-

rencsétlen szokás, az ebédről elkészni, sok kellemetlenséget idéz elő, különösen olyan emberek miatt, kik uriasnak tartják a legutóbb való jövetelt. Ez annyit tesz, hogy a házigazdát kényszerítsük arra, órahosszat mulattatni néha talán már éhes vendégeit, és minthogy azok egyenkint szállingóznak, bizony gyakran nem könnyű feladat. — A kitűzött óraütésre megjelenni, minden meghívottnak a kötelessége; hogy azonban a háziak kissé várakoznak, talán kiváló egyének iránt figyelemmel vannak, az természetes. Azonban ez a várakozás csak perczekig tartó lehet, mihelyt a társaság együtt van, különben is éppen magasabb állású egyénekről nem tehető fel az udvariatlanság.

Azt föl sem kell említenünk, hogy a háziak, különösen a háziasszonynak vendégei elfogadására már egészen készen kell lennie. Az elfogadó-teremben a háziasszony felöltő helyen foglal helyet, míg a házigazda az ajtó környékén tartózkodik, hogy a belépő hölgyeknek karját nyújtva, azonnal feleségéhez vezethesse. Ha magasabb rangú vendég érkezik, a házigazda az előszoba

ajtajáig elébe megy, és a ház úrnőjéhez kíséri. Ha ennek megérkezése után is még hiányoznék egyik vagy másik vendég, akkor már kénytelen a háziasszony tálatatni, hacsak éppen az a főrangú vendég nem kér pár percnyi türelmet a késedelmezők számára. Jegyezze meg magának azonban minden meghívott vendég, hogy késedelmezése bizony nem kellemes a háziasszonyra nézve, nem is említve figyelmetlenségét a gazda és a többi vendégek iránt, könnyen okozhatja egyik-másik ételnek az elromlását, ha az sokáig áll, és hogy mily zavaró ez a házi asszonyra nézve, azt elgondolhatja akárki.

Ha a vendégek együtt vannak, a házi-nő parancsot ad a tálalásra, mihez már mindennek úgy elő kell készítve lenni, hogy a tálalás nyomban megtörténhessék. Ha azután az inas jelenti: »Nagyságos asszonyom, tálalva van!« akkor a házi-asszony felállításával és »tessék urnőim és uraim« szavával jelt ad az ebédlő-terembe való vonulásra. A ház úrnőjét kivezetni, a kora vagy rangja által kiváló férfi-vendéget illeti; erre, ha magától nem ajánlkoz-

nék, vagy nem venné észre, a házinő hozzámegy és felhívja: »N. N. úr, legyen szíves karját nyújtani«.

Ez által jel van adva az asztalhoz való általános engagirozáshoz. Meg kell azonban jegyeznünk, hogy fiatal emberek várakoznak addig, míg idősebb férfiak társat választanak, és hogy jó nevelésről tanúskodik, ha ők addig, míg idősebb nő van jelen, nem ajánlják karjaikat fiatal hölgyeknek. Futólag jegyezzük meg, hogy hazánkban a férfi jobb, a nő bal karját nyújtja. Angliában és Franciaországban éppen ellenkezőleg a férfi balkarját nyújtja és a nő a jobbat. Ott különben az az általánosan elterjedt szokás is meg van, hogy a háziak figyelmeztetik a férfiakat, ki melyik nőt vezessen be ebédre, hogy semmi zavar, semmi véletlen mellőzés ne támadjon.

Nagyon helyes szabály az, hogy a háziasszony mindig elsőnek lép be az étkezőterembe, a házigazda pedig, karján a legtekintélyesebb növendéget vezetve, bezárja a menetet. Az étkezőben megérkezve, a férfi meghajtással köszönti társnőjét, mit az könnyű főhajtással viszonz. Ekkor vár-

nak a vendégek, míg helyet mutatnak számukra, vagy megkeresik a már azelőtt neveikkel jelölt helyet, melyben a férfiak a hölgyeknek segédkeznek. Ha a véletlen úgy hozza magával, hogy a férfi nem azon nő mellett ül az asztalnál, kit kivezetett, akkor maga meghajtással vesz búcsút, de először természetesen felkeresi a nőnek a helyét az asztalnál, mielőtt a magáéra gondolna.

Ha azután elfoglalta saját helyét, akkor kétfelől köszönti szomszédjait, s mindenikkel pár udvarias szót vált.

A vendégek neveivel ellátott jegyeket az illető terítékekhez a boros pohárra, vagy az asztalkendőre rakják, vagy pedig e célra odahelyezett kis állványokra teszik.

A helyek tapintatos elrendezése nagyon jelentéges dolog, nagy elővigyázat és figyelem kell hozzá. Itt a gazdának tekintetbe kell vennie az egyesek érdemeit, a háziakkal és egymással való rokoni összeköttetéseket, állást, rokonszenvet vagy ellenszenvet.

Azt már láttuk, hogy a házigazda a növendégek közül a legelőkelőbbet vezeti az asztalhoz, és a házinő a legtekintélye-

sebb férfi-vendégnek nyújtja karját, így tekintetnek főhelyeknek a háziak közelébe eső helyek. Számos terítékű asztalnál a házinő az asztal közepén foglal helyet, férje vele általellenben az asztal másik oldalán. Ha a házinő özvegy, akkor egy idősb férfit, rokont, vagy előkelő idősebb férfit ültet magával szemben. Első főhelynek tekintik az úrnő jobbján; a második a balján; a harmadik a jobb oldalon levő első nő mellett; a negyedik a bal oldalon ülő első nő balján, és így tovább. A nőkre nézve szintén az első helyeknek a háziúr mellett való helyek tekintetnek ugyan olyan sorrendben. Kisebb körben a házinő az asztal végén foglal helyet, jobbján a legelőbbkelő nővel és azután úgy ülnek a többi vendégek rang vagy kor sorrendje szerint. Mindenestre ügyeljen a házinő arra, hogy az elrendezés által mellőzve vagy sértve ne érezze magát senki.

Finom művelt társaságokban nem a vagyoni, hanem a társadalmi állás az irányadó, hogy kik foglalják el az asztalnál a főhelyeket. Eljegyzési vagy menyegzői ebédeknel mindig a jegyesek

családtagjait és a násznagyokat illetik a főhelyek az asztalnál.

A többi helyekre nézve jegyezzük meg még, hogy ugyanazon családból két tag ne jusson egymás mellé, és hogy az ifjuságnak az asztal végén van helye; a háziasszony meg úgy választja helyét, hogy a konyhával való közlekedési ajtót szemmel tart-hassa.

A terítéket az asztalon 55—60 centiméternyire kell tenni, szűkebb helyen ülve, a vendégek szabad mozgása akadályozva volna, távolabbra esve egymástól, ismét a társalgás lenne megnehezítve.

A mi az ételeket illeti, azokról már egyszer bővebben szóltunk. Itt csak azt jegyezzük meg, hogy addig nem illő a levest enni, míg a háziasszony mindenkinek ki nem osztotta. Ha cseléd hordja fel, akkor kevésbé szokásos a várás; az ezt követő ételeknél a várakozás egészen fölösleges.

Nagy könnyebbségül szolgál, hogy nagyobb asztaloknál a vendégek nem nyúl-nak a tálhoz, hanem a cselédek hordják körül az ételeket. Ilyenkor arra kell ügyelni, hogy az ételeket a cselédek mindig balfelől

adják; vigyázzunk tehát, nehogy a körülhordás alkalmával nagyon is élénk társalgásunk közben heves mozdulatainkkal valami veszedelmet okozzunk. Az ételből először a ház úrnője vesz, egyidejűleg vele másik cseléd által kínálva a mellette ülő nő vagy férfi, s onnan halad a tál tovább, míg utoljára kerül a házigazdához. Későbbé szertartásos étkezésknél vagy cseléd hordja körül a tálát, vagy a vendégek sorban nyújtják egymásnak, a mikor természetesen a férfiak segítenek a hölgyeknek, tartják a tálát, míg azok ételt vesznek ki, vizet, vagy bort töltenek a hölgyek poharaiba stb. Ilyen módon szolgálják fel az úgynevezett table d'hôte-oknál is az ételeket. Ha maga a háziúr vagy a házinő szolgálja ki a vendégeket, akkor az idősebbek mindig az elsők.

Minden húsételnél, mint már említők, kés és villa egyszerre van használatban; jegyezzük meg továbbá, hogy a halat villával szokás lefejtetni, míg balkezünkben kis darabka kenyeret fogva, leszorítjuk a hal darabot. A heringet két villával szedik szét. Spárga, rák, csik, apró madarak

evésénél ujjainkat használjuk. Szintén újra felemlítjük, hogy a kenyeret nem szokás harapni, sem darabkákra vagdalni, hanem letördelve kell a szájhoz vinni. A vajaskenyérbe is illetlén a beleharapás, ezt is vagy szeletekre vagdalják vagy letördelik.

A bor töltögetésénél következőleg járnak el. Üvegek és poharak minden teritéknél állnak, az udvariasság úgy követeli, hogy a férfi töltsön italt jobb felől levő szomszédnője poharába, még pedig oly móddal, hogy először saját poharát tölti meg félig, nehogy valami kis dugózsörmelék a nő poharába jusson. Ha talán valami különösebb faju bort az inas vagy a házigazda akar vendégének tölteni, vagy maga a vendég feláll, hogy egy távolabb ülő barátjának kedveskedjék ilyesmivel, úgy figyelni kell arra, hogy a pohárba való töltés mindig jobb kéz felől történjék.

Az asztaltól való fölkelést a háziasszony kezdi meg. Sértő beavatkozás volna az az ő jogaiba, ha valaki a vendégek közül az asztaltól való zajos fölkelése által az általános fölkelést akarná előidézni. Az ebéd végeztével a háziasszony a társalgásban

valami pillanatra beállt szünetet felhasználva, kissé zajosan fölkel, meghajtja magát kétfelől szomszédjainak. A »kedves egészségére«, és az ennek megfelelő kézszorítás, már csak kisebb, bizalmasabb körben járja.

Ha az asztaltól a felkelés megtörtént, minden férfi a jobbján ült hölgyet visszavezeti a társalgó terembe és maga-meghajtással vesz tőle búcsút. Azután iparkodik a háziasszony közelébe jutni, hogy azelőtt is meghajtsa magát és valami lekötélzöt mondhasson neki. Azonban, ha az igen körül volna véve, ne erősködjék nagyon a hozzájutásért, mert ha elhagyja is, nem olyan nagy vétek.

Fiatal leányok helyesen cselekesznek, ha a fekete kávézásban, mely rendszeren a társalgó-teremben van felszolgálva, nem vesznek részt; hogy holmi liqueur-félékből semmiesetre se igyanak, az magában értendő.

Az öltözékekre nézve általánosságban jegyezzük meg, hogy nagy ebédekre a férfiak fekete salon-öltözékben (frakkban) fehér nyakkendősen jelennek meg. Nagyobb-szerű villás-reggelihez szintén diszesen szok-

tak öltözködni. Az Angliában divatozó ama szokás, hogy nők is fényesen, néha estélyruhába öltözködve jelennek meg ebédeken, nálunk is mind jobban szokásba jő. Azonban ez mindig részben a körülményektől, részben a divattól függ.

Záradékul szóljunk valamit a toasztokról is.

A felköszöntések nálunk ősidőktől fogva divatoztak és kétség kívül nagyon alkalmasak a társaságban kedélyes vidám hangulat előidézésére. Hanem jó és ügyes felköszöntés olyan művészet, melyet tanulni és gyakorolni kell. Ez nem mindenkinek adatott tehetség, és a ki biztosan nem érzi magát, az inkább hallgasson. Alig van könnyebb dolog, mint egy ilyen alkalommal az embernek magát nevetségessé tenni. Kedélyes, jóízű humorral fűszerezett felköszöntések nagyon kedveltek; csak erőszakosan ne akarja senki tehetségeit csillogtatni, ne kapkodjon élczek után, mert ha ezek nem maguktól jönnek, hanem erőszakoltak, úgy mindig eltévesztik hatásukat. A rimes toasztok is nagyon tetszetősek, de ezeket is csak módjával és csak szűkebb

körben. Jó társaságokban ne alkalmazzuk ama chablonszerű toastokat, miket tán párhatos értékű könyvekből tanultunk meg; csak az olyan felköszöntéseknek van gyűjtő hatásuk, melyek a környezetre vagy egyesekre találók. Vannak azonban emberek, kiknek oly kitűnő rimelő és rögtönző tehetségük van, hogy jó gondolataikat ugyanazon pillanatban türhetően sikerült versalakba is tudják öltöztetni. Az ily ügyes emberek mondják el verses köszöntőiket bátran, senki sem fog rögtönzéseiknél alaki tökélyt követelni, mert hiszen még elismert jó költők sem mindig ügyes rögtönzők. A valódi rögtönzési tehetség igen ritka, de hol csakugyan megvan, ott aztán gyűjt is annál inkább.

Könyv nélkül megtanult versek mindig félelmes kísérletek, és gyakran nem is találók éppen a jelen alkalomra; ennél sokkal helyesebb a rövid, tartalmas, talpraesett próza, ha már nem kerülhető ki a felköszöntés. Valami szörnyű állapot, ha a toasztírozót, ki nagy munkával verses felköszöntőt tanult be, a válságos pillanatban cserben hagyja emlékező tehetsége!

Könyvét csak nem húzhatja ki zsebéből, hogy a versét kikeresse! Az sem irigylendő, de annál inkább nevetséges dolog, ha a szónok félig fölemelt tenyerébe pislog, hová toasztjának fogalmazását rejtette: Szóval itt az az egyetlen szabály, hogy a kinek határozott előadási képessége és szónoki tehetsége nincs, az inkább hallgasson; ha pedig mindamelletts sürgetik, vagy a reaköszöntést viszonzania kell, úgy tegye azt röviden, tisztán érthető pár szívélyes szóval.

A többire nézve szabály az, hogy mindenkinek kötelessége hallgatni, ha valaki jelt ad, hogy szólni akar; ekkor hallgasson el minden beszélgetés, kés, villa helyezettessék nyugalomba, míg a beszéd tart. Legkevésbé illők a közbeszólások. Még ha a megszakitásnak csak tréfa volt is czélja, úgy is gyakran rossz néven vették azt már, és nem egyszer okozott kellemetlenséget.

A tárgyra, magára nézve megjegyzendő, hogy a toasztok száma tulajdonképpen nincs megszorítva. Nyilvános ebédeknél az első felköszöntő az uralkodót

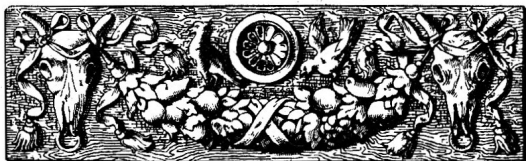
illeti, azután az ünnep főszereplőit köszöntik fel sorban: a jegyeseket, az új házaspárt, azt, kinek neve- vagy születésnapja ünnepeltetik, a házi gazdát, a házi úrnőt, vendégeket stb. Mentül fesztelenebb a társaság hangulata, mentül élénkebbek, vidámabbak az emberek, annál sűrűbbek és számosabbak a felköszöntések. De ne feledjük, hogy a hallgatók könnyen belefáradnak, és hogy egy kis szünetet engedni kell, mielőtt újabb toasztba fogna valaki. Ki a társaság tagjai közül felköszöntéssel tiszteltetett meg, annak kötelessége azt viszonzni, a mikor egyszers mind beszédébe köszönetét is beleszövi. Ez természetesen nem szól a nőknek is, kik akár általánosságban, akár személyenként éltetik őket, köszönetül csak főhajtással felelnek.

Szóljunk pár szót az asztali zenéről.

Sokan ide nem illőnek tartják a zenét, a mennyiben reáhallgatni úgy sem lehet, mert a társalgás és az étkezésnél elkerülhetetlen csörgés minden tartósabb figyelmet lehetetlenné tesz. Ez csakugyan igaz, mindamellet a zenét örömmel fogja fo-

gadni minden vendég, hiszen biztosra vehetjük, hogy az asztali zenéhez valami művészi produkciókat, melyekhez tartós figyelem kívántatnék, úgysem fog senki étkezés alatt játszani, vagy játszatni; vagy ha tennék, az nagy tapintatlanságot árulna el; vidám serkentő indulók, édes elandalodást keltő andalgók: »hadd szóljon az a csendes« erre a vért pezsgésbe hozó friss csárdások okvetetlenül sokkal jobban illők az ilyen alkalomra, mint valami nagyszerű klasszikus zene-előadás. E mellett minden kétségen kívül való dolog, hogy a zene által a hangulat öntudatlanul emelkedik, a társalgás élénkül, és hogy a tus adja meg csak igazán a felköszöntés hatását. Az asztali zene régidőktől fogva az étkezés különös fűszereül szolgált és e hatalmát kétségbe vonni bizonyosan senkinek sem jut eszébe.

12.

Társas mulatságok.

A zene a társaságban.

Műkedvelői szini-előadások,
szavالاتok, élőképek.

Itt most már nem tekintjük a zenét mint közönyös eszközt, melynek hivatása a hangulatot emelni és a társalgást élénkíteni. Itt azon zenéről akarunk szólni, mely hivatva van a társaságnak gyönyört és élvezetet nyújtani. És ezt kell nyújtania a zenének mindig, ha fontos szerepét betölteni van hivatva és az embernek társas életére befolyást akarunk neki tulajdonítani. A társaságban a művész félreteszi az önzést, nem azt játsza csupán mi neki szép,

vagy előtte az eljátszásra érdemes. Vagy más szókkal azon művész, kit nyilvános hangversenyekből, színi előadásokból stb. mint a nemesebb, klasszikus zene szigorú művelőjét ismerünk, a társaságban hátérbe lép, hogy benne az embernek, a társaság alkalmazkodó tagjának helyet adjon. A társaságot mulattatni, legyen ilyenkor legfőbb célja. Ha játszik, darabjait a társaság és ne a maga kedvéért válaszsza, úgy is lesz előadásában mindig valami csodálni való, művészi, és a társaság tagjai okvetetlenül örülni fognak, ha őt magánkörben is hallhatni fogják.

Azonban mi itt nem annyira a hírneves művészekről, mint inkább a műkedvelőkről szándékozunk beszélni, kik között azonban gyakran találkoznak olyanok is, kik bármelyik jóhírű művésszel is kiállhatják a versenyt, természetesen még nagyobb számmal vannak aztán olyanok is, kiket saját maguk én-jén kívül senki sem tart nagy művésznak. A tapasztalat azonban azt bizonyítja, hogy éppen a kevésbé tehetségesek és kevésbé képzettek a legdühösebb zenejátósok. Tehát jelen fejeze-

tünk kevésbbé szól a mővészekről és mővészeknek, mint inkább a zeneszerető mőkedvelőknek.

Ki valamely társaságban zenél, nagyon helyesen teszi, ha a zenemővek kiválasztásánál egyenesen csak a társaság izlését veszi irányadóúl; mert a köréje gyűlt hallgatóságnak felfogási képességét és izlését könnyen kiismerheti, és ehhez kell magát alkalmaznia. Egészen más dolog, ha néhány kimővelt izléső és zeneértő hallgató előtt játszik, vagy pedig csak olyan társaságban, melynek tagjai a zenéből mentől kevesebbet értenek és csak kellemesen összecsengő hangjátékok által kíván mulattatni. Ilyen esetben egyes mővészileg képzett egyének és hozzáértők nem jönnek figyelembe. Komoly irányú remek zenemővekkel, csak oly zeneértőknek okozhatunk örömet, kik szintén remekelhetnek a mővészet ezen ágában. Ellenben a társaság nagyobb részének ily darabokkal csak unalmat okoznánk, és ez minden áron kikerölendő.

Bármelynek, a ki társaságban zenélésre fel van szólítva, ismernie kell e társaság

zenei felfogását és képességét. Ha tudja, hogy csak egy vagy más képes az ő játékát méltányolni, úgy fojtsa el ama vágyát, hogy játékaival talán dicsőséget arasson és iparkodjék inkább a társaságot igazán mulattatni. Ilyen alkalommal egy érzéssel eljátszott lassú, egy kedvelt népdal vagy friss, operai egyveleg, vagy könnyű keringő okvetetlenül hatásosabb leend a legművésziebben előadott Liszt-féle rapszodia vagy Bethoven-féle szonátánál. Éppen ilyen célból támadtak az úgynevezett szalondarabok, melyeketugyan önérzetes művész éppen könnyűségük miatt restelkedve játszik és pedig mégis legalkalmasabb mulattató eszköz olyan társaságban, mely nem csupán zeneértőkből áll.

Távol legyen tőlünk itt birálatot mondani társaságunk zeneképzettsége fölöött, de annyi tény, hogy avatottak a zenében kevesen lehetnek. Fél élet alig elég a zene alapos tanulmányozására. Ezért a művelt zenész okvetetlenül alkalmazkodik hallgatói izléséhez. »Én csak klasszikus zenét játszom«, halljuk gyakran mentségül

felhozni, a mely udvariatlanság először a háziasszony, aztán a vendégek iránt, és vétség nemzeti zenénk ellen, melyet néhány ferde izlésű, henczegő művészke annyira lenéz. Az ilyen másokat fitymáló s magát túlbecsülő egyén lehet ügyes zenejátész, de igazi művelt zenész alig, mert a valódi tehetség rendesen párosul a finom, előzékeny modorral, s a mások iránt való tisztelettel.

A ki társaságban játszik, az iparkodjék előadandó darabjait könyv nélkül megtanulni.

Egy kitűnő zenei paedagog, világ-hírűvé vált zene-akadémia igazgatója amaz útravalóval bocsátá el tanítványait: »Minden egyes darab csak akkor juthat bensőleg és külsőleg igazán érvényre, ha oly biztosan be van oltva az emlékebe, hogy onnan egyetlen hangjegy sem hiányzik.« És ez csakugyan tény, minden valódi művész követi ezen elvet. És azok is, a kik hangversenyekben szolojátékaikhoz is hangjegyet használnak, azt csak a véletlen zavar, vagy feledékenység elkerülése végett teszik. A társaságban játszó működvelő-

nek is meg kell ez arany szabályt tartania, mert csak ha könyv nélkül tudja darabjait, uralkodik előadása felett és lehet a sikeréről egészen biztos.

Más oldalról tekintve, biz az egy kicsit furcsa volna a társaságban, hönünk alatt egy csomó hangjeggyel jelenni meg; hanem ezen segíthetünk előre-küldéssel, vagy kimenthetjük magunkat azzal, hogy hangjegyeinket a háziasszony kívánságára hoztuk el. Vannak egészen jól, alaposan képzett zenészek, kik könyv nélkül azonban nem képesek játszani. Ezek, ha véletlenül felkéretnek, játszanak a háziasszony meglevő hangjegyeiből, ha nekik nincs kéznél az övék.

Ha a játszó előadás közben megtéved, vagy keze megsiklik, folytassa csak játékát tovább, mintha semmi sem történt volna. Alig van kellemetlenebb és zavaróbb hatással a hallgatóra nézve, mint az ilyenféle mentegetődzés; ha megszakítás nélkül folytatja a játékot, a tévedést jóformán észre sem veszik.

Szintén kellemetlen érzést kelt, ha a társaság gyakorlott zenejátzó tagjai soká

kéretik magukat, mielőtt valami zenedarabot eljátszanának. Valódi művész nem teszi ezt soha, mint nem kéreti magát igazán művelt ember sem, ha tudniillik érzi magában, hogy meghallgatásra érdemesen tud zenélni. Tudjuk ugyan jól, hogy a szabadkozásnak okai különbözők.

Némelyek a nevetségestől való félelem miatt nem akarnak játszani. E félelem gyakran oly egyéneknél is előfordul, kik egészen biztosak játékaikban és mindamellett legnagyobb erőmegfeszítéssel sem tudják azt magukban leküzdeni, úgy, hogy éppen ügyetleneknek látszanak, holott egészen képzett és ügyes zenejátékosok. Ezek ellen ha vonakodnak játszani, nem lehet senkinek semmi kifogása. Habár tulajdonképpen az ilyen egyéneknek kellene mások előtt igen gyakran játszaniok, hogy felesleges félelmüktől megszabaduljanak. Ennek oka leginkább abban keresendő, hogy az illetők nem voltak korán hozzászoktatva, a szülők és a tanítón kívül mások előtt is játszani. Ennélfogva nagyon helyes a gyermekeket is néha-néha megjátszatni idegenek előtt; de mint mindenütt,

úgy itt is óvakodjunk a túlzásoktól és csak akkor játszassuk meg őket mások előtt, ha már egészen helyesen játszásk el darabjaikat. Ha még nem haladtak volna annyira, úgy az ilyen gyermek-hangversenyzés valóságos plagiuma a társaságnak. Igaz, hogy minden jelenlevő jó képpel hallgatja, sőt meg is dicsérik a kis zenészeket, hanem azért egy szülő se fogadja készpénzül az ilyenféle dicséreteket. Más oldalról a zeneértők is óvakodjanak a túlerős bírálatoktól, inkább egy-két udvarias mondással meneküljenek előle, a mely úgy sem határoz, és e mellett a szülőkre nézve teljesen kielégítő. Ily esetekben a szülők gyöngesége és előszere-tete iránt elnézéssel kell lennünk.

A zenejátsszók vonakodása gyakran hiúságból ered. Vannak hölgyek, kik örö-mest sokáig kéretik magukat, mielőtt a zongorához ülnének, vagy egy kis dalt elénekelnének. Ezerféle kifogásuk van a játék vagy az éneklés ellen, és utoljára mégis csak engednek a kérésnek, nem törődve azzal, hogy ez eljárásuk által maguk is nyilván bevallják kifogásaik hiú voltát.

Társaságban pedig egy mindenkiért, mindenki egyért. A társaság minden tagjának kötelessége, az együttlét általános kellemes voltához hozzájárulni, mennyire csak tőle telik. Csak ily összhangzat által áll elő ama kellemes érzés, hogy mindnyájan jól találjuk magunkat egymás társaságában.

Hogy éppen ez a kedves együttlét ne zavartassék meg, kívánatos, hogy társaságban csak rövidebb darabok játszassanak. Mindig meg kell gondolnunk, hogy vannak a társaságnak olyan tagjai is, a kiket a zene nem érdekel, és a kik előtt a hosszú zenedarab unalmassá válik; de ha a darabok gondosan ki vannak választva, akkor az ilyen emberek sincsenek kellemes multságukban megzavarva.

Továbbá gondoskodnunk kell a változatosságról, hogy a jelenlevők érzelmeire üdítőleg hasson. Komoly darabokat kövessen vidám, játszi zene, az egyenlő darabok eltompítják a hallást, és az utánkövetkező zenész már unalmat idéz elő.

Ha az itt elősorolt dolgok a műkedvelőket, esetleg művészeket illették, most

fordítsuk figyelmünket egy kicsit a hallgatóságra is.

Első szabály, hogy az előadást a legnagyobb figyelemmel kísérjük, és ezen szabály ellen pedig igen sokan vétének. A társaságban a társaság tagjai által való zenélés, melynek célja a társaság mulattatása és az asztali zene között nagy különbség van. Sokan azonban nem akarják elismerni ezt a különbséget és a zenét csak takaróul használják a szabadabb társalgásra. Ez pedig sértő nem csak az illető műkedvelőre nézve, hanem egyúttal a társaság tagjaira nézve is, a kik figyelmezésükben zavartatnak.

Ilyen meg nem fékezhető nyelvecskék ellen a háziasszony érvényesítheti jogait bátran. Halk intéssel, például ajakára tett újjal figyelmeztetheti a csevegőket gyöngédtelenségükre; azonban e figyelmeztetés oly minden zaj, feltűnés nélkül történjék, hogy csak az illetők vegyék észre, kiknek aztán nem szabad rossz néven venni e kis, de nagyon megérdemelt rendreutasítást.

Általában a házasszonya sokat tehet

arra nézve, hogy a zene szívesen látott szórakozási eszközzé váljék társaságában. Ő jobban ismeri a társaság egyes tagjait, valamint azoknak zenei tehetségeit, és így igen helyesen cselekednék, ha a zenét házánál ő maga igyekeznék megkedveltetni. E mellett azonban kövesse amaz arany szabályt, hogy mindig a gyengébb képzettségűeket játszassa meg előbb és a nagyobb tehetségeket hagyja hátrább. Ellenkező esetben nem igen fog sikerülni a bátortalanabbakat rávenni a játszásra, és igen helyesen; mert ha egy igazán jól játszó hallatja magát előbb, a kevésbé gyakorlott egyéntől oktalanság volna vele versenyezni akarni. Kitenne magát a szálnalomnak... vagy a mi még rosszabb, elbizakodott embernek gondolnák.

A ház asszonya, ha lehet kerülje ki, hogy otthon ő is játszó, legfeljebb vendégeinek általános kívánságára tegye meg ezt, és akkor is csak mérsékelt mennyiségben. Habár kötelessége is vendégeit mentül jobban szórakoztatni s ennél fogva nem is kéreti magát soká, mindamellett, még jobban kötelessége vendégei tehetsé-

gét inkább érvényesíteni, mint a magáéit. Azonban igen helyes, ha a család fia vagy leánya kezdi meg az előadások sorát, mindegy akárminő képzettséggel; ezeknek játéka után a többi vendégek is nekibátorodnak.

Ha a társaság olyan egyénekből áll, kik nem nagyon lelkesülnek a zenéért (habár a mi édes magyar zenénk oly szívhezszóló, hogy részemről alig ismerek embert, ki annak ellent tudna állni; de azonban tegyük fel, hogy ilyenek is találkoznak) akkor ne erőltessük a dolgot s hagyjuk el inkább végkép a zenét, semhogy valamennyinek a jó hangulatát kockáztassuk.

De a hol aztán zenélnék is, azt ne kezdjék meg nagyon korán, és ne is következzenek a zenedarabok lélekszakadva egymás után, hanem engedni kell időt a társalgásra is, melynek a zenélés alatt hallgatnia kell.

Az éneklőknek ajánlatos, hogy kezükben hangjegyet tartsanak, még akkor is, ha könyv nélkül énekelnek; a testnek szebb tartást ad. E célból igen helyes,

ha két példány van kéznél, mert először nem is szép, ha az énekes bele tekintget a kísérő hangjegyébe, és másodszor, zavarba is hozhatják egymást.

A hallgatóság pedig mindig maradjon bizonyos távolságban az előadóktól. Ama szerencsétlen szokás: a zongorát körülállni, az énekesnek alkalmatlankodni — minden esetben kikerülendő. Ezzel az élvezet nem növekedik, ellenben a játszót vagy énekest csak zavarja, kivált az olyanokat, kik nincsenek hozzá szokva mások előtt zenélni vagy énekelni.

Ha valamely előadásnak vége van, a hallgatóság tagjai meg ne feledkezzenek a műkedvelők előzékenységeért elismerésüket helyeslés által nyilvánítani. A közelebbi ismerősöktől pár udvarias szóban kifejezve is örömet fogadják; de a házasszonyától, valamint a családtagoktól ennek elmaradnia sohasem szabad, nem is említve azt, hogy a társaság eloszlásakor mindenkinek köszönetét fejezi ki a család a kik talán a társaság szórakoztatásához és mulattatásához hozzájárultak. A műkedvelők rossz néven vehetnék és méltatlankodhatnak.

tán, ha jó akaratuk mellőzéssel találkoznék.

Ha a házasszonyának nincs annyi zenei képzettsége, vagy nem bizik annyira magában, hogy a zenét estélyeinek vonzó eszközévé tehesse, akkor igen helyesen cselekszik, ha ismerősei között keres alkalmas egyént, ki az ilyenféle dolgokat értelemmel és ízléssel elintézza, úgy, hogy egy-egy ilyen összejövetel alkalmával aztán mindenki azon tudattal távozzék, hogy ő pompásan mulatott.

Végre jegyezzük meg még azt, hogy az előadó egy-egy későbbben érkező vendég miatt ne hagyja félbe a játékát vagy énekét; elég, ha a házigazda, vagy a házasszonya a vendég elé siet, már így is részben a vendégek figyelme el van vonva. Hanem az érkező vendégek vehetik szabályul, hogy addig ne lépjenek be a szalonba, míg az éneknek, zenedarabnak vagy szavalásnak vége nincs; az ekkor beálló szünetben a vendég megérkezése még kellemes változatosságot is idéz elő.

Némely úri háznál a felszolgáló cseled, ki az érkezőktől a köpenyeket, boto-

kat stb. átveszi, egyúttal jelenti is az újonnan érkező vendégnek, hogy valamely darab előadása folyik. Udvariasan felkéri az illetőt a várakozásra valamely mellék-helyiségben, míg a darab bevégeződött. Ezen felszólításnak minden figyelmes ember engedni fog bizonyynyal.

A zenei előadásokon kívül még más társas multságokról kell említést tennünk, melyek, ha nem annyira elterjedtek is; de nagyon kedveltek; ezek az élőképek, színielőadások és szavalások.

Rendes társas összejöveteleknél ez utóbbiak ritkán fordulnak elő, többnyire csak nagyobb ünnepélyességeknél, név- vagy születésnapon, mennyegzői lakomában stb. De nem hagyjuk ezeket említésnélkül, sőt segédkezet nyújtunk előállításukra.

Kezdjük először is a hallgatóságon. A teremben való színielőadás már természeténél fogva teljesen más, mint a színpadon, és minden egyes hallgató, ha a műkedvelőtől ugyanannyit követelne, mint a gyakorlott színésztől, a legnagyobb igaztalanságot követné el. A társaságban való előadásnak nincs más célja, mint éppen a

társaságot mulattatni, és pedig igénytelen vidám modorban, minden követelés nélkül; ezen szempontból kell a nézőnek azt elfogadnia, és csupán ezen szempontból kell felfogni a játékot és a játézők által nyújtott szórakozást.

Ha valamely társaságban megpendítették a színi előadás tartását, óvakodjunk a közreműködésre magunkat felajánlani, a darab kiválasztása alkalmával könnyen feleslegessé válhatnék ajánkozásunk, talán a szerep kevés, vagy egyéniségünk nem felel meg a szerepnek, stb. Mégha megkínálnak is bennünket egy szereppel, ne mondjunk rögtön igent, hanem gondolkozzunk rajta, ha vajon a szerző intentiójának meg tudnánk-e igazán felelni; de ha egyszer szavunkat adtuk, akkor érezzük magunkat kötve, és csak rendkívüli esemény, betegség vagy más ilyenféle menthet fel bennünket ígéretünk alól. Mielőtt azonban közreműködésünket megígérnők, gondoljuk fel, hogy időnk egy részét fel kell áldoznunk éppen úgy, mint a többieknek, ennélfogva nem tehetünk szabadon változtatást sem az időben, sem

a szereposztásban, sőt ellenkezőleg a mindenki számára felállított szabályok és rendeletek ránk nézve is kötelezők, melyeknek alá kell magunkat vetni. Minthogy ezen színielőadásoknál nem a rangjától függ az egyénnek, melyik szerep legyen az övé, hanem egyenesen képességeitől (Mária Antónia többnyire szobaleány-szerepeket játszott), tehát nem szabad rossz néven vennie senkinek, ha nem a főszemélyt, hanem valamely mellék-egyéniséget személyesít; éppen úgy nem szabad valakinek játéka által előretolakodnia, valamely cseleedszerepet pompás öltözékben személyesítenie, mely talán elhomályosítaná az úrnőjét, hanem úgy kell adni a szerepet, a mint az a darab keretébe beillik. Minden eltérés ettől figyelmetlenség a többi szereplő iránt. Hogy minden szerep, a legkisebbtől a legnagyobbig, könyv nélkül jól betanulandó és a lehetőségig természetesen, nem feszesen és bátortalanul, hanem a szerephez illő szabatos mozdulatokkal és hiven személyesítendő, az természetes. Hogy azt tehessük, már az első próbán tudnunk kell a szerepet könyv nélkül,

csak akkor lehetséges figyelmünket a többi szereplőkre, valamint a színpadon előforduló tárgyakra irányozni; ez utóbbiaknak már eleitől kezdve a rendes helyen kell állaniok, hogy a szereplők alkalmazkodhassanak, és ne menjenek a baloldalra levelet írni, míg előadáskor az íróasztal a jobb oldalra van téve stb. A szabatos mozdulatokat legjobban a tükör előtt lehet betanulni, mindamellett éppen úgy óvakodjunk a »túlságos soktól« mint a »túlságos kevéstől.«

A darab kiválasztásánál igen jó, ha hozzáértő egyén tanácsát kikérjük; kikerülendő minden olyan darab, hol csak egy főszerep van, a többiek pedig mellékszerepek, mert itt könnyen érzékenykedés támadhatna; továbbá olyan darabot se válasszunk, hol a nőknek férfiruhában kell megjelenniök, valamint tragikus darabokat sem. A legillőbbek ama kedves kis vígjátékok, a melyenek százával fordulnak elő színpadainkon.

A darab szerencsés választása, találó eleven játék, és a nézők részéről való előzékeny figyelem által valamely színi-

előadás mindkét részre, kedves és multságos szórakozás lehet.

Szavallásra rendesen férfiak vállalkoznak; nőknek a szavallást inkább csak kisebb, bizalmasabb körben ajánljuk; természetesen kivételt tesznek ez alól hátrózott tehetséggel megáldott nők; de még ezek is óvatosan, vigyázva. A szavalló egyedül áll előttünk, a nézők figyelem kizárólag reá van irányozva. Legyen ezért öltözeke bár egyszerű, de hibátlan, tartása természetes és könnyed, fesztelen. Ha a szavallás sikerül . . . akkor elragadó és gyújtó hatása van egy nő szájából hallani a lángoló hazaszeretet, vagy az emberi nemes érzelmek és erények dicsőítését.

Kisebb társaságban szavallhat egy nő vidám, komikus verseket; de a választás itt is legyen tapintatos; egy férfi szájából elsiklik még a pajkos, dévaj tréfa is; nőnek a pajzánságnál tovább mennie nem szabad.

Élőképeket úgy állítani elő, hogy az a művész eredetijének megfelelően, nagyon nehéz, és sok előkészület is kell

hozzá, ezért kicsiny helyiségben alig vihető ki. Ellenben, ha az est folyamában pendítettik meg az eszme és rögtön kiviteléhez is látnak, no akkor a világítás és az öltözékek hiányos volta nem jöhet szigorú bírálat alá, sőt új anyagot szolgáltat a társalgás élénkítésére. Ellenben ha az élőképek előállítására bizonyos meghatározott nap tűzetik ki, akkor egészen mások a követelések, úgy a rendezés, személyesítők, mint a jelmezekkel stb. szemben.

A kép kiválasztásánál tekintettel kell arra is lenni, hogy nagy kép semmiesetre se jöjjön kérdésbe se, két-öt egyénből álló képlet a legjobban sikerülhet. Több személynek nemcsak nagyobb hely kell, és több oldalról jövő világítás, hanem sok idő is a felállításához és az a parányi idő, mely a függöny felvonásától a legördülésig eltelik, éppen nem elég a nézőknek, sem a képet minden egyes részletében megnézhetni, sem a személyesítőknek, kik méltán várhatják a nézőktől a tetszés nyilatkozatokat.

Legjobbak a kiválasztásra nézve élő

festőművészeinktől az általánosan ismert tárgyú képek, melyekre abban a pillanatban ráismerhet mindenki, ha gyermekek is részt vesznek, akkor valamely ismert népmese tárgyát lehet választani. Ha bizonyos alkalomra állítatnak fel az élőképek, akkor legyen annak tárgya vonatkozással ama névnapi, aratásünnepi, kinevezési vagy kézfogói, lakodalmi ünnepélyre.

Azonban az élőképekkel annyi vesződés, költség s időpazarlás jár együtt s annyi próba s fáradság, s természetesen alkalmazkodás a rendező kívánságához, hogy ritkán jutalmazza meg a siker a reáfordított gondot.

13.

Thea- és társas-estélyek. (Soirée.)

A thea-estély elnevezés alatt kisebb, és nem oly nagyszerű és költséges összejöveteleket értünk, mint valami díszebéd vagy bál. Ez utóbbi különösen nagyon meg szokta zavarni a háztartás rendes menetét, a thea-estély vagy társas-estélyek pedig nem, és annál inkább jól mulatnak benne, mentül közelebb állanak a meghívottak egymáshoz, mentül fesztelenebbül érezhetik magukat egymás társaságában. Thea-estély és társas-estély között ismét az a különbség, hogy ha a vendégek száma nem haladja meg a huszonötöt, akkor »thea-estély«, (tehát bizal-

mas barátokból álló otthonias együttlét) ellenben, ha a fentebb említett meghaladja a vendégek száma, az már akkor társas-estély, ha pedig aztán még zene, szavalás is járul hozzá, akkor meg már éppen egyértelmű a műkedvelői hangversenynyel.

Ha e társas összejövetelek az egész téli időny lefolyása alatt meghatározott időközben rendszeren ismétlődnek, úgy az első meghívó, mely egy héttel az első estély előtt szétküldetik, az egész időnyre szól, és a következő összejövetelekre nem szükséges új meghívó. Ezen meghívón aztán meg van jelölve, hogy ilyen módon minden héten, vagy minden két hétben a meghatározott napon és órán az illető családnál szívesen láttatnak a vendégek; sőt még olyan helyen is, hol egy hónapban csak egyszer tartatik ilyes estély, elég egyszeri meghívó az egész télre.

Ilyen meghívó azonban nem kötelezi a meghívottakat okvetetlenül minden jelzett estélyen való megjelenésre, sem az el nem jövetel esetében annak a tudatására. Eljő, annál jobb, bizonyosan szíve-

sen látják; ha nem jelenhet meg, nem veszik tőle rossz néven azt sem. Általában a háznak csak legközelebbi barátjai szoktak rendszeresen minden estélyen megjelenni. Ennél fogva az ismerős kör kiterjedtségéhez képpest összejön tiz-tizenöt bizalmas ismerős egy-egy estélyre, a kik egy szűkebb kört alakítva a napi események, irodalom, művészetben felmerült ujdonságok megbeszélésével, élénk s kedves társalgás mellett igen kellemes estét töltenek. Kisebb egyszerűbb estélyeken a nők kézimunkáikat is előveszik, a férfiak kártya asztalhoz ülnek, vagy zenélnek és a lehető legkedélyesebben elmulatnak.

Csak ha idegenebb, a megszokott körtől távolabb álló egyének érkeznek, tétetnek félre a kézimunkák; ilyenkor nem illenék azok jelenlétében foglalkozni. Aztán néha tánczra is perdülnek a zongora mellett.

Az öltözék a nagyobb társas estélyeken olyan, mint az ebédekhez, vagy a hangversenyeken. Díszöltözék, hacsak az illető még innen bálba menni nem szándékozik — mit aztán jeleznie kell —

kikerülendő. Kivágott derék és tarlatán ruhák tehát nem társas estélyekbe valók.

Asszonyok nyakig érő, vagy szív-alakra kivágott bársony vagy selyemruhákban jelenhetnek meg. Fiatal lányoknak könnyű selyem vagy popelin ruha szívalakban vagy négyszegletesre kivágott derékkel, félhosszú újakkal legajánlatosabb, s hajokba tűzve egy kisdud virágcsokor, egyes rózsza vagy szalag.

Férfiak fekete szalonkabát vagy frakkban — nadrág világos színű is lehet — jelennek meg, fekete nyakkendővel és világos barna vagy szürke keztyűvel. Mindenesetre gondos öltözkében, mert a háziakat tiszteljük meg az által, ha hozzájuk menet alkalmával megjelenésünkre kiváló gondot fordítunk.

Ellenben kisebb thea-estélyeken a nők öltözeke is sokkal egyszerűbb, különösen a fiatal leányok egyszerű ruhákban s hajokban színes szalaggal. Selyemruhát csak férjes asszonyok öltenek fel. Férfiak fekete kabátban.

Kisebb thea-estélyeken, hol csak tíz tizenöt vendég van, a már készen felteri-

tett asztalt behozzák s egy a háziasszony kezeügyébe eső szegletben elhelyezik. Az asztalon vannak egyik tálczán a theás csészek stb. egy másikon a theás-kanna és thea-sütemények csinos (ezüst) kosárkákban. Az asztalt még bént a társas-teremben terítgetni alkalmatlan.

Ilyen kis társaságban rendesen a házi nő maga szolgálja ki a vendégeket, mi-ben leányai vagy a jelenlevő fiatal leányok segédkeznek. Az édes anya kitölti a theát; leánya a csészt czukortartóval és tejsűrűvel, vagy rummal és citrommal tálczára helyezi s az idősebb hölgyeket kínálja meg először; egy másik leánya követi a süteményes kosárral. Ilyen módon szolgálják ki az idősebb férfiakat és a kártyázókat. Fiatal emberek maguk mennek theájukért a háziasszonyhoz.

Ha a theát kiittuk, ne várjunk arra, hogy elszedjék a csészt, helyezzük szépen az asztalra. Ilyenkor a ház asszonya egy újabb csésze theát kínál, vagy a fiatal leányok folytatják körutjukat. Sok háznál szokásban van az ebédlőben szolgálni fel a theát, ennek szintén meg van a maga

jó oldala és sokkal kényelmesebb is mind a háziakra, mind a vendégekre nézve.

Nagyobb thea-estélyeken, vagyonosabb házaknál a vendégek számához képest több hordozható kézi asztalt helyeznek el a salonban, az asztal közepén van a theafőző spirituslángon, körötte csészek, citromok, rum, tejsűrű, cukor és thea-sütemények. A theát ilyen helyen inasok szolgálják fel, legfeljebb az úrnő vagy a kisasszony kedveskedik személyesen a tejsűrűvel vagy süteménnyel.

Általános szabály, hogy nagyobb társaságokban a theát nem az asztalnál, hanem állva, vagy helyökön ülve isszák. A thea-estély ideje az est beálltával kezdődik.

14.

Táncz és bál.

A táncz tanulása minden férfinál és nőnél elmaradhatatlan föltétel, a ki társaságba lépni akar. A táncz az ifjuság egyik legfőbb gyönyöre, és az olyan ifjú, ki már korán megvetést szenved a táncz iránt, csak szármalmas mosolyt arat és . . . megérdemli.

Különösen fiatal férfiak a tánczolást mint kötelességet hallgatólagosan elfogadják, ha valamely társas-estélyre ígérkeznek. Tíz esetben kilenczszer a táncz miatt hívják meg, ha ügyes tánczosnak ismerik. Mindenesetre szélesebb társaskör nyílik fel előtte, melybe bejutnia különben tán

sokkal nehezebb lett volna. És ez olyan ifjunak, ki a világban tért akar foglalni, bizonyosan sokat érő.

Ha fölteheti, hogy a táncz végett nyert meghívást, és akkor nem tánczol, úgy biztos lehet felőle, hogy a ház asszonya megbánta meghívását és másszor aligha részesíti ezen kitüntetésben. A bálba való meghívás a tánczot egyenesen föltételezi. Ha egy tánczolni nem szokott vagy nem tudó fiatal ember nyer ilyen meghívást, úgy inkább ne fogadja el, ha nem bizonyos felőle, hogy ebbeli gyöngé tehetségét ismerik. Ha már tudják az illetők, hogy nem tánczol, és mégis meghívták, akkor a meghívás őt, az egyént, és nem a tánczost illette.

Minden férfit kötelez a táncz; ha látja, hogy kevés a tánczos, akkor nincs ok magát abból kivonnia. Azonban ügyetlenség volna a férfi részéről, ha kedvetlenül s csak olyan »tedd ide, tedd oda« módra mozdulna meg, hogy mindenki előtt elárulná egy nem kedves kötelesség teljesítését. Ellenkezőleg, ha a társaságban igazán kedvelté akarja magát tenni, úgy en-

gedje át magát a táncz gyönyörének egész lélekkel; tánczoljon elevenen, tűzzel s vigye a tánczosnőket sorra, személyválogatás nélkül.

Alig van valami nevetségesebb, mintha húsz éves fiatal emberek már öregséget szenvelegnek, és csendes üléssel vagy itt-ott ácsorogva árulják el, hogy a tánczban már nem találnak élvezetet. Akkor meg éppen nevetlenséget árulnak el, ha időről időre felkászolódnak, hogy a bálkirálynővel egyet-kettőt fordúljanak. A többi tánczosnőkre nézve ez határozott sértés, és megérdemlenék, hogy azon tánczosnőktől, kiket mintegy kegyeikre méltóztatnak, kikosarazzassanak. Nagyon kapós tánczosnőknek e javaslatot figyelmükbe kellene venniök; ez volna a legjobb mód az ily magaviselet sértő és nevetségessé voltát az illetőkkel éreztetni, és a többi hölgyek nem helyeslő tekintetét kikerülni.

De a tánczolni nem akaró fiatal embereknél még nagyobb plagiuma a társaságnak a rosszúl tánczoló; ez az ügyetlenség nem menthető. A rossz tánczos valószínűleg kereszt a tánczoló hölgyekre

nézve, mert a férfi nem csupán magát teszi feltűnővé, hanem a nevetséges szereplésbe belehurczolja a nőt is.

Ez okból ne kerülje ki egy férfi sem, hogy legalább egy tánczidényben ne bízza magát a tánczmester kezére. Némelyek könnyen, mások ellenben nehezebben tanulják meg a tánczot; de addig ne akarjon senki, mint tánczos a társaságban föllépni, míg biztosan és könnyedén nem mozog. A leányoknál is elkerülhetetlen kellék a táncztanulás, tartásukban és mozdulatokban ügyességet és bájt nyernek ez által.

Mi nem szándékozunk tankönyvet írni a tánczról, csak annyit hozunk fel róla, a mennyi belőle az illem szabályainak keretébe illik.

Magánházaknál adott bálban illő, hogy a házi gazda, vagy annak fiai minden nővel, kik a tánczban részt vesznek, tánczoljanak legalább egyszer. Szintén kötelessége minden tánczos férfinak, hogy a ház úrnőjét vagy a házi leányokat legalább egyszer tánczra kérje. Ez udvariaság elmulasztása durva illetlenség lenne.

A tánczra való felhívás ilyen féle alakban történik: »Szabad kérem nagysád egy lassúra, csárdásra, vagy négyesre?« stb. A felelet következőleg hangzik: »Szívesen!« »Örömmel!« vagy: »Nagyon sajnálom, de már el vagyok igérkezve« vagy: »Köszönöm, nem tánczolok többet.« A hölgyek vigyázzanak, nehogy aztán az elútasítás után rögtön mással tánczoljanak, mert az elutasított férfi argusszemekkel fogja kísérni, és kellemetlenséget okozhat. Úgy szintén óvakodjék a tánczosnő, nehogy az odaigérkezést elfelejtse, arravaló a tánczrend, hogy jegyezze be. Ha pedig mégis megtörténék rajta ez a vigyázatlanság, akkor kérjen az illetőtől bocsánatot, és kárpótolja azt néhány külön fordulóval. Mindenesetre legjobb az ily kellemetlenségeket tapintatosan ki-kerülni.

Ha a tánczrahívás elfogadtatott, az illető tánczene első hangjainál az ifjú tánczosnőjéhez siet. Meghajtja magát előtte s karját nyújtja, mire a tánczosnő fölkel és tánczosának karját elfogadva a többi tánczolókhöz csatlakozik, ügyelve arra,

hogy a nő helye mindig a férfi jobbján legyen.

A férfi könnyedén tartja tánczosnőjét, nem mereven, nem feszesen, sem pedig erősen magához szoritva. Természetes, hogy sem férfi sem nő tisztességes társágban kesztyű nélkül nem tánczolhat.

A nő virágcsokrát ülőhelyén hagyja, mert ez akadályozná tánczközben. Balkezét — melyben finom zsebkendőjét tartja — könnyedén a férfi vállán nyugtatja, s rytmikus mozdulatokkal követi tánczosának minden fordulatát. A legyező szalagon, vagy finom lánczon függ a hölgy övéről; de ne feledje, hogy ez csak *legyező* és nem ellenző, a mely mögött tánczosával nevetni, suttogni nem illő dolog. Fiatalt, élénk leánykák ügyeljenek arra is, hogy öltözőkük fodrait, virágjaik egyes szárait a bálterem padozatán szétszórni szelességre mutat, és ez nem egyeznék meg a kedves, szerény fiatal leány tapintatos modorával.

Ha táncz közben szünet áll be, mert már fáradt a tánczosnő, úgy ügyeljen a tánczos, hogy a tánczosnő helye közelé-

ben essék ez a szünet, s karját nyújtva vezesse ülésére. Itt mélyen meghajtva magát — mit a nő visszonoz — távozik el.

Ha a tánczterem jó nagy, úgy tánczszünet alkalmával körül sétálhat tánczosnőjével, hogy az kissé kihűtse magát. Hosszabb ideig tartó séták nem illők, különösen ne engedje meg a kísérést fiatal leány olyan férfinak, a ki nincs szüleinek bemutatva. Éppen úgy nem kísértetheti magát idegen férfival az étterembe. Más oldalról fiatal emberek is legyenek nagyon elővigyázók a hölgyekkel folytatott társalgásban. A zajos tánczterem, zene, fényes világosság, könnyen olyan csapongó jó kedvre csábítja őket, hogy szabadabban érezhetik magukat és olyan társalgást folytatnak, a mely finom művelt érzésű hölgyek részéről könnyen rendreutasítást vonhat maga után. Legyen az ifjú beszédében, tetteiben a legszigorúbban tartózkodó. A tánczközben való élénk társalgás hosszabb idő óta való ismeretséget és bizalmasságot föltételez. Tánczosnője legyezőjét, zsebkendőjét, virágcsokrát ne érintse stb. szóval mentül tiszteletteljeseb-

ben viseli magát, annál nagyobb becsületést vív ki magának azok előtt. Ha a férfi vigyázatlansága által a tánczosnő karperecze, legyezője stb. összetörik, annak helyrehozatala még pedig a legfinomabb, legtapintatosabb modorban a tánczos gondja.

Ha tánczra kér föl az ifjú egy nőt, úgy a magameghajtása és a válasznyeres ideje alatt, kalapját kezében tartja és ha tánczközben nem akarja azt magával hurczolni, a nő székén hagyhatja. Hasonlókép tesznek tiszték is kardjaikkal (ha már azelőtt az öltözőben kint nem hagyták.) Tiszték sohase tánczoljanak rendes sarkantyúkkal, hanem tarély nélkül való sarkantyúokban.

A legnagyobb neveletlenséghez tartoznék, a férfi részéről, ha egy nőt tánczra hívna fel és azután ülve hagyná. Nem csak a nő haragját, hanem az egész társaság méltó rosszalását vonná magára. Ellenben a nő, kit ama szerencsétlenség ért, hogy tánczra nem kérték föl, tűrje e mellőzést nyugodtan. Ha szíve görcsösen vonaglik is, arcának egy vonása se árulja el

a csalódást és rossz kedvet. Látszólag nézze a tánczot éppen olyan jó kedvvel, mintha ő maga is részt venne benne. Bizonyos fokig a háziasszony kötelessége az ilyenre ügyelni, hogy egy nőt se engedjen az ilyenféle kellemetlen helyzetben, hanem mihelyt észreveszi, fordúljon azonnal valamelyik szünetelő férfihoz, figyelmeztesse, hogy kérje tánczra az illetőt és bizonyosan egyetlen lovagias és művelt férfi sem fogja magát e kedves kötelesség alól kivonni, kivéve, ha absolute nem tud tánczolni. Így el leend kerülve, hogy csak egyetlen tagja is a társaságnak elhagyatva érezze magát a többi vigadók között. Minden becsülettudó férfinak kötelessége, ilyen tekintetben a háziasszonynak nem könnyű feladatában segédkezni, azonban történjék mindez oly észrevétlenül, hogy az illető hölgy még keserűbben sértve ne érezze magát, mintha éppen nem hívták volna tánczolni.

Hogy *miként* tánczoljon valaki az a tánczmesterek dolga, azonban iparkodjék mind a nő, mind a férfi igazán szép, rythmikus mozdulatokat sajátítani el, úgy,

hogy a néző is gyönyörködhessék, ne pedig kaczagjon a komikus, vagy majdnem torz ugrándoázások felett. Különösen a férfi legyen ügyes, ő viszi tánczosnőjét, az ő ügyetlensége idézheti elő a nevetségest; míg ellenben ő elsimíthatja a kezdő vagy gyakorlatlan tánczosnő esetleges hibáit is.

Különösen szükséges és teljes érvényre lép a tánczvigalmakban a bemutatás. Már a társas összejövételek alkalmával nem szokásos, hogy oly egyének, kik egymásnak bemutatva nincsenek, legalább neveiket kölcsönösen meg ne mondják egymásnak mielőtt élénkebb eszmecserébe bocsátkoznának.

A kölcsönös bemutatás a háziúr teendője, házi bálók alkalmával azonban nem vesszük oly nagyon szigorúan, ott csak hamar megismerkedik az egész társaság, ha a háziúr vendégei fogadásával nagyon el volna foglalva.

Nyilvános mulatságok, bálók alkalmával a rendezők mutatják be az idegeneket egymásnak. Ha lehet, az ifjú ne mutassa be maga-magát, ha rendező nincs

kéznél, az illető hölgy idősb rokonát vagy ismerősét kérje fel arra, kivált ha fiatal leányról van szó. A cotillonban előforduló rövid körtánczok alkalmával nem szükséges az előleges bemutatás, ez utólagosan is megtörténhetik, ha az illetők meg akarnak ismerkedni egymással.

Nő ne nyilvánítsa óhajtasát, hogy e vagy ama férfival óhajtana megismerkedni, vagy hogy éppen óhajtaná magát annak bemutattatni.

Ha egy férfi ismételten tánczol egy fiatal leánynyal, akkor kötelessége az illető anyjának vagy hozzátartozóinak magát bemutattatni.

13.

Az álarczos bál.

Afarsangi idő, azaz új év kezdetétől a komoly hamvazó szerdáig már a régi időktől kezdve a társas összejövetelek, multságok, sőt a kicsapongó jó kedvre volt szánva. Valami vonzó, kellemes van abban, hogy az ember saját, megszokott alakjából kivetközve, egy ismeretlen titokszerű alakot öltjön fel, és az ismeretlen alakjában szilaj, csapongó jó kedvének engedje át magát. A déli népeknél az álarcz főszerepet játszott, utczákon, csoportokban tánczok, víg kurjongatások napirinden voltak. Tömérdék kaland szövődött az álarczok alatt majd víg, majd

szomorú végzettel. De a nyugati népeknél, úgyszintén nálunk is, Carneval úrfi nem tudott olyan nagy hatalomra vergődni. Itt csak a fényes táncztermekben üti fel annál ragyogóbb sátorát. Az álarcz alatt sok ártatlan tréfa, enyelgés meg van engedve.

Különös mulatságot, szórakozást nyújt már előre a hozzá való készülődés. A jelmezek kiválasztása. Ennél különösen figyelembe veendő az egyén személyisége, mert sok magában véve szép jelmez ennek vagy amannak nem jól áll, míg egy harmadik rendkívüli hatást idézhet elő benne.

Igy pl. kisebb termetű, eleven mozgású nők milyenekké válnának egy Rozgonyiné, Zrinyi Ilona, Mária Terézia, Erzsébet vagy Stuart Mária costumejében. Ezeket magas, karcsú, fejedelmi alakok ölthetik fel. Kisebb, finomabb alakú nők elragadóan szépek nemzeti öltönyökkel, vagy XIV. Lajos korabeli udvari costumeökben. A magyar népviseletek különböző vidékeken, a magyar díszruhák, már magukban véve kimeríthetetlen for-

rásúl szolgálnak. Hát még a lengyel, német, oláh, tót, rác, szerb, svajczi, török, cigány stb. nemzeti öltönyök, melyeknél természetesen a hozzájuk illő fejékek és lábbeliek el nem maradhatnak. A hajporos parókához a magas és piros sarkú czipő, az olasz hölgy korallok, a német várúrnő hosszú lefüggő hajfonatok és bársony sapka nélkül el sem képzelhetők.

Megyjegyezzük még, hogy a costume csak akkor nyeri meg igazi értékét, akkor lesz *széppé*, ha viselője úgy beszél, úgy mozog, a mint azt az öltözék karaktere hozza magával.

16.

Tánczsorozat.

A magyar táncz.

... Helyet, menyasszonytánczra jő
Szép Anna s a boldog Jenő :
A férfi büszké, gyors, merész ;
Daczos, kihívó módra néz,
És mintegy azt jelenti arcza :
E boldogság nem fog ki rajta.
De a hölgy inkább csüggeteg,
Szemei a földre függenek.

Most a hegedű és oboj
Mélán merengő, bús-komoly
Méltóságos zenéje foly,
És átrezeg a dallamon
Egy szende, lassú czimbalom.
Most elbocsátja hölgye kis kezét
A vőlegény, és halkán visszalép,

Táncsorozat.

Mértékre illeszti bokáit,
És mintha sűgár jegyenye
Szellők dalára lejtene:
Úgy andalog, külön, sokáig.
És szembe, mindig szembe járja,
Mozdulatit követve, párja:
De majd élénkebb a zene,
Vidámúl a táncz is vele,
Merészebb a nyirettyű, s olykor
Egy réztűlök mély öble horkol.
És dőlcegebb és vitorabb,
És majd közelb, majd távolabb
Jár a legény... míg, mintegy *díjúl*,
A szép arával egybe simul.
Művészi lépteit kimérve
Majd bal felé, majd jobb felé
Forgatja szépét, de kimélve,
Mint a zene mérsékelé.
A hölgy pedig fordul vele,
De úgy lép, mintha lengene.
Egy fordulat még! és Jenő
Magára hagyja kedvesét;
Harsány zenébe tör elő
A trombita és klarinét.
Vidám toborzó lánja kel,
Mitől a vér gyorsan szökell,
A sarkantyú mértékre peng,
A hó kebel gyér fátyla reng,
A szív siet, az arcz tüzes,
A szem ragyog, szemet keres...
S ha majd fokonként a zene

Táncsorozat.

Szilaj csárdásba átmene :
Nem lejt az ifjú már külön :
Mint villámszíkra pattan át,
S hévvel ragadja meg, ölön,
Mosolyra gyúlt menyasszonyát.
A hölgy pedig kendős kezöt
Nyugasztja vőlegénye válán,
És perdül — egy darabba válván...
De végre a szilaj zene
(Mintha fáradtan dőlne le)
Ketté szakad nagy hirtelen,
Megcsöndesül a tánczterem.
S a hölgy, kit a legény vezet,
Pihegve néz ülőhelyet.

* * *

De »három a táncz !« így riad,
Pihenni most még nem szabad :
Gyöngéden visszakészti hát
Jenő fáradt menyasszonyát.
Együtt feláll több hős legény,
Ugrósba vig-szökellve mén.
Hölgyet szemel, hölgyet ragad.
Most a kemény tölgy-deszka pad
Dübögve majd le nem szakad :
Száz pár mozog, egyszerre mind,
Lesz véghetetlen labyrinth,
Egy összeszótt font tömkeleg,
Megfoghatatlan egyveleg,
Melyben, a hány pár, annyiféle
A táncz alakja és szeszélye :

Táncsorozat.

Mégis azon egy zenemérték
Kormányozza mindenki léptét.
Ennek kimért mozgása döllyf,
Amaz tüzes szemmel kísérve
Galambját űzi, mint az ölyv;
Hosszában egy oldalfelez,
Mint gálya csöndes tengeren,
Vagy szembe széllel, ha evez.
Ott egy ledér ölelni tárja
Keblét, s midőn rádölné párja
Csalfán kisiklik, s neveti
Hogy a cserben hagyott leány
Pirulva megfenyegeti...
Ez csattogó sarkán dobol,
Az társa helyt más nőt rabol,
S büszkén mosolyg az elcsapott
Félvárlól, hogyha mást kapott. —
De vajmikép írhassem én le,
Oh nemzetem! szép tánczodat.
Búsulni és vigadni, mint te,
Tud-e más nép az ég alatt?
Ezt látni kell és érzeni
Mint a magyar szív érezi!

ARANY JÁNOS.

...És valóban egyetlen nép zenéje
és a zenéjével oly szorosan összefüggő
táncza sem oly jellemző, az emberi érzel-
meket oly híven kifejező, mint a magyaré;
lassún kezd, a köznapi életből, mely in-

kább hajló búra és bánatra, mint egyszerre jó kedvbe csapni át — csak fokozottan emelkedik az érzélem; a bánatból derülni kezd és lassankint kibontakozik a jó kedv, az öröm; majd végkép feledve búbanatát, lelkesül, sőt szilaj, pajzán jó kedvbe csap át, mely egészen az önfeledségig fokozódhatik.

A magyar táncz, zene és költészet, a harmas ikertestvér, valóban egyetlen a maga nemében. E sorok írójának volt alkalma az európai nagy nemzetek irodalmával azoknak saját nyelvén részben megismerkedni, volt alkalma azoknak zenéjét ott az ő országukban hallgatni, az ő zenészeiktől, volt alkalma táncaikat látni, és átengedheté magát teljesen ama hatásnak, melyet reá a táncz látása, a zene és dal hallása és a költészet gyakorolt.

Mindezek ébreszthették benne a lélek legmagasztosabb, legnemesebb érzelmeit, ragadhaták remek művészetökkel bámulatra és csodálatra, de *lelkesíteni* csak a magyar zene, csak a magyar táncz és a magyar költészet tudá.

A többi tánczok zenéje az első üteny-

nyel megadja a parancsot, hogy mily lassúságban vagy gyorsaságban kell rögtön minden átmenet nélkül a tánczolóknak kezdeniök, csak a magyar zene alkalmazkodik az ember lassankint felmelegülő kedélyhangulatához.

Egy nagy, fényes bál a társas élet gyönyöreinek koronája. Ezer meg ezer szív dobog fel annak csak említésére is, és ha az ember egy életvidor ifjú hölgy kedvét akarja keresni, beszéljen csak neki a bálról és azonnal megélénkül a társalgás.

»Ifjúság, bolondság«, mondja erre a komoly gondolkozású, és az élet gondjaival küzdő ember. Ah! de e bolondság oly szép, olyan kedves, sohajtja az élet nyíló tavaszát élvező ifjú vagy leány; és határozottan ez utóbbiaknak van igazuk, velük tart még a Szentírás is, a mely azt mondja: »Örüljetek az örülőkkel!« És a táncz, a vigasság az emberi természetben gyökeredzik, és ezért tánczolnak az emberek ha vérök pezsdül, kedvök felbuzog, a hideg éghajlat alatt ép úgy, mint az egyenlítő alatt, a föld egyik sarkától a másikig.

Kisebb, szerényebb bálokban a tánczrend ki van függesztve a falra, fényesebb tánczvigalmaknál mindenki tánczrendet kap, és erre jegyezik fel minden táncz után, hogy kivel fogják tánczolni. Jó tánczosnőknél, a kik nagyon kapósak szoktak lenni, erre szükség is van, mert könnyen megfejtkezhetnének, hogy melyik tánczot kinek ígérték.

A bálrendezőnek nem kis feladata van, és szerepe nagyon sokszor hálátlan. Ő felelős mindenért, a mi a bálban történik, neki nem szabad semmiről sem megfejtkeznie, a mi egy bál berendezéséhez megkívántatik; az ő fejére hárul minden kedvetlenség, minden kelletlen esemény. Segédkeznek aztán mellette a tánczrendezők. A tánczrendezőknek sincs könnyebb feladatuk. A négyesen és a cotillon rendezésével nincs minden megtéve, ez volna még a legkevesebb. A tánczrendező szüntelen ki van téve annak a kellemetlenségnek, hogy egy vagy más rendelete visszatetszést szül, és pedig mégis szigorúan az adott rendszabályokhoz kell ragaszkodnia. Mentül jobban

nekimelegülnek a tánczoló, annál élénkebbekké válnak, annál magasabbra tör a hullám, annál telhetetlenebbek. Ilyenkor egész energiáját igénybe kell vennie, hogy a meghatározott korlátokat fenntarthassa, nehogy egynehánynak a kedvéért az egész szenvedjen. A tánczrendező gyakran legjobb barátjával is meghasonlásba jöhet. Sok kellemetlenség keletkezik abból is, hogy egyik egyikféle tánczot, másik a másikat szeretné inkább tánczolni. Ennél fogva mielőtt valaki bál- vagy tánczrendezést akarna elvállalni, gondolja meg jól, hogy van e hozzá elég ereje és ügyessége. Ha sikerül, és a vendégek kellemes emlékekkel távoznak, legkevesebbgondolnak éppen ő reájuk ezért, ellenben sikertelenség hibája természetesen mindig az övék.

Most lássuk az egyes tánczokat.

Mi itt természetesen csak azon tánczokról szólhatunk, melyek nálunk jelenleg szokásban vannak, éppen úgy nem szólhatunk a tánczlépésekről, vagy a tánczolás módjáról; ezt a tánczmestertől kell megtanulni: könyvből úgy sem tanulja meg senki.

Első helyen említsük fel nemzeti táncunkat:

a lassú és friss csárdást, amde ezzel már főntebb megismerkedtünk, és pedig Arany János remek leírásában, itt tehát csak a sorozatot kezdjük meg vele.

Ide tartozik a *palotás* és a *körmagyar*; de jelenben ezeket a divat egészen leszorította a sorrendről, és minthogy mi a *jelenben divatozó* tánczokról beszélünk tehát térjünk át a körtánczokra:

A keringő,

a németek nemzeti tánca, de a mely már kivetkőzött ősi méltóságos keringeléséből és Lanner és Strausz sebesebb ütenyű zenéjére már sokkal gyorsabbá lön, mint egykor az ősök korában volt. A gőzerő századában élünk, gyorsan akarunk élvezni s tenni mindent; pedig éppen a keringő az, melyben, mint a legnehezebb tánczok egyikében, kecses tartás, könnyed, a tánczos mozdulataival egybeolvadó lejtések szükségesek, hogy gyönyörködtető látványt nyújtsanak. A szilaj ugrándozás, mely ütenynyel, rythmussal daczol, itt is,

mint minden táneznál az illem szabályai-
val merőben ellenkezik. A keringőt vissza-
felé, balra táncolni szintén nem előkelő
szokás, polka vagy más könnyebb kör-
tánczoknál inkább megjárja.

A gyors polka (galopp).

Egy táncznál sincs inkább helyén ama
figyelmeztetés, hogy ne tánczoljuk nagyon
gyorsan. A hölgyek ne feledjék, hogy ru-
háik és fejdíszek foszlányai a terem pad-
lózátán éppen nem válik dicsőségükre. A
galopp sima padlózaton könnyedén, de
nem szilaj gyorsasággal tánczolva, a moz-
gásnak valami oly kellemes élvezetet köl-
csönöz, mint a minőt a csárdáson kívül
más táncz egy sem. Annyira, hogy ezt a
tánczot magáért is megszeretjük, nem úgy
mint a többi tánczokban, hol többnyire
az, a kivel tánczoljuk, kölcsönöz érdeket.
Azonban szűk helyen, vagy rosszúl fénye-
zett padlón jobb a galoppot elhagyni.

A polka.

Azt mondják, a polkát egy cseh pa-
raszt leányka találta fel, — ez legyen úgy,
nekünk csak annyi dolgunk van vele,
hogy elismerjük elfogadtatását a legfénye-

sebb táncztermekben. A polka több szabadságot enged, azt lehet tánczolni jobbra, balra, előre, hátra. De mint a galoppnak, úgy a polkának is tágas helyiségre van szüksége. A rendezőknek különösen gondjuk legyen arra, hogy polkázni ne álljon fel több pár, mint a mennyi kényelmesen mozoghat; ezen kívül szigorúan tartsanak rendet arra nézve is, hogy az áramlat ellen ne tánczoljon egy pár sem, hanem a mint a rend és becsülettudás megkívánja: tánczoljanak szép egymásutánban; ellenkezőleg olyan zűrzavar és rendetlenség támad, hogy a néző feje is szédül belé, míg a tánczoló párok keservesen egymásba ütődnek.

A többi körtánczokat, úgymint mazurka, rezgőpolka stb. nem tárgyaljuk bővebben és egyenkint, mert a mit az illem szabályainak szempontjából mondhatnánk róluk, az csak a főtebbiek ismétlése volna. Ezért áttérünk a társas tánczokra:

A franczia négyes.

Valamennyi társastáncz között a legkedvesebb és legnépszerűbb. Kisebb elté-

résekkel minden civilizált országban tánczolják, kiszorított minden, a régiebb korban divatozó társastánczot, ki még a bú-bajos menuettet is, melyet ősanyáink annyi gonddal és kellemmel lejtettek. Terpsichore, a szép szemű múzsa mentül kevesebb teendőt talál táncztermekben és nyilvános báljainkban. A négyes sem az már ma, a mi az előtt volt, ma már a figurákat csak elsétálják, a lépéseket a tánczórakon kívül alig ismerik.

A francia négyes különben már meglehetősen régi, és mint mondják: Angliából eredt, még 1710-ben vitte a francziák közé egy tánczmester.

Eredetileg csak négy párra volt számítva, akkor természetesen a legkecsesebb lépésekben lehetett tánczolni; de ez is megváltozott, most már nagy colonneokban tánczolják még pedig hanyagúl, mentül kevesebbet törődve a zene ütenyeivel. Reméljük, hogy a négyes előnyére e hanyagúl való tánczolás szintén megváltozik.

Tánczolják a négyest nemcsak hosszú, hanem négyszegletes colonneokban is (carré).

*

*

*

A cotillon.

A cotillon tulajdonképpen a valódi társas táncz, a mely nagyobb vagy nyilvános bállokból sohasem hiányzik és méltán, mert az általa nyújtott változatosság jól vezetve, ügyesen rendezve, mind a nézőknek, mind a tánczolóknak érdekes szórakozást nyújt.

A cotillon, mint tudjuk, számos figuraival sok időt vesz igénybe, ezért rendszeren a bál végfelére hagyják vagy legalább szünóra után, úgy, hogy aztán utána csak egy pár körtáncz és egy »kivilágos kiviradtig« való csárdás szokott következni.

Minthogy a cotillon gyakran órákig elhúzódik, a tánczolók közben leülnek, a hosszú állsást természetesen sokan nem tudnák kiállani. A székek körben állíttatnak fel, nem nagyon sűrűn, de nem is nagyon ritkán. Ha talán nagyon sokan tánczolnának és a hely nagyon szűk volna akkor csak a nők ülnek le, és a férfiak a székek háta megett foglalnak helyet.

Ilyen esetben tanácsos, hogy az előtánczos egy rendezőt vegyen maga mellé

segítségül nem könnyű feladatához. Mert az előtánczos a lelke a cotillonnak, nélküle e táncz nem is képzelhető. A cotillont vezényszó nélkül tánczolják, minden tánczosnak egyszerűen az előtánczosra kell figyelnie és annak tánczolását utánoznia, ha a sor rákerül. Az előtánczosnak tehát tisztában kell lennie azzal, hogy mit akar. Az egyes figurákat már magának előre be kell rendezni s megállapítania, nehogy valami, bár a legcsekélyebb zavar történjék éppen az ő részéről. Más oldalról meg a cotillonban résztvevőknek figyelmöket egészen az előtánczosra kell fordítaniok, ha az a figurát kezdi. A második előtánczos a cotillon vonalának másik élére áll.

A cotillon körtánczai váltakozhatnak, előfordulhat benne keringő, polka, galopp, stb. úgy, hogy mindenki tánczolhatja benne a maga kedvencz tánczát.

Minden körtánczban minden pár részt vesz, egyszer tánczolván körül a termet; ennek végeztével következnek körtánczokkal felváltva a cotillonfigurák (erre nézve utasítással szolgálnak egyenesen

Táncsorozat.

az erre a célra összeállított füzetek); a cotillon figurák társasjátékhoz hasonlóak és kedves szórakozást nyújtanak úgy az abban résztvevőknek, mint a nézőknek.

17.

A játék a társaságban.

De mit csinál a társaságnak azon tagja, a ki. a fő mulatságban részt nem vesz, mely a többieket foglalkoztatja? Ha nem ő a felolvasó, vagy nem hallgatja örömet a felolvasást; ha nem zenél vagy nem érdekli a zene, a tánczban már nem vesz többé részt? A társaság ilyen tagjain esik meg aztán leghamarabb, hogy unják magukat.

Némelyek örömet ragyogtatják minden alkalommal szónoki tehetségüket; de ebbe is beleunnak, úgy ők maguk, mint hallgatóik, kik talán addig is csak az ő állásuk és koruk iránti tiszteletből voltak

figyelmes hallgatók. Ekkor nem maradna számukra más hátra, mint a hallgató és néző szerep, melybe szintén csakhamar belefáradnának.

Ezen segitendő legjobb eszköz a játék, és egy jó társaságban sem volna szabad egy külön játszó-szobának hiányoznia. Gondoskodni kell a társaság idősebb tagjairól is, hogy azok annak idejében visszavonuljanak és úgy kettesben, mint többmagukkal tetszésük szerint kellemes szórakozást találjanak.

Szabályúl kell azt is venni, hogy fiatal emberek mindazon játékot megtanulják, a melyek jó társaságban az idősebbek szórakozását képezik. Fiatal ember is tanulja meg a mások kedvéért néha saját mulatságáról lemondani, hogy az idősebbek játékasztalánál kisegítő lehessen. Ez még más oldalról is hasznára lehet az ifjúnak, mert olyan ismeretségekre tehet szert, melyekhez különben aligha megnyílik előtte az ajtó. E mellett a játékasztalnál alkalma adódik szeretetreméltó, mívelt modort, úgyszintén ügyességet, életrevalóságot tanúsítani.

Kettesben lehet játszani sakkot, koczkát (ostábla), e két játékot mindenkinek kellene legalább némi ügyességgel játszani. Ezekhez gyakorlat, ügyesség és számítás kell, és az ifju vigyázzon, nehogy figyelmetlensége által az illető játékát elrontsa; a legkisebb rendreutasítás már a becsüllettudás ellen való vétségének következménye; a mely pedig idősbek iránt legalább is illetlen. Mert nem szabad észrevétnie az ifjunak, hogy nem játszik a játék kedvéért, tehát egész lélekkel és kizárólagos figyelemmel.

»Kein Freund im Spiel« tartja a német közmondás, és helyesen, mert a játékban előforduló hibát és gondatlanságot nem bocsátja meg egykönnyen senki.

Figyeljük meg mint szabályt, hogy sakk, vagy koczkajátéknál mindig az idősbnek engedjük át a szín megválasztását vagy a játék megkezdését. Ha nővel játszunk, akkor őt illeti az elsőség. Azonban ez csak az első parthiera szól, mert a többiben mindig a nyerőfelé az előny.

A játoszó-szobában a nem játoszóknak hangos társalgást folytatni, ez által a já-

A játék a társaságban.

tékban résztvevőket zavarni, illetlen ; még illetlenebb a játsszók háta mögé állni, a játékba belebeszélni ; némelyeket zavarba hoz a beleavatkozás, másokra a reájök fordított kizárólagos figyelem kellemetlen ; szóval ha aztán a hivatlan beavatkozót és tanácsadót aprópénzzel kifizetik, megérdemlett jutalmát kapja csak.

Kevésbbé divatos a domino és lotto játék, ezek többnyire családi játékok ; azonban, ha társaságban előfordúlnak, a fentebb elősorolt illemszabályok ezekre is alkalmazandók ; úgy szintén a társaságban divatozó kártyajátékokra is, mint pl. a whist, tarokk stb. Hazard-játékok nem tisztességes társaságba való, ennél fogva könyvünkben nem is foglalhatnak tért.

A kártyázókat szintén nem szabad hangos társalgással zavarni, vagy kártyájokba tekintgetni. Figyelmes játsszók már maguk közt is kerülnek minden felesleges megjegyzést ; annál élénkebben tör elő a játsszma végeztével a társalgás, mindenki szavakba önteni igyekszik élményeit a játék alatt, ellenfelére, vagy társára tolva

az elkövetett hibákat. Hanem itt aztán csínján! Ez élénkség, ez érdeklődés éppen a játék fűszere, csak igaztalansággá és kiméletlenséggé ne fajuljon. Mert alig van kelletlenebb látvány, mint a kártyázók közt minden parthie után kitörő veszekeedés, szemrehányás. És ez már gyakran igen kellemetlen következményeket vont maga után. Különösen fiatal emberek óvakodjanak ilyesmitől, s tanuljanak meg helyes időben hallgatni és sohase feledjék, hogy minden időben, minden alkalommal tisztelni kell az idősebbeket s elnézőknek kell lenniök, még akkor is, ha érezik, hogy nekik van igazuk.

T á r s a s j á t é k o k.

Ezek ama különböző játékok, melyekben az egész társaság részt vesz, és leginkább olyan helyen indítványoztatnak, hol a társaság tagjai többé-kevésbbé, szorosabb összeköttetésben állanak egymáshoz.

Ki többször jelent meg a társaságokban, tapasztalhatta, hogy míg egyrészt kitörő örömmel fogadta az indítványt a társas játéokra, addig a másik résznek alig sikerült jó arccal fogadni azt. Az egyik-

nek silányság, mi a másiknak már fej-törésbe kerül. Az érdekeltség alig tart pár perczig, már megjegyzések, másféle indítványok hangzanak.

Ez utóbbit legalább kerüljük, mert mindenesetre ügyetlenség a társaság valamely tagjának, tehát ez esetben az indítványozónak kellemetlen érzést okozni; annyival is inkább várhatjuk a játék végeztét, mert úgy is készen lehetünk reá, hogy pár percz múlva úgy is más játék fog kezdődni, a mely természetesen ismét az előbbinek a sorsára jut.

Élénkebb, általánosabb érdeket ébresztenek az úgynevezett zálogosdi játékok; azaz olyanok, melyekben ha valamelyik tag hibázott, tetszés szerinti tárgyat tesz le zálogba a rendező kezeibe, a mely későbben kiváltandó lesz. Kétséget nem szenved, hogy ezen játékok csak akkor válnak mulattatókká, ha szellem és ész lépnek előtérbe. Ha sok zálog gyűlt egybe, a rendező kezébe rejt egy zálogot és az egész társaság ítéletet szavaz, melyet a szerencsétlen tulajdonosnak teljesítenie kell, hogy birtokához juthasson. A

A játék a társaságban.

csók által való kiváltás csak a legközelebbi családtagok, vagy gyermekek között lehet illő, nagyobb társaságokban ki van zárva.

Színházi előadásokról, élőképek és szaválásokról már egy előbbi fejezetben szóltunk, most még említsük fel a korcsolyázást és az úgynevezett *skating-ring*-futást. Ez utóbbi annyira kedvencz szórakozássá vált a szomszédos fővárosokban, hogy előreláthatólag a mi mindkét nembeli ifjúságunknak is kedvencz időtöltése lesz maholnap.

(A *skating ring* kerekeken való korcsolyázás, arra készített sima padozaton, zárt helyiségben, melynek előnye, hogy az illetők nincsenek a zord hideg idő befolyásának kitéve).

E kétféle szórakozást illető illemszabályok néhány sorban összefoglalhatók. Tény az, hogy a testi mozgás, mint a tornázás és korcsolyázás, a fiatal leányokra nézve kiszámíthatatlan beccsel bír, természetesen mindig óvakodni kell a »túlzástól« mely éppen itt könnyen károssá válhatnék. Ügyelni kell tehát arra,

hogy a mint a leányka felkötötte a korcsolyát, a meleg shávlkendőt, vagy bundát vesse le, és bár meleg, de rövid és testhez álló öltönyben induljon ki a jégre, és mikor darabig futva, kimelegedett, vegye fel rögtön a meleg öltönyt és biztosítsa magát a meghűlés ellen. Hosszú, úszályos ruha kikerülendő, vagy legalább rövidre felhúzandó, és pedig, nemcsak mert a rövid ruhában könnyebb a mozgás, hanem az úszály a gyors fordulatoknál nem szép alakzatokban hullámszik, de egyúttal veszélyes is, mert vagy a saját, vagy a más korcsolyája könnyen beleakad és ekkor az elesés elkerülhetetlen.

Magában értetik, hogy a fiatal leány kíséret nélkül sem a jégre, sem a skating ringre nem mehet. Ha még csak tanulni akarja a futást, akkor czélszerű olyan órát választani ki, mikor senki sincs néző, vagy legalább kevesen vannak. Azonban bármily ügyes korcsolyázó is egy nő, sohase ragadtassa el magát arra, hogy ez által fel akarjon tűnni. Nyaktörő figurák, visszafelé korcsolyázás a férfiak kedvtöltése, maradjon a nő csak az egyszerű

alakzatok mellett, kecses, ügyes mozdulatai úgyis kitűntetik és pedig nem a nőiség rovására. Hogy férfi nőt derekánál fogva a jégen előre toljon, ez a nézőre nézve nem szép látvány, ezt minden nő ki fogja kerülni.

Mint a hogy a tánczteremben egy nő csak bemutatott férfival tánczol, úgy a jégen, vagy a skating ringen is csak ismerős férfival fut együtt. Ha például egy idősebb barátnőjével van jelen, ki édesanyját helyettesíti és az nem ismeri a futásra szólító férfit, úgy ez utóbbi bemutatja magát. Idegen férfi felszólítása semmi esetben sem fogadtatik el.

18.

A magános nő.

A »magános nő« elnevezés alatt nem csak olyan egyes nőt értünk, kinek magának van külön háztartása, hanem minden olyan leányt, ki atyja mellett lakik anyai gondozás nélkül.

Ritka eset, hogy egy férfi, ki elég szerencsétlen volt hitvesét elveszteni, nővendék leányára bízza háztartásának vezetését; ha pedig ez mégis így történék, akkor nem sokára be fogja látni annak hátrányait; mert egy fiatal tapasztalatlan leány hol vegye elő azt a mindenre kiható figyelmet és gondoskodást, a mire egy háztartásban pedig elkerülhetetlenül

szükség van? A kellő tapasztalatokról nem is szólva. Nem sokára kényszerülve lesz az apa erőteljesebb, gyakorlottabb női segílyt keresni, ha háztartását tönkre juttatni nem akarja, különösen, ha hivatása a házon kívül foglalkoztatja. Ez esetben gyakran magánosságra kárhoztatná leányát, és e kényszerű magányosság ferde helyzetbe vihetné még a társasággal szemben is.

Idősebb társnőre elkerülhetetlenül szüksége van egy fiatal leánynak, hogy ez atyja távollétében ne legyen védelem nélkül. Atyja karján megjelenhet egy fiatal leány mindenütt; de egyedül sehol. Még bálban is, ha nincs velők egy idősebb nőkisérő, valamely idősebb nőismerőst kell az apának felkérnie, hogy leányára vigyázzon. Ezen nő felügyelete alatt marad leánya, míg ő a játszó asztalhoz ül. Természetesen többször be-betekint a bálterembe, tudakozódik leánya hogyan léte felől, étkezéshez kivezeti, vagy sétál vele a teremben stb. De a mint a leány atyjától távozik, azonnal ismét az idősebb nőhöz megy. Magától értetődik, hogy az

apa a kiválasztott éltesebb nő iránt hálás és lovagias.

Fiatal asszonyokat, kik még maguk is tánczolnak, bajos »Garde de dame«-nak felszólítani, egyrészt, mert maga is tánczol, és így magára hagyja a leányt, másrészt meg talán kellemetlen érzést kelthet benne, hogy ő már »Garde de dame«-nak való? Csiklandós dolog is a nők korára való emlékeztetés, csak a hiúságtól ment, kiváló szellemű hölgyek tudnak megalkudni azon pedig annyira természetes eszmével, hogy az idő eljár.

Még nehezebb dolga van azon apának, kinek egészségi szempontból fürdőbe kell utaznia, természetesen leányát magával viheti bárhová; de milyen is lesz ott aztán mindenikőjük dolga. A leányt sétálni kell vinni, délelőtt a zenéhez, este hangversenybe vagy más multságba, ekkor hol marad az apa curája, pihenése vagy szórakozása? Vagy be kell zárnia leányát a négy fal közé. Itt szintén elmaradhatatlan egy idősebb nőismerős. A fürdőben tett ismeretség folytán, ott időző családokra bízni valakinek a leányát nem ta-

nácsos. Az ismeretség rövid, nem tudhatjuk, kivált fürdőben, kik és mik az illetők.

Egy szóval az apa nem helyettesítheti leányánál az anyát, annak, ha férjhez nem megy, huszonöt éves koráig egy idősebb női felügyelet kell, úgy otthon, mint házon kívül. Csak a huszonöt év haladtával veheti át a leány atyja háztartását, és akkor már a társaság is több szabadságot enged meg neki.

Harminczéves korban egy nő külön háztartást kezdhet, ott saját tetszése szerint tehet-vehet. Látogatásokat fogadhat vagy viszonzozhat. Ekkor már nem kell törődnie a megszólásokkal, barátságot köthet magához illő korú férfiakkal; természetesen mindig egy derék, finom műveltségű nőt megillető korlátok határai között.

Fiatal hölgyek, kiknek maguknak kell kenyerüket megkeresniök, mint már egy előbbi fejezetben megbeszéltük, kivételt képeznek.

Asszonyok se menjenek estve egyedül, a mennyire csak lehet, sem társaságba, sem hangversenybe vagy színházba.

Ilyen magányos bolyongásnak akár kis városban, akár nagy városban meg van a maga árnyoldala, és a férjnek egy barátja, vagy egy rokon, ha a férj nem érne reá, szívesen el fogja kísélni, vagy ha nem akar senkit fárasztani, menjen a cselédével. Nagy városokban kocsik állanak rendelkezésre. Ha az asszony férje otthon nem létezik, vagy annak nagy elfoglaltatása alkalmával társaságba meghívatik, férje nélkül is elfogadhatja. És ha a házigazda hazakisérni egyik barátját felajánlaná, bátran beleegyezhetik, a háziak bizonyosan nem fognak részére kíséretül valami tolakodó vagy műveletlen embert kiválasztani.

Az özvegy asszonyok részére, mint már a gyászról való fejezetben említettük, ugyanazon illemszabályok állanak fenn, a mi az asszonyoknál érvényesek. Ha gyermekei nincsenek, a körülmények szerint visszatérhet családjához. Ha pedig gyermekei vannak, úgy folytathatja háztartását. Mindenesetre kikerül minden mulatságot a mély gyász ideje alatt, sőt azután is csak tartózkodva vegyen azokban

részt; maga meg csak pár év leforgása után hívjon ismét nagyobb társaságot össze. Általában kimondhatjuk, hogy az özvegyet annál igazibb és nagyobb tisztelet környezi, mentül jobban visszavonúlva él.

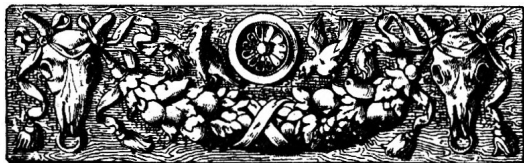
Az elvált nőnek tanácsos, míg a világ előtt közönyössé vált az ő ügye, ha visszahúzódik a társaságoktól, bár melyik részen volt is a válás oka. Ha gyermekei vannak, és ezek nála maradtak, úgy ezek nevelésének él, és nélkülök seholsem mutatkozik. Csak ha már gyermekeit be kell vezetnie a világba, kell elvonúltságából az előtérbe lépnie. A figyelem nem az anyára fordul többé, hanem a leányaira, és ezeknek a kedvéért elnézők lesznek az emberek, ha talán hibázott volna is egykor az anya.

Minden magános nő, ki a harmincz évet meghaladta, nagy városokban ugyanannyi szabadságot élvezhet, mint a férjes nő; egyedül mehet a templomba, látogatásokat tehet, bevásárolhat stb. De este már ő is kíséret végyen maga mellé. Ha ilyenkor is egyedül járna, az éppen olyan illetlen volna, mintha a férjes fiatal nő

egyedül menne bálókba. Kis városokban a magános nőnek gyakran más családokhoz kell csatlakoznia, vagy nem egy élvezetről le kell mondania. Nagy városokban nincs meg annyira az a kasztrendszer, habár itt az illem szabályai gyakran még követelőbbek.

Nyilvános sétahelyeken a magános nőnek még több szabadsága van, mint a férjes nőknek. Ha egyedül sétál is, nem veszi senkisémet tőle rossz néven, míg a férjes nő, ha férje nem ér rá, ne menjen ki kíséret nélkül.

A nő egyedül is utazhatik fürdőbe; sokszor lehetetlen, hogy férje elkísérhesse és egészségi állapota ellenben megköveteli, hogy oda menjen. Természetesen ilyen alkalommal a fürdői szórakozásoknak nagyobb részétől eszik, a társas kirándulásokban, esteli összejövetelekben nem vehet úgy részt, mintha férje vele volna, sőt a közös étkezőben is iparkodják valamely ismerős családhoz csatlakozni. Így illőbb, és ezeknek a társaságában aztán szabadabban részt vehet a társas élet szórakozásaiban.

19.

Az öltözék.

A különféle alkalmyszerű ruházatokról a »mennyező«, »bál«, »gyász« alkalmával már ugyan beszéltünk; azonban egyet-más elmondására még külön fejezetet is kelle az öltözéknek szentelnünk.

»Ruha tisztesség!« e közmondást különféle variatioval minden nemzet nyelvén megtaláljuk; ez bizonyítja, milyen nagy értéket tulajdonítunk az ember külső megjelenésének, és ezt teljes joggal tesszük. A jó ízlés nem követel sem gazdagságot sem luxust, de igenis követeli, hogy az ember külső megjelenése kifogástalan legyen és erre nézve a legjobb segéd-

csapatokúl melléje rendeli a tisztaságot, rendet és jó ízlést. Egy egyszerű öltözék gyakran jobban megfelel az illem szabályainak, mint a gazdag pipere; feltéve azonban, hogy abban az egyszerű öltözékben jó ízlés nyilvánuljon és a viselőjének egyéniségéhez illő legyen.

A szín helyes megválasztása fődolog minden öltözék összeállításánál, legyen az házi vagy társas öltözéknek szánva. Kiáltó színeket kerülnie kellene minden nőnek, mégha a divat megengedné is, mert sohase vegyen egy nő magára olyan színű ruhát, mely a tekinteteket magára vonja. Továbbá a színek megválasztásánál a kor is tekintetbe jő, mert a mi jól áll a fiatalnak, idősebb nőknél már nevetségesnek tünnék föl. Negyven éven fölül már ne viseljen a nő rózsaszín és világos kék színű ruhát, ezek a színek kizárólag az ifjúságot illetik; és viszont a fiatal leány ne vegyen narancssárga vagy sötét lilaszínt, mert ez meg már az asszonyok színe. Fehéret gyakran viselnek idősebb nők is, de csak nehéz szöveteket; minden légies szövetek, mint moll, tarlatán, gaze,

foulard stb. a fiatal hölgyek kizárólagos birtoka. A negyven évet meghaladott nő csak otthon, reggeli pongyolának visel fehérét. Kalapot vagy fejkötőt már kötő szalaggal hord; ha az ötven évet meghaladta, már a háznál is csipke fejkötőt visel és leteszi a kivágott derekú ruhát.

Az anya ovakodjék leányával egyenlő ruhát viselni; mert vagy ő vesz magára olyan színű ruhát, mi már nem illeti meg; vagy leányát kényszeríti olyan ruha viselésére, a milyen még őt meg nem illeti; ez a szokás csak olyan anya és leány között lehető, hol a korkülömbőség nem nagy, — tizenhat, tizenhét év; de még itt is a diszítés legyen a korhoz alkalmazott. Még nővérek is, ha többen vannak kettőnél, ne hordjanak egészen egyenlő öltözéket, de igenis öltözzenek összhangzóan. Izléstelen, ha egy család nő tagjain a szírvárványnak mind a hét színe rikítóan képviselve van. Kék és lilaszín, zöld és kék, vagy zöld és vörös színek ne essenek össze; de nem csak a ruhákra nézve, hanem annak a diszítése, szalagok, kalap, kesztyű színe stb. mind meggondolva állít-

tassanak össze. Mentül összhangzóbb az öltözék, annál kellemesebben hat az egész jelenség, mert a színek is éppen úgy lehetnek sértők a szemre, mint a zenében a hamis hang a hallásra.

A szövetekre nézve általános szabály, hogy minden nehezebb kelme viselése pl. bársony, moire antique, atlasz stb. az asszonyokat illeti; kivételt csak a menyasszonyi öltözéknél tehetünk. Könnyű szövetek, valamint a lenge báli készletek az ifjúságé; asszonyok harminczöt, legfeljebb negyven éves korukig viselhetik azokat.

A női öltözékeket négy osztályba sorozhatjuk: a reggeli pongyolák; az egyszerű háziruhák, melyek gyakran utcán, bevásárlás alkalmával, vagy borongós időben is felvételnek; harmadszor a díszes utczai vagy séta-ruhák, melyek látogatósokhoz, vagy otthon való fogadások alkalmával viseltetnek; és végre a díszöltözékek, melyek nagy ebédekhez, színházban, társas estélyeken és bálokban viseltetnek. Házi ruháknak sötétebb színű és jó viselő kelméket választunk, mert ezeket

a ruhákat használjuk legtöbbször. Csipkék, gazdag ékszerek és nehéz szövetek csak esti díszöltönyökhöz valók; az utcán, kirándulások vagy utazás alkalmával az ilyenek elkerülendők. Reggel, bevásárlásoknál stb. izléstelen volna világos glacesztyűket húzni; de nevetséges az utolsó béli keztyűt hordani ilyen alkalmaknál, míg csak véggkép be nem piszkolódnak.

Szóljunk itt mindjárt a kesztyűkről is. Ez egy olyan kiegészítője az öltözéknek, melyre mentül kevesebb gond van fordítva. Pedig mindenki, a ki miveltebb társasághoz számítja magát, már a reggeli kimenesnél ne legyen kesztyű nélkül. A fehér kesztyű a legnagyobb ünnepélyességet jelzi. Világos kesztyű illik a látogatásokhoz, bármely színárnyalattal; a sötétszínű kesztyűt séták alkalmával és uton viselik; a feketét férfiak csak gyászhoz, nők bármily alkalommal viselhetik. Máskülönben színre, alakra nézve a divat határoz.

Ha még fel nem húztuk volna keztyűinket, mindenesetre felhúzzuk, mielőtt valamely salonba lépnénk, és a látogatás

tartama alatt nem is vetjük le. Ha ebédhez vagyunk híva, csak az asztalnál huzzuk le kesztyűnket, és pedig mielőtt az asztalkendőt szétbontanók. Kesztyűnket nem helyezzük tányérunk mellé az asztalra, hanem elteesszük zsebünkbe. Az is egy kis ügyetlenség volna, a csemege után rögtön felhúzni ismét, az úgy látszanék, mintha készíteni akarnók a háziasszonyt az asztaltól való fölkelésre. Pedig erre jelt adni, csak a háziasszony joga.

Ha valaki zongorázni készül, akkor húzza le kesztyűit, mikor már a zongoránál ül; de újra felhúzza azokat, mihelyt a játékkal felhagy és helyére ül. Éneklésnél természetesen nem húzatnak le a kesztyűk. Kesztyű nélkül, vagy fél kesztyűvel táncolni illetlen, és ne vegye egy férfi sem rossz néven, ha a nők nem mennek velők táncolni, míg kesztyűiket fel nem húzták. Szivarozásnál a férfi lehúzhatja bal kezéről kesztyűjét, de akkor is illőbb, ha mind a két kezén van kesztyű.

Az ékszerek szintén oly szigorú szabályok alá veendőek, mint a ruházat, mert mindenféle ékszert nem lehet minden

korban viselni. A fiatal leány, kinek legszébb éke az ifjuság, másféle ékszert tesz föl, mint a férjes nő, és ez is alkalmazza öltözékéhez, vagy az alkalomhoz, hogy társaságba megy-e vagy bálba? Nagyon tanácsos, ha lehet egyszerre egy teljes ékszert venni. Vagy ha azt a körülmények nem engednék, lassankint egymáshoz illőkkel kiegészíteni. Egy teljes ékszer a következőkből áll: függő, mellű, nyakláncz, kereszt vagy medaillon, karperecz, kézelőgomb, hozzáillő fésű, vagy más ékszer a hajba, óra, lánczczal és gyűrűk. Félteljes ékszer: mellű, függő és kézelő-gombok.

Fiatal leányok sohasem viselnek gyémántokat, még menyegzőjük napján sem a templomban; ha kaptak egy ilyféle ékszert, azt tegyék fel estve a táncz alkalmával. Leányoknak legillőbb ékszerek: egy gyöngysor, korallok, türkiz à la russe, ezüstbe foglalva, egy medaillon vagy kereszt fekete bársonyon, egyszerű óra, láncz nélkül; ellenben viselhetnek mindenféle fántásia-ékszert, a melyeket oxidált

ezüsből, filigran, kristály vagy elefántcsontból készítenek.

Husadik évükön túl már gazdagabb ékszert viselhetnek. Azonban gyémántok, kivéve egy-egy gyémántgyűrűt, nem fiatal lányoknak valók.

Férjes nők viselik ékszerükül a nemesebb köveket, még pedig a színeseket nappal, estve a gyémántokat. Pecsétnyomó gyűrűket nők rendesen nem viselnek. Gyémántgyűrű minden öltözékhez illik. Azonban itt is csak vigyázva, a túlmalmozottság, mintegy kirakat, nagyon izléstelen.

Az ékszernek mindig összhangzónak kell lenni az öltözékkel.

Gyöngyök és gyémántok, valamint masszív arany ékszerek mindenféle öltözékhez viselhetők. Ellenben korallok csak fehér, fekete vagy szürke ruhákhoz tehetőek fel. Ametiszt nem illik a kékhez vagy lilaszinhez, rubin a vöröshez, a jelenben annyira kedvelt türkizeket nem lehet fölvenni kék vagy zöld színű ruhához. Ha valaki nem vásárolhat sok ékszert, akkor legcélyszerűbb olyanokat venni, melyek mindenféle öltözékhez alkalmasok például

gyöngy, opál, gyémánt vagy egyszerű aranyékszerek.

A korral is változik az ékszer minősége. A férjes nő nem visel fiatal lánynak illő ékszert, és ha a harmincz évet meghaladta, lessankint lerakja a filigran vagy fántázia ékszereket. E mellett bárki is óvakodjék az olyanféle összeállítástól, pl. ezüsti ékszerek aranylánczokhoz stb.

Hajból készült vagy jet ékszert lehet viselni minden korban, minden ruhához.

A férfiak ékszereiről is mondhatunk pár szót. Egy teljes ékszer áll ing- és kézelő-gombokból, tű és gyűrűből. A nemesbb izlés követeli, hogy éppen férfiak ne rakják meg ujjaikat különféle gyűrűkkel; drágaköves vagy gyöngyös ékszerek csak estélyekre valók. Az óralánczon függő csecsebecsék kezdenek kimenni a divatból és így egy értékes medaillon és pecsét-nyomón kívül most már nem aggatnak fel semmit az óralánczra. Legújabbán még az óraláncz is elmarad az estélyekről és bálokról.

Ennyit általánosan a mindennapi élet-

ben az ékszerekről. Most beszéljünk egy kicsit a »mi« ékszereinkről.

Ősi hagyományaink szerint magunkkal hoztuk keletről a pompa s különösen az ékszer szeretetét. Ősapáink egy forgója vagy ősanyáink egy fejkötője egész faluk értékét képviselték. Hogyan is írja le Arany Rozgonyiné öltözetét:

*Gyöngyös arany fejkötőjét
Sisakkal borítja,
Karcsú fűzött selyvem vállát
Pánczélba szorítja;
Kardot is köt bársony övre
Gyémántos fogantyút;
Piczi, piros csizmáira,
Szép ezüst sarkantyút.*

Mint már egy föntebbi fejezetben említettük: a magyar díszöltözék úgy férfinnál, mint nőnél a leggazdagabb, legdrágább ékszereket nemcsak megtűri, hanem követeli a nélkül, hogy a túlhalmozottság hibájába esnék. A leányoknál a gyöngyös párta az asszonyoknál a fejkötő. Mindkettőnél a mellénycsatok, nyaklánczok, derék szorítók, kösöntyúk, magasabb rangúaknál a gyémántos diadémok stb. A

férfiaknál a forgó, a dolmány és mentegombok, menteláncz, kardkötő, kardhüvely, sarkantyú stb. által valóságos keleti fényt és pompát lehet kifejteni.

A virágokról mint öltözék díszéről már egy korábbi fejezetben beszéltünk.

A legyezőkre nézve a divat igen változó, csak annyit lehet megállapítani, hogy gyászhoz fekete legyező kell, a fehér selyem legyező csak a legdíszesebb öltözkéhez való. Társaságban, hangversenyben és színházban mindenféle legyező használható, csak az öltözékkel összhangzó legyen. Utczára, sétányokon a nagyobb vagy falegyezőt veszszük. Ezeket nemcsak legyezésre, hanem napellenzőül is használják, ennél fogva jóval nagyobbak, mint a salonlegyezők.

Az illatszereket se felejtjük el, hiszen ez is kiegészítő részét képezi annak a valaminek, a mit toilette alatt értünk. Nem akarjuk elősorolni a »salonképes« illatszereket, ezt minden illatszerész megtudja mondani, hanem szóljunk inkább pár szót annak használatáról. Furcsa hatást szül, ha valakinek zsebkendője mint-

egy bele van mártva az illatszerbe, míg többi ruháján nyoma sem érzik. Finom illatszerből igen keveset kell használni, annál kellemesebb; de hogy minden ruhánk egyenletes és kellemes illatú legyen, egynemű illatszerpárnákat kell raknunk úgy a fehérneműk, mint a felső ruhák közé. Minden erős szagú holmik, mint mosusz, pacsuli, stb. kikerülendők. Kölni viz tulajdonkép nem parfüm, mert illata nem tartós; de igen jó ébresztő szer ideggyöngye, ájúlkozó nők számára.

Adtuk könyvünkben a virágok jelentőségét, adjuk most a drágaköveket is, a mint a babona pl. a lengyeleknél meghatározta és az év tizenkét hónapjával összeköttetésbe hozta.

A gránát állandóságot jelent és január hónap tulajdona.

Az amethyszt nyíltság, és február hónapra tartozik.

A rubin a bátorság és becsületesség jelképe, márcziusé.

A zafir a megbánás jelképe és a gyémánt az ártatlanságé, április hónaphoz tartozik.

Az öltözék.

A smaragd boldog szerelmet jelez és egyúttal a május hónapot.

Az achatkő a júniusban született gyermeknek hosszú életet és jó egészséget jósol.

A carniol juliushoz tartozik, és kedélynyugalmat, megelégedést jelent.

A szárdonix a boldog házasságot és egyszersmint augusztust jelenti.

A cryzolit a szeptemberben születetteket megóvjá a bolondságtól.

Az október sajnálatra méltó hónap volna, mert neki az aquamarin, a szerencsétlenség jelképe jutott, ha nem volna szintén övé enyhítőül az opál, mely reményt jelent.

A topaz novemberé és szerencsét, előhaladást jelent.

És végre a türkisz, a barátság jelképe, a malachit a siker jelképe deczembert, az év legáldottabb hónapjává teszi.

20.

Fogadások.

A társas életben gyakran fordul elő olyan alkalom, a mely az eddig idegen embereket egymáshoz közelebb hozza, mintha évekig lettek volna ismerősök. Ilyen alkalom nyáron a lófuttatás, melyben a nők, a mi a futtatást magát illeti, természetesen csak mint nézők vehetnek részt. Nálunk ugyan még nem űzik e sportot olyan szenvedélyesen, mint pl. Angliában és Franciaországban; de mindamellet földbirtokosoknak és katonatiszteknek már ez oly gyönyört szerez, mely

fölér a vadászattal és azonkívül néha jó hasznót is hajt.

A nők rendesen a nézők számára felállított tribünökön foglalnak helyet, vagy saját kocsijukban maradnak. Öltözetük ilyenkor, bár részben alkalmazkodik az időhöz, de ha lehet, élénk és világos színű. Nőnek nem illik helyét elhagyva a nyergelő térre kimenni, még akkor sem, ha a futtatásban ő is részvényes, azaz, ha az ő tulajdon lova is fut, vagy ő is fogadott egyik vagy másik lóra. Vannak nők, kik ép oly jó lóismerők, mint a férfiak; de mindenesetre ajánlatos ebbeli ismereteik nyilvánításában tartózkodóknak lenniök, mert félhetni attól, hogy az emberek ítélete felőlük a nőiesség rovására üthetne ki. A futtatással fogadások járnak; de úrnőim ezekkel csinján, mert ezek aztán olyanok, mint a kártyaadósság: huszonnégy óra alatt törleszteni kell; és az nem jöhet tekintetbe, hogy a vesztes fél nő. Tehát elővigyázat és meggondolás, ha már valaki csakugyan fogadni akar; és ha a fogadás veszteségen vég-

Fogadások.

zódik, akkor legyen legyen az kicsiny
vagy nagy mérvű, viselje az illető nő ne-
mesen, minthogy ezt meg nem történtté
már nem lehetett tenni.

NEGYEDIK RÉSZ.

**Az illem a nyilvános és üzleti
életben.**

I.

A templomban.

» vallás gyakorlata ne legyen a vallástalanság okozója«, mondja egy gondolkozó erkölcsbíró.

És csakugyan azt kérdezhetné az ember: mire valók az illem, a becsület-tudás szabályai a templomra nézve, á mikor már maga az áhítat és a vallásos nevelés mindenki lelkébe beleoltotta az illőt vagy nem illőt. A templom Isten háza, itt ha beléptünk, Öneki szolgálunk, az emberek és a világ künn maradnak az ajtó előtt. Föl lehetne tehát tételezni, hogy mindenkinek a maga viselete a szent helyhez méltó volna, és fájdalom! mégsem

A templomban.

mindig úgy van. A templomba mennők között nemcsak olyanokat találunk, kik lelki szükségből járulnak az Ur oltára elé imádkozni, hanem olyanok is, kik csak szokásból vannak jelen az isteni tiszteleten, és a hely ünnepélyes voltát nem igen veszik figyelembe; de ezeken kívül még kíváncsiak is gyűlnek elegenden, a kik a templomba sem lelki szükségből, sem szokásból nem mennek, hanem látni és láttatni akarnak.

Szomorú bizt ez bevallani, de így van; reméljük, hogy egykor másként leend. Ki a templomba megy, vesse el magától a földi hiúságot, és menjen oda kibékülni Istenével, és nyugalmat vigaszt találni saját lelkének. Szomorú dolog, ha egyik vagy másíkról jogosan azt sugdoshatják az emberek: ez csak új ruháját megmutatni jött a templomba.

Vallás és isteni tisztelet olyan komoly dolgok, hogy külsőnkben sem kelene semmi czifrálkodást feltüntetni. Ki a szent asztalhoz vagy a gyóntatószékhez járul, öltözködjék egyszerű, sötétszíñű,

A templomban.

vagy fekete ruhába s legyen arcza és tartása szintén hozzáillő komoly.

Némely protestans vidékeken a nők, de különösen a leányok leteszik kalapjaikat, ha az úrasztalához mennek, komolyan szép rendben, vigyázva, hogy a sorrendben zavart ne okozzanak.

Sokan cizfrán felöltözködve, még hozzá későn is jönnek a templomba, ilyenkor zavarják még a többiek áhitatát is; de ők azzal nem törődve nagy zajjal és garral törtetnek elő, keresztül az egész templom hajóján szokott helyeikre, a helyett hogy a legelsőben kínálkozó üres helyen meghúznák magukat.

Ki ilyen dolgokat enged meg magának, az elárulja, hogy nem az isteni tisztelet miatt jön a templomba. A tisztesség ilyen módon való megsértése, éppen a templomban csak arra szolgál, hogy mások az illető helytelen magaviseletéből, neveletlenségére és durvaságára következtessenek.

Tehát mindenek előtt úgy intézzük dolgainkat, hogy idejekorán eljussunk a templomba. Az istenitiszteleten ott kell

maradni elejétől végig, nem pedig a prédikációt megelőző éneket vagy misét mellesleg dolognak tekinteni, ha mindjárt csak a prédikáció meghallgatásaért jöttünk volna is. Szintén illetlen, ha valaki a prédikáció alatt érkezik, vagy távozik, be nem várva a szónoklat végét. Legyen a lelkész bár mily rossz szónok is, óhajtson is az ember már távozni, a lelkész állása, a szent hely iránti tisztelet tartóztasson bennünket a szertartás végezteig.

A templomba érkező óvakodjék a már jelenvalók zavarásától. Mindig kellemtelen feltűnést okoz, ha valaki a már tele padban levő üléséhez akar bejutni mások felállításával is. A templomok ritkán vannak annyira zsúfolásig tele, hogy ne találna üres helyet, a hol meghúzhatja magát.

Ha úgy történik, hogy véletlenül egyszerre többen érkeznek egy padhoz, akkor mindig az előkelőbbeket és idősebbeket illeti az előremenés, kivéve ha az illetők készakarva maradnak hátra, hogy a pad elején ülhessenek. Ilyen sorrendben esik a távozás is.

A templomban.

Az isteni tisztelet alatt feltűnően ne viselje magát senki. Ne tekintgessen körül kíváncsian, a jövőket ne vegye szemle alá, áhitattal tekintsen énekes, vagy imakönyvébe, maga elé vagy a lelkészre; figyeljen annak szavaira, és mindennek felett . . . ne aludjék. A templom nem alvóterem, és nemcsak hogy nevetséges maga az alvó, hanem megbotránkoztatja a többi, és zavarja azok imádságát.

Különösen fiatal leányok ne feledjék, hogy a templomban komoly magaviselet illik; maguktartása legyen tehát nyugodt és minden követeléstől ment. Sem istenitisztelet előtt, sem az alatt nem szabad egyébbel foglalkozniok, mint az isteni tisztelettel. Templomban nem szabad ismerőseiket másként köszönteniök, mint alig észrevehető főhajtással, ha isteni tisztelet után valakivel beszélni óhajtanak, ez megtörténhetik a templom épülete előtt, hol bevárhatják ismerőseiket. De a templomban éppen a fiatal leányoknak, kiket legtöbb szem kísér, kell a legillőbb, legszebb magaviseletet tanusítaniok; kellemtelenül hat a jelenlevőkre, ha a fiatal

leány fejcskéje mindenfelé forog, hogy vajjon látják-e őt? De egyúttal az ellenkezővel túlságba ne essék, áhítatossággal, túlbuzgósággal szintén ne akarjon dicsekedni, ez ismét feltűnni akarás és műveltség-hiány.

A templomba menés alkalmával az első teendő a szentelt víz vétele, itt is a kor határoz, hogy ki vegyen előbb. Az ifjabbak nyujtsák azt az idősebbeknek, valamint az udvarias férfi is nyujtan; fogja a társaságában levő hölgynek vagy hölgyeknek. Általában mindenki megtisztelve érzi magát, ha szentelt vizet nyujtanak neki, és ez különösen kisebb helyeken nagyon is szokásban van. Fiatal leányoknál az alázatosság jeleül szolgál, ha valamely szegény öregnek, vagy elaggott asszonynak készségesen nyujt szentelt vizet.

Ha a templomban alamizsnát gyűjtenek, ne vonjuk ki abból magunkat, az özvegy fillére is kedves az Úr előtt; nem minden függ az adomány nagyságától. Azonban történjék az az adás dicsekvés nélkül, különösen akkor, ha az gazdagon üt ki.

Néha megtörténik, hogy fiatal leányok bizatnak meg az alamizsna gyűjtéssel, ezek akkor szerényen, de nagy gonddal öltözködnek. Jobbról balra szokás a gyűjtést eszközölni, de ha a templomszolga másfelé vezet, akkor természetesen az után kell indulniok. Az alamizsna gyűjtő senkivel szóba nem áll, az adományt könnyed főhajtással köszöni meg, ha nem kap semmit, kedvetlenségét el nem árulja. Szintén nem illő másoknak is az alamizsna szedőt megszólítani, ha ismerősök, egy barátságos intéssel be kell érniök.

Ilyen alkalommal néha fiatal ember kíséri az alamizsnaszedő leányt; de karját nem nyújtja neki — mint esküvőt kivéve — templomban nem vezetünk karon senkit. Ha aztán tömegben kell keresztül vezetnie, akkor könnyedén megfogja az ifjú a leány bal kezét.

A becsülettudás úgy hozza magával, hogy a lelkészt — bármely felekezethez tartozzék — mi köszöntsük először, legyen az ifjú vagy öreg. Itt az *egyén* mellékes dolog, az állás, a hivatal az, me-

lyet megtisztelünk. Nem szokás kezét nyújtani neki (ha ő nem teszi), elég a maga meghajtás. Magasabb rangú lelkésztől, mint pl. püspök vagy bibornoktól szokás áldását kérni és pástorgyűrűjét megcsókolni.

Végezetre szóljunk pár szót a magunkén kívül, más felekezeti templomok látogatásáról.

A kinek erre alkalma van, vagy ezen alkalmat felhasználja, az előre gondolja meg, hogy szokatlan dolgokat fog látni. De az aztán egészen természetes, hogy a legnagyobb mértékben illetlen volna, ha ő ezen szokatlan dolgok láttára elcsodálkozásának kifejezést adna. Mi nekünk különösnek tűnik fel, az mások előtt szent, és mi őket a legmélyebben sértenők meg, és megvetésüket érdemelnők ki, ha csodálkozásunkat még szóban is nyilvánítanók. A kit csak kíváncsiság visz idegen templomba, ügyeljen még arczkifejezésére is, nehogy csufondárosság vagy gúny tükröződjék arczán vagy szemében. Ez nemcsak a legilletlenebb és a legnagyobb neveletlenséget árulná el,

hanem szívének és lelkének oly mérvű bárdolatlanságát tanúsítaná, minőt mivel emberről távolról sem tehetünk fel. Azonban valakit a tudvágy is vezethet idegen templomba, ismerni akarja talán az eltérő ritust, hogy képet alkothasson magának, mimódon imádják más emberek az Istent? Jó lesz kissé előre tudakozódnia, hogy általánosságban milyen szokások uralkodnak itt. Ezeket egyszerűen követi a többivel együtt, mégha előtte értetlenek volnának is, már csak a feltűnés kikerülése céljából is, mely ott éppen olyan illetlen, mint az ő maga templomában. Ki ezt tenni nem akarja, vagy nem képes az önuralkodásra, az határozottan helyesebben teszi, ha távol tartja magát az idegen templomok látogatásától. Most pedig ismételjük a fejezetünk elején kimondott véleményünket, hogy szeretve saját vallásunkat, ne gáncsoljuk a más felekezetűek szertartásait, mert nem szabad, hogy a vallás gyakorlata (az az annak *külső szertartásai*) a vallástalanság okozója legyen. Ha pedig valakinek mégis eszébe jutna bármely templomban az áhitatos

A templomban.

hívek között botrányozást okozni, nagyon helyén esnék, ha az egyházi galléron csípve őt, teljes udvariassággal kikisérné a templomajtón.

2.

Az utcán és sétányokon.

Azon módról, ahogy valaki az utcán jön, megy, rögtön fel lehet ismerni a mívelt, jó nevelésű embert. Mehet lassú lépésben vagy gyorsan, léptei mindig egyenletesek; nem ténfereg a járdán jobbról balra, nem ácsorog czél nélkül, nem tekintget bámulattal majd fel az égre, majd le a földre. Nem bámul az emberek szeme közé, vagy be a lakóházak ablakain. Szóval úgy halad az utcán, hogy senkit sem zavar és nem akadályoz; mert csakis így lehet nagy városokban, a hol ezer meg ezer ember hullámszik az utcán, akadálytalan a forgalom.

Ki ehhez nem alkalmazkodik, az azután ne csodálkozzék rajta, ha kellemetlenségekbe keveredik. Az utczákon a társadalom minden rétegéből összejönnek az emberek; és habár az utcán az illem és becsülettudás törvényeinek uralkodniok kell, igen sok egyén fordul ott meg, kiknek ilyesmikről fogalmuk sincs, és a kikre ráfogni sem lehet az udvariasságot. Szétvetett lábakkal kalimpál előre egy-egy ilyen ember, nem törődve senkivel, hogy adnak-e helyet számára vagy nem; mert ő ugyan nem ad senkinek, és a ki nem tér ki előle ám lássa, ha jól oldalba löki, és ilyen embert kérdőre vonni, csak rontaná a dolgot. Mert az ilyen ember úgy gondolkozik: az utcán csak az vagyok a mi te, az a trottoir csakúgy van nekem csinálva mint nektek; ő csak a saját jogait ismeri el és nem egyúttal embertársaiét is. Az ilyen emberek elől kitérünk, nem mert elismernők gondolkozásuk jogos voltát, hanem, mert kikerüljük magunkra nézve a kellemetlenséget. Még a rendőri felügyelet ellenére gyakran csomagokkal, málhákkal másznak fel a jár-

dára és mégcsak ekkor alkalmatlankodnak kedvökre. Akárhányszor fordul elő eset, hogy kárt tesznek ruhákban sőt komolyabb bajt is okozhatnak, és mégis előfordul, kivált nagyobb városokban akárhányszor. Ilyen esetben legczélszerűbb a legközelebbi rendőr figyelmét felhívni az ilyen dolgokra.

Az utczákon való kitérés alkalmával az udvariasság azt követeli, hogy a járdát az idősebbeknek engedjük át, különösen a házak felől eső részt. Jogosan udvariatlanságnak vehetnék, ha nőket vagy gyermekeket leszorítanánk a járdáról. Fiatal hölgyek is engedjék át a helyet idősebbeknek.

Egy, magát a jó társasághoz számító hölgy sem úgy nem fut, mint a cseléd, sem oly lassan nem megy, mint a sétányon; sem a kirakatok előtt hosszan nem álldogál.

Éppen így nagyon illetlen, ha valaki az utcán megáll és visszafordulva nézi az elhaladókat. Ha valakinek figyelmét bármi annyira leköti, hogy meg kell állania, vagy vissza kell fordulnia, az lépjen

le a járdáról, éppen úgy húzódjék inkább a házak felé, ki a kirakatokat meg akarja szemlélni.

Az is udvariatlanság, ha valaki a szembejövőnek erősen a szeme közé néz. Pedig ezen hibába nagyon gyakran beleesnek a mi ifjúuraink, még illetlenebb ismeretlen hölgyeket az utcán megszólítani. Ha ez valamelyik hölgygyel megtörténik az ne feleljen, hanem ezen sértés elől, — mert ez az — meneküljön. De ha az illetőnek tolakodása annyira menne, hogy nem hagyná el, hanem követné, akkor lépjen be a legelső boltba vagy házba és időzzön ott néhány perczig. Azon hiszemben, hogy útja céljánál van, a tolakodó úri ember rendesen eltűnik, mire ismét kijön. Ha pedig ez sem használna, akkor üljön fel kocsiba, vagy szólítson meg szükség esetén egy rendőrt.

A milyen illetlen nagy csomagokkal vagy málhákkal elfoglalni a trottoirt, éppen olyan kellemetlen némely járó-kelő kezében az esernyő, bot stb. kik gyakran nem kevés alkalmatlanságot szereznek az arra menőknek, annyira, hogy az ember

hajlandó volna nekik tanácsolni, hogy tanulják meg előbb az azokkal való bánást, mielőtt az utcára vinnék magukkal. Egyenesen veszélyes amaz idétlen szokás, esernyőt, botot a hónuk alatt hordani; ez által már annyi baleset érte az embereket, hogy nem győzzük az óvakodást eléggé ajánlani. Szintén esztelenség az esernyővel vagy bottal való hadonászás; a tömeg között olyan hamar megesik, hogy véletlenül megüthetnek vele valakit és a bocsánatkérés bizony nem enyhíti az ütés fájdalmát.

De ha mindezekről óvakodva mégis akaratlanul megütöttünk vagy megtaszítottunk valakit, a legnagyobb udvariasággal kérjünk bocsánatot, még akkor is, ha nem tudnók bizonyosan, vajjon ez összeütközésnek nem a másik fél volt-e oka. A mentegetődzés rövid és határozott: bocsánat! vagy: nem akartam, bocsásson meg, — teljesen elég.

Az ismerősöket, ha vele találkozunk, természetesen köszöntjük. Ha megállunk velök, lelépünk a járdáról és szabadon hagyjuk az utat. Ha barátainkkal me-

gyünk s azok köszöntenek valakit, az udvariasság úgy hozza magával, hogy mi is köszönünk. Nő előtt egy férfi mindig mélyebben emel kalápot, mint férfi előtt; de a nő csak könnyed főhajrással köszön, csak közelebbi ismerősét tünteti ki barátságos kézmozdulattal. Nem szokás, hogy férfi szólítson meg nőt az utcán, csak vontatva lép, mintegy vár, hogy nem szól-e hozzá nő ismerőse. Ha a nő azt teszi, akkor tartsa kezében addig kalapját, mert alig képzelhető, hogy a társalgás hosszan tartson: az utca nem társalgó terem. Ha a férfi el akarja a nőt kísélni, erre engedélyt kér. Ekkor fölteszi kalapját és a nő mellett balfelől megy. Hogy mennyire terjedjen ez a kíséret, az az időtől és a körülményektől függ. Mindenesetre kérdezze meg magát a nőt — ha nem egészen bizalmas ismerősök — inkább, mintsem hogy talán terhére válják annak. Ha pedig útja célját elérte a nő, akkor természetesen a férfi udvariasan búcsút vesz és eltávozik.

Ha két egyén megy együtt, kik közül az egyiknek valami gyors végezni

valója van, a melynél felesleges vagy éppen nem kívánatos a másiknak a jelenléte úgy a lépcső alján várakozik az illető. Ha e két egyén nő és férfi, akkor a nő szívélyes köszöntéssel válik meg addig is a férfitől, s ugyan ily köszöntéssel találkoznak ismét. Az udvariasság ezen apró nyilvánításainak elhagyása méltán tartatik miveltséghiánynak. Férj és feleség tartsák ezt szintén szem előtt. Mindig becsületére válik a férfinak, ha neje iránt a legnagyobb tiszteletet tanúsítja; és mentül udvariasabb a férj neje iránt mások előtt, annál inkább emelkedik azok becsülésében, annál jobb fogalmat alkotnak az emberek maguknak az ő benső házi életükről.

Ha két vagy több egyén megy együtt, óvakodjanak a járdát elzáró sort képezni. Már kettőnek is ha együtt mennek, ügyelniök kell arra, hogy a szembejövőeknek, vagy a mellettök elsietőknek helyet engedjenek.

Fenntebb említettük volt, hogy illetlen a mások ablakain betekintgetni, ez alól természetesen kivételt tesznek bará-

taink és ismerőseink, hova szívélyes mosolylyal feltekintünk, s ha valakit látunk, köszönünk is. Az ablakból kitekinteni kivált élénk, a sokaságtól hullámozó utczára gyakran kellemes és szórakoztató látványt nyújt; azonban ne vigyék ezt túlságba kivált fiatal nők; az ablaknál úgy helyezkedni el, hogy folyton, a nap minden szakában láttassanak, rájuk nézve kedvezőtlen megjegyzéseknek tennék ki magukat.

Ámbár nagy városokban a legtöbb utca olyan széles, hogy az ablakba nem igen lehet belátni, mindamellett csak teljesen felöltözködve illő az ablakhoz közeledni, nem mint némely nő fésületlenül és némely férfi ingújjban.

Ha véletlenül az ablaknál állunk s valaki odaköszön, barátságosan viszonzunk; de azután távozzunk az ablakból, mert az ott nem társalgó terem. Illetlen volna távcsővel leselkedni be mások ablakain.

Rövidlátó egyének szemüvegeiket oly módon használják, mely kitüntesse, hogy

csupán szükségből s nem kíváncsiságból viselik.

Sétányokon, padon ülve, ha jó ismerősök felénk közelednek, azokat felállva fogadjuk. Ülve maradásunk azt jelezné, hogy egyszerű köszöntéssel szándékozunk beérni. Ha az újonnan jöttet vagy jöttet társaságunkba vonni akarjuk, ülésel kínáljuk meg, ellenben egyszerűen állva maradunk velők.

Ha nő kínál meg férfit a leüléssel, azt hacsak teheti, fogadja el, tegyen meg egy mívelt lovagias férfi mindent, a mit a nők óhajtanak, vagy óhajtani látszanak; azonban legyen itt is igazán tapintatos, szolgálatkészsége sohase fajuljon el csuszás-mászás és hízalgéssé férfiúi méltóságának rovására.

Ugyanezen szabályok alkalmazandók azon egyénekkal szemben is, kikkel a sétányon találkozunk. A hozzánkvaló csatlakozásra csak olyan egyéneket szólítsunk fel, kikkel közelebbi ismeretségben vagyunk, sőt ezeket sem, ha idegennel vannak társaságban, akkor érjük be, szívélyes köszöntéssel; általában legyünk tapinta-

tosak másokat társaságunkba vonni, mert hátha az illetők szívesebben volnának másokkal ?

Fiatal leányok ügyeljenek leginkább magukra a sétányon, mert ők erősebben figyelem tárgyai. Nekik illő, hogy idősebb nő társaságában menjenek, (jobbról bocsátva azokat), ha fiatal emberek vannak velők, ne elkülönítve azokkal sétáljanak, hanem maradjanak a többiekkel együtt.

Ha a sétányokon leülünk, ne fordítsunk hátat a sétáló közönségnek, ne ülünk a mások útjába, és ne oly közel, hogy a mások társalgását hallgassuk.

Ha a sétányokon kevés az ülőhely, mívelt férfi nagyon helyesen cselekszik, ha láthatóan elfáradt nőnek felajánlja ülőhelyét. Ha pedig nők már azelőtt lefoglalt széken akarnának helyet foglalni, de értesítik őket, hogy a székek már nem szabadok, bocsánatkérés mellett rögtön távozniuk kell; ellenben, ha mi mondjuk, hogy a székek el vannak foglalva, és találkoznának mégis olyanok, a kik erős-ködve el akarnák foglalni, azok elől térjünk ki mi, mert már a régi görögök is

azt tartották, hogy a butaság ellen még az istenek is hasztalanul küzdenek.

Végezetre figyelmébe ajánljuk még minden finomabb érzésű nőnek, hogy olyan helyre, hol előreláthatólag tolongás lehet, ne menjenek; ha ablakokból, vagy kosikból nem láthatják, inkább mondjanak le ebbeli vágyaikról. Tolongásban a durvább elem kerekedik felül s örömetest bosszúlja meg magát az »úri« osztályon durva tréfák vagy legalább taszigálások által. Nem is említve az öltözékekben eshető kárt.

3.

Hangversenyben, színházban.

A színházban, vagy a hangversenyekben a helyeket drága pénzen váltja meg mindenki, ennél fogva a hallgatóság többi tagjaitól bizton követelheti az ő jogainak tiszteletben tartását. Következésképp senki se viselje úgy magát, mintha az előadás pusztán csak az ő kedvéért volna és mintha rajta kívül más nem is léteznék.

Először is főkellék a föltétlen nyugalom. Ezt követeli úgy a hallgatóság, mint az előadók iránt való figyelem. Nyugtalan magaviselet zavarja a szomszédokat. Az előadások alatt a kérdezősködés szin-

tén terhelő; úgy szintén a színlap, vagy műsor, távcső stb. kölcsönzése. A ki a színházba, hangversenybe szándékozik, lássa el magát minden ilyen szükségesekkel; nincs itt helyén sem a gondatlanság, sem a kicsinyeskedő fösvénykedés.

Hanem mégis a legilletlenebb *csevegni* az előadás alatt. Vannak emberek, a kik határozottan nem tudják szájukat befogni, a kiknek fecsegniök kell, mégha már egész nap együtt voltak is. Hiszen a színház és hangverseny terem csakugyan sok megbeszélni való látványt nyújt: valami kiváló szép öltözők, kitűnő egyéniség, könnyen közlékenységre csábítják a hallgatót; de mindez ingert le kell győzni, ott vannak a szünetek. Különösen kínos egy állapot cz az operában; oly nehéz némelyeknek azt megérteniök, hogy az opera nem a függöny felvonásánál, hanem a legelső hang megszólalásával kezdődik. De uram teremtöm, oda akarsz figyelni arra az elandalító édes hangokra, ekkor érkezik még csak a magát előkelőnek tartó népség, csapkodják a székeket, felállítják a sorokat, susognak, köszönetnek

jobbra balra...és ez ellen nincs mentség, nincs fegyver, ezt el kell tűrni. Pedig mindenki meggondolhatná, hogy a hallgatóság egy jó nagy része azért jó, hogy a mindennapi gondterhelte életből kimenekülve, pár óráig nemes élvezetben és eszményibb életben üdülhessen fel.

Jegyezzük meg röviden, hogy az evés, a tetszés vagy nem tetszés hangos nyilatkozatai a színházban, hangversenyekben teljességgel elkerülendők. Úgy szintén és különösen a *későnérvkezés*, valamint általában minden, a mi a hallgatóságot élvezetében megzavarná. Vagy ha mégis kényszerűségből kellene valakit megzavarnunk, akkor udvariasan kérjünk bocsánatot.

A páholyokban az első ülések a nőket illetik, zártszékeknél vagy hangversenyekben, ha férfi talán jobb helyet nyert, hölgyeknek felajánlhatja a cserét. A nők ismét viszonozzák ezen udvariasságot az által, hogy kalapjaik vagy hajdíszük által ne foglalják el a kilátást a színpadra vagy a működőkre.

Ha ismerősöket látunk, nagyon élénk mozdulatokkal nem szabad köszöntget-

nünk. Felvonás közben lehet. Magasabb rangúak köszöntése alkalmával kissé fel-emelkedünk ülésünkben.

Ha férfi kísér nőt a színházba, figyelmét teljesen az általa elkísért nőnek kell szentelnie, akkor más nő nem létezik rá-nézve.

Öltözékre nézve a színházban alkal-mazkodnunk kell a helyhez; a körszé-kekben és a páholyokban díszesebb lehet a ruha, mint a zártszékekben. Legcélsze-rőbb a csinos estély-öltözék, tehát nem nagyon világos színek, magas vagy leg-alább csak kissé kivágott ruhák. Fiatal leányok színes szalagot viselnek hajukban; saját páholyban azonban illő a kivágott ruha, feltehetőek virágok is; de ékszerek kevésbé. Díszöltözékek csak akkorra va-lók a színházban és a hangversenyekben, ha az udvar is jelen van. Báli legyezők kizárandók, hanem csak az öltözékhez illőt kell a színházba vinni; kesztyű vilá-gos, vagy legalább is közép színárnyalatú. Illatszerekül sohase használjunk valami nagyon erős, átható illatúakat; valamint

nem kellemes a körözetre nézve a szagos bonbonok rágcsálása sem.

Mondjunk még pár szót azokról is, kik valamely előadásnál közreműködnek. Ha már nem a legszebb, hogy ismerősök egymásnak nagy garral köszöngessenek, úgy éppen rendellenes, ha a nézők és a podium között váltatnak köszöntések, integetések stb. Különösen a műkedvelőknek nagyon sok ismerősük és hozzátartozójuk lehet a nézők között; de igen rossz hatást szül és rontja az illuziót, ha mintegy érintkezésbe teszik magukat a külvilággal, tehát legyenek tartózkodók és ez ajánlat szóljon úgy a szereplőknek mint a nézőknek.

4.

A kávéházban.

Már többször volt alkalmunk példák-
kal kimutatni, de most mondjuk ki
egyenesen, hogy művelt társadalmunk
alapját azon mód képezi, a melylyel az
emberek egymással érintkeznek. A művelt
osztálynak ismertetőjele éppen az, hogy
bárhol, bármely alkalommal az emberi
méltóság, a becsülettudás törvényei előt-
tük az irányadók. Így van ez a nyilvános
életben, közhelyeken vagy bár hol való
érintkezések alkalmával: a művelt ember
rögtön felismeri a szintén művelt embert,
ha sohasem látta is az előtt, érzi, hogy
hozzá tartozik. Kávéház, étkező, czuk-

rászda, sörcsarnok, vendéglő sok különféle elemnek gyülekező helye, és ilyen helyeken az illetnek szem elől tévesztése gyakran megboszlulta magát, a mely kínos jelenet kiterjedt nemcsak a cselekvő egyénekre, hanem a többi jelenlevőkre is.

A kávéházba való belépésnél az ember rögtön elárulja magát, hogy milyen neveltetést kapott gyermekkorától fogva, megtanult-e tisztességen enni és inni. Oda nem csak azért megy az ember, hogy jó társaságot találjon és szórakozzék, hanem hogy pihenje ki a nap fáradalmaival, üdítse fel magát valami enni vagy innivalóval, olvassa el a napi eseményeket stb. vagy színház, hangverseny után akar még ott egy kevésbé időzni. Itt nem ülhet senki úgy le, hogy valamit enni vagy inni ne kérjen, tehát rögtön alkalma nyílik műveltségi fokát elárulni.

Ha valaki az asztalok között minden figyelem nélkül ide-oda fúrakodik magának helyet keresendő, itt is ott is beleütdik valakibe a nélkül, hogy bocsánatot kérjen, ne csodálkozzék, ha kelletlen megjegyzések hangzanak utána. Olyan

gyöngéd figyelem, mint a salonokban, senkitől sem követeltetik, itt mindenkinek teljes szabadsága van; de ez a szabadság ne fajuljon el annyira, hogy másoknak terhére váljék. Amaz angol-amerikai szokás, hogy a kalapokat a nyilvános helyeken a férfiak mindenütt fenntartják, nálunk nem harapódzott még el. Ha leülnek, felsőkabát, kalap félretéttetik. Nem a legszebb szokása némely férfinak, zsebfésűjével nyilvános helyeken a tükör előtt megfésülkedni.

A hol figyelmes kiszolgálat van, egy pinczér rögtön ott terem az ujonnan érkező vendég mellett, helyet mutat neki, ha pedig a vendég a pinczér szolgálatát visszautasítja, úgy mivel emberhez illően megkérdezi, ha már valaki ül azon asztalnál a hol ő is helyet akar foglalni, hogy szabad-e még az a hely. Ha a válasz az volna, hogy már el van foglalva, bocsánatkéréssel visszavonul. És pedig olyan arczczal, mint a ki teljesen meg van győződve a mondottak igaz voltáról. Azonban ilyesmi, ha csakugyan nincs elfoglalva, ritkán történik meg, mert az udvarias

felszólításra csak miveletlen ember válaszol udvariatlanul.

Vannak ugyan kiváltságos emberek, a kik még nyilvános helyeken, hol mindenki egyenjogú, szeretnék a maguknak tulajdonított kiváltságaikat érvényben tartani; az ilyenek külön helyet foglalnak el a kávéházakban, fenntartják az ülőhelyeket, hogy csak olyan egyéneket bocsássanak oda, a kik éppen magas tetszésüket megnyerték. Magában értetődik, hogy az ilyenektől távol maradunk s intünk a pin-czérnek, ki egy kis borra való reményében szívesen keres helyet számunkra.

A kalap, felső-öltöny, esernyő sat. lerakása zaj és a többi vendégek zavarása nélkül történjék. Ha pedig valakinek véletlenül mégis alkalmatlanságot okoztunk bocsánatot kérünk.

Az étkezöben könnyen érzékenyen bünhödhetik, a ki az ügyes evést ivást meg nem szokta; fentebbi fejezeteinkben az evés-ivás módját bőven tárgyaltuk. — A kés villa zajos csörgetése, kortyogó ivás, csámcsogás már nem egy vendéget megugrasztott azon asztaltól, melyhez ily

ügyetlen evő került. Ugyanezeket mondhatjuk a magatartásra nézve is; ama vad szabadság, a mely módon az amerikaiak magukat viselik, az európai mivelt közönségnél nem igen talál utánczókat. Ők fenn tartják kalapjaikat, felrakják lábaikat a székek karjára, sőt az asztalra is, hintálózhatnak, tollkéseikkel bevagdaltják az asztalt, székeket, nagyokat köpnek minden oldalra, még ha nők vannak is a társaságban. Ha nálunk tisztességes kávéházban vagy étkezőkben ilyen módon viselné magát valaki, azt okvetlenül egész udvariasan megkérné a kávéház vagy az étkező tulajdonosa a távozásra, és szükség esetén rendőr segítségét is igénybe venné ezen udvarias kérelmének támogatására. Elég nem szép, már nálunk is a két karral való felkőnyökölés, bár ezt gyakran látjuk a kávéházakban, ellenben a köröm vágása vagy tisztogatása nyilvános helyeken már egyenesen kikerülendő. A köpködéssel is nagyon óvatosan, legcélzszerűbb minden feltűnés kikerülésével zsebkendőinket használni, mégha köpöladák volnának is kéznél.

Nem szép szokás a kávéházakban a hangos társalgás. Vannak emberek, a kiknek társalgását harmadik asztalnál is lehet hallani, ezek megzavarják a mi társalgásunkat és kényszerítenek bennünket olyan beszédnek a végighallgatására a mi bennünket legkevésbé sem érdekel. Éppen így kellemetlen a koczkákkal, sakkal való hangos csörgés.

Kiállhatatlan faja a kávéház látogatóinak az »ujsfaló«; ez ebéd után beül a kávéházba, összeszed egy féltuczat ujságot; egyet olvas, a többit nem engedné át másnak sokért; míg a kávéház tulajdonosa oda nem jön, és udvariasan meg nem kéri, hogy elvihesse, és be sem várva az engedélyt viszi tőle a lapokat másoknak is.

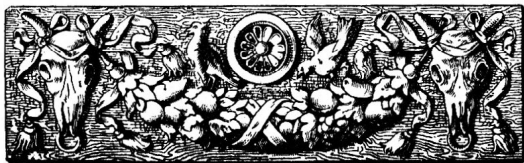
A lapot ne tartsuk tovább magunknál, csak míg igazán olvasunk belőle, ha pedig valaki kéri tőlünk, hogy olvasásunk végeztével adjuk neki a lapot, akkor mindenesetre övé az elsőség, és vagy a pinczértől elküldjük neki, vagy pedig átadjuk magunk.

A pinczerek iránt való modorunk ne

legyen lenéző, ne parancsolgassunk nagy garra! elég a megrendelő hang, annyival is inkább, mert nálunk a pinczerek nagyon előzékenyek, és sokkal udvariasabban. De ha mégis panaszra adnának okot, ne kössünk ki velők mi magunk, hanem szóljunk az illető vendéglősnek, ki már csak saját érdekéből is helyesen el fogja intézni dolgunkat.

Meg kell még jegyeznünk, hogy a kávéház- vagy vendéglőtulajdonost nem köszöntjük, csak legfeljebb fejbólintással elfogadjuk köszöntését, hacsak közelebbről nem ismerjük, továbbá, hogy nők a távozáskor sem a magát mélyen meghajtó pinczérnek sem a kapusnak nem köszönnek.

5.

Kirándulások a szabadba.

Az az »önmagánál szebb s dicsőbb természet« idején, májusban, a feselő bimbók, fakadó, gyenge zöld levelek korában, a mikor a madárkák dicséneket zengedeznek, mezőre rétre virágokkal himzett pázsit terül, és mindezt az aranyszínű napsugár beragyogja; az ember szíve is gyorsabban dobog, keble tágul az üdítő légen, ekkor a város, különösen a nagy város falai közé bezárt lakója szintén kivágyik, Isten szabad ege alá, az erdőbe, hegyek közé vagy a víz partjára.

A szép idő beálltával megkezdődnek a kirándulások, melyek tartós szép időben igen kellemes szórakozást nyújtanak és az egészségnek hasznára válnak.

A kirándulások rendesen társaságban történnek. Egyik az étkezésről, másik talán a zenéről, a harmadik a kocsikról vagy omnibuszokról gondoskodik, — ha t. i. vasúton nem mennek — s ha egy kis gyakorlottsággal bír a rendezésben, úgy intézi, hogy a társaskocsi érte menjen a családokért. Ha pedig nagyon távol laknának egymástól akkor oly helyet kell az összegyülekezésre meghatározni, mely egy résztvevőtől se essék nagyon távol. *Minden résztvevő tartsa kötelességének a kitűzött helyen, pontosan megjelenni,* nehogy valaki után várakozni kelljen. Ez sértés volna a társaság többi tagjaira nézve.

Az ilyen kocsizások természetesen sok kényelmetlenséggel járnak, de ezekre már mindenkinek el kell készülnie, ezért kedvetlenséget árulni el nagyon tapintatlan volna, mert nem csak a magunk kedvét, de a másokét is elronthatnók vele. A nők ilyen alkalomra öltözzenek olyan ruhába, melynek szövete egy kis gyűrődést még kiáll, és a melyekből könnyen eshető pecséteket is ki lehet venni. A

meleg kendőket, felöltőket kirándulások alkalmával sohase hagyjuk otthon, az esti hűvös lég meghűlést, és az élvezetnek keseru utóízét okozhatja. Ha nem volna éppen szükségesek, nem okoznak oly rendkívül nagy terhet.

A kirándulásoknál kedélyesebb, bizalmasabb az együttlét, itt tűnik ki az igazi mivelt férfi tapintatossága, ki a fesztelenebb modor mellett is a nők iránt való tiszteletet sohasem téveszti szem elől. A férfiak kötelessége a nők iránt a legnagyobb előzékenységet tanusítani még saját kényelmök rovására is. Ügyeljenek szivarozásuk alkalmával különösen, ne gyujtsanak rá engedelem kérés nélkül, ne beszéljenek szájokban szivarral, hanem vegyék azt addig kezökbe; ügyeljenek arra, hogy a dohányfüst ne csapódjék a nők arczába. Ha énekelnek, a mi ritkán marad el, ne túlozzanak, nevetségesbe ne vonják le a kedélyes, vig hangulatot, hanem inkább teljes erejükből járuljanak annak fenntartásához.

Az ilyen kirándulásoknál igen jó,

ha a teendők felosztása mellett egy intéző kéz van.

Fiatal hölgyeknek is több szabadságuk van ilyenféle kirándulásoknál, azonban itt se menjenek a szépnék a határán túl. Ha ruhájok futás közben a tövisborkorban fennakad, a nagy, nehéz hajfonatok leomlanak, még nem oly nagy baj, ellenben a magasra feldobott hintázás, lehasított vagy étellel leöntött ruha, idomtalan ugrándozások vagy éppen elbukás, sikkongatás stb. már nem tartoznak a szép birodalmához.

A szabadban sokkal jobban feltűnik az ügyes, kellemes mozgás, szép tartás mint a társalgó teremben. Ez okból nagyon czélszerű, mielőtt nagyobb társaságba vinnők a fiatal leányokat, csak a családtagok részvételével többször ilyen kirándulást rendezni, hogy fesztelenül tudjanak mozogni, futni, lapdázni, és ne legyenek ügyetlenek.

De térjünk át pár szóval a dolog gyakorlati oldalára: a nagyobb társaság egyes tagjai egyenlő részben viselik a költségeket, kivéve ha egy társaság kü-

lön vendégeket hív, azokért ők fizetnek. Ha egyesek mennek csupán, akkor az viseli a társaságában levő nő költségeit is, ennélfogva óvakodjék a nő a túlságos költekezéstől, a mely talán a férfinak nehezére válnék. Csak rokon, vagy idősebb nő fizethet fiatal emberért. De akkor is helyesen cselekszik, ha a férfi kezébe csúsztatja tárczáját, hogy az fizesse a költséget. A nős férfi nem engedi meg, hogy nejeért más fizessen. Ilyen alkalommal tett költségek az illetőnek nem térítetnek meg.

A kocsiban elhelyezkedésre nézve a következőket vehetjük figyelembe: a legjobb helyek, tehát a hátulsó ülések a nőknek engedtetnek át, a főhely a hátsó jobb oldali ülés. A férfiak először a nőket segítik fel és ha surlódás nélkül nem lehet az egyik oldalon fellépni a kocsira, akkor a férfi ügyesen a másik oldalra kerül. Ha idegen nőt kell valakinek kísérnie, a férfi az első ülésen foglal helyet.

6.

A vadászaton.

A vadászat nem mindenkit érdeklő dolog, vannak lelkesült pártolói és ellenségei. Némelyek károsnak tartják az egészségre és életre nézve; de ezeknek igen ritka esetben van igazuk; mert mi lehet jobban hasznára az egészségnek, következésképp az életnek, mint a testi mozgás és a vadászat edző fáradsága a szabad ég alatt. A nagyvárosi maga sem tudja, mit veszít ama nagy és hideg kőfalak között. A ki testileg felüdülni, erősödni akar, az vegye vállára puskáját, járjon be mezőt, erdőt, hegyet, völgyet.

A csöndes magánosság az alvó vagy ébredő természet, a feljövő vagy lenyugvó nap látása mind olyan dolgok, melyek a lelket fölemelik, áhítatra buzdítják, még pedig olyan áhítatra, a minőt csak a természet szemlélése adhat.

Amaz idők ugyan elmúltak, a mikor a vadászat képezte a férfiak főfoglalkozását, és az elejtett vadak a család élelmét; azonban jelentőségét még sem veszítette el egészen. Hihetetlen, mennyi fáradságot ki tud állani egy különben kényelemszerető ember. Napokig távol van lakályos házától, lemond minden szokásáról, kiteszi magát az idő mostohaságainak és gyakran csak azért, — hogy üres táskával térjen vissza. És mégis ritkaság, hogy a szenvedélyes vadász ilyen eredménytelen vadászatról is lehangolva térjen vissza. Már magában véve azon gondolat, hogy a közelebbi alkalommal jobb lesz a siker, minden pillanatnyi elkomorulást eloszlat. Amaz órákig tartó les a fák mögött valami oly elbűvölő gyönyört okoz, melyet semmi mással fel nem cserélne. És mint-hogy minden évszak más-más zsákmányt

ígér a vadásznak, tehát az érdek is mindig megújuló. Ma nyulat kergetünk, holnap őzet; azután vadkacsát vagy más vízi madarakat kell lövöldözni, vagy pedig a szalónka teszi próbára csapongó repülésével a vadász ügyességét. Majd a borz-kotorékot kell kiásni vagy a ravaszkát kell rászedni, szóval nincs a vadászatnak vége hossza; minden újabb hajsza, ha még olyan eredménytelen is, a várakozást újra meg újra felkölti. Még hozzá, ha valaki aztán magyarországi róka-vadászatra, Erdélybe, Oroszországba medvére, Lengyelországba farkas-vadászatra kaphat meghívót, akkor meg éppen lázba jó, a melyet csak az tud teljesen felfogni, a ki ez élvezeteket gyakorlatból ismeri.

Ha a hölgyeknek nem is esik nagyon jól, hogy férjeik napokig magukra hagyják őket vadászati szenvedélyök miatt, azért a világért se iparkodjanak dérdurral kierőszakolni az otthonmaradást, meg ne rontsák házibékéjüket ilyen csekélység miatt, sőt fogadják jó szívvvel, hogy az a férfi, ki hetekig tartó szorgalmas munkájával keresi meg számukra a

kenyeret, gondoskodik becsületesen családjáról — néhány napon át kedves szórakozást találhat magának. Annál több kedve, annál több ereje és buzgalma lesz ismét a terhes munkába fogni. Sőt készítsenek el jó kedvvel minden szükségset a mi a vadászatra és az utra kell. Férjeik okvetetlenül elismerők lesznek ez áldozatukért és csak fokozott becsülést és tiszteletet tanúsítanak kedves jó nejeik iránt, örömmel gondolnak haza és térnek is vissza a kedves otthonba.

Az idő mostohasága ellen a flanell inget, véletlen baleset előfordulhatásánál az ócska puha vászon kötőléket, taplót stb. sohasem szabad a vadásztáskából kifeledni.

A régi időkben csak az uralkodóknak volt vadászati joguk. Későbbben a nagyobb földbirtokosokra is kiterjedt e jog. Ma már mindenki, a kinek ötszáz holdnyi tagosított birtoka van gyakorolhatja a vadászatot; községek és testületek is csoportosíthatják birtokaikat vadászterületté.

Ki vendégeket hív vadászatra, annak

elsőnek kell lennie a tett helyen, azután olyan leshelyre kell őket beosztania, ahol kilátásuk lehet a zsákmányra.

Uralkodók vagy igen nagy urak minden vendég mellé egy hajtót rendelnek, kik az urakat kiszolgálják. A vadászreggeli ma már nem igen szokásos. Vadászati ebédeken társas öltözékben (frakk) vagy díszegyenruhában szokás megjelenni. De együttes, vendéglőben tartandó étkezésekhez csak vadászöltönyben mennek.

A vadászkalandok elbeszélése, hol a sujkot néha jól elhajítják, szintén szokások. Finom műveltségű ember azonban itt is eltalálja a kellő mértéket és nem csap túl. Ha pedig aztán valami ügyes élczes ember rajta kapja a nagyításon a kalandok hőjét, van min nevetni! Mindenesetre helyes eljárás azonban az idősebb vadászurakat az ilyen tréfaűzéstől megkímélni, s elbeszéléseiket szótlan figyelemmel hallgatni végig.

A vadászatra nevetséges volna úgy öltözködni, mintha valaki bálba készülne, erős át nem ázó szövetű ruha, tollas kalap, vagy nagy szélben sapka, szíjjon (de az

ne legyen himezve) függő lőfegyver és táska a vadászati egyenruha, melynek színe tetszés szerinti. A királyunk által rendezett megyeri rókavadászaton, a magas uraságok biborvörös vadászruhát viselnek. Ugyanezen szín divatos Angliában is.

Nyáron könnyű öltözők, ellenben télen karmantyú és magas szárú meleg harisnya szükséges.

A vaddisznó-vadászathoz a lőfegyveren kívül kell még egy handzsár és vadaszkés is. Ha kutyákkal megy a hajsza, akkor korbács is járul ezekhez, a kutyákat nyomra terelni, vagy ha más vadat szimatolnának, megverni őket. A megsebzett vadat ügyes vadásznak nem szabad elszasztani, hanem halálra kell üldözni.

Nem kívánunk szerencsét az induló vadászoknak, ezt rossz omennek tartják.

Udvari vadászatoknál rangfokozat szerint osztják be a vadászokat, vendégek vagy idegenek azonban figyelemben részesülnek. Magán-hajtóvadászatoknál sorsot húznak, mindenesetre becsülettudást bizonyít minden vadászt legalább egy alka-

A vadászaton.

lőmmal kedvező helyre állítani. Ha azonban kiváló ügyességű vadászok itt-ott kiüntetésben részesülnek, az a gazdának nem vehető rossz néven. A vadászat után »nyújtóztatás« van, azaz az elejtett vadakat sorba kirakják. Minden tag hozza zsákmányát vagy maga, vagy hozatja hajtójával.

A szokás törvénye szerint, a vadász megmutatja magát szomszédjának, vagy legalább füttyentéssel jelt ad, hogy a lövésnél tudja magát ahhoz tartani. Különösen erdőben, vagy hegyek között van erre nagy szükség a szerencsétlenség kikerülése miatt. A hajtó vagy a lesvonalban löni sohasem szabad.

A vadászat kezdetével kimondatik, hogy milyen vadra tartatik a vadászat. Ha mindamellett valaki másféle vadra lő, büntetést fizet; ugyanaz történik, ha valaki eltéveszti a vadat, vagy alkalomadtán nem lő.

Nagy veszélynek teszi ki magát az ember, ha a hajsza ideje alatt helyét változtatja, vagy ha onnan eltávozik. A hajtás végeztével szokásban van szomszédját

A vadászaton.

»elfütyölni.« A fütty visszonoztatik. Vadászat alkalmával tartózkodni kell minden zajtól, minden zörrenéstől.

A vadászoknak megvannak az ő saját vadászati műszavaik. Ezekről azonnal fel lehet ismerni az igazi vadászt; a vadászati könyvekből mi is megtanulhatók.

7.

Nyári lakás, fürdő.

Bármilyen mű bánat emészszé az ember lelkét, a természet biztos gyógyító erőt tart fenn számára. Ha el van hagyatva, s hasztalan keres egy rokonlelket: a természet magához öleli s égő fájdalmát enyhe tavaszi levegőjével csillapítja. A boldog embereket pedig örömmre éleszti s újabb kedvre deríti.

Ilyenfélék az indító okok, melyeknél fogva a nagy városok lakóinak nagy része a kedvező évszak beálltával iparkodik ki a »zöldbe,« és pedig nemcsak napokra, vagy hetekre, hanem tartós ideig, egész nyárra, míg az októberi szelek nem

zúgják fülébe, hogy itt az idő a városba visszatérni.

Százak és ezerek, kiknek anyagi helyzetük nem enged meg hosszabb utazást, vagy éppen gyengélkedő egészségük miatt nem is állnák ki ennek fáradalmait, sietnek a környékben nyári lakást bérelni, ez okból a nagy városok körül levő faluk lakói el is készülnek a »nyári lakók« elfogadására.

Innen van, hogy a hol az előtt talán nádfedelű viskók kukucskáltak ki a fák és virágok közül, most gyönyörű berendezésű díszkertek pompáznak és szebbnél-szebb nyári lakok emelkednek, hova a városi családok nyárára rendszeren kiköltözködnék. Mert hogy az egészségre nézve mily előnyös a szabadban való tartózkodás, azt felesleges magyarázgatnunk.

A falun való tartózkodás teljes szabadságot enged, a feszes társadalmi szabályok elesnek, és ez a szabadságérzet nem utolsó kelleme a falusi életnek. A családtagok csak egymás iránt való figyelemre vannak kötelezve. Azonban, ha több ismer-

rős család lakik egymás közelében, akkor az illemszabályok újra érvényesülnek. Hanem még akkor is nem oly szigorúak; az emberek könnyebben ismerkednek, szívélyesebbek, bizalmasabbak egymás iránt.

Ezzel nem azt akarjuk mondani, hogy a nagyvárosi, aki hónapokig akar vidéken maradni, az ottlakók iránt semmi figyelemmel ne legyen. Azonban a kötelező látogatások elmaradnak; hanem a szellemi szórakozásokhoz szokott városi ember csakhamar szükségét érzi a művelt emberekkel való érintkezésnek és ekkor aztán meghívja magához városi ismerőseit.

Tehát részben szellemi szükség, részben az udvariasság ténye városi ismerőseinket magunkhoz, nyári lakásunkba meghívni; de minthogy ez nem csekély anyagi áldozattal jár a vendéglátók részéről, helyesen teszik a meghívottak, hacsak a sürgősebb és egyenes meghívásnak engednek.

Mindenesetre óvakodjunk vidéken lakó ismerőseinket egész váratlanul meglepni, mert bármennyire őszinte szeretettel és

szívesen látott vendégek legyünk is, már magában azon tény, hogy néha a leg-szükségesebb élelmi-szerek beszerzése is nehézségekkel jár, különösen a háziasszonyt olyan szelíd kétségbeesésbe hozza, hogy most már mivel álljon elő az oly kedves, de váratlanul érkezett vendégeknek. Az éppen nem vigasztalja meg, hogy beérik azzal, a mi éppen a háznál található.

A zöldbe való kirándulásnál tekintetbe kell venni egészségi állapotunkat is, mert ha gyengélkedünk, akkor csak terhet és aggródot okoznánk a háziaknak, ilyen esetben jobb lemondani, vagy magunknak külön lakást venni fel. A ki vendégül szándékozik kimenni, legyen egészséges, tudjon dacolni esővel, nap-súgárral, széllel, viharral. Vigyen magával derült kedélyt és szeretetreméltó kedves modort, úgy, hogy távozásakor mindenkinél jó emléket hagyjon hátra, s ne kicsinyeljen vendéglátóinál senkit, a cselédeket sem; de még a kutyát, macskát sem.

De ha kedves ismerősünk látogatá-

Nyári lakás, fürdő.

sát akarjuk megnyerni, akkor ismételjük meghívásunkat rövid időközökben, és ha kijő hozzánk, tegyük neki nálunk időzését lehetőg kellemessé.

* * *

A fürdői élet szintén több szabadságot ad, melyek a társaságban különben nem volnának megengedhetők. Az emberek itt hamarabb megismerkednek. A naponkinti találkozás étkezéseknél, sétányokon, a gyógyforrásoknál az arcokat pár nap alatt olyan ismerőssé teszik, mintha már évek óta álltak volna közelebb egymáshoz. A többszöri látást csakhamar köszöntés követi, ezt megszólítás, tudakozódás egymás egészsége vagy a betegség mivolta iránt, és hogy mennyire használ a fürdő. Együttes szórakozások szilárdabbá teszik ez összeköttetéseket, kirándulások a környékbe, száz meg száz apró szívességek, melyekkel egymást lekötelezik, gyakran állandó barátsággá fejleszlik a véletlen megismerkedést.

De általánosságban a fürdői ismeret-ségek csak a fürdői időnyre szorítkoznak,

ámbár az is áll, hogy még családi összeköttetések is jöhetnek létre.

Amaz általános föltevés oka, hogy a fürdői ismeretségek nem tartósak, abban rejlik, hogy a fürdői életben a külszín jobban uralkodik, mint bármely más társadalmi viszonyok között.

Egyik része a vendégeknek egészsége visszaállítása végett megy a fürdőbe, ezek mentül kevesebb ismeretséget kötnek, mert saját maguk egészségi állapota is elég dolgot ad nekik; a másik, hogy egyhangú életmódjában változatosság álljon elő, és szabaduljon a halálos unalomtól, a harmadik megy: mert a fürdőbe utazás divat, és ott egyik-másik ismerősét reméli találni. Többen mennek családotól, hogy felnőtt leányaikat talán jól férjhez adhassák, a mely olyan helyen, ahol annyi különféle ember összejön és az ismerkedésre annyi az alkalom, könnyen meg is eshetik.

De ugyan ezen sok alkalom, mely az ismerkedést megkönnyíti, egyszersmind *vészedelem* is a fürdői életnek. Mert mint már említök itt uralkodik csak egyszer a

látogat, és a fürdői, könnyen kötött ismerkedések nem egyszer kimondhatatlan nyomort hoztak már sok hiszékeny családra. A fürdők egyuttal mindenféle iparlovagok versénnyere is, a kik szeretnék hálókba csalni az aranyhalacsákat. Sok grófi, vagy bárói cím alatt a méter vagy a rőf megszökött hősei lappanganak és a hercegi női pipere után a fizetetlen számlák sóhajtoznak. Ki tudná azt itt felismerni? S így nem egyszer megtörténik, hogy a csaló is rászédetik.

Ennélfogva a fürdőre nézve az első föltétel: vigyázat. Okosan cselekszik a tartózkodó magaviseletű ember, ki meggyőződés nélkül nem hisz senkinek. De legyenek kétszeresen elővigyázók a hölgyek, hol az embereknek nincs más dolguk, nagyon könnyen rossz hírbe keveredhetnek, kivált ha családjuknak férfi tagja nincs velük. Itt nem védi őket társadalmi állásuk, mert nem ismerik őket: itt csak vendégek, úgy mint a többiek.

Magános nők is elfogadhatják a sétányokon férfiismerőseik kíséretét; de távo-

labbi kirándulásokat férjeik vagy családjuk más tagja nélkül, csak nagyobb társaságban tehetnek. Éppen így ovakodjanak feltűnő öltözetek viselésétől is. A kölcsönös bemutatásokkal is csak óvatosan járjanak el, és csak úgy, ha már előbb meggyőződést szereztek maguknak arról, hogy mindkét részről szívesen fogadják.

Szintén óvatosan kössünk ismeretséget közvetlen szomszédainkkal is, mert mint említők sok ilyen helyen a mindkét nembeli iparlovag; azonban, ha már olyan ismeretséget kötöttünk, melytől örömet meg akarnánk menekülni, csak lassan, észrevétlenül vonuljunk vissza; mert hátha itt meg érdemetlent sujtanánk hirtelen való szakításunkkal, vagy viszont az is megtörténhetnék, hogy valóban nem nekünk való, társ volna az illető, akkor meg talán egy rossz embert bőszítenénk fel magunk ellen.

Nagyon könnyíti a fürdői ismeretséget azon tudat is, hogy a fürdői idény bevégeztével ez is elmúlik, és nem vagyunk kötelesek tovább folytatni, még ha lakóvárosunkban találkozoznánk is újra;

azonban finomabb érzésű és műveltségű ember mégsem fog mélyebb bizalmasságba bocsátkozni, mint a minőt aztán később is folytathat, mert tudja, hogy változtatott modora az illetőt sérthetné.

8.

Uton.

Utközben is fordulnak elő olyan illem-szabályok, melyeket mivel ember figyelmen kívül nem hagyhat, hacsak kellemetlenségeknek nem akarja magát kitenni.

Kezdjük mindjárt az útra készülésnél.

Kevesen vannak oly kedvező helyzetben, hogy utazási kedvöket a két nagy tényező: *pénz* és *időtől* függővé ne kelljen tenniök. A kiknek tehát e két tényezővel számot kell vetniök, azoknak először is útitervet kell készíteniök, és ez előre megállapított terv szerint történjék az utazás. Szükség esetén apró eltérések jöhetnek közbe, azonban főbb pontjaiban ragaszkodjék az utazó a kidolgozott tervhez, mert csak úgy éri el célját, úgy

válík utazása öntudatossá és szerez neki gyönyört, élvezetet és tapasztalatot, ellenben az egész utazás nem egyéb céltalan kóválygásnál.

Időtartamot, költségvetést az utazási kalauz-könyvekből megközelítőleg ki lehet számítani.

Ekkor közelebbről megvizsgálandó a terv gyakorlati kivihetősége és annak módzatai. Miféle pénznemek legcélszerűbbek, vagy nem járna a váltásnál kevesebb ráfizetéssel az utalvány, vagy hiteljegy?

Nem kevesebb figyelmet igényel a málha. Csak annyi terhet vigyünk magunkkal, a mennyi okvetetlenül szükséges, természetesen beszámítva az eshető időváltozást és véletlen eseteket.

Erős szövötű vászon, vagy másféle porszínű sűrke ruha férfinak úgy mint nőnek legcélszerűbb az útra. Úti puha kalap vagy sapka, s mindenesetre jó meleg plaid, mely párna, takaró, esőköpeny helyett szolgál. Erős szerkezetű esernyő, mely bot gyanánt is használható legyen. Fehérneműből egy-egy féltuczat, kivéve a zsebkendőt, melyből többre lehet szükség;

társas öltözék, finomabb lábbeli, gallérok, kézelők, fésűk, kefe nem hagyandók el. Íróeszközök, vezérkönyv, távcső, kevés ennivaló a kézitáskába jő és biztos helyre bevarrva a pénz, kéznél csak a napi kiadás.

Nőknek ezeken kívül még sok egyéb apróságra lehet szükségük, melyeket nem szeretnek nélkülözni, ezeket ők tudják legjobban, hivatlan tanácsadóknak lenni nincs kedvünk, mindamellett saját kényelmök és érdekekben kérjük őket, ne terheljék agyon magukat kisebb-nagyobb dobozokkal csak az *elkerülhetetlent* vigyék magukkal, az úti ruhán kívül pár csinosabb öltözék és megvan.

A becsülettudás és mivelt modor általános szabályai az úton is érvényben maradnak, csak azon kivétellel, hogy legyünk bár udvariasak útitársaink iránt, de a magunk kényelme itt az első. A waggokban, ha van miben válogatni, válasszuk nézetünk szerint a legjobb helyet. Kivételt tesznek természetesen férfiak nőkkel és idősebb férfiakkal szemben, úgyszintén előzékenyek ifjabb nők iránt.

Minden utasnak jogában áll köve-

telni, hogy a waggon egyik ablaka — meleg időben — le legyen bocsátva, szintén követelheti, ha mindakettő nyitva volna, az egyik bezáratását. Kézi málháink, dobozaink ne legyenek senkinek sem útjában.

A coupékban való dohányzásra nézve szintén állanak azon szabályok, melyeket a »dohányzás« című fejezetünkben elősoroltunk.

Beszélgetést kezdeni, nem ütközik semminemű illemszabályba; azonban a kapott feleletekből kivethető: kellemes-e társalgásunk vagy nem, és így ahhoz alkalmazzuk magunkat.

Unalmas volna a vasuti utazás, kivált sivár, egyhangú vidékeken, ha az utazók hallgatnának folytonosan. Azonban magunkról, körülményeikről ne beszéljünk, az illetőket ne kutassuk, mert ez indiskrét eljárás volna. Már az út, a vidék, az ujonnan érzett benyomások annyi anyagot nyújtanak a beszélgetésre, hogy szellemes emberek igazán nem szorulnak arra, hogy csupán saját magukat érdeklő dolgokkal untassák az idegeneket.

Ha aztán a társalgás kellemessé, majdnem bizalmassá fejlődött volna, akkor formaszerint bemutatjuk magunkat vagy névjegyet cserélünk az illetőekkel, mint már fentebb a „bemutatásnál» említettük.

Ha elláttuk magunkat útravalóval s útitársainkat megkináljuk szintén, az helyes: de ha nem oly barátságos kinézésűek, vagy figyelembe sem vesznek bennünket, eszünk csak magunk; ha pedig kínálásunkat nem fogadják el, az az ő szabad tetszésüktől függ, azt rossz néven nem vesszük.

A vendéglőben a többi vendégekkel való érintkezéseknél a becsülettudás általános szabályai az irányadók. A fődolog az, hogy idegeneknek semmi alkalmatlanságot ne okozzunk. Ha későn érkezik, vagy kora reggel távozik az ember, akkor zajt ne üssön, az ajtókat ne csapkodja, a kiszolgáló személyzetet hangosan ne szólítsa, mert a kora reggeli vagy késő éjjeli felriadást éppen oly kellemetlenül érzik mások, mint mi éreznők. Lärmázva ne beszeljünk szobáinkban, és különösen másokra ne tegyünk gúnyos vagy megrovó

megjegyzéseket, mert nem tudjuk, honnan hallhatják meg s mikor térülhet az vissza a mi kárunkra. Ha reggel lemegyünk az étkezőbe, fejhajtással könnyedén üdvözljük a jelenlévőket s reggelizünk a nélkül, hogy azokkal tovább törődnénk.

Fiatal leányok csak szülők vagy saját nőkisérőjükkel mehetnek be a vendéglő közös termeibe. A közös asztalnál a szülők között foglal helyet, vagy legalább anyja oldalán; ha mellette ismeretlen férfi ül és az neki aprólékos szolgálatot tesz: a tálat tartja, vizet tölt, kenyeret kínál, ezeket tartózkodó szerénységgel fogadja, több bizalmasságra nem bátorítva azt; de durván sem utasítsa vissza, mert az neveletlenség volna. Ha közös étkező asztalnál helyet foglalunk, legközelebbi szomszédjainkat könnyedén köszöntjük. Itt is mint mindenütt, az illető férfi köszön előbb.

Többire nézve az általános illemszabályokhoz kell ragaszkodnunk, hangos beszéd, általában felöltő magaviselet mindenben, kikerülendő.

Végre jegyezzük meg még azt, hogy a ki akadály nélkül gyorsan és jól kiszol-

gálva akar utazni, az legyen nyájas a
szolgálati személyzet iránt, úgy a vendég-
lőkben, mint a vasuton és határoknál.
Inkább tűrjön el apró kellemetlenségeket
szó nélkül, semhogy erőszakosan követelje
jogait, melylyel csak saját magának sze-
rezne bosszúságot.

9.

Az előljárók és a hivatalnokok közötti viszony szolgálatban és a magánéletben.

Az előljárók és az alárendelt hivatalnokok között gyakran igen feszült viszonyok jönnek létre; vannak emberek, akik méltóságuk csorbitását látnák abban, ha olyan egyének iránt tanúsítának szívélyes modort, a kik rangban alattuk állanak; ennél fogva gyakran oly nyers, visszaszító modort vesznek föl alárendeltjeikkel szemben, a mely különben éppen nincs természetökben. A többiek, kik azon elvből indulnak ki, hogy nem egyedül a rang teszi az ember értékét, és hogy a legegyszerűbb, de kötelességét híven teljesítő hi-

Az előjárók és hivatalnokok magánélete.

vatalnok szintén hasznos tagja az államnak — sértve érzik magukat becsületökben és emberi méltóságukban előjáróik darabos magaviselete által és viszont oly jéghidegséget tanúsítanak előjáróik iránt, annyira át vannak hatva ama kívánságtól: mielőbb azok látköréből eltűnni. Hogy mily elviselhetetlenné válik egy ilyen kölcsönös, csaknem ellenséges viszony időmúltával, és mind a két részről mennyire óhajtják a változást, azt könnyen elgondolhatjuk. Pedig olyan könnyű ezen viszonyok között is barátságot, becsülést, sőt szeretetet is előidézni, ha az ember csak kissé is iparkodik rajta, és türelmesen tanulmányozza a jellemeket, melyekkel érintkezik és elnéző, türelmes mások sajátságai s talán különczkődései iránt. Nem szükséges, hogy a főlebbvaló úgy bánják alárendeltjeivel, mintha azok vele egy rangban állának; de ellenben a parancsot is lehet kérés alakjába öltöztetni, és a »szükségességet« úgy tüntetni fel, mint oly kötelességet, melynek nem teljesítése fel sem tehető.

Az oly hivatalnok, ki előjárójában csak a magasabb állású egyént látja, és

a kitől sohasem tapasztalta a becsülésnek vagy bizalomnak legkisebb jelét sem, természetesen nem fog hozzá vonzódni soha, nem érzi magában a kedvet, hogy annak szivességet tegyen vagy önkénytesen valamely munkát magára vállaljon. Megteszi kötelességét, gyakran talán kedvetlenül, mert annak elhanyagolása rendreutasítást, vagy éppen elbocsáttatást vonna maga után, de hiányzik munkájához az igazi jó kedv, a lelkesedés, mert tapasztalatból tudja, hogy előjárójának a legfigyelmesebb, legserényebb munkása iránt sincs egy elismerő szava — tehát minek tenne többet, mint a mennyit hivatala okvetetlenül megkövetel tőle?

Minden ember fülei nyitvák az elismerés és dicséret iránt, miért ne használtassék fel tehát ezen eszköz, a mely nem árt senkinek? Hiszen tudjuk, hogy a dicséret minden munkás előtt a legjobb rugó, legyen az ifjú vagy öreg, csak legyen az oly alakban adva, melyről az illető meggyőződhesse, hogy az, a ki a munkát megdicséri, teljesen ért hozzá s annak becsét fel tudja fogni; ellenkező esetben a

dicséret nevetségessé válik és inkább sért, mint felemel. Minthogy pedig feltehető az előjáróról, hogy ismeri alárendeltjeinek kiszabott munkáit, ennél fogva a tőle jövő elismerés buzdítólag fog hatni, úgy, hogy teljes erejéből iparkodni fog azt megérdemelni.

Tehát röviden: hideg, visszataszító modor a főlebbvaló részéről gépies, laza munkásságot eredményez, mely a büntéstől való félelem nélkül még hanyagsággá is elfajulna. Barátságos, udvarias közeledés ellenben minden alárendelt hivatalnokban a hálaérzetét ébreszti fel; bizonyíték ez neki arra, hogy értéke szerint becsültetik mint munkás, mint ember, és vágyat érez magában főnöke iránt minden tekintetben megelőző magaviseletet tanúsítani.

Különben is az udvariasság hatalmas fegyver minden alárendelt egyén kezében, ez által még a legkevésbé művelt embert is kényszeríthetjük, az előzőkenyebb, nyájassabb modorra, mennyivel inkább azt az embert, ki magát a jó társaság tagjai közé számítja. Mindenekelőtt ügyeljen az illető

arra, hogy főlebbvalója iránt mindig a legnagyobb udvariasságot tanusítsa, és ne engedje magát ezen modorból a legdarabosabb bánásmód által sem kisodortatni. Gyakran ez a hidegség csak felszín, és csakhamar fölenged az alárendeltebb egyén udvarias és előzékeny magaviselete által, különösen, ha azt fogja tapasztalni, hogy ez előzékenység csupán az udvariasság határai között marad és nem csap át a csúszás-mászásra.

Szolgálat idején mindig leend a főlebbvaló és alárendeltjei között egy kis formáság, a melyet azonban nagyon mérsékel barátságos leereszkedés az egyik és tiszteltteljes udvariasság a másik részről. Nagyon könnyű valakinek a jellemére következtetést vonni azon szeretetből és tiszteltetből, melyet iránta alárendeltjei tanúsítanak; meg lehetünk győződve, hogy itt olyan emberre akadtunk, kinek szíve, kedélye van és a ki menten minden önzéstől, mások jóllétéről is gondoskodik és hivatalos befolyását arra használja fel, hogy másokat, rangban alatta állókat is életútaikban előbbre segítsen.

Mentül kevésbé érezteti hatalmát a fentebbvaló, természetesen nem gyöngeségből, vagy időn kívüli engedékenységből, sem igaztalan előléptetésekkel — annál inkább számíthat alárendeltjei tiszteletére, becsülésére. És nem csupán tiszteletet, hanem szeretetet is fog az alárendeltebbek részéről tapasztalni, ha a szolgálati teendőkön kívül is részvétet tanúsít a főlebbvaló azoknak egyéni és családi dolgaik iránt. Mindenik megtisztelve érzi magát ezen részvét által, és a hozzátartozók után tudakozódásra örömmel felel. Azonban az egyéni dolgokról, az óhajtás és reménységek felől való kérdezősködések nagyon gyöngéden és kimélettel történjenek; a kért részvétet és ne pusztá kíváncsiságot érezzen ki ezekből, s legyen inkább meggyőződve, hogy itt segíteni akarás és az illetőt pályáján való előmozdítás célja forog kérdésben.

Ha a főlebbvaló és alárendeltje között barátságos viszony fejlődött ki, azért az alsóbbrendű hivatalnok sohase feledje, hogy főlebbvalójával áll szemben, sem pedig hivatalos dolgokba ne vigye át a bizal-

maskodást, és pedig még saját érdekében is legyen e tekintetben elővigyázó. Ha nem volna az, többi társai előtt könnyen hízélgés gyanújába eshetnék, vagy pedig a netaláni előléptetés, fizetésjavítás, jutalmazás esetén fölebbvalóját érhetné a részrehajlás vádja, a mely nemcsak kinos lehetne mindkettőjökre nézve, hanem hátrányára lehetne jóltevőjének. Mindenki saját érdemeinek óhajtja tulajdonítani előléptetését, és bántva érzi magát, ha azt hiszik róla, hogy előhaladását csak pártfogásnak köszönheti.

Tehát az egyik részről méltóság, gőg nélkül, barátságos leereszkedés gyámoltalanság nélkül, és a legszigorúbb igazságosság méltányossággal párosúlva, valamint a legfinomabb udvarias modor; a másik részről udvarias előzékenység, a kötelesség föltétlen és pontos teljesítése, kikerülése minden kedvetlenségre okot adásnak, és előzékeny tekintetbe vétele a fölebbvaló kívánságainak — okvetetlenül megkönnyítik a kötelesség teljesítését és kedvezővé teszik a — felsőbb rangú és alsóbb hivatalnokok között a hivatalos érintkezést.

10.

Háztulajdonos és bérlő.

Kevés embernek jutott az a szerencse, hogy ezt a szót: háztulajdonos nem ismerik: legtöbbször nagyon is ismerik, még pedig nem a legkellemetesebb tapasztalatokból. Azt könnyű mondani, hogy a lakónak semmi köze a háziurral, mint-hogy az egész dolguk pusztán üzleti. Első tekintetre csakugyan igaznak látszik, pedig még sem úgy van.

A háztulajdonos és a bérlő között való viszony egy oly szerződésen alapszik, a melyben magukat mindakettlen kölcsönös föltétel teljesítésére kötelezik. A háziur kötelezettsége mindenesetre a könnyebb, mert ő saját személyiségén kívül másokért

nem kötelezi le magát, ellenben a bérlő felelős nemcsak a maga tetteiért, hanem családjának minden tagjáért, sőt cselédjeinek a tetteiért is.

A bérletszerződés a házi rendszabályok különböző pontjait tartalmazza, a melyeknél fogva a bérlőnek bizonyos jogai ismertetnek el, de a melyeket kötelezettségei jóval meghaladnak. Mivel egyének között ritkábban fordulnak elő pörösködések, de hát nem mindig találkoznak ilyenek össze. Hányszor nem lesz háziurra felgazdagodott ember, kinek a becsülettudás és finom modorról fogalma sincs és lakóival szemben háziuri méltóságát akarja érvényesíteni; azaz kinozza őket minden kigondolható, többnyire haszontalan a cselédek elé szabott követelésekkel, melyeket ezek aztán nem akarnak tűrni, vagy pedig kellemetlen jelene-
teket idéz elő, mert a nagyságos asszony kis kutyája hangosan ugatott az ajtaja előtt, vagy a papagáj sikkongatása déli álmát megzavarta.

Ilyenféle háziurakkal szemben nagyon jól meg kell vizsgálni a szerződés minden

egyres tételét, *mielőtt* aláírónk, és a kellen pontokat ki kell belőle törőlni; ellenben az aláírás *után* az első pillanattól kezdve ne engedjünk jogainkból egy parányit sem, mert engedékenységnk ilyenféle emberek előtt gyávaságnak tőnnék föl, és még jobban vérszemet kapnának. Azonban mindennek daczára tegyük magunkat meg nem közelíthetővé a legudvariasabb modor által. Mentől távolabb maradunk az ilyen háziuraktól és szellemi fölényünk cordont húz közénk, annál jobb az a magunk és háztartásunk nyugalamára nézve. Cselédeinket természetesen szigorúan ellenőrizzük.

De viszont a háziuraknak van mit kiállaniok egyik-másik míveletlen lakótól, és daczára a bérleti szerződés minden komoly képű paragrafusának, bizony sok kellemetlenséget el kell viselniök. Legjobb azonban minden zaj, veszekedés kikerülésével az ilyen lakót, ki tán még a többieket is háborgatja a legrövidebb idő alatt eltávolítani, s iparkodni kell olyan lakót fogadni fel, a ki a többivel összeillő és semmi tekintetben nem okoz csendhá-

borítást. A háznak is meg van az ő becsületes hírneve, és gyakran egyetlen család elriasztja s kiköltözésre bírja a többit.

Nagy városokban az egy házban lakók is alig ismerik egymást, és legfeljebb egyszerű köszöntésekre szorítkoznak. Közelebbi ismeretségnél azonban a már fentebb elősorolt általános illemszabályok jutnak érvényre.

Ha kénytelenek vagyunk lakást változtatni, azon kellemetlen helyzetbe jutunk, hogy idegeneknek többé-kevésbbé alkalmatlankodjunk, minthogy az általuk lakott helyiségeket minden részében meg akarjuk nézni. Minthogy az idegeneket ettől meg nem kímélhetjük, valamint mi sem maradunk az ilyesmitől megkímélve, iparkodjunk legalább gyorsan végezni és csak azon esetben vegyük az egészet újra szemle alá, ha elhatározott szándékunk csakugyan ki is bérelni. Ha a lakást jelenleg bérlők csak bizonyos meghatározott időben engedik meg a lakást megnézni, megkérhetjük ugyan őket, hogy engedjék ez alkalommal is; de ha nem teljesíténék kérésünket, távozzunk el szó nélkül.

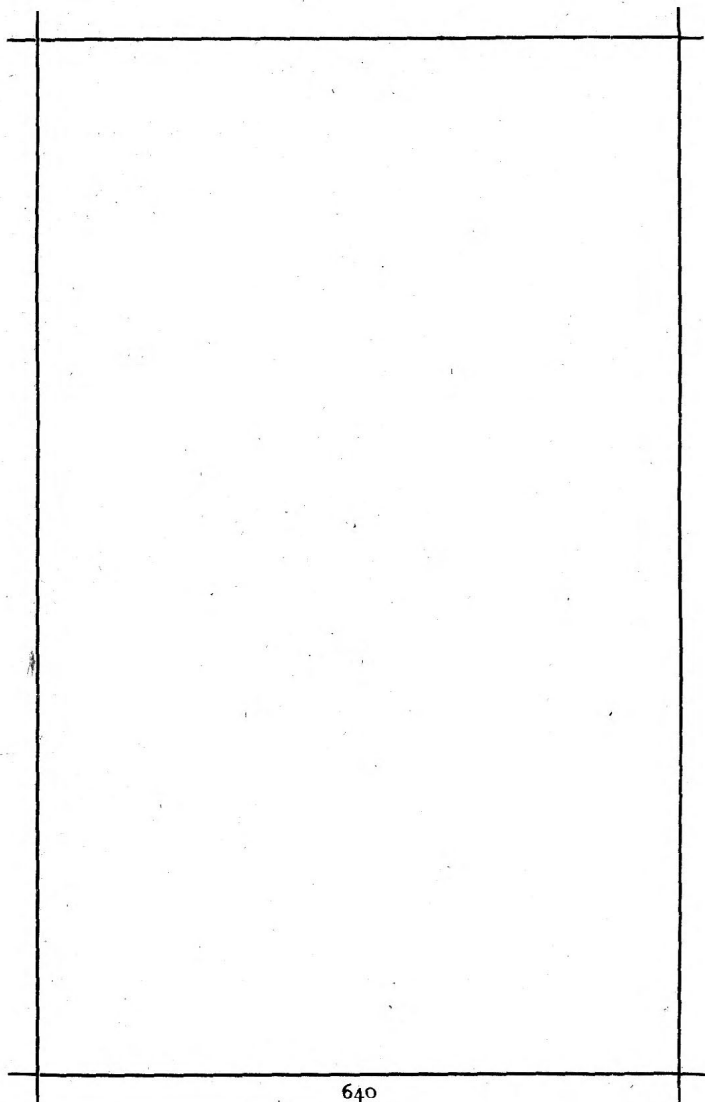
A lakásnézésnél vegyük figyelembe, hogy csak a helyiséget vizsgáljuk meg, nem a bennök elhelyezett butorokat vagy éppen a benne lakókat. Hosszan ne időzzünk, az ügyes nő gyakorlott szeme pár perc alatt tájékozni bírja magát, hogy alkalmas-e neki a lakás vagy nem, kivált, ha már előre kikérdezte a háziurat, vagy annak helyettesét a lakás minősége, nagysága stb. felől.

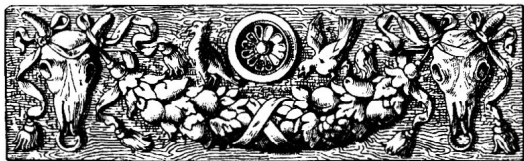
Ha a mi lakásunk kiadó, nekünk is jogunkban áll bizonyos meghatározott időt tűzni ki annak megszemlélhetésére; hanem abban az időben aztán otthon is kell lennünk, vagy valakit megbíznunk, hogy bennünket helyettesítsen, a lakást megmutassa és a netaláni kérdezősködésekre udvariasan válaszoljon.

OTÖDIK RÉSZ.

**A finom tapintatos modor a fogal-
mazásokban.**

I.

Általános dolgok.

Ió levelet írni nem mindenki képes. Természetes, hogy annak, a ki jó levelet akar írni, első helyen a nyelvet kell birnia. De még ez magában véve nem elég.

Minden levélnek meg van az indító oka és meghatározott célja. Bármilyen legyen is ez a cél, a levél írója el akarja azt érni, és ennél fogva a mód, a hogyan a levél írva van, eszköz ama cél elérésére. Az olvasó előtt a levél küldője mintegy maga áll, és még az ismeretlenről is némi fogalmat alkothat magának annak levéléből.

De még ismerős egyének között is,

a kik egymás közt nem veszik a dolgot olyan szigorúan, az írott szó több értékkel bír az élöszónál. Beszédközben egy vagy más téves felfogás rögtön felvilágosítható és helyrehozható, míg írásban maradandóbb nyomot hagy maga után.

Úgy szintén a mi élöszóval könnyen elsiklik, az írásbeli előadásra nem volna alkalmas.

Tehát első helyen szükséges a nyelv és helyesírás öntudatos használata, továbbá azon művészet, gondolatainkat világosan és értelmesen leírni, tekintetbe véve a viszonyokat, melyek a levél írója és elfogadója között vannak, különösen ez utóbbiét. Igaz, hogy ehhez az emberi szív és kedély jó csomó ismerete szükséges. Figyelembe kell venni az író és elfogadó korát, állását, sajátságait.

Esztelenség volna például egy komoly méltóságos egyénhez valami humoros tréfás levelet írni. Csak *vidám, elfogulatlan* kedély tudja megtűrni a vidámság nyilvánulásait. Megfordítva már nem oly veszedelmes, mert ha egy derült kedélyű ember kap egy komoly irányú levelet, az

nem tartja annak íróját esztelennek, hanem csak olyan egyénnek a kivel nem rokon-szenvez. Vagy ismét nem volna-e a legnagyobb ügyetlenség, ha valami csapás által sujtott egyénnek, mulatságaink és szórakozásainkról íránk, vagy a bennünket ért megtiszteltetéseket és szerencsés eseményeket sorolnánk elő neki? Kellemsen érzést semmi esetre sem keltenénk az illetőben.

Mint minden a világon, úgy a jó levél írásához is gyakorlat kell, mert még a tudományos műveltség, kitűnő iskolai képzettség sem mindig elegendő arra, hogy egy jó levelet tudjunk fogalmazni.

Először is sokat kell olvasni, természetesen jó könyveket. Ezáltal tágul a szemlélet és gondolkozás köre s önkénytelenül megszokjuk gondolatainkat világosan és értelmesen kifejezni.

A sok olvasás a helyesírásra nézve is lényeges dolog. A helyes írás, habár a nyelvtudományon alapszik, mégis csak a látás és alkalmazás által gyakorolható

be — különösen nálunk, a hol még mindig nincsenek helyesírási biztos szabályok megállapítva. És erre egyhamar alig van kilátásunk, mert a nyelv folyton képződik, művelődik tovább-tovább.

Annyival inkább ügyeljünk a nyelv-szabályokra, mert az ezek ellen való vétés azonnal elárulja az író hiányos képzettségét. Erre nézve is segít a sok olvasás és aztán a gyakorlat.

Egy régi közmondás azt tartja, hogy egy mester sem húll az égből készen, hanem gyakorlat teszi őket azzá.

A tapasztalat azt tanítja, hogy mindenki úgy beszél, a mint gondolkodik, tehát a beszéd a gondolatok kinyomata. Értelmes, rendszeres beszéd, értelmes gondolkozást föltételez, ellenben ha a beszélő a századik tárgyról az ezredikre ugrik át, csak azt jelzi, hogy fejében össze-vissza kavarnak a gondolatok. Írásban ez még erősebben kitűnik, tehát a jó levél első föltétele: helyes berendezésű gondolatmenet. A levél írója először maga-magával legyen tisztában, hogy mit szándé-

kozik tulajdonképpen írni. Még a gyakorlott levélírónál is megtörténik, hogy az irandó dolgokat, hogy semmit ki ne feledjen, följegyezi magának, akkor elrendezi kellő egymásutánban, és csak azután fog bele a levélírásba.

A kevésbbé gyakorlott levélírónak ezen eljárás éppen elkerülhetetlen. Jegyezze fel magának a pontokat, rendezze el azokat úgy, a mint azok egymásból folyólag következnek és akkor fogalmazza a levelet ezen pontok után.

E vázlatos fogalmazás igen alkalmas arra, hogy utána a levelet gondosan kidolgozhassuk, nem szorúlunk arra, hogy magában a levélben tegyünk törlesztéseket, vagy a kifeledt dolgokat a sorok közé írjuk. Már pedig, ez utóbbi dolgok, ha leveleinkben előfordulnának, hanyagságunkról tennénk bizonyosságot.

Egy jó levél megírásához tehát gondos figyelem és nagy gyakorlat szükséges. Nagyon helyesen jegyezte meg amaz ókori bölcs: »időm rövid levén, nem érek rá rövid levelet írni,« azaz nem ér rá a

Általános dolgok.

levelét szépen és oly móddal dolgozni ki, hogy az kevés, de velős mondatokban sokat mondjon.

Tehát: sok olvasás, gyakorlat és fogalmazási kísérlet csakhamar meghozza a kívánt szép eredményt.

2.

A tartalom.

A levél tartalma legyen világos és természetes. Alig tesz valami kellemetlenebb hatást, mint az esztergályozott, erőltetett irány. »Le styl, c'est l'homme« Buffon eme világhírű mondata teljesen és betűszerinti értelemben alkalmazható a levélre. Mentül egyszerűbb és természetesebb az ember a levélírásban, annál inkább ama meggyőződést kelti fel az olvasóban, hogy a levélírója egyszerű és természetes ember, kívül minden politika és tekervényes út-mód nélkül érintkezhet.

A tartalom világossága és értelmessége gyakran a mondatalkotás keresettsége miatt válik homályossá. Törekedjünk

A tartalom.

tehát a legnagyobb egyszerűsége. Művészi szerkezetű mondatokban is értelmesen írni: csak nagy szellemeknek adatott; egy Eötvös, egy Arany a leghosszabb körmondatokban is értelmes marad; de vajjon ki merészkednék közülünk azokkal versenyre kelni!

A tartalom fogalmazása egészen attól függ, hogy *kinek* írunk. *Ismerőseinknek*, *barátainknak* egyszerűen minden teketória nélkül írunk. Itt a szív és kedély hangja az irányadó. Mit ő nekik akarunk írni, az egészen azon hangon van előadva, mintha csak velők beszélénk. És az ily módon írt levél okvetetlenül sikerülni fog.

Ismeretlenekhez írt levél már több figyelmet és meggondolást igényel. Mielőtt a levél tulajdonképpen való tárgyára áttérnénk, bocsánatot kell ama vakmerőségünkért kérni, a melylyel hozzájok írni bátorkodánk. Hogy miben álljon mentésünk, az ismét levelünk tartalmával függ össze. Természetes, hogy az ilyen levelekben magunkat röviden, találóan és világosan kell kifejeznünk; levelünk a személyes látogatás helyettesítője, és az első benyo-

más gyakran döntő befolyással bír. Itt a legnagyobb udvariasság hangja az uralkodó, különösen ha valamit kérelmezünk, melynek teljesülését örömet látnók.

De ovakodjunk a túlzott udvarias phrázisoktól, különösen, ha a levél valamely főlebbvalónknak szól. Jóságát kiemelni, folyton tanúsított gondoskodását alárendeltjei iránt elismerni: bizonyosan nem illetlen dolog. De történjék ez a legnagyobb szerénységgel a levélíró részéről, nehogy hízélgésféle csillanjon át és a nemesebben érző egyént az író ellen hangolja.

A mi egyenesen a levél beltartalmát illeti, az az író célja szerint, a mit a levél által elérni szándékozik, — változik. Hanem ez a cél maga annyira különféle lehet, hogy nem jelezhetünk minden elgondolható esetet. Azonban lehet azokat mégis csoportosítanunk, oly móddal, hogy az olvasó mégis találjon könyvünkben megfelelő példát.

* * *

A tartalom.

A közönséges levelek legnagyobb része jelentéseket és értesítéseket tartalmaz.

Minden oly esemény, mely családukban, annak tagjaival történik, föltehető, hogy ismerőseinket érdekli, és mi kötelességünknek tartjuk azokról írásbeli jelentést küldeni.

Ilyen levélben történő jelentéseknél csak a dologra szorítkozunk és minden felesleges mellékest elhagyunk. Természetesen nagyon sok függ attól is, hogy milyen viszony uralkodik a levélírója és elfogadója között. Rövid, tartalmas előadás minden esetben ajánlandó.

S z ü l e t é s i jelentéseknél, kivált ha ez barátokhoz, vagy közelebbi rokonokhoz intéztetik, nemcsak maga az ujvilágpolgár megjelenésének ténye érdekli az illetőt, hanem, hogy maga az anya is hogyan állotta ki az elmúlt nehéz órákat, ne mulasszuk el tehát erről, ha még oly röviden is értesíteni az illetőket.

Hasonló módon fogalmazandók az eljegyzések, házasságok, jubileumok stb. s más kellemes események-

ről való értesítések. Itt alig szükséges fölemlitenünk, hogy a levél hosszúsága és előadási módja az író és címzett között fenforgó baráti, ismerős vagy rokoni viszonytól függ.

Csupán az udvariasság keretében mozognak az ilyenféle jelentések, ha idege-
neknek van szánva, pl. a menyasszony
vagy vőlegény eddig ismeretlen rokonai-
hoz, főbbvalóinkhoz stb.

Szomorú tartalmú jelentéseknél: beteg-
ségi s különösen haláleseteknél vigyázni
kell, hogy ajtóstúl ne rontsunk be a házba,
hanem készítsük elő az illetőt szomorú
hirünkre. Sok esetben ugyan már előre
látható a közeli halál, és minden újabb
levélben várható a gyászos vég; de azért
mégis korán jó az. Elkerülhetetlenül szük-
ségessé válik az előkészítés, különösen
hirtelen haláleseteknél, az ilyenről való
váratlan értesülés gyakran gyászos követ-
kezményeket vont már maga után. És az
nem csoda, mert alig lehet irtózatossabb,
mint mikor valaki egészen nyugodt, derült
kedéllyel fog bele egy, neki talán örömhirt
tartalmazó levél olvasásába, a mely pedig

arról értesíti őt, hogy legkedvesebb barátja vagy hozzátartozója, gyakran egyetlen reménye vagy öröme odavan, meghalt.

Az ilyenféle előkészítés nagy tapintatosságot és finom érzést követel. Ki nem érzi magát erre képesnek, az ne vegye magára a felelősséget, hanem írjon inkább egy harmadiknak, egy közös barát vagy ismerősnek, hogy tudassa az illetővel a helyrehozhatatlan veszteséget. Élőszóval mégis csak jobban el lehet mondani mint azok által a hideg, néma betűk által, a melyek mégis oly szánalom nélkül beszélnek a borzasztó valóról.

Az elhunynak utolsó óráiról közelebbi értesítést venni az egyedüli enyhítő balsam ilyen körülmények között, ne mulasztja el ezt bőven tárgyalni a levélíró, s inkább bocsátkozzék a legapróbb részletekbe, semhogy üres vigasztalást kísértsen meg....

Másneműek amaz értesítések, melyek nem határozott családi eszményekre, hanem saját egyéniségünkre vonatkoznak. Ezek gyakran jó nagy terjedelemre növekednek és akkor nem is levelek többé, hanem

leírások, értekezések, vagy elbeszélések és ezeknek már a külső alakon kívül semmi közösségük nincs a levéllel.

Ilyenféle leveleknél lényeges dolog, hogy a tartalom igazán érdekes legyen, tartsuk magunkat a tárgyhoz és a kedves *én*-t ne szerepeltessük folytonosan. Így pl. szomorú világot vetne értelmi képességünkre és kedély világunkra, ha egy hosszab utazás alkalmával nem találnánk érdekesebb tárgyat levelünk számára mint a mi saját személyünket illeti. Ezzel elárulnók, hogy a látottak reánk nézve minden hatás nélkül maradtak — ennyi eredmény eléréséért pedig kár volna utazni. Ellenben az aggódoó édesanya, az otthon hagyott szerető és gondos feleség jogosan követelhetik az eltávozottól, hogy tudasson velők minden az ő személyét és egészségi állapotát, szükségleteit érdeklő részleteket.

Barátainknak pedig írjunk tárgyilagosan, édes énünket háttérbe szorítva, őket érdeklő dolgokat, a zene és művészet kedvelőnek zenéről, festményekről, művészeti tárgyakról; a természetbuvárnak a tájakról, növényzetről; a filosofhnak a népek,

A tartalom.

emberek szokásairól és észlelődésünk különböző eredményeiről. Szükségtelen mondanunk, hogy az ilyenféle levelek gondosan kidolgozottak legyenek.

Az ügyleti és üzleti levelek és tudósítások írásában pedig legyen öntudatos, tervszerint való sorrend. Pl. ha a számvevő jelentést tesz földesurának, az erdész a főerdésznek, a kereskedelmi ügynök megbízóinak stb.

K é r e l m e z é s e k.

A kérelmezést tartalmazó levelek különfélesége megszámlálhatatlan. Ezek közül csak néhánynak felemlítésére kell szorítkoznunk. Tanácsot, felvilágosítást, szíveséget, kölcsönt, segílyt stb. kérünk. Kérünk pedig ismerősöktől, barátoktól, ismeretlenektől, alsóbb és magasabb rendűektől, előjáróinktól, községektől stb. És mindezen különféle tárgyak, egyének vagy testületek szerint kérelmező levelünknek más-más alakot kell öltenie.

Valamely kérés mindig a teljesülés reményében történik, következésképpen a tartalom miként való előadására főszóly fektetendő. Mentül rövidebben, egyszerűb-

A tartalom.

ben és világosabban adatik elő a kérelem, annál jobban számíthatunk annak teljesülésére. Amaz emberismeret, melyet főntebb bár meg nem neveztünk, de erősen hangsúlyoztunk — itt hatalmas szerepet játszik; de természetesen nagy befolyással van maga a kérés tárgya, a kérelmező viszonya pártfogójához.

Minden kérelmező levél tartalma a következőkbe vonható össze: a kéréshez az indító okok sorolandók, azután érintjük a reánk háramló előnyöket és ama lekötelezettséget, melyet kérésünk teljesülése esetén az illető iránt érezzünk. Hogy e pontok közül melyik lépjen leginkább előtérbe, az azon egyéntől függ, kihez a kérést intézzük.

Ismerősök és barátok között már nem teszünk olyan nagy előkészületet, csak egy mégis mindig kiemelendő; a a kérés tárgyát, mint reánk nézve igen lényeges dolgot kell előállítanunk.

Idegenekkel szemben ez különösen szükséges. Itt a levél hangulatát oly módon kell tartani, hogy mindenütt a legnagyobb udvariasság nyilvánuljon; de a

mely sohasem aljasodjék csúszás-másházássá.

A levelünkben tett kérésünk teljesülése gyakran aprólékos körülményektől függ azért, mint bármely más levél írásához is — de különösen ilyenhez, nagyon czélszerű a kellő kedélyhangulatot bevárni. Egyszerűen és szerényen, de minden lealázkodás nélkül adjuk elő kérelmünket. Írásunkban gondolkozásunk és érzelmeink úgy tükröződnek vissza, hogy a finom észlelő a legapróbb részletekig »olvashat a sorok között.« Maradjunk tehát szigorúan a valóság mellett, a szívből jövő szó szívhez szól és az igaznak meg van az ő saját meggyőző hangja, mely ellenállhatatlanul magával ragad.

Ez különösen ajánlható, különösen olyan egyéneknek, a kik hatóságokhoz, vagy magas állású egyénekhez folyamodnak segélyezésért. Ilyen esetekben rendesen a kérelmező tudtán kívül tudakozódnak annak körülményei iránt, s csak azután határoznak ügyében.

Különben az ilyenféle kérelmező levelek már inkább folyamodványok, és így

A tartalom.

hivatalos iratokhoz tartoznak. Bővebben még ezek fogalmazásáról és külső alakjáról a következő fejezetben.

Jelezzük még azt, hogy a kérelmező levelekre a lehető legrövidebb idő alatt menjen válasz; mert gyakran éppen ez a levél az írójának talán egyetlen menedéke, reménye, és a napokat, órákat számlálja a válasz megérkezéig.

A felelet, legyen a kérdés teljesíthető vagy nem, mindig a legudvariasabb alakban legyen tartva; ha a kérdés nem teljesíthető, elsorolandók az okok, melyek azt megakadályozzák; ha pedig teljesíthető: fejezzük ki abbeli örömünket hogy némiképpen hozzájárulhattunk a kérelmező sorsának javításához.

* * *

Köszönő iratok.

Ki valamely szívességben, jótéteményben vagy sorsa iránti figyelemben részesül, annak kötelessége azt meg is köszönni, még abban az esetben is, ha azt nem is várják meg tőle.

A köszönő irat a kedély dolga, és a ki hála van lekötelve, megis fogja

A tartalom,

annak helyes kifejezését is találni. Késedelmezni azonban azzal semmi tekintetben sem szabad.

* * *

M e g h í v ó k.

Családi örömnépekhez, mint pl. menyegző, eljegyzés stb. vagy nagyobb-szerű mulatságokhoz, mint már említők: a szokásos nyomtatott meghívókat használjuk, melybe csak nap és óra jegyeztetik be írással; ellenben különös alkalmaknál úgy illik, hogy külön levelet írjunk, még pedig oly szívélyes kifejezésekkel, melyek egyszerre kizárják ama gyanut, mintha az egész csak az udvariasság ténye volna.

Ilyen meghívókra azonnal *válasz* küldendő, akár fogadjuk el, akár nem, el nem fogadás esetén a legszívélyesebben fejezzük ki sajnálatunkat és írjuk meg az okot, mely bennünket meggátol a megjelenésben.

* * *

A j á n l á s o k.

Ajánlás által másoknak teszünk szolgálatot. Barátság és rokonság ennek gyak-

ran indító oka ; de megtörténik, hogy teljesen idegeneket is ajánlunk ; de a kiknek érdemeik mégis igazolják ez ajánlatot.

Pártfogás és ajánlás határtalanul nagyobb szerepet játszanak a világban, mint azt egyelőre csak képzelnök is. Egy eddig még ismeretlen embernek adott időben és alkalommal való pártfogása és ajánlása nagyobb hasznot tehet, mint minden tudománya és ügyessége. Lehet valaki még oly ügyes, tudománya még oly alapos, munkássága, szorgalma még oly páratlan, ha illetékes helyen nem ismerik, s adandó alkalommal nincs a ki őt ajánlja, minden kitünősége mellett is évek hosszú során a porban vergődhetik.

De a ki ilyféle ajánlásokat tesz, legyen arról lelkiismeretesen meggyőződve, hogy pártfogoltja minden tekintetben meg fog felelni a várakozásnak, és az ajánlónak becsületére válik.

Sokszor megesett már, hogy barátság vagy jóakarát illetéktelen egyéneket állított olyan helyre, hol meg nem birtak felelni kötelességeiknek ; ez okból az ajánlatoknál a kellő ovatosságot nem hang-

sulyozhatjuk eléggé, mert nemcsak a csatlódás keserű érzése, hanem az ajánlónak még egy csomó kellemetlensége is keletkezhetik, ha méltatlant vagy a megfelelő képességekkel nem bíró egyént ajánlott.

Ha ajánlólevelet írunk, tegyük azt igazi szívélyes, meleg hangon, melynek hatása ne maradjon el. Tagadhatatlanul nemes cselekedet egy törekvő s minden tekintetben érdemes egyént élete pályáján elősegíteni. Egy ily levél tartalma csak arra szorítkozik, hogy az ajánlott ügyességét és használhatóságát legjobb meggyőződésünk szerint soroljuk elé.

Az ajánlásokra okot ezer meg ezer alkalom szolgáltat. Az apa ajánlja egy más városba letelepedő fiát, ottlakó barátjai, ismerősei figyelmébe, a rokon rokonát; olyan egyéneket, kiket alkalmunk volt megismerni és megszeretni ajánlunk egy ismerős körnek, kedvező fogadtatás végett; törekvő, ügyes iparosokat, kiknek még nincsenek dolgoztatóik vagy vásárlóik, ismerőseink között akarunk vevőt vagy megbizókat szerezni; fiatal férfiakat és nőket iparkodunk megfelelő hivatalra

A tartalom.

vagy állásra segíteni, vagy munkához juttatni stb.

* * *

Mentegetődzések, (igazolások)

iratnak olyan esetekben, ha valaki másokat megsértett, vagy legalább ilyesmivel gyanúsítatik. Mindenik esetben legyen az ember igaz és őszinte. Ha csakugyan megesett a sértés, ne szépítsük, ne keressünk kifogásokat, ezeket hamar átlátják és a baj csak növekszik vele. Őszinte bevallása a tévedésnek legjobban megegyeztet a bekövetkező bocsánatkérés útját. Ha e mellett kénytelenek vagyunk a mások hibáját is feltárni, tegyük azt enyhén és ne éles színekkel, és ezt is csak azon esetben, ha a tény hebizonyítható. Csak semmiféle vádaskodás, hol nem vagyunk a dolog valóságáról meggyőződve, mert ez által olajat öntenénk a tüzre.

Ki valamely elejtett szavak vagy éppen sértő levelek ellen akarja magát védelmezni, az a felhevült szenvedélyt engedje előbb lecsendesülni. A ki haragja percében cselekszik valamit, rendesen

elhamarkodja a dolgot. Csak a vér teljes lecsöndesülése után írássék egy-egy igazoló, felvilágosító levél, és ekkor biztosak lehetünk felőle, hogy hatását nem fogja eltéveszteni.

* * *

Emlékeztetések, felszólítások.

Ezen levelek mindig udvarias hangon fogalmaztassanak. Még ott is, hol nem volna szükség a kérésre, mint pl. a fizetés felszólításoknál biztosra vehetjük, hogy udvariassággal sokkal többre mehetünk, mint a rögtön való fenyegetés vagy éppen sértegetéssel. Különösen az iparosok között vannak sokan, akik rögtön kéznél vannak a törvénnyel való fenyegetéssel, nem törődve azzal, hogy vajjon a fizetés-halasztás hanyagságból történik-e, vagy pedig mentségül szolgálható okai vannak.

Barátok között nem veszik olyan nagyon szorosán, azonban itt is igen helyén van a legnagyobb udvariasság.

Megjegyezzük még, hogy fizetésre való felszólítások nem írhatók levelező lapokra, mert a címzett panaszt emelhet, és a törvény is azt a jó hírnév és hitel

A tartalom.

sértésének tekintheti, ennél fogva az íróját büntetés alá veheti.

Minden ember bizonyosan emlékezni fog az általa csinált adósságokra; azonban, ha kisebb összegekről megfélelkeznek is valaki, a legudvariasabb figyelmeztetés is elég arra, hogy vagy azonnal kifizesse tartozását, vagy pedig kimentse ebbeli halasztását. De ha egyik sem történne meg, akkor természetesen jogosult a komolyabb föllépés.

* * *

Szerencsekívánatok, üdvözlések természetesen csak örömteljes események alkalmával iratnak.

Általánosságban iparkodjunk röviden kifejezni szerencsekívánatunkat. Rokonok között a levélben szólhatunk más tárgyról is; távolabbi ismerősök között ez éppen nem volna helyén.

1. Születésnap. Itt csak a születésnap évfordulójára irandó levelekről, nem pedig nyomtatott üdvözlő jegyekről van szó. Atya, anya vagy általában olyan egyének, kik iránt mélyen le vagyunk köte-

lezve, jogosan hanyagságnak vehetnék, ha távol lakó gyermekeik, rokonaik vagy pártfogoltjaik irántuk való figyelmüket nyomtatott kártyák által akarnák kifejezni. Jogukban áll néhány szívélyes szót tőlük követelni és beérik kevéssel. A figyelem éppen a levél megírásában nyilvánul.

2. N é v n a p. Erre teljesen ráillenek a születésnapról elmondottak.

3. Ú j é v. Újévi üdvözlőlevelekben csak családtagoknak és legközelebbi ismerőseinknek írunk. Különben egy névjegyben való üdvözlő teljesen elegendő. Sőt, ha elmarad sem valami főbűn, mert ma már kezd ez a szokás is kimenni a divatból.

Sokan az újév beálltával irt legelső leveleket újévi üdvözlővel kezdik meg, és az egészen helyén van.

Ha valakinek újévi üdvözlőlevelet írunk, megemlékezünk az illetőnek az elmúlt évben történt dolgairól, egészségi állapotáról és ezekből kifolyólag kívánunk a jelenre sokkal jobbat.

4. M e n y e g z ő. Az esküvőre való szerencsekívánatok mindig levél alakjában

küldetnek. Kifejezi az író saját őszinte örömét, és ha közelebbről ismeri a vőlegényt vagy az arát, kiemeli azok jó tulajdonait, s ezeket a jövőendő házasság boldogsága biztos kútforrásnak tekinti, a jövőre nézve derült és napsugáros eget kíván.

5. Születés. Ha közeli ismerős családokban egy új világpolgár jelenik meg, akkor úgy illik, hogy ez örömteljes esemény alkalmával üdvkiváratunkat levél útján kifejezzük. Rendesen ugyan ezt csak akkor tesszük, ha a család tudatja velünk az örömhirt; azonban ezt nem szükséges éppen bevárni, akár ujságból, akár más úton értesültünk róla, szerencsét kívánhatunk.

Az ilyen levelek röviden fogalmaztatnak, és a kicsike után néhány szívélyes szóval az anyának is mihamarabb való fölgyógyulást, erőt s egészséget kívánunk.

* * *

Résztvevő levelek.

A résztvevő levelek megírása a legnehezebb feladatok egyike, minthogy senkisé is képes szóval valakit megvigasz-

talni. De nem is ez a célja egy ilyen levélnek, mint már maga a cím is mutatja: nem vigasztaló, hanem *résztevő* leveleket írunk. A ki valakinek a haláláról értesítettik, az többnyire egy őt közelebből érdeklő egyént veszített abban, feltehető tehát róla, hogy a lesújtott felek fájdalma benne is a legőszintébb résztvevőre talál. Ezen érzelem nyer a levélben is kifejezést, és annál élénkebben, mentül közelebb áll az író a gyászos felekhez, és mentül jobban szerette ő az elhunytat. Ilyen levelekben a vigasz szavai csak a vallásból vehetők; a lélek halhatatlansága, a viszontlátás a síron túl. Ama tény, hogy az elhunyt emléke örökre megmarad a hátrahagyottak szívében, szintén némi enyhülést adhat.

Kérdést sem szenved, hogy az egész levél tartalma a kedves elhunyt körül forogjon, annak élete, jó tulajdonai soroltassanak elő.

Azonban nem •mindig haláleset ad okot részvétünk nyilvánítására. Az emberi életnek más esélyei is előidézhetik azt. Két bensőleg összeforrt lélek egymástól való

A tartalom.

elszakadása, jegyesség felbomlása, vagyoni nagy veszteség, hivatalvesztés kivált önhibája nélkül stb. mind olyan események, melyek részvétünket felébresztik. Hogy ez mily alakban nyilvánuljon, az természetesen egészen a körülményektől függ; minden esetben vigasztalóan hathat a lesújtottra nézve az igazi, szívből jött részvét egyszerű szava.

3.

Külsőségek a levelezésekben.

A levelezésben a külsőségek úgy magát a levelet, mint a borítékát illetik, az első a küldőre és elfogadóra, az utóbbi a levél továbbállítására nézve lényeges.

Lássuk először is a levél alakját.

Magánleveleknél a levél külső alakját illetőleg nincs meghatározott szabály. Különböző nagyobb és kisebb alaku papír van használatban, az előbbit üzleti, az utóbbit családi vagy magánlevelezésekre használják.

Figyelemre méltó azon szabály, hogy egész levéliv papír veendő, még ha csak pár sort akarunk is arra írni, nem

illik félivet megtakarékoskodni, kivéve egészen intim barátainknál, a kiknek csak egy czédulát írunk; de ezzel még itt is csak csínján, mert könnyen visszatetszést szülhet.

A levélpapírt úgy teszszük magunk elé, hogy a zárt oldala esik balra és a nyílt oldal jobbra. Erre írunk tőlünk telhetőleg egyenes sorokat, ki nem bírna elég gyakorlottsággal, a levélpapír közé vonalzott papírt. Éppen nem tesz kellemes hatást, ha a sorok görbék, összevissza kúszáltak, mintha a vihar hordta volna össze, az ilyenek megengedhetők olyan Humboldt Sándorféle tudósoknak; de olyan mindennapi emberfiának, ha csak mívelt világhoz számítja magát: nem illik.

Nem szokás a papírt egészen a széleig teleírni. De e szabály alól a jobb oldal kiveendő, itt egészen a széleig mehetnek a sorok. De balról maradjon üresen mintegy két újjnyi tér, valamint a felső és alsó szélen.

Továbbá óvakodjunk a szóknak megszakításától a sor végén. Ez a gyakorlatlanabb levélolvasót nem kis mértékben zavarja.

Minden levél a
megszólításon
kezdődik, melyet a levélpapír szélétől
mintegy három újjnyi távolságra kezdünk.

A megszólítás után, ha a következő
szókkal szorosan egybe függ, akkor nem
teszünk semmi jelt, ellenben vagy egy
vesszőt vagy egy felkiáltójelet teszünk,
csak pontot nem, mert az bevégező jel,
mely az előbbit a következőktől egészen
elkülöníti, már pedig a megszólítás az
egésznek éppen kezdete.

Ettől szintén három újjnyi távolságra
kezdődik maga a levél. Példák:

Nagyságos asszonyom
megbocsátja nemde, stb.

Tekintetes Úr!

Becsés levelében tett kérdésére, stb.

Kegyelmes Uram,
a mint parancsát vettem, azonnal stb.

A levél kezdete
ne álljon holmi feszesen kikanyarított mon-
datokból, melyeken meglátszik, hogy az
író elkoptatott vagy féltuczat aczéltollat,
míg ezt a monstrumot megteremtette;
ilyenek:

Nagy örömmel ragadom meg a tollat, hogy stb.

Vagy: Az Ön utolsó leveléből látom, hogy Ön egészséges; . . . általában a levelek megkezdésénél az egészség lényeges szerepet játszik.

Kezdődjék a levél egyszerűen, minden teketória nélkül magával a tárggyal, mihelyt azt vesszük észre, hogy valami illő bevezetés nem akar a tollunk hegyéről lesiklani.

A levelet Én-nel kezdeni vagy általában drága magunkat mindjárt egész kényelemmel a levél elejére odahelyezni nem éppen helyes, ha hátrább is szorítható, még akkor is, ha a levél tartalmát saját egyéniségünk képezné. Különben ez nagyon könnyű, csak a mondat alakját kell kissé változtatni, pl. Tisztelt Uram! Vagyok bátor Önnek ezt meg ezt küldeni . . . így alakítjuk: Tisztelt Uram! Fogadja szívesen ez ide mellékel . . . stb. Ez utóbbi nemcsak helyesebb, de egyuttal udvariasabb is.

A levél folyamában minden

m e g s z ó l í t á s,
azaz, minden olyan szó, mely a levél elfogadójára vonatkozik, nagy kezdőbetűvel íratik, pl. Te, Téged, Neked, Ön, Önök stb.

Ha magas ranguakhoz írunk, akkor a személyes névmásokat mindig maga a cím pótolja.

Kerüljük ki továbbá levelünkben a semmit mondó czikornyás kifejezéseket, a túlzott udvariaskodás üres szóhalmazát, s az idegen szók bőséges használatát. Legyen levelünk tartalmas, világos, értelmes és rövid.

A b e f e j e z é s
is meghatározott szabály szerint íratik, a mely szabályt pedig igen gyakran elhanyagolják.

A levél rendszeres befejezéséhez három vonal szükséges. Az első az elfogadó címének, mely a levélpapír közepére irandó. A második sorba jő a jelző, melyet az író a maga neve mellé tesz, és ez alá végre a név.

Helyes dolog, ha az aláírott név nincs csakúgy odavetve a levél aljára, hanem

mintegy az előbb irottak kiegészítőjeül szolgál. Pl.:

»Kérésemet ismételten becses figyelmébe ajánlva maradok

Önnek

őszinte tisztelője

N. N.«

Vagy:

»És most kedves barátnóm, legyen elég a csevegésből. Szívből üdvözl

a Téged

igazán szerető

N. N.«

Vagy: »Végül még e kérést: irjon Nagyságod mielőbb

az Önt

határtalanul tisztelő

N. N.-nek.«

Figyeljük meg még, hogy sem az utolsó megszólítás, sem az aláírás ne szoruljon fel nagyon a levél többi sorai alá, hanem irassék kissé távolabb, hogy ezáltal kiemeltessék, úgy szintén legyen meg e z és az aláírás között is ugyanolyan távolság, mint a föntebbi.

Szóljunk még valamit az

utóiratról.

Azon a levélírásból kifeledett kisebb-nagyobb megjegyzést, melyeket a név alá még némelyek oda szoktak jegyezni, nevezik utóiratnak, ezeknek néha utóirat, néha csak NB. a címők.

A notabene már előszóban is a leglényegesebbre utal, ez a föltétel, melytől minden más függ. Tehát az utóirat azt árulja el, hogy a levél írója leveléből éppen a leglényegesebb dolgokat felejtette ki; ezért kell a levél pontjait előbb illő egymásutánba sorozni és a levelet csak e pontok szerint fogalmazni.

Ki az ilyen kivonatok elkészítésében gyakorlatlan volna, annak a legcélszerűbb tanulási módot ajánljuk: vegye valamely jelesebb író vagy költő munkáját, s annak egyik cikkéből vagy verséből írja ki a lényegesebb pontokat, és félre téve az eredetit, dolgozza ki saját tehetsége szerint, akkor hasonlítsa össze az eredetivel; ily módon igen szép sikerrel képezheti magát tovább. Természetesen a vers tárgyát is csak prózában kell kidolgoznia.

A szokásos utóiratokat kissé udvariatlanul csupán a nőknek tulajdonítják, s ráfognak, hogy ez a következtelen gondolkodás és feledékenység következménye.

Tény az, hogy a levél mindig ellenünk, vagy mellettünk szóló bizonyítvány; tehát fordítsunk arra kellő gondot és figyelmet, az utóiratnak valókat vegyünk fel a tartalomba és ne essünk a következtelenség, hanyagság vagy feledékenység vádjá alá.

A levél kelte

eddig rendesen az aláírás fölé s a tartalom alá iratott s iratik sokak által még ma is; azonban ez kezd kimenni a divatból, ma már többnyire elől a megszólítás fölött, a levélpapír jobbról eső szegletében, egészen fel a szélére írják.

A cím a borítékon

látszólag a külsőségekhez tartozik, pedig lényegében a levél kiegészítője, és ez már maga világot vethet a küldőnek műveltségi fokára. Mentül miveltebb valaki, annál gondosabban írja a levelek címét. Ma már ezek is egyszerűbbé váltak, egyenrangúak kezdik egymást nem címezni,

csak úgy írják: »N. N. gróf urnak.«
»N. N. bárónőnek.« Ezen egyszerűsítés a francziáktól kezd hozzánk átszármazni; azonban, hogy elterjedhet-e ez egyhamar nálunk, nem bizonyos, mert sokkal jobban meg van nálunk gyökerezve, és a menyinyiben megbecsülést, megtisztelést fejezünk ki általa, mindig szép és jó marad.

Külsőségek az elküldésre nézve.

Az illemnek erre nézve is meg vannak a maga szabályai, melyeket elhanyagolni nem szabad, ha azt akarjuk, hogy levélünk kellemes hatást idézzon elő.

A p a p i r. Minden alkalomra ajánlatos finom, fehér, erős papírt választani. Nagyon kedvelt és pedig különféle alakokba metszett levélpapír monogrammal ellátva. De ügyelni kell ezekkel arra, hogy a borítékon ugyanolyan színű alakú és nagyságú betük legyenek, mint a levélpapíron.

A levelek alakja, nagysága nagyon különféle, azonban a vékony átlátszó borítékok, nagyon gyűrötten érkeznek meg; legczélszerűbbek a négyszegletes, síma, fehér papírból készült erős borítékok, me-

lyek megkönnyítik, úgy a levél összehajtását, mint a postai kezelést.

A cím mindazt magába foglalja, a mi a címzettnek feltalálását elősegítheti. A levél közepére irandó a címzettnek a neve és állása. Jobbra alól a lakóhely, balról az utolsó pósta, vagy a városrész, utca neve, a ház száma. A bélyeget a jobb szegletre kell ragasztani, vigyázva, hogy megfordítva ne legyen. Általában nagy figyelemmel tegyük leveleinket a postára, kerüljünk ki mindent, a mi gondatlanságról vagy hanyagságról tanuskodnék.

A borítékot vigyázva, csinosan zárjuk le, ujjunkkal: és nem nyelvünkkel), megnedvesítvén a mézgát rajta. Ha valaki pecsétet használ, legyen a pecsét eléggé nagy, egyenletes. A pecsétnyomón czimer vagy csak egyszerűen a név kezdő betűi vannak bevésvé.

A mi végre a boríték nélkül való lezárt leveleket illeti, ezek már többnyire csak a hivatalos dolgoknál fordulnak elő.

T o l d a l é k .

Magán kérdezősködésekre adott válaszok.

Minden udvariatlanság szellemi önál-
lótlan-ság és nyög. Legyen az az
előkelő udvariatlansága, ki azon előítélet-
ben él, hogy születése vagy állása fel-
menti őt az udvariasság alól; legyen az
az alsóbb rendű udvariatlansága, a ki ál-
szégyenből, vagy álbüszkeségből vonja ki
magát az udvariasság kötelezettsége alól:
szellemi lenyüggözés mind a két esetben,
a mely e hibának okozója. Legyünk szel-
lemi tekintetben önállóak, legyen önérze-
tünk és ne engedjünk külső befolyások-
nak felettünk úralkodást. Ha a magva ép,
az alakja magától kidomborúl. A nyugodt

és biztos föllépés a helyzet urává tesz bennünket.

* *
Mentül előkelőbb valaki, annál udvariasabb. Helyesebben volna így: mentül udvariasabb, annál előkelőbb.

* * *
A mások udvariatlansága nem jogosít fel bennünket arra, hogy ugyanazon hibába essünk.

* * *
Az udvariatlané az utolsó szó, az udvariasé a győzelem.

* * *
Legyen egy művelt nőnek bárminő helyzete az életben, rangban mindig a férfiak felett áll.

* * *
Ha egy férfi valamely nőnek bemutatja magát, ez utóbbi csak meghajol, de nevét nem említi. Ha társaságban történik, akkor föl kell tételeznie, hogy a férfi ismeri nevét; ha pedig idegen helyen — például vasuton — no ott meg még tartózkodóbbnak kell lennie.

* * *

A nőé mindenütt az elsőség ; csak a kocsiból ugrik ki a férfi hamarabb, hogy a nőnek a kiszállásnál segítségére lehessen. Magas hegyek megmászása közben, vagy meredek lépcsőkön a férfi megy elől, ilymódon természetesen minden olyan helyeken, hol egy neme lehet a bizonytalanságnak vagy nehézségnek. — Nyilvános helyeken a nő helyesen cselekszik, ha férfi által nyittat magának utat a tömegben keresztül ; restaurációkba a nő lép be elől, de azután a férfi szemel ki helyet. — Nem áll jól, ha nyilvános helyeken a nő férfiak kíséretében nagyon is nagy bátorságot tanusít.

* *

Férfi, ha ismerős nővel találkozik, azt köszönti és pedig annyiszor, a hányszor találkozik vele napjában. Ha pedig sötét este találkozik nő ismerősével, akkor nem köszön. Ellenben nagy városokban, a hol az utcák nappali világosságban ragyognak, ott csakúgy köszönnek mint nappal.

* *

Köszöntés alkalmával az illetőre kell tekinteni.

* * *

A jobb kézről nyilvános helyiségekben is lehúzható a kesztyű, mihelyest látható ok van reá: sütemény vagy gyümölcs kézbe vevésénél, könyv, leveleinek forgatásánál sat. A balkéz fenn tartja kesztyűjét, és tartja a jobb kézre valót is, míg ez újra szabaddá lesz és ismét felhúzhatja.

* * *

Ha nő látogatást tesz, fenntartja felöltőjét és kalapját, ha nem szólíttatik azok letevésére. Esős időben gondosan úgy öltözködjék, hogy átázott köpeny vagy felöltő nélkül léphessen be.

Férfiak kezökben tartják kalapjaikat, vagy ha az rugós kalap volna, hónuk alatt, míg annak letevésére fel nem szólítátnak.

* * *

Frakkban, felöltő nélkül soha sem mennek ki az utcára.

* * *

A látogatás bevégeztével a szék otthagyandó a hol rajta ültek volt.

* * *

Ha látogatás esetében zárt ajtókra találunk és nincs a lakáshoz tartozó levél-szekrény kéznél, akkor a névjegyet az ajtó nyílásába tűzzük. Legközelebbi alkalommal sajnálatunkat fejezzük ki ezen elhibázott látogatás fölött, ha az illetők által meg nem előztetnénk. A névjegy könnyen eltévedhet és félreértésekre adhat okot.

* * *

Nagy ebédek, vacsorák, vagy másféle társas multságok után a ház asszonyánál köszönőlátogatást teszünk. Abban az esetben, ha több nő által rendeztetett ilyesféle, azok mindegyikénél.

* * *

Nagy városokban új lakásokba való költözködés alkalmával a szomszédoknál nem teszünk látogatást, hacsak valami különös, a szomszédi viszonytól teljesen független ok nem adja magát elő. Kisebb városokban a háznál egyenrangú lakók látogatást tesznek egymásnál, kis városokban még a szomszéd házakban is.

* * *

Az asztalkendőnek az a célja, hogy evésnél szájunkat, kezünket beletöröljük;

legyen ez szövet vagy papirból készült, e
szolgálat megtevésére alkalmasokká kell
azokat tenni.

* * *

Az ételek jobbról bocsáttatnak lefelé
balra. Ez természetes: jobbbfelől van a
főhely s innen kell sorbaindulnia.

* * *

A fiatal ember katonai pályára lépte
által a polgári kötelezettség köréből telje-
sen kilép. Ha pl. az önkéntes anyját, nő-
vérét vagy menyasszonyát vezeti karján
és tisztjével találkozik. elbocsátja a nő kar-
ját és szalutál. Az illető nő csak úgy kö-
szön, ha a tiszt személyes ismerőse, vagy
köszöntése őt is illette.

* * *

Vad, vagy szárnyas pecsenyét nagy dá-
rabokban, roastbeefet, bornyú vagy juhust,
finom, vékony részletekben szokás feltálalni.

* * *

A cselédeknek rá kell szorítani, hogy
uraságjuk minden hívására és parancsára
feleletet adjanak.

* * *

Orvosoknak, vagy más egyéneknek,

a kik valamely okból fáradságukért nem fogadták el a tiszteletdíjat, valami ajándék által fejezzük ki köszönetünket. Ennek minősége és értéke a körülményektől függ.

* * *

Ha bármely okból kénytelenek vagyunk valamely társaságot idő előtt odahagyni, úgy ezt a ház asszonyának jelentjük be sajnálatunk és mentségünk kifejezésével. Ő az mindenekfelett, kit távozásunk sért, vagy érdekel.

Azonban tegyük fel, hogy a vendégek között volna még valamely igen előkelő, idősebb nő, a ház asszonya kíséretében ettől is bucsut veszünk és időelőtti távozásunkért bocsánatot kérünk.

* * *

Nagy ünnepélyek, hivatalos ebédek alkalmával vagy magasrangú vendégek érkezésénél a ház asszonya keztyűt húz; de barátságos összejövetelekhez nem.

* * *

Az ezüst vagy aranylakodalom megtartására nincsenek külön társadalmi szabályok. Az ünnepeltek egészségi állapota dönt, valamint társadalmi állásuk és csa-

ládi viszonyaik. — Előtte való este vidám ünnepély nagyon helyén van, ellenben magát az esküvő napját komoly visszaemlékezések és a szertartásosabb, idegenektől jövő szerencsekívánatok elfogadása veszik igénybe, melyeket újra vidám vacsora követhet bevégezsil.

* * *

Nem győzzük eléggé ismételni, hogy az általunk leírt, az asztalnál étkezés közben követendő szabályok szigorú következetességgel megtartandók. Ha hölgyek evés után tányérukból kanalukba töltik a levest — ha felkönyökölnek az asztalra s fejüket a tányérra hajtják s úgy esznek — úgy lehet az az öltözet még oly diszes, a beszéd még oly válogatott: az a nő — nem uri nő.

* * *

A köszöntés, valamint az egészségi állapot után való kérdezősködés mindig az udvariasság egy nemének tekintetik, ennél fogva még felületes ismeretség mellett is ilyen tekintetben az ifjabb nő idősebb nővel szemben kezdeményező lehet. Hogy aztán bővebb társalgásba bocsátkozzanak,

az leginkább az idősebb nő nyájasabb vagy
hidegebb modorától függ.

* *

Valamely társaságban először megjelenő egyén a bemutatás szertartásának van alávetve. Ifjabb férfi, ifjabb nő a jelenlevőknek bemutatattatik; ellenben ha magasabb állásu egyén az ujonnan érkezett, akkor a többieket mutatják be neki.

* *

Nő csak könnyed főhajtással fogadja, ha idegenek köszöntik az őt kísérő férfit. Ha pedig kísérője köszönt másokat, a nő csak úgy köszön szintén, ha az illetők őt is befoglalták köszöntésükbe.

* *

Sörrel nem köszöntenek fel nőt, csak borral. A nő csak tekintetével és könnyed főhajtással felel.

Az élet esélyei és viszonyai annyira különbözök és maga a való, a mindennapi élet előttünk annyi változatban forog, alakul, hogy a legnagyobb költő merész fantáziája sem tudna annyi mindenféleséget kitalálni; annál kevésbbé igényeljük tehát

azt mi, hogy nem fordulhatna elő sok olyan eset mely példát könyvünkbe nem veheténk fel, bármennyire iparkodánk is felállítani az élet minden viszonyaira alkalmazható művelt társadalmi szabályokat. Ez okból a mikor nagyrabecsült olvasóinktól darab időre bucsut vennénk, azon kéréssel fordulunk hozzájuk, ajándékozzanak meg bizalmukkal s egyes esetekben, melyekre könyvünkben nem találnak kielégítő választ, forduljanak hozzánk kérdéseikkel. Nemcsak magánlevélben küldünk felvilágosítást igen szívesen, hanem kérdéseiket magunknak följegyezve — ha könyvünk második kiadást érhet — abban is meg fogják találni kérdéseikre a választ és ezáltal könyvünk szellemi értéke szintén növekedni fog. A levelek Révai testvérek könyvkereskedésében az »Illem könyvének« czimzendők.

TARTALOM.

	Oldal.		Oldal.
Ajánlás	3	HARMADIK RÉSZ.	
ELSŐ RÉSZ.		A tapintatos modor és a társaság.	
1. A lakás	9	1. A tapintatos modor és a társaság	249
2. A gyermekek	19	2. A világba lépés és a bemutatás	267
3. Az ifjuság	29	3. Az ember magatartása általánosságban	286
4. A ház ura	43	4. Egy fejezet a beszédről és hallgatásról: A hallgatás művészete	298
5. Feleség és anya	55	5. A férfi és nő a társaságban	328
6. A ház asszonya	73	6. A köszöntés	345
7. A családélet	84	7. A látogatás	364
8. A cselédek	115	8. A fogadtatás	398
MÁSODIK RÉSZ.		9. Meghívások	417
Az ember életének különböző szakaszai.		10. Gazda és vendég	431
1. A születés	135	11. Az asztalnál	448
2. A keresztezés	145	12. Társas multságok	474
3. Confirmáció, bérálás	151	13. Thea és társas-estélyek (Soirée)	495
4. Jegyváltás és mátkaság	158	14. Táncz és bál	501
5. Kelengye	186	15. Az álarczos bál	512
6. Esküvő	193	16. Táncsorozat	515
7. Különböző családi események: születésnapok, ajándékok, virágok	214		

	Oldal.
17. Játék a társaságban	530
18. A magános nő	539
19. Az öltözék	546
20. Fogadások	559

NEGYEDIK RÉSZ.

Az illem a nyilvános és üzleti életben.

1. A templomban	564
2. Az utcán és sétányokon ..	574
3. Hangversenyben, színházban	585
4. A kávéházban	590
5. Kirándulások a szabadba	597
6. A vadászaton	602
7. Nyári lakás, fürdő	610

	Oldal.
8. Úton	619
9. Az előljárók és a hivatal- nokok közötti viszony szol- gálatban és a magánéletben	626
10. Háztulajdonos és bérlő ...	633

ÖTÖDIK RÉSZ.

A finom tapintatos modor a fogalmazásokban.

1. Általános dolgok	641
2. A tartalom	647
3. Külsőségek a levelezések- ben	663
Toldalék. Magánkérdézőskö- désekre adott válaszok ...	681

TÁRGYMUTATÓ.

	Oldal		Oldal
Abrosz	98 189	Alamizsna a templomban	569 570
Agglegény betegsége	228	Album	14
Ágyterítők	17	Áldomás	211
Ajándékok	14	Állapot érdekes	137
— a cselédnek	128	Álarcz	512
— nyoszolólányoknak	209	Álarczos-bál	512
— értéke	216	Anyá	69 70
— elfogadása	219	— kötelessége	70
— elajándékozása	221	— hivatása	70
— a keresztanyának	139	— fiatal	143
— a keresztfiúnak	139	— hű	67
— menyasszonyi	174	— öltözete	548
— a confirmációnál	154	Anyai szeretet	69
Ajándékozás	140	— büszkeség	23
— modora	140	Apa a háznál	33
— mestersége	217	» és leánya	542
— a vendég részéről	446	Ara-koszorú	56
— a cselédnek	446	Ásítózás	86
Ajánlatok	658	Asszony	56 542
— oka	660	— özvegy	543
Ajánlólevél irálya	660	— » a gyász ideje alatt	543
Akadémia polgára	31	— fiatal	64
Akarat-erő	57	— » a bálban garde	541
Alamizsna gyűjtőnő	570	dame	541

	Oldal		Oldal
Asszony — piperéskedő ...	67	Bérmálás a kath.-nál ...	151 152
— délelőtti munkája ...	76	Beszéd, nyers, katonás ...	30
Asztalok ...	16	— kihívó ...	39
— mosdó ...	16	Beszélgetés coupéban ...	622
— öltöző ...	16	Betegápoló-intézet ...	131
— varró ...	17	Betegség ...	228
— feldíszítése ...	98 448	— ragadós ...	229
— elrendezése ...	98	— után való tudakozódás ...	408
— kendő ...	98 100 685	Bírálat ...	264
— repd ...	464	Bizalmaskodás a szabóval, cipészszel ...	123
— teríték ...	45	Bizalom ...	306
Bába ...	149 150	Bizonyítvány — rossz ...	132
Babona lakodalmaknál ...	203	Bók ...	263 266
Bál — első ...	269	Bor ...	450
— magánháznál ...	504	— nagy ebédnél ...	450
— rendező ...	521	— vendégségnél ...	451
Balga ...	61	— dicsérete ...	452
Barát ...	296	— töltögetése ...	467
Barátság ...	295 362	Borospohár ...	110
Becsülettudás ...	49 333	Borraivaló a cselédnek ...	128
Bejelentés ...	80	Bot az utcán ...	578
Békétlenkedés ...	62	Butorok ...	13
Belátás hiánya ...	59	— célja ...	13
Belépés az étkező-terembe ...	462	Confirmatio ...	151
Bemutató ...	267 282 682 689	— tiszteletdíja ...	155
— hivatalos ...	268	Cotillon ...	524
— úton ...	284	— körtánczai ...	528
— vasúti kocsiban ...	623	— figurák ...	528
— bálók, mulatságok al- kalmával ...	510 511	Család ...	61
— kölcsönös ...	510	— élet ...	84 88
Benyomás — első ...	250	— név — — — — —	391
Bérlétszerződés ...	634	— tagok megjelenése ...	110
Bérlő ...	634 643	Csalódás ...	57

	Oldal
Csamcsogás	112
Csárdás	522
Cselédek	115
— törvények	127
— bér	128
— ellátás	128
— kötelessége	131
— bizonyítványa	132
— dicsérete	121
— -kel való bánásmód ..	116
Csemege	456
Csevegés	311 312 317
Csin	105
— az evésnél	105
Csipke-disz	15 550
Csokor a confirmációnál ..	153
Czim	321 322
Czimzés	318
Czipész	123
Czukrászda	520
Dajka	124
— kitüntetése	125
— megajándékozása	150
Diákos kifejezések	327
Dicséret	628
Díszórák	14
Divathölgy	66
Dohányzás	48 51 52
— vasuton	52 622
— kocsin	52
— étteremben	51
— idegen házban	51
— postakocsin	52
Drágakövek jelentősége ..	557

	Oldal
Ebéd	94
— családi	98
Ebédlő	14
Egyszerűség	41 63 84
Egyetem polgára	31
Együttlét	341
Ékszer	551 553 554 555
— magyar	555
— nők számára	553
— teljes	552
— fél-teljes	552
— fiatal leánycknak	552
— confirmációnál	153
Elbizakodás	24
Elégületlenség	67 116
Élet — családi	25
— tapasztalás	34
Elfogadás	407
— napja	367 401 402
Elfogadó magatartása	414 415
Elhidegülés	65
Elismerés	628
Eljegyzés	158 172 180 650
— nyilvános	172
— hirdetése	173
— ideje	182
— felbontása	180
Elkényeztetés	86
Ellenmondási viszketeg	278
Elnézés	86
Előadás célja a társaságban ..	488
Előadó a társaságban	487
Élőképek a	488
— előállítása	492
— kiválasztása	498

	Oldal		Oldal
Előkészítés szomorú esetekre	652	Étkezés a keresztelésnél	150
Előléptetés	632	— a háztól távol	457
Előljárók	626	— ideje	458 459
Elővigyázat látogatásnál	411	Étkező	590
— a fogadásnál	560	Ét-terem	51
Előzékeny	34	Evőeszközök	103
Előzékenységek	41	Fehérnemű	187
Elutasítás — a tánczban	505	Felelet	657
Ember — fiatal — mint vendég	437	Feleség	67 73
— munkás	38	Felhívás tánczra	505
— öreg	25	Feljárás	12
Emlékek	17	Felköszöntés	689
Emlékeztetés	662	Felmondás	130
Éneklők	485	Felöltő	378 593
Engedékenységek	63	Felpénz	128
Erőltetés	39	— a cselédeknek	128
Értésítések	652	Felszolgálat asztal körül	123
Érzék szép iránt	20	Felszólítás fizetésre	662
Esernyő	517 593	Feltolakodó (parvenu)	256
Esküvő	178 193	Fenygetés	70
— elhalasztása	179	Fenyíték	23
— szertartása	194	Férfi	56
Estély — thea	495 500	— a bálban	505
— társas	493	— ékszere	554
— kisebb	497 498	— művelt	582
Eszköz — író	14	— özvegy	240 539
Ételek	449	— sétányon, utcán	335
— felszolgálása	458 459 465 686	Fiatal leány	167
— ismeretlen a társaságban	106	— — a bálban	540
— kiosztása	106	— — a családi szobában	89
— maradványai	108	— — a jégen	537
— csigaféle	456	— — vendéglőben	624
Ételrend (menu)	452 454	— — sétányon	583
— összeállítása	455	— — magaviselete	169
Étkezés	105	— — mint vendég	436

	Oldal
Férfi a társaságban	328
— nő fogadásánál	411
— idősebb férfiak fogadásánál	412
— ak barátsága	295
Férfj	65
— boldogsága	61
Feszültség	39
Fatal ember — házasulandó	165 167
— » külseje	35
— leány	16
— „ hálószobája	16
Fiu — confirmált — látogatása	155
— felnőtt	88
Fizetés-javítás	632
Fogadás	80 559
— lófuttatásnál	560
Fogadtatás	398
Fogpiszkáló használata	109
Főlebbvaló és alárendelt	630
Fölkelés asztaltól	467
Föllépés — biztos	273
Formaságok az elfogadásnál	413
— mellőzése a mátkaságnál	161
Főzelék — evése	108
Franczia-négyes	525
— -négyes eredete	526
Függönyök	17
Fürdő	610 614 616
— élet	615 616
— ismerettség	617
Garde de dame	541
Gazda	91 431 432
— kötelessége vendégei	
— irányában	432

	Oldal
Gazda kötelessége	439 440
— iránti figyelem	443
Gúny — a mátkaság és sze-	
relem fölött	160
Gyász	231
— az özvegygyel szemben	237
— félgysz	238
— év	241
— szülőkért	241
— rokonokért	241
— gyermekért	242
— országos	242
Gyászolás	238
Gyermek	135
— születése	140
— mint vendég magavise-	
lete	435
— magatartása a cselédek	
iránt	120
— ebéd alatt	113
— az elfogadó-teremben	81
— felserdülő	30
— korholása	22
— irodalom	20
— kedélye	20
— -kori benyomás	20
— síró	71
— magaviselete	20
— nevelése	19
Gyöngédség	17
Gyümölcs evése	169
Gyűrűcsere	202
Haj	36
— fésületlen	36

	Oldal		Oldal
Haj, feltűzött	36	Ház-asszonya békéje	34 69
— fodorított	37	— egyetértése	59 61
Halál	231	— feje	45 56
Hal — evése	107	— halottas	235
Hallgatás	62	Háziak teendője látogatók	
— művészete	277 298 303	iránt	436
Hallgatóság	486	Házi gazda vendégei köré-	
— magaviselete	483	ben	405 406
— magatartása	488 489	Házirend	433
Hang — szabad, henczegő ..	32	— vendégek fogadásánál ..	433
— bizalmaskodó	39	Házi teendő	67
— a társalgásban	340	— úr kötelessége	663
Hangulat — nemes	32	— „ lakóval szemben	635
— vendégek fogadásánál ..	403	Háztartás	12
Hangverseny	585	— polgári	12
— gyermek	481	— berendezése	11 186
— műkedvelői	496	Háztulajdonos	633
Hanyagság	47	— és bérlő	633
— az öltözékben	47 85	Helyesírás	643
— a magatartásban	85	Henczegés	30
— a beszédben	85	Hiba	57
Harag — hirtelen	122	Hiuság	24
Hatás — kellemetlen	34	Hivatalnok	32 616
Hátradülés	41	Hölgy — fiatal	542
Házasélet boldogsága	69	Hús-étel	466
Házasság	163 164 165 650	— evés	106
Ház-asszonya	73	Idő beosztása	37
— kötelességei	74	— felosztása	38 76
— feladata	74	Ifjú	30
— látogatásnál	79	— belépése a világba	276
— vendégek fogadásánál ..	81	Ifjúság — egyetemi	31
— kötelessége társas mu-		Igazolás	661
latságoknál	484 487	Illatszert	556
— hanyagsága	77	— szalonképes	556
— az elfogadó-tremben	460		

	Oldal		Oldal
Illem — alsóbb rangúak irá- nyában	115	Jelmez	513 514
— a családi körben	86	— kiválasztása	513
— a korcsolyázásnál	536	Jour fixe	399
— a lakodalomnál	162	Jubileumok	650
— a templomban	566	Jutalmazás	632
— az utcán	574		
Imakönyv a bérálásnál	154	Kabát	47
Intés	33	— háló	47
Ipa	88	— házi	110
Ipar — magyar	187 188	Kalap	346 379 593 684
Iratok	657	Kanál	101
Iskola	27 31	Karfa	12
Ismeretség fürdőn	614 615	Kártyázó	533 534
Ismerősök az utcán	578	Katona temetése	237
Ivás	40	Kávész	91
Izlés — jó	17	Kávéház	594
		Kávész	468
Járatlanság	76	Kedves	41
Játék	531	Kedveskedés — túlságos	406
— asztal	531	Kedvesség — valódi	42
— domino	533	Kegyelet — elhunytakért	244
— lotto	533	— szülők iránt	34
— whist	533	— testvér	34
— hazard	533	Kelengye	186 187
Játékszer	20	— egyszerű	190
Játszó figyelmetlensége	532	— finomabb	191
— szoba	532	— gazdag	192
Jegyajándék	184	Kellemes	41
Jegysek egymás iránt	178	Kényelem — szeretet	46
— magukviselte	177	Kenyér — vajas	467
... öltözete a látogatások- nál	176	— evés	106
Jegygyűrűk	174	Kérelmezés	654
Jelentés	650 651	Keresztanya	146 139
		— ajándéka	139
		Keresztapa	139 146

	Oldal		Oldal
Keresztapa ajándéka	139	Kirándulók kötelessége ...	598
Keresztelés	145	Kiváncsiság	301
— után	149	Kiszolgálás thea estélyeken	499
Keresztelő	145	Kocsi	601
— ruhácskák	139	Koczka	532
Keresztnév	392	Költészet magyar	519
Keresztszülők — megválasz-		Könyv	14
tása —	146 147	Korcsolyázás	536
— meghívása	147	Kör -magyar	523
— ajándéka	149	Környezet -befolyása	31
Keringő	523	Kosár	168
Kérő	170	— adás	169
— öltözeke	170	Koszorú -menyasszonyi ...	197
Későnérvkezés	587	Közreműködés színelőadás-	
Kés	102	nál	489
— használata	103	Köszönő iratok	657
Készlet — menyasszonyi ...	188	Köszöntés	361 351 683 579
Kesztyű	684 550	— színházban	587
— a táncznál	551	— hangversenyen	587
— fehér	550	— Angliában	342
— világos, sötét, fekete	540	— módja	345
— látogatásnál	550	— az utcán	352
Kés használata	108	— lépcsőnél	360
Kéz -csók	353	— table d'hôtenál	360
— szorítás	354 357	— vasuti kocsiban	360
— nyújtás	355 356	— katonás	348
Kézi munka — társalgás		— viszonzása	360
közben	90	— szabadban	350
— látogatásoknál	409	— kocsiból	358
— nyilvános helyeken ...	90	— nyilvános helyen ...	359
Kéz ujjai — az evésnél ...	107	— az ablakba	581
Kifejezés -aljas	27 39	— a templomban	568
Kirándulás -zöldbe	613	Kötelesség	47
—	597 598 599	Közbeszólás toasztoknál ...	471
— költségei	600	Krágogás	86

	Oidal
Különcz	254
Külsőségek a levelezésben	668
Lakás	1
— kiadó	637
— nézés	636
— nyári	610
— » nagy városban	612
Lakodalom	162
— ezüst, arany	687
Lakoma	211
Lap	595
Látogatás	142 50 685 364
— az eljegyzésnél	172
— betegnél	228
— első	381
— ismételése	381
— nőknél	381
— szabályai	383
— elmúlásztott	364
— ideje	364
— üzleti	367
— kötelezettsége	368
— viszonzása	368 369 370
— orvosnál	375
— férfi rokonnál	376
— nappali	407
— falun	379
— fiatal anyánál	140
— más felekezetű temp- lomban	571
— új lakásba	685
— váratlan	612
Látogató férfi	79
Látvány visszataszító	34

	Oidal
Leány nyoszolyó	202 209
— házi	81
— serdülő	35
— kérés	170
— vonzalma	163
Legyező	556
Lehangoltság	59
Lélek szép	42
Lelkész köszöntése	570
Lépcsők	12
Levél írás	641
— kelte	675
— cím a borítékon	675 677
— elküldése	676
— boríték	677
— » nélkül	677
— résztvevő	233 665
— alakja	668
— papir	668 669 676 232
— kezdete	670
— befejezése	672
— fölebbvalónak	649
— beltartalma	649
— közönséges	650
— szomorú	651
— baráti	652
— kérelmező	655 656
— tudakozó	408
— születés napra	663
Levelezés	668
Leves fujkálása	101
Lófuttatás	559
Magameghajtás	348 349
— menetközben	358

	Oldal
— tánczra kérésnél	508
Magatartás	280 288 40
— a társalgásnál	288
— az üzleti világban	294
— egyenes	40
— olvasás, írás közben	40
— alárendeltekkel szem- ben	631
Magát elhagyás	45
Magaviselet az étkező te- remben	593 463
— kávéházban	591
— evés-ivás közben	91
— asztalnál	91
— színházban, hangverse- nyen	586
— templomban	568
Málha	620
Mátkaság	158 161 180
— ideje	182
Mazurka	525
Meghívás	41
— ebédre	419
— bálra	420 422
— estélyre	420 422
— elfogadása	419
— visszaütés	417 419 420
— szétküldési ideje	421
— vacsorához	422
— bizalmas	422
— kisebb társaságban	424
— levelező lapon	427
— viszonzása agglegények és magános nők részéről	428
— uzsonnára	428

	Oldal
— théára	428
Meghívók	658
— társas összejövetelek- hez	496
— nyomtatott	424
— névjegygyel	424
— elküldése	424 425
— fogalmazása	425
Meghívottak kiválasztása	429
Megszólítás	318 579
— levélben	670 672
Mentegetődzés	661 578
Menu	88
Menyasszony	171
— hatóság előtt	194
— öltözete a mátkaság alatt	175
— magaviselete	208
Menyegző napja	195 205
Modor-művelt-finom	25 28
— irodai	30 31
— tanulói	31
— arrogans, kevély	416
— -tapintatos -társaság- ban	249
— -finom, nyers	251
— alárendeltekkel szem- ben	626
— visszataszító	629
— pinczerek iránt	595
Mükedvelő	589
— a társaságban	478 479
Munka látogatás alkalmával	409
Műveltség-tudományos	33
Művészek a társaságban	474 475

	Oldal
Napa	88
Násznép	201
Nászút	212
Nevelés	21 24 25 71
Neveletlenség a bálban	503
Nevelőnő	79
Névjegy	14 372 384 387
— tartó	14
— férfiaké	392
— nőké	390
— lányoké	392
— családtagoké	389
— szerepe	373 374
— minősége	385
Névnap	227
Nő -házi	68
— célja	68
— magaviselete	333
— czime	320 321 322
— a társaságban	328
— a táncznál	506 508 538
— magános	539
— » fürdőn	616
— elvált, fürdőn	545
— 30 éves korban	542
— az utcán	576
— tolongásnál	584
— étkezésnél	688
— és férfi	683
— nyilvános helyen	683
— látogatásnál	684
— vendég	81
— elhanyagolása	58
— piperevágó	66
— sétányon, utcán	335

	Oldal
Nő férfi látogatóval szem- ben	409
— vagyona a házasságnál	165
— korára való célzás	227
Nyelv	39
Nyelvészet	31
Nyersség	258
Nyugágy	13
Nyugtalanság a társaságban	272
Orvos	16
— tiszteletdíja	686
Otthon, otthoniasság	10
Óvatosság ajánlásnál	659
Öltözék	47 »46 547 548
— női	549
— díszes	549
— reggel	27 550
— lófuttatáshoz	560
— templomi	565 566
— magyar	555 200
— házi	35 48
— ebédhez, reggelihez	468
— az elfogadáshoz	407
— színházi	588
— korcsolyázásnál	537
— társaságban	250
— társas estélyekre	497
— thea	498
— látogatásnál	380
Öltözet, úti	620
— az eljegyzéshez	175
— bérnálási	153 154
— kiránduláshoz	578
— vadászathoz	606

	Oldal
Öngyilkosság ... — ...	230
Őszinteség	239
Összejövetel — társas ...	496
Özvegy — menyasszonyi ru- hája	197
Páhol yok	587
Palotás	522
Pamlag	15
Parancsolgatás — az asztalnál	123
Pártfogás	639
Parthie — jó	162
Pecsenye föl szelése	107
Pénz a házasságnál	162
Perpatvar	62 67
Photographia	14
Pipa	49
Piperész kedés	66
Pohár	467 450
Polka — gyors, rezgő	524 525
Polterabend	192
Pongyola — reggeli	77
Rangviszonyok a házasságnál ...	163
Reggeli	91 458
— villás — ideje	439
Rend	16 36 63 68 75
Rendetlenség	46
Rendreútasítás	23
Részrehajlatlanság	405 406
Rokon-hölgyek	228
— szenv	85
Ruha — magyar	199 546
— díszítése	548
— szövet	549

	Oldal
Ruha — házi	549
— útczai	549
— mennyasszonyi	196
Sakk	532
Serdülő	17
Sétány	582
Sör csarnok	591
Sor csapások	228
Sótartó	104
Sóporzó	104
Szabók	123
Szakács	449 453
Szakadás az eljegyzettek közt	
Szaválás	492
— a társaságban	488
Szavaló — öltö zéke	492
— nő	492
Szék	684
Sz ekrények	16
Szellem — testületi	31
Szemrehányás	33
Szer elem	158 163
— ideje	182
— első	159
— való di	62
Szerencsekivá nat	663
— születésnapra, névnapra, új-évre, menyegzőre	664
— születésre	665
Szerénység	41 271 274
Szerep	490
— -osztás	490
Szertartás — menyegzői	205
— temetési	236

	Oldal		Oldal
Szindarab kiválasztása	491	Táncz modora	509
Színház	585	— -tanulás	504
Színi előadások	488 489	— -rend	505
Szívar	49 52	— -figurák	528
Szívélyesség	261	— magyar	522
Szobák	12	— -rendező	511
— nappali	13 14	Tánczos — rossz	503
— háló	15	— kötelessége	504
Szóharcz	39	— elő	528
— illetlen	39	Tanuló ifjú	32
— megszakítása	669	Tányér	99
Szokások	30	— -váltás	459
— betolakodó	30	Tapintat — finom	251
Szólás	68	— -lanság	251
— -mód	318	— — a gazda részéről	443
Szolgálatok nők körül	343	— — a vendég »	443
— -készség	332	Társalgás	82 281 314 336
Szőnyegek	12	— nők koráról	338
Szőrpölgetés	112	— fogadásnál	405
Szósztárság	305	— a játéknál	533
Szövet	15 549	— kávéházban	595
Születés	135 665	— táncz közben	507
— jelentése	650	Társaság elhagyása	687
— -nap	214	— eloszlása	486
Szülő a családban	87	Tartózkodás falun	611
— büszkesége	136	Temetés	231
Szüenidő	32	Templom	564
Szürcsölgetés	93	— -ba menés	200 569
Találkozás sétányon	582	Terem	15
Támlány	15	Természetesség	41 261
Tanácsadás — hivatlan	307	Testgyakorlás	273
Táncz	501 502	Testvér — szerető	34
— -terem	15	Theaestélyi ideje	500
— -szünet	507	Tisztaság	16 36 63 75
		Tisztelet — túlságos	39

	Óldal
Toasztok	469 470 471
Tönkrejutás	230
Tor — halotti	235
Torokköszörülés	86
Tudósok — a társaságban	257
Tudósjelölt	31
Tükrök	14
Tulajdon — nemes	41
Tulbuzgóság az illemben	332
— udvariasságban	232
Tulzás magaviseletben	337
Türelem	57 44 63
— hiánya	59
— határa	60
Tűrhetetlenség testvérek közt	34
Tus	473
Udvarias	34
Udvariasság 258 259 260 332	652
— alárendeltek iránt	262
— fölebbvaló iránt	629
Udvariatlanság	681 682
— meghívásnál	423
— az utcán	577
Ugrándozás a táncznál	523
Ujságfaló	595
Ujonszület	143
— jelentése	143
Uraság és cseléd	131
Úrnő	121
Útazás — tartama	620
— költségvetése	620
Útca	574
Úti-terv	619
Útírat	674

	Óldal
Úton	619
Útrakészülés	619
Üdvözllet	663
Ügyesség	105
— az evésnél	110
— az ivásnál	110
Ügyetlenség a tánczban	503
Ülés	40 288
— asztalhoz	462
Ülőhely	583
Ünnepek	366 367
— rokoni, családi	8
Vadászat	602
— kelléke	605
— vaddísznóra	607
— udvari	607
— magán	607
— kezdete	608
— kellékei	608
— műszavai	609
— hajtó	607
Vadászkalandok elbeszélése	606
Válasz kérelmező levelekre	657
— vigasztaló	232
Vallás	564 565
Varrógép	17
Vasúton	621 622
Vélemény	35
— kedvező	35
— különbség	39
Vendég	91 431 432
— szeretet	433 47
— kötelessége 434 441 442	444
— helye	99

	Oldal		Oldal
Vendég reggel.....	439	Vő.....	88
— visszavonulási ideje.....	442	Vőfély.....	201 209 210
— magaviselete.....	442	Vőlegény.....	64 171
— ajándéka.....	446	— hatóság előtt.....	194
— nővendég.....	410	— öltözete.....	198 175
— távozó.....	414	— visszalépése.....	182
— magasrangu.....	460		
— késedelmezése.....	461	Zene -asztali.....	472
— későn érkező.....	487	— társaságban.....	474
Vendéglő.....	591 623	— művek kiválasztása.....	476
Veszekedés testvérek közt.....	34	— darabok.....	482
— a reggelinél.....	93	— » változatossága.....	482
Világ.....	67	— magyar.....	519
— -ba lépés.....	267	— előadások a társaság-	
— előkelő.....	255	ban.....	484
Villa.....	102	— játzók vonakodása.....	481
—.....	108	Zenélés ideje.....	485
Villásreggeli.....	455	Zenész.....	476 477
Virágok jelentősége.....	222	Zsebkendő.....	86
Vitatkozás.....	443		

